



ΕΛΛΟΠΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ



ΧΕΙΜΩΝΑΣ '90

ΤΕΥΧΟΣ 4 • ΔΡΧ. 350

«Υπάρχει κάποια (χώρα) Ελλοπία.. με ωραία λιβάδια... γιατί εδώ κατοικούσαν οι Σελλοί, αυτοί που τότε λέγονταν Γραικοί - και τώρα Έλληνες».

(Στράβων. Ζ, 7, 9 C 328 —
—Αριστοτέλους Μετεωρικά 14)

ΕΛΛΟΠΙΑ:

Διμηνιαία έκδοση
για τα εθνικά θέματα

Ιδιοκτησία: «ΕΛΛΟΠΙΑ»,
μη κερδοσκοπική εταιρεία,
Κυκλάδων 54,
124 62 Δάσος Χαϊδαρίου,
Αθήνα, τηλ. 6920850

Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο:
Γιώργος Θ. Ζερβίδης

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού:
για 6 τεύχη 2.000 δρχ.,
για 12 τεύχη 4.000 δρχ.
Υπηρεσιών: για 12 τεύχη 5.000 δρχ.
Εξωτερικού:
—Ευρώπη
για 6 τεύχη 15 δολ. Η.Π.Α.
για 12 τεύχη 30 δολ. Η.Π.Α.
—Κύπρος
Τιμή Κύπρου 1,5€
για 6 τεύχη 8€
για 12 τεύχη 16€
Υπηρεσιών για 12 τεύχη 20€
—Άλλες χώρες
για 6 τεύχη 16 δολ. Η.Π.Α.
για 12 τεύχη 32 δολ. Η.Π.Α.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΤΑΓΕΣ

Νίκη Ορφανουδάκη
Κυκλάδων 54
124 62 Δάσος Χαϊδαρίου
Αττική

Μερικές μόνο από τις διαφημίσεις σ' αυτό το τεύχος έχουν εμπορικό χαρακτήρα.

Εξώφυλλο 4ου τεύχους: Α. Α. Vesnin, Ατίκεια, 1922. Θεατρικό σχέδιο κουστομισμού για τη «Φαίδρα» του Ρακίνα. Μουσείο Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής, Μόσχα.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αιγζίδης Βλάσσης
τηλ. 9331194
Βουρδουμπάκης Βαγγέλης
τηλ. 9919714
Ζερβίδης Θ. Γιώργος
Καλουδιώτης Δημήτρης
Μανίκας Νίκος
τηλ. 6715251
Μπινηκάκης Θεόδωρος
τηλ. 9731013
Ορφανουδάκη Νίκη
Ραπτόπουλος Θεόδωρος
τηλ. 9918248
Ραπτόπουλος Σωτήρης
τηλ. 9918248
Τελιγάδας Νίκος
τηλ. 6920850

ΜΟΝΙΜΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

ΑΘΗΝΑ
Αλεξάνδρου Γιώργος
Ανδρέδης Γιάγκος
Αξελός Λουκάς
Βεργέτη Μαρία
Βρανόπουλος Α. Επαμ.
Γεώργιος Κώστας
Δάλλκος Χρίστος
Δημόπουλος Δημήτρης
Κ. Αλή
Κακουριώτης Σπύρος
Καπλάνη Γιαννούλα
Καραμπελιάς Γιώργος
Κιούσης Λεωνίδα
Κοροβίνης Βαγγέλης
Κόρπας Παναγιώτης
Λαζαρίδης Διαμαντής
Λιολιούσης Κώστας
Μεταξάς Γιώργος
Μίχας Ηρακλής
Ξυδιάς Βασίλης
Παπασταματέλλος Σταμάτης
Πιρπρής Γιάννης
Ρηγοπούλου Πέπη
Ριζάς Λευτέρης
Ροδάκης Περικλής
Σαρρής Νεοκλής
Στεργίου Στέργιος
Σχιζός Γιάννης
Τζουβάνος Δημήτρης
Τσοκάτου Στέλλα
Φίλης Δημήτρης
Χολέβας Κώστας
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος
Ζιάκας Θεόδωρος
τηλ. 943403
Καλλένος Λάμπρος
Τζιούμπας Θανάσης
Φιλανιώτης Τάσος
Χατζηπέτρου Μιχάλης
τηλ. 307765
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Τελέλης Ιωάννης



ΧΑΝΙΑ

Μαχαιρίδης Χρίστος
ΡΕΘΥΜΝΟ

Τερλεξής Πανταζής
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Αντωνιάδου Μύρια
Βιολάρης Νίκος
Γεωργιάδης Θεόφιλος
Δημητρίου Μαρίνα
Ευθυμίου Ντίνος
Καραλιώτας Γιάννης
Κυθραιώτης Γιώργος
Κύρρης Κώστας
Λαζάρου Πέτρος
Μαύρος Λάζαρος
Οικονομίδου Φλωρίτα
Παναγιώτου Αλέκος
Παύλου Σάββας
Πιγγουρας Λάκης
Προδρόμου Πρόδρομος
Σογκιούρογλου Σίμης
Στυλιανίδης Χρίστος
Τζιβας Γιώργος
Χατζηχριστοδούλου Πέτρος
ΛΕΜΕΣΟΣ

Μακρίδης Ανδρέας
Μακρίδης Κώστας

Μελκή Άντρη
Παστελλάς Ανδρέας
Χρηστίδης Νίκος (ο Κρητικός)

ΜΟΣΧΑ

Κεσοίδης Θεοχάρης
ΣΟΧΟΥΜΙ
(Αμψιζία, Γεωργία, Ε.Σ.Σ.Δ.)

Πλιτιδης Χαράλαμπος

ΤΑΣΚΕΝΔΗ
(Ουζμπεκιστάν, Ε.Σ.Σ.Δ.)

Κυριακίδης Γιάννης

ΤΙΦΛΙΔΑ
(Γεωργία, Ε.Σ.Σ.Δ.)

Καρυπίδης Γιάννης

ΒΑΤΟΥΜΙ
(Ατζάρια, Γεωργία, ΕΣΣΔ)

Χιονίδης Ηρακλής

ΒΙΚΤΩΡΙΑ
(Αυστραλία)

Τσίρκος Χρίστος

Φωτοστοιχειοθεσία:

«Φοινίκη», Κωλέττη 15, τηλ. 3612649

Σελιδοποίηση:

Γιάννης Καραγιάννης
Θαρούπου 18, 117 45 Αθήνα
τηλ. 9237165

Αναπαραγωγές φιλμ - Μοντάζ:

«Ύψιλον», Εμμ. Μπενάκη 35

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:

ΑΘΗΝΑ Α.Ε., Κάνιαρη Ευγενία
Ευριπίδου 87

Εισαγωγικό σημείωμα

Η σημαντική καθυστέρηση στην έκδοση του 4ου τεύχους έκανε πολλούς αναγνώστες και φίλους της «Ελλοπίας» να νομίσουν ότι το περιοδικό έκλεισε. Παρόλο που η προσπάθεια, όπως είχαμε υποσχεθεί στο 3ο τεύχος για να τηρηθεί η διμηνιαία μας συνάντηση με μεγαλύτερη συνέπεια, έγινε, αυτό τελικά δεν κατορθώθηκε. Αποδείχθηκε ότι αυτές ήταν οι μέχρι στιγμής δυνατότητές μας.

Εκτιμούμε όμως ότι θέσαμε τις βάσεις για να εκδίδεται το περιοδικό αυτό κάθε δίμηνο. Γενικά, επενδύσαμε σε μια αισιόδοξη προοπτική. Καταρχήν ξεπεράσαμε με το θετικότερο τρόπο, εγγενείς αδυναμίες. Έτσι η εύρυθμη πλέον λειτουργία μας, καθοριστικά συνέβαλε στο να λειτουργούμε όχι μόνο ως άριστη παρέα ανθρώπων αλλά και ως πραγματική ομάδα.

Έχουμε ήδη δύο θετικότερα αποτελέσματα: Τα δύο τρίτα του πέμπτου τεύχους είναι από τώρα έτοιμα και κυρίως η «Ελλοπία» απόκτησε γραφεία στο κέντρο της Αθήνας τα οποία θα λειτουργήσουν μέσα στο πρώτο δεκαήμερο του Μαρτίου. Το γεγονός είναι αποφασιστικής σημασίας για το μέλλον της «Ελλοπίας». Ουδμία λοιπόν ανησυχία να έχετε, αναγνώστες, φίλοι και συνεργάτες μας, για τη συνέχεια τούτης της προσπάθειας.

Τώρα βέβαια επιβάλλεται να εντείνετε την ποικιλόμορφη βοήθειά σας προς την «Ελλοπία». Η συγκινητική μερικές φορές συμπαράστασή σας, για την οποία όλους σας ξανά σας ευχαριστούμε, είναι ζωτικής για μας σημασίας να συνεχιστεί. Μας ενδιαφέρει η προβολή και η δημοσιοποίηση της ύπαρξης του περιοδικού, η διακίνηση χέρι με χέρι ή με άλλον τρόπο και η εγγραφή νέων συνδρομητών. Ας σημειωθεί ότι η συνδρομή έχει κυρίως τη μορφή της οικονομικής ενίσχυσης (που τόσο πολύ έχουμε ανάγκη), γι' αυτό καλό θα ήταν οι συνδρομητές να προπλήρωναν, με ταχυδρομική επιταγή και όχι να ζητούν τεύχη με αντικαταβολή.

Το τεύχος που κρατάτε στα χέρια σας έχει, δυστυχώς, ένα μεγάλο μειονέκτημα: Είναι ανεπίκαιρο. Δεν υπάρχει κανένα κείμενο που να αναφέρεται στα του Περσικού κόλπου σε σχέση πάντα με τα δικά μας εθνικά προβλήματα, μα ούτε και άρθρο για τις τελευταίες εξελίξεις επί του Βορειοηπειρωτικού που συντάραξαν το Πανελλήνιον. Μέχρι τώρα δεν είχαμε την τεχνική και οικονομική δυνατότητα, τις οργανωτικές προϋποθέσεις καθώς και την υλική υποδομή να προσθέτουμε και να αφαιρούμε ύλη, όταν οι τεχνικές εργασίες έχουν προχωρήσει. Εμείς βέβαια αρχίσαμε να δουλεύουμε τα θέματα αυτά εδώ και καιρό. Έγουν ήδη προκύψει πολύ ενδιαφέροντα κείμενα και όχι μόνο. Αυτά όμως στο πέμπτο τεύχος.

Ο πόλεμος στον Περσικό κόλπο, ανεξάρτητα από την αφορμή, τα αίτια, το χαρακτήρα και την έκβαση του, μας υπενθύμισε ότι υπάρχουν ακόμη και δρουν ιμπεριαλιστικές δυνάμεις, που αντιμάχονται τη ζωή του ανθρώπου και τον πολιτισμό του, το περιβάλλον, ακόμα κι αν βοηθούνται σ' αυτό από τριτοκοσμικούς δικτάτορες όπως ο Σ. Χουσεΐν.

Όσο για το περιλάλητο διεθνές δίκαιο καθώς και το διατυμπανιζόμενο αναβαθμισμένο ρόλο του ΟΗΕ έχουμε την άποψη πως μόνο οι πορωμένοι, οι εν γνώση τους παραπλανημένοι και οι εθελουφλούντες πιστεύουν πως έτσι έχουν τα πράγματα. Πως είναι δυνατό να πιστεύει κάποιος ότι υπάρχει αγνός διακαής πόθος να επιβληθεί το διεθνές δίκαιο, όταν χρησιμοποιούνται δυνάμεις άνομες, όπως το Ισραήλ και η Τουρκία, για να παταχθούν άνομες πράξεις; Δεν είναι φυσικό να πιστεύουμε ότι ο Ο.Η.Ε. έχει μεταβληθεί σε υποχείριο των μεγάλων της γης, όταν χρησιμοποιεί δύο μέτρα και δύο σταθμά;

Δυστυχώς ο πόλεμος στον Περσικό μας βρήκε, όχι μόνο το Ελλαδικό και Κυπριακό κράτος, αλλά και τα κόμματα και την κοινωνία και τον όπου γης Ελληνισμό ανέτοιμους να τον αντιμετωπίσουμε.

Ενώ λοιπόν όλοι οι πολιτικοί αρχηγοί ομιλούν για την ανάγκη δημιουργίας μιας Εθνικής στρατηγικής, ο κάθε ένας περιχαρωμένος στο δικό του κομματικό μηχανισμό, ακολουθεί το δικό του δοκιμασμένο και αποτυχημένο δρόμο. Αλλά και οι όποιες εθνικά ευαίσθητες δυνάμεις, μέσα και έξω από τα κόμματα επιδεικνύουν μια πρωτόγνωρη αδυναμία και ατολμία ακόμη και στο να υψώσουν τη δική τους φωνή.

Και όμως βρισκόμαστε στην ώρα μηδέν. Τρίζουν τα θεμέλια της εθνικής μας υπόστασης. Απειλείται εδώ και τώρα η Εθνική ακεραιότητα της χώρας. Οι Αμερικάνοι προστάτες μας έριξαν και αυτό ακόμη το προσωπίο. Έδειξαν ολοφάνερα με ποίους είναι και τι πραγματικά επιδιώκουν. Οι Εοικικοί μας εταίροι μοιάζουν να τα έχουν χαμένα και περισσότερο λειτουργούν ως τα καλά παιδιά των Αμερικάνων παρά ως αυτόνομη οντότητα. Η στρατιωτική ισορροπία μεταξύ Ελλάδος — Τουρκίας έχει ήδη ανατραπεί. Η Τουρκία λόγω της αναβάθμισής της είναι προκλητική και αλαζονική όσο ποτέ. Τα Βαλκάνια είναι υπό ανάφλεξη.

Όλες οι εξελίξεις από τα Εθνικά μας μέτωπα απόδειξαν το βάσιμο του πιο πάνω κινδύνου: Το Κυπριακό σε στιγμές που πρέπει να προβληθεί ως πρόβλημα εισβολής και κατάκτησης —όπως πραγματικά είναι— εγκαταλείποντας την μέχρι τώρα ενδοτική πολιτική, Αμμοχωστοποιείται. Στο Βορειοηπειρωτικό μέτωπο όχι μόνο δεν κατορθώσαμε να αποκτήσουν οι Έλληνες αδελφοί μας ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα, αλλά αντίθετα συμβάλαμε στο να αρχίσει να εκκενώνεται η Β. Ήπειρος από το Ελληνικό στοιχείο. Στην συνέχεια πανικοβλημένη η κυβέρνηση από το κύμα φυγής των Β. Ηπειρωτών, με διάφορες προφάσεις, προσπαθεί ουσιαστικά δια της βίας να τους στείλει πίσω παίζοντας με τον πόνο και το μέλλον τους. Είναι τραγικό που φτάσαμε σε σημείο να θέτει η Αλβανία θέμα μειονότητας της στην Ελλάδα!!! Στην Θράκη, οι Τούρκοι σε λίγο θα ζητήσουν αυτονομία και πιθανό και την δημιουργία ομοσπονδιακού Ελληνοτουρκικού κράτους στο Αιγαίο!! Ενώ τα αιτήματα και οι αναζητήσεις των Ποντίων αντιμετωπίζουν την παγωνιά του Ελληνικού τοπίου.

Σήμερα επιβάλλεται η επαναθεώρηση της θέσης της χώρας μας στον κόσμο και η δημιουργία μιας πραγματικά δυναμικής εθνικής στρατηγικής.

Μόνο ένα εθνικό δημοκρατικό κίνημα μπορεί να ανατρέψει αυτή την Εθνο-αυτοκτονική πολιτική.

Από την πλευρά μας κάνουμε ότι μπορούμε, με τις λιγοστές μας δυνάμεις, προς αυτή την κατεύθυνση.

Γιώργος Ζερβίδης

Στίγμα στον πολιτισμό αποτελεί η κατεδάφιση της εκκλησίας της Παναγίας Αυγαρίδας από τους Τούρκους

Το υπουργείο Συγκοινωνιών και έργων (τμήμα Αρχαιοτήτων) της Κύπρου, ανακοινώνει ότι οι Τούρκοι έχουν κατεδαφίσει την εκκλησία του Μοναστηρίου της Παναγίας Αυγαρίδας κοντά στο χωριό Αλόα στο κατεχόμενο από τα Τουρκικά στρατεύματα τμήμα της Κύπρου. Η κατεδάφιση της εκκλησίας αυτής, που είναι από τα πιο σημαντικά αρχαία μνημεία της επαρχίας Αμμοχώστου, αποτελεί το αποκορύφωμα σειράς βεβηλώσεων και καταστροφών τοιχογραφιών, ψηφιδωτών και εκκλησιών στην κατεχόμενη από τα Τουρκικά στρατεύματα Β. Κύπρο.

Η εκκλησία της Παναγίας Αυγαρίδας κτίστηκε τον 14ο αιώνα σαν Εκκλησία μονόκλινη με τρούλο. Στα τέλη του 15ου αιώνα προστέθηκε καμαροσκέπαστο παρεκκλήσι στη Βόρεια

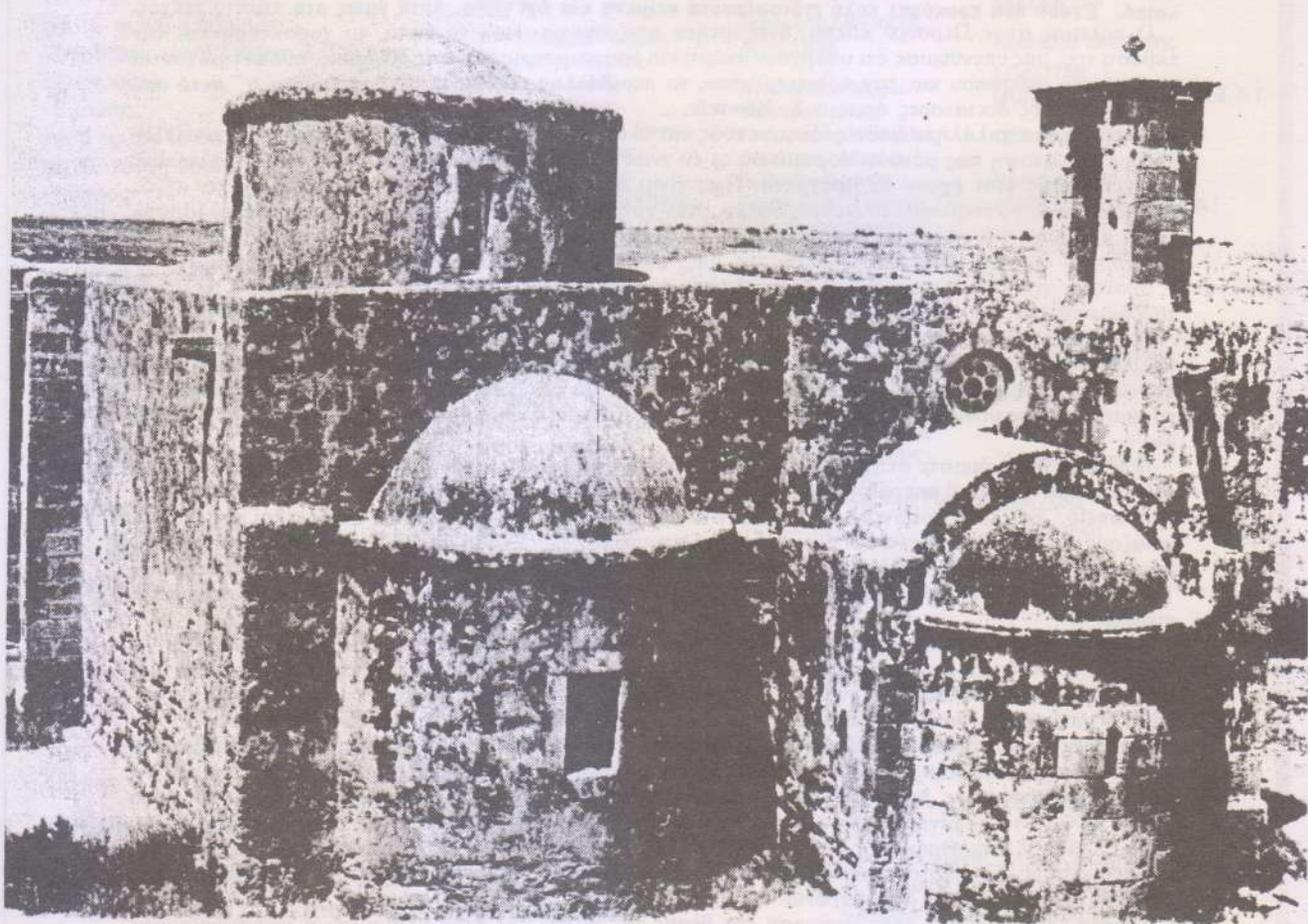
πλευρά της Εκκλησίας και ο αρχικός βόρειος τοίχος της αντικαταστάθηκε από δύο υστερογοτικά τόξα. Τότε ξαναδιακοσμήθηκε η εκκλησία με τοιχογραφίες. Από τις τοιχογραφίες αυτές σώζονταν σε καλή κατάσταση μέχρι την κατεδάφιση της εκκλησίας: ο Παντοκράτορας στο κέντρο του τρούλου και μια ζώνη με την Θεοτόκο, τον Πρόδρομο και πλήθος Αγγέλων δεομένων από την μια και την άλλη πλευρά της ετοιμασίας του θρόνου και πιο κάτω καθήμενοι σε θρόνους οι Απόστολοι, όπως και στον τρούλο της εκκλησίας του Αντιφωνητή. Οι τοιχογραφίες αυτές του τρούλου με υψηλό εσχολογικό περιεχόμενο εξέφραζαν την ιδέα της Δευτέρας Παρουσίας. Όπως και στην αρχιτεκτονική, έτσι και στις τοιχογραφίες, παρατηρείτο ανάμιξη στοιχείων της Βυζαντινής Ανατολής και της Λατινικής Δύσης. Η εκκλησία της Παναγίας της Αυγαρίδας πρωτοδημοσιεύθηκε από τον C. Enlart στο δίτομο έργο του «Η Γοτθική Τέχνη και η

Τέχνη της Αναγεννήσεως στην Κύπρο», που εκδόθηκε στα Γαλλικά το 1900 και δεν υπάρχει πιά.

Η καταστροφή της αποτελεί μάυρο στίγμα στον πολιτισμό της εποχής μας και προσθέτει ακόμη ένα έγκλημα στα τόσα που έχουν διαπράξει οι ορδές του Αττίλα στην Κύπρο.

Το Τμήμα Αρχαιοτήτων έχει αποστείλει διαμαρτυρία στο Γενικό Διευθυντή της UNESCO, στην Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρώπης, στον Πρόεδρο του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων, στον Πρόεδρο της Εταιρείας Μελέτης των Σταυροφοριών και της Λατινικής Ανατολής, στον Πρόεδρο της Διεθνούς Ένωσης Βυζαντινών Σπουδών, στον Γενικό Γραμματέα του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών και στον Πρόεδρο του Διεθνούς Κέντρου της Μεσαιωνικής Τέχνης.

Δημήτρης Λάμαρης



Η εκκλησία της Παναγίας της Αυγαρίδας του 14ου αιώνα που κατεδαφίστηκε πρόσφατα από τους Τούρκους.

«Οι Ίπεκτσιδες»

Σοβαρές δηλώσεις έκαναν στην «Έλευθεροτυπία» (1/11/90) οι υπεύθυνοι της Έλληνικής Επιτροπής του βραβείου Ίπεκτσι κ.κ. Παπαδημητρίου και Μεγαλομάτης:

«... Κι εμείς έχουμε Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, όχι όμως του Τουρκικού έπιπέδου...»

Σωστά! Διότι από τό Τουρκικό Πανεπιστήμιο του Αιγαίου (Σμύρνη), ήταν εκείνος ό καθηγητής πού τήν έπομένη του πυρηνικού άτυχήματος του Τσερνομπιλ βγήκε στην Τουρκική τηλεόραση, μαζί μέ τόν δικτάτορα Έβρέν και συμβούλευσε τούς δυστυχείς Τούρκους πολίτες νά βράζουν πολύ τό πατροπαράδοτο ρόφημά τους, τό τσαΐ, γιά νά φευγει ή ραδιενέργεια!!! Τέτοιου έπιπέδου!

Άλλά, συνεχίζουν:

«... Τό Αιγαίο δέν είναι άποκλειστικώς Έλληνική θάλασσα, άφου έχουν κατοικήσει σ' αυτό πάσης φύσεως λαοί, όπως Έλληνες, Μακεδόνες (!!!), Τούρκοι κλπ. ...»

Έτσι εξηγείται γιατί ό υπεύθυνος του βραβείου Ίπεκτσι κ. Πολιτάκης άναγορεύτηκε στις 31/10/90 έπίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου τής Σμύρνης!

Μετά, μάλιστα, τή διάκριση πού κάνουν οι Ίπεκτσιδες σέ Έλληνες και Μακεδόνες, άναμένεται ή άναγόρευση του κ. Πολιτάκη σέ έπίτιμο διδάκτορα του Πανεπιστημίου τών Σκοπίων! Καί μάλιστα στην έδρα πού πρόσφατα ίδρυσαν εκεί οι Τούρκοι «ιστορικοί έπιπέδου». Έκτός άν τήν έδρα αυτή τήν πάρει ό κ. Παπαδημητρίου ό όποιος διδάσκει τά έξής ένδιαφέροντα: «... Γιά τή σφαγή τών Έλλήνων τής Σμύρνης φταίμε εμείς, γιατί, στό κάτω-κάτω, εμείς άποβιθαστήκαμε...».

Καί πάλι σωστά! Όπως, επίσης, φταίμε καί γιά τήν άπόβαση πρίν 100 χρόνια στην Κρήτη, πού όδήγησε στην Ένωσή της μέ τήν Ελλάδα. Διότι ή Κρήτη έπρεπε νά παραμείνει Τουρκική μιά πού εκεί –όπως διδάσκουν στό Πανεπιστήμιο τής Σμύρνης– κατοικούσαν άνέκαθεν Τούρκοι, όπως ό Μίνως, ό Θησέας, ή Άριάδνη, ό Ίκαρος, ό Δαίδαλος, ό Έρωτόκριτος, ή Άρετούσα καί ό Δομήνικος Θεοτοκόπουλος!

Γι' αυτό σ' άγαπάμε Έλλαδίτσα μας! Γιατί έδώ μπορούν νά κυκλοφορούν έλεύθερα Έλληνες, Κουρδοί, Άρμένιοι, Τούρκοι καί Ίπεκτσιδες. Ένώ στην Τουρκία, μόνο Τούρκοι καί Ίπεκτσιδες!

Λιο



Περί σχέσεων ο λόγος...

«Τις δώη σε άδελφιδόν μου θηλάζοντα μαστούς μητρός μου;

Εύρουσά σε έξω φιλήσω σε, καί γε ούκ έξουδενώσουσίν μοι».

(Ά! νά μήν ήσουν άδερφός μου πού τό θυζι τής μάνας μου θά 'χε θυζάξει. Θά σέ φιλούσα στό συναπαντήματά μας χωρίς νά μέ περιγελούν).

(«Άσμα Ασμάτων» –μεταγραφή Σεφέρη, σελ. 55).

...άλλά συμβαίνει ή σχέση Κύπρου-Ελλάδας νά είναι βαθιά ερωτική. Όχι αδελφική. Γι' αυτό και ή λυσαλέα αντίδραση σ' αυτήν. Γι' αυτό και οι ανοργασμικοί διανοουμενίσκοι μιλούν γιά «...παραστρατημένες ευαισθησίες»(!). Γι' αυτό και ό λιθοβολισμός σε κάθε προσπάθεια προσέγγισης (πόσο καιρό καθυστερούσε ή σύνδεση Ε.Ρ.Τ.-Ρ.Ι.Κ.). Είναι ό τρόμος μπροστά στον Έρωτα, μπροστά στην απειρία δυνατοτήτων που ανοίγει.

«Στο «Έγκλημα τής πεταλούδας» του Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα, ή πεταλούδα είναι ένοχη διότι υπάρχει, διότι υποχρεώνει το σκουλήκι που θα ήθελε νά την μμηθεί, νά συνειδητοποιήσει ότι γεννήθηκε χωρίς φτερά» –έγραφε στην περασμένη «Έλλοπία» ή Πέπη Ρηγοπούλου.

Εμείς θα παραθέσουμε, απλώς, μερικούς στίχους από τό «μούπες θα φύγω», του Παύλου Σιδηρόπουλου:

«..Θέ μου, το ξέρω, τώρα είμαι μοναχός, κι' όμως–

–θα γυρίσει πάλι, δέν μπορεί νά κάνει αλλιώς.

Το ξέρω, είναι λίγο δύσκολο –μα εγώ στο λέω–

–μπορούσα νά περιμένω, και μπορώ.

Βλέπεις οι δυό μας μόνοι δέν νοιώσαμε ποτέ, τώρα,

τώρα πες μου, ποιόν

πες μου, ποιόν θάχεις νά τα λες...».

Σ.Ρ.

Επιτέλους... κινείται!

Ψηφίστηκε ήδη από τή Βουλή ή απόφαση γιά δημιουργία ιδρύματος αποκατάστασης **Ποντίων προσφύγων από τήν ΕΣΣΔ** και άρχισε με γοργούς ρυθμούς ή υλοποίησή της.

Η απόφαση αυτή αποτελεί εξέλιξη τής προεκλογικής εξαγγελίας τής Νέας Δημοκρατίας.

Πρέπει νά θυμίσουμε εδώ ότι τα πρώτα βήματα γιά τήν αντιμετώπιση του προσφυγικού προβλήματος έγιναν με τήν κυβέρνηση Ζολώτα, όταν **εξισώθηκαν οι Πόντιοι πρόσφυγες με τους πολιτικούς πρόσφυγες**.

Μέχρι εκείνη τή στιγμή οι Πόντιοι τής ΕΣΣΔ θεωρούνταν **δεύτερης κατηγορίας Έλληνες**, εκτός από τήν Κεντρική Ασία καί στην Ελλάδα.

Στην Κεντρική Ασία, με ευθύνη τής ηγεσίας των πολιτικών προσφύγων που εντάχθηκε στη νομενκλατούρα καί υπήρξε ένα βασικό στήριγμα του σταλινικού καθεστώτος, οι **εξόριστοι Πόντιοι** αποτέλεσαν τους τελευταίους κατηγορίας πολίτες, αποστερημένοι από στοιχειώδη πολιτιστικά καί εθνικά δικαιώματα. Άλλά καί στην Ελλάδα αργότερα, οι ίδιες ηγεσίες με τήν κάλυψη των κομμάτων τής αριστεράς πίεσαν τις προηγούμενες κυβερνήσεις νά αγνοήσουν τους Πόντιους πρόσφυγες. Το αποτέλεσμα ήταν νά διαπραγματευτούν καί νά κερδίσουν τήν απόδοση των συντάξεων των Πολιτικών Προσφύγων μόνο.

Έτσι τό στοιχειώδες **δικαίωμα των εργατών στη σύνταξη** καταπατήθηκε, με τις ευλογίες τής αριστεράς, οδηγώντας τους Πόντιους από τήν ΕΣΣΔ στην εξαθλίωση.

Όποιοι νομίζουν ότι τα σκάνδαλα είναι μόνο οικονομικά γελιούνται.

Εμείς πάντως θα επανέλθουμε.

Β.Α.

Βοήθεια, οι Πόντιοι!!

Σύντροφοι και συντρόφισσες, προσοχή: Ψάχνετε για σπίτι; Ψάχνετε στις στήλες των μικρών αγγελιών για δουλειά; Τα νέα είναι μάλλον ζοφερά. Κάποιοι που μας κουβαλήθηκαν από την Καυκασία κι έχουν (εδώ και πολλούς αιώνες) την έμμονη ιδέα ότι είναι Έλληνες, τολμούν να ζητούν την επί ίσοις όροις αντιμετώπισή τους με τους Παλαιελλαδίτες.

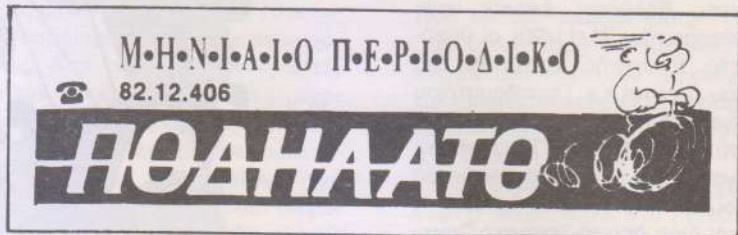
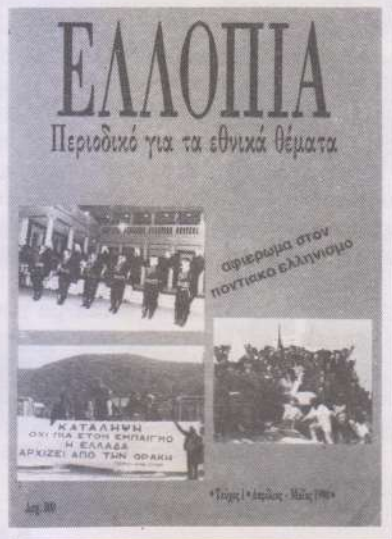
«Ακούς εκεί! Είμαι 25 χρόνια στο ίδιο σπίτι και η νοικοκυρά μου με διώχνει για ιδιοκατοίκηση. Τρία χρόνια ψάχνω για δουλειά. Και θα 'ρθει στα καλά καθούμενα ο άλλος από το Ξένο κράτος να μου τα πάρει;», μου έλεγε ένας αριστέρος(!) γνωστός.

Θα μπορούσαμε να μιλούμε για έλλειψη ανθρωπιάς, ιστορικής μνήμης, αλληλοβοήθειας - και πολλών άλλων. Όμως, νομίζουμε ότι είναι και κάτι παραπάνω: Είναι εκείνη η πλευρά του Νεοέλληνα που αναπτύσσεται στις τελευταίες δεκαετίες, παίρνει τη μορφή καθολικού φαινομένου και έχει δώσει δείγματα ανάλογης στάσης: «Δεν πα να καούν τα δάση; Δε πα να βρωμίσουν οι ακτές; Δε πα να πάρουν και την άλλη μισή Κύπρο οι Τούρκοι; Δε πα να πουλήσουμε τα νησιά μας στους Γερμανούς; Αρκεί οι ψυχοφθόρες δημοσιοϋπαλληλικές θέσεις μας να μείνουν δικό μας κτήμα, έξω απ' το φθονερό βλέμμα των... Ποντίων!»

Τώρα, Διονύση, τραγουδά:

«Μαλλιारी μου Ελλαδίτες - θλιβερές μου πορδές».

Θ.Ρ.



Να μη τους χαλάσουμε

Τώρα που η δορυφορική σύνδεση μας δίνει την δυνατότητα να παρακολουθούμε τις εκπομπές του Ρ.Ι. Κύπρου, δεν έχουμε μόνο την χαρά να ακούμε μελωδικά ιδιωμιακά ελληνικά, αλλά και **καλά ελληνικά**.

Αξίζει, νομίζουμε, να επαινεθεί η κυπριακή τηλεόραση για την ευαισθησία της απέναντι στη γλώσσα. Τα ελληνικά της είναι περισσότερο αμιγή από εκείνα της και εν άλλαις, πολλαίς, αμαρτίας ελλαδικής τηλεόρασης.

Σημειώνουμε:

καλαθόσφαιρα αντί μπάσκετ

πετόσφαιρα αντί βόλλεϋ

οπτικογραφήθηκε αντί του καθ' ημάς μιξοβάρβαρου «βιντεοσκοπήθηκε»

Ας ελπίσουμε ότι δεν θα τους διαφθείρουμε, αλλά θα διδαχθούμε.

Υ.Γ. Και κάτι ακόμα: αν δεν μπορείτε να παρακολουθήσετε όλο το πρόγραμμα του Ρ.Ι.Κ., δείτε το τέλος του. Κλείνει με τον Εθνικό Ύμνο. Ωραίο δεν είναι να τον ακούς σε δορυφορική σύνδεση;

Σ.Ρ.

Τ.Κ.



Ελλαδίτες διανοούμενοι και Κύπρος

του Σάββα Παύλου

Με δήλωσή τους, που δημοσιεύτηκε τον Μάιο του '89, 89 πανεπιστημιακοί Καθηγητές των Ελληνικών Πανεπιστημίων έκφρασαν την ανησυχία τους για τις προσπάθειες επιβολής της αγγλικής γλώσσας στο υπό ίδρυση Κυπριακό Πανεπιστήμιο. «Η Παιδεία πρέπει να είναι εναρμονισμένη με το κυρίαρχο πρόβλημα στο συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Και το μέγα ζήτημα σήμερα στην Κύπρο είναι η απελευθέρωσή της από την τουρκική κατοχή. Καμιά υλική αμυντική θωράκιση δεν είναι αποτελεσματική αν δεν συμβαδίζει με την ενίσχυση του αγωνιστικού φρονήματος. Κανένας αγώνας δεν μπορεί να γίνει με κοσμοπολίτικο πνεύμα και ξενομανή τρόπο ζωής, αλλά, αντίθετα, με αυτογνωσία και εθνική συνειδηση.

Στη σημερινή φάση του Κυπριακού είναι απαραίτητος ο τονισμός της ελληνικής ταυτότητας των Κυπρίων και η σύσφιξη των πολιτιστικών σχέσεων με την Ελλάδα ως εθνικό Κέντρο. Και η υπονόμηση της ελληνικής γλώσσας, η υποταγή στο γλωσσικό ιμπεριαλισμό της αγγλικής, υπονομεύει ακριβώς αυτό το ενωτικό στοιχείο στον αντικατοχικό αγώνα.

Γιατί η γλώσσα συνδέει με τα πρόσωπα και τους τόπους, εκφράζει σχέσεις, συντηρεί μνήμες, και εξασφαλίζει τη διαχρονική επιβίωση των λαών».

«Όχι στη γλωσσική συρρίκνωση που θα φέρει και την εθνική συρρίκνωση» τονίζουν στην ανακοίνωσή τους (εφ. Ελευθεροτυπία, Αθήνα 31 Μαΐου 1989, σ. 20).

Ως τα σήμερα η πάγια και προαναμενόμενη στάση προοδευτικών και άλλων φορέων της Ελλάδας για θέματα της Κύπρου ήταν η επιφύλαξη μήπως θεωρηθούν ως «επέμβαση» οι ενέργειες και οι απόψεις τους. Επειδή οι ενέργειες και η στάση της Χούντας αλλά και άλλων εκπροσώπων της επίσημης Ελλαδικής πολιτικής (Ζυρίχη π.χ.) ήταν επεμβάσεις καταστροφικές για την πορεία του Κυπριακού, όλοι οι Έλληνες τη βόλεψαν με την άνετη θέση της «μη επέμβασης» που θα βοηθούσαν στην προοδευτική πορεία του Κυπριακού.

Κι όχι μόνο αυτό. Το χειρότερο ήταν ότι όλες οι αναφορές τους για την Κύπρο πήραν το χαρακτήρα του διθύραμβου και του επαίνου. Το Κυπριακό Κρά-

τος εξ ορισμού εθεωρείτο το προοδευτικότερο και τελειότερο στον κόσμο και η Κύπρος τόπος οικονομικών, πολιτιστικών και άλλων θαυμάτων (Τσουκαλάς).

Όλοι, ενώ έβλεπαν κατά τη διάρκεια των επισκέψεών τους στην Κύπρο την παραίτηση, την αδιαφορία, την απάθεια και την ηττοπάθεια του Κυπριακού λαού, όμως στις δηλώσεις τους, στη Λευκωσία και την Αθήνα, μιλούσαν με συγκίνηση για τον αγώνα του Κυπριακού λαού. Τόση υποκρισία. Κι από όλους: Ρίτσους, Σαμαράκηδες, Θεοδωράκηδες και άλλους μεγάλους!

Ενώ οι Έλληνες λογοτέχνες, καλλιτέχνες και διανοούμενοι θεωρούνται από τους πρώτους και φυσικούς συμμάχους του Κυπριακού λαού, εν τούτοις συνήργησαν στην εδραίωση των καταπιεστικών μηχανισμών του Κυπριακού συγκροτήματος εξουσίας και της πολιτικής του για συμβιβασμό, καθώς και στην ενίσχυση του αποπροσανατολισμού και της αποεθνοποίησης του Κυπριακού.

Αποκορύφωμα αυτής της στάσης στο πολιτικό επίπεδο ήταν το περίφημο: «Η Κύπρος αποφασίζει και η Ελλάδα συμπαρίσταται» που ήταν η επίσημη πολιτική του ελληνικού κράτους ύστερα από το '74, στο θέμα του Κυπριακού. Γιατί τι άλλο θα αποφάσιζε η Κύπρος των 500 χιλιάδων, με ξένο στρατό ενός κράτους ισχυρού στο έδαφός της, παρά το συμβιβασμό. Η πολιτική Πιλάτου του Ελληνικού αστισμού ήταν σαφής: Συμβιβαστείτε και θα στηρίζουμε το συμβιβασμό σας.

Στο χώρο της Ελληνικής Αριστεράς ήταν χειρότερα τα πράγματα. Κάθε ενασχόληση με το Κυπριακό εθεωρείτο σοβινιστική και ανεπίτρεπτη που θύμιζε χουντικές καταστάσεις. Μόνο η διεθνιστική αλληλεγγύη στην Κύπρο εθεωρείτο επιτρεπτή. Στην πολιτική γεωγραφία της ελληνικής αριστεράς η Κύπρος μετατέθηκε σε κάποιο μακρινό ωκεανό σαν τη Γρανάδα ή την Αντίγκουα να πούμε.

Όμως η Κύπρος είναι ο χώρος όπου συμπυκνώνεται η ελληνοτουρκική σύγκρουση, εδώ δίνεται η κυριότερη μάχη του Ελληνισμού εναντίον του ασφυκτικού και θανατόπνου τουρκικού επεκτατισμού.

Καιροσκοπισμοί και Ποντιοπυλατισμοί δεν χωράνε στο θέμα του σημαντικότερου εθνικού προβλήματος.

Και οι υποθέσεις και τα ζητήματα της Κύπρου χρειάζονται την κριτική, τις υποδείξεις, τον προβληματισμό και τις αναζητήσεις όλου του πολιτικού και πνευματικού φάσματος της σύγχρονης Ελλάδας. Αντίστοιχα επιβάλλεται και η συμμετοχή και η κριτική κυπριακών φορέων και ατόμων στις εξελίξεις και τα φαινόμενα που συμβαίνουν στον Ελλαδικό χώρο.

Η οχύρωσή πίσω από τα κρατικά σύνορα Ελλάδας και Κύπρου είναι ένα πράγμα εξ υπαρχής έωλο και καιροσκοπικό. Τουλάχιστον στα εθνικά και πνευματικά θέματα είναι εντελώς απαράδεκτη η νοοτροπία και η τακτική συνόρων και ελλαδοκυπριακών κρατικών οριοθετήσεων.

Επιγραμματικά ας αναφωνήσουμε: Ζήτη οι «επεμβάσεις» των ελλαδικών διανοουμένων σε θέματα Κυπριακά. Ζήτη οι «επεμβάσεις» Κυπρίων διανοουμένων σε θέματα Ελλαδικά. Γι' αυτό λοιπόν είναι τόσο καλόδεκτη η ανακοίνωση των Ελλαδικών πανεπιστημιακών που, παραμερίζοντας τις καθιερωμένες στερεότυπες συμπεριφορές στο θέμα της Κύπρου, τόλμησαν να εκφράσουν την άποψή τους για ένα τόσο σημαντικό ζήτημα, δείχνοντας έτσι και τον προβληματισμό τους και το ενδιαφέρον τους για τις Κυπριακές εξελίξεις.

ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΣΤΕΛΛΑ

ΧΩΡΟΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ



ΟΙ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΑΚΕΛ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

του Πρόδρομου Προδρόμου

Ηερμηνεία της ιδιόρρυθμης, παρά (πολιτικήν) φύσιν συμμαχίας μεταξύ του κομμουνιστικού ΑΚΕΛ και του φιλελεύθερου Δη.Συ. στη γραμμή για το εθνικό ζήτημα, σε πολιτικούς όρους μπορεί να είναι αρκετά απλή. Κατ' αρχήν υπάρχουν τα πολύ συγκεκριμένα κομματικά συμφέροντα που φέρνουν αυτά τα δύο «άκρα» του επίσημου πολιτικού φάσματος στον ίδιο παρονομαστή.

α. Το «προπατορικό αμάρτημα»

Το ΑΚΕΛ έχει, εδώ και δεκαετίες, συνδέσει την ύπαρξη και τη μοίρα του με μια άρνηση, ή τουλάχιστον απροθυμία, να αντιμετωπίσει το «κυπριακό» ως εθνικό ζήτημα. Από την εποχή του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, σε πλήρη αντίθεση με άλλα κομμουνιστικά κόμματα και κινήματα της αριστεράς, το ΑΚΕΛ δεν θέλησε να δει το «κυπριακό» ως μια υπόθεση αυτοδιάθεσης ενός τμήματος του ελληνικού έθνους που τελούσε υπό αποικιοκρατία. Το «προπατορικό αμάρτημα» του «προγόνου» του ΑΚΕΛ, Κ.Κ.Κύπρου, συνίστατο σε κάποιες ακροβατικές αναλύσεις περί εντάξεως της σοβιετικής Κύπρου σε μια ... βαλκανική συνομοσπονδία. Απ' αυτήν την αρχική θέση (που μετά την εξεγέρση του Οκτωβρίου 1931 καταδικάστηκε κι από την ίδια την Κομιντέρν) πέρασαν εύκολα στην υιοθέτηση μιας καθαρά φιλοβρετανικής θέσεως, που στο αίτημα της αυτοδιάθεσης-ένωσης αντιπρότεινε «αυτοκυβέρνηση» (δηλαδή την «περιορισμένη αυτοκυβέρνηση» που προθυμοποιήθηκε η αποικιακή διοίκηση να παραχωρήσει αφού ξέσπασε το απελευθερωτικό κίνημα).

Η όλη στάση της κομματικής γραφειοκρατίας έναντι ενός αντιαποικιακού κινήματος το οποίο δεν κατόρθωσε να ελέγξει, δημιούργησε ένα γενικότερο «ανθεθνικό σύνδρομο» στις τάξεις του κομματικού μηχανισμού του ΑΚΕΛ. Στη συνέχεια, μέσα από τις απελπιστικά εμπειρικές αναλύσεις αυτού του κόμματος γινόταν μια μόνιμη σύγχυση πολιτικής τακτικής και στρατηγικής και θεμάτων αρχής. Έτσι βλέποντας τις πολιτικά ανεπιθύμητες κυβερνήσεις της Ελλάδος μετά το τέλος του εμφυλίου, υιοθέτησαν μια μόνιμα δύσπιστη ή και ανθελληνική

στάση. Κατά τον ίδιο τρόπο αντέδρασαν όταν η Χούντα τους έδωσε την αφορμή για να συνδέσουν την Ελλάδα με τις ανώμαλες πολιτικές εξελίξεις και την εθνική προδοσία του 1974 (δυστυχώς παρόμοια στάση είχε τηρήσει και η κατά τα άλλα εθνικά προσανατολισμένη Ε.Δ.Ε.Κ. του Β. Λυσαριδης, που περιέμενε το 1981 και την εκλογική νίκη του Πα.Σο.Κ. για να διεκδικήσει στενότερη σύνδεση της μοίρας του κυπριακού ελληνισμού με την Ελλάδα). Αυτή η συνολική στάση της κομμουνιστικής αριστεράς συνδέεται, όπως ήδη αναφέραμε, με κάποια στενά κομματικά συμφέροντα απομόνωσης του κυπριακού ελληνισμού. Με πείσμα διεκδίκησαν μια στροφή της Κύπρου προς τον «Τρίτο Κόσμο», γιατί το ΑΚΕΛ ως κόμμα είχε μεγαλύτερα ερείσματα και φιλίες και επομένως μεγαλύτερες δυνατότητες επηρεασμού της εσωτερικής πολιτικής μέσα σ' εκείνο τον διεθνή χώρο. Ταυτόχρονα έβλεπαν κάθε προσέγγιση της Κύπρου προς την Ευρώπη ως μια προοπτική μείωσης της σοβιετικής επιρροής στην Κύπρο. Νιώθοντας οι ίδιοι καλύτερα απ' όλους πόσο επιφανειακή και καθαρά «συμβολική» ήταν η κομμουνιστική στράτευση των οπαδών τους, επέμεναν όσο μπορούσαν περισσότερο σε μια «ομπρέλλα διεθνούς νομιμοποίησης» όπως εκείνη που μπορούσε να εξασφαλίζεται από το παγκόσμιο κομμουνιστικό σύστημα.

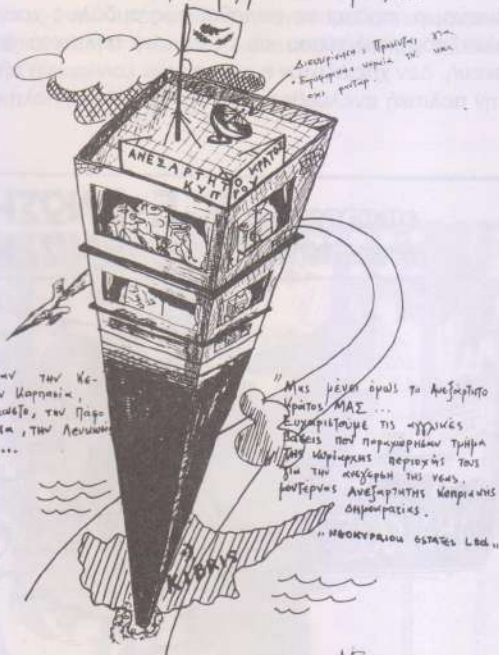
β. Μια λογική ετεροπροσδιορισμού

Το τραγικότερο πρόβλημα της πολιτικο-ιστορικής φυσιογνωμίας του ΑΚΕΛ, διαμέσου σχεδόν μισού αιώνα βίου, είναι ότι με κάθε τρόπο και σε κάθε επίπεδο δημιούργησε, καλλιέργησε και αναπαρήγαγε μια πολιτική συνείδηση και θέαση ετεροπροσδιορισμού στους χώρους εκείνους της κοινωνίας τους οποίους ελέγχει ή επηρεάζει. Συγκεκριμένα -και όλως διόλου παραδόξως για κάποιο κόμμα που υποτίθεται ότι αμφισβητεί την κατεστημένη θεσμική τάξη- σε κάθε περίπτωση προτείνει αναλύσεις και λύσεις που προβάλλουν το αξίωμα ότι ένας «μικρός» και αδύναμος λαός», όπως ο ελληνικός κυπριακός λαός, δεν μπορεί παρά να γίνει ό,τι θέλουν ή ό,τι είναι διατεθειμένοι να επιπρέψουν κάποιοι «άλλοι» (μεγάλοι και δυνατοί), κάποιοι

«εξωτερικοί παράγοντες», κάποιες μεταβλητές που βρίσκονται εκτός του ελέγχου του ίδιου του κυπριακού λαού. Μ' ένα τέτοιο πνεύμα αντιμετώπισε και τον αντι-αποικιακό αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α., στον οποίο, ως κομματικός μηχανισμός, ήταν αδύνατο να πιστέψει, αλλά προτιμούσε να συνδιαλέγεται μετά των Άγγλων αποικιοκρατών που την εσχάτη ώρα φέρονταν διατεθειμένοι να παραχωρήσουν «περιορισμένη αυτοκυβέρνηση» (κι όπως θα δούμε στη συνέχεια, δυστυχώς, δεν ήταν η πρώτη φορά που οι θέσεις του ΑΚΕΛ συνέπιπταν με εκείνες των αποικιοκρατών). Αυτή τη λογική του «ετεροπροσδιορισμού» προβάλλουν στην ουσία και σήμερα, έχοντας μάλιστα την πρόθεση να τη μεταφυτεύσουν σε μεγάλες μερίδες της κυπριακής κοινωνίας διαμέσου επιρροών που έχουν σ' εκείνο που οι ίδιοι αποκαλούν «αστικό Τύπο» (η εφημερίδα «Φιλελεύθερος», πρώτη με διαφορά σε πωλήσεις, συχνά παρουσιάζεται ως ένα τυπικό παράδειγμα μέσου συστηματικής διάχυσης κάποιων αντιλήψεων που πηγάζουν από το χώρο της κομματικής γραφειοκρατίας του ΑΚΕΛ).



...Ειδώνας του μελλοντός μας...



Σχίζο του Νίκου Φιλίππου

Η ερμηνεία αυτής της συνειδησης «ετεροπροσδιορισμού» πρέπει να αναζητηθεί στην ίδια την ιστορία του κόμματός αλλά και στους όρους της ένταξης του μέσα στην κυπριακή κοινωνία. Κάθε οργανωμένη πολιτική δύναμη στο σύγχρονο πολιτικό σύστημα παρουσιάζει μια «εσωτερικευση» των όρων της διεθνούς πολιτικής. Παρουσιάζουν τα πολιτικά κόμματα, σε διάφορους βαθμούς, την τάση να καθορίζουν την δική τους πολιτική στάση, ακόμη και σε καθαρά «εσωτερικά ζητήματα», με βάση τους όρους, τις συνθήκες και τις σκοπιμότητες της διεθνούς πολιτικής σκηνής. Αυτή η λειτουργία υπήρξε ιδιαίτερα φανερή στην περίοδο του «ψυχρού πολέμου», ωστόσο ισχύει και κάτω από άλλα καθεστώτα οργάνωσης των διεθνών σχέσεων. Ιδιαίτερα έντονη είναι αυτή η στάση στα «ορθόδοξα» Κ.Κ. τα οποία, τουλάχιστον στη φάση της γενέσεως και της ένταξης τους στον κοινωνικό χώρο, έγιναν αντιληπτά ως «εθνικά τμήματα» ενός παγκόσμιου σχεδίου. Ακολούθως, η διεθνής επέκταση του σοβιετικής εμπνεύσεως πολιτικού και κοινωνικο-οικονομικού καθεστώτος δημιούργησε ένα πραγματικά παγκόσμιο σύστημα με διάφορα επίπεδα (το επίπεδο των κομμάτων-κρατών στη λεγόμενη ανατολική Ευρώπη, το επίπεδο των κομμουνιστικών κομμάτων σε φιλελεύθερες καπιταλιστικές κοινωνίες, το επίπεδο των τριτοκοσμικών καθεστώτων, μετώπων ή απλών εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, κ.λπ.). Αυτό το σύστημα λειτούργησε για πολλές δεκαετίες ως ένας ξεχωριστός κόσμος στο πλευρό (και κατά μέτωπο στραμμένο) της «φιλελεύθερης διεθνούς κοινωνίας». Με τη δική του οργάνωση, με τη δική του λογική, με τη δική του πολιτική κουλτούρα (και την περιφημη ξύλινη γλώσσα ως σπάνια περίπτωση μονοσήμαντης οργάνωσης του ίδιου του νοητικού κόσμου στη βάση διοικητικής εκπόρθησης της ίδιας της γλώσσας). Για πολλά Κ.Κ. και για διάφορες περιόδους, οι σκοπιμότητες αυτού του παγκόσμιου κομμουνιστικού συστήματος είχαν προτεραιότητα έναντι ακόμη κι εκείνων των εθνικών σκοπιμοτήτων τους. Βέβαια η διαχείριση και η ιεράρχηση των «διεθνικών» και των εθνικών σκοπιμοτήτων διέφεραν αρκετά από το ένα στο άλλο Κ.Κ. ανάλογα με τις σχέσεις του με το σοβιετικό κέντρο κι ανάλογα με την ίδια την ιστορία του κόμματος και τη σχέση του με την εθνική ιστορία της χώρας του. Το ελλαδικό κομμουνιστικό κίνημα έχει ιδιαν πείραν του τι σημαίνει αυτή η συχνά ακατόρθωτη ταύπιση των «διεθνικών» με τις εθνικές προτεραιότητες και συμφέροντα. Η περίπτωση του Ιταλικού Κ.Κ., ιδιαίτερα γνωστή στον ελληνικό χώρο, και η πορεία του «μοναχικού καβαλλάρη» σε σχέση με το παγκόσμιο κομμ. σύστημα που διάλεξε αυτό το κόμμα, είναι ένα καλό δείγμα της ποικιλομορφίας που ισχύσε.

γ. Η «κοινωνική καταγωγή» του ΑΚΕΛ

Ωστόσο η περίπτωση του κυπριακού Κ.Κ. (ΑΚΕΛ) υπήρξε όλως ιδιόζουσα από ορισμένες πλευρές και τουλάχιστον σε σχέση με τα άλλα ευρωπαϊκά Κ.Κ. Διάφοροι παράγοντες μπορούν να στηρίξουν αυτό τον ισχυρισμό. Κατ' αρχήν, εντελώς αντίθετα με την επίσημη κομματική θέση του ΑΚΕΛ (βλ. «Διακήρυξη και Θέσεις για τα 50χρονα του ΚΚΚ-ΑΚΕΛ», της Κ.Ε., του ΑΚΕΛ, Ιανουάριος 1976, ιδιαίτερα τη 2η θέση), το ΚΚΚ δεν υπήρξε «γέννημα των νέων οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών που δημιουργήθηκαν στην Κύπρο με την ανάπτυξη του καπιταλισμού στο πρώτο τέταρτο του αιώνα μας». Για τον απλούστατο λόγο ότι στο πρώτο τέταρτο του αιώνα δεν μπορούμε να μιλάμε για «ανάπτυξη του καπιταλισμού» στην κυπριακή κοινωνία. Μπορεί στον πρώτο μισό αιώνα της αγγλικής αποικιοκρατίας να αρχίζουν να παρατηρούνται μια σειρά από εξελίξεις που σταδιακά θα συνιστούν τις «επιτρεπτικές αιτίες» για την ανάπτυξη ενός καπιταλιστικού συστήματος.

Όντως σημειώνεται μια βαθειά αποσύνθεση της παραδοσιακής κοινωνίας και των χαρακτηριστικών δεσμών και κοινωνικών σχέσεων της. Αυτή όμως η διαδικασία αποσύνθεσης δεν συνοδεύεται από μια εξίσου ταχύρρυθμη διαδικασία ανασύνθεσης στη βάση των κοινωνικών κατηγοριών του κεφαλαίου και μιας καθαρά καπιταλιστικής λογικής. Τουναντίον εκείνο που συνέβηκε με αποφασιστικό τρόπο ήταν η ένταξη της κυπριακής οικονομίας στο σύστημα διεθνούς καταμερισμού της εργασίας διαμέσου του κλασικού αποικιακού προτύπου. Ο σοβαρός και όσο γίνεται λιγώτερο ιδεολογικά προδιατεθειμένος μελετητής της κοινωνικής και οικονομικής ιστορίας της Κύπρου θα καταλάβει πως θα χρειαστεί να περάσουν μερικές δεκαετίες από την περίοδο του μεσοπολέμου για να μιλάμε για καπιταλιστική ανάπτυξη στην Κύπρο.

δ. Μια λογική «εμβολίου»

Όλα αυτά δεν έχουν βεβαίως μόνο θεωρητική σημασία. Πρέπει αμέσως να θυμηθούμε ότι οι εργαζόμενοι στον τομέα της βιομηχανικής μεταποίησης στην Κύπρο το 1925 (χρονιά που εμφανίστηκε το ΚΚΚ) δεν ξεπερνούν τους 1600. Και πάλι επρόκειτο, στη μεγάλη πλειοψηφία, για ανθρώπους που εργάζονται σε τεχνικά «πρωτόγονες» μικροσκοπικές βιοτεχνικές μονάδες, έχοντας κατά κανόνα προσωπικές σχέσεις με τον εργοδότη τους –που αρκετά συχνά εργάζεται μαζί τους. Σίγουρα πάντως δεν πρόκειται για κάποιου είδους βιομηχανική εργατική τάξη σαν εκείνη στην οποία αναφέρονται οι αναλύσεις του Μαρξ και οι υπόλοιπες κομμουνιστικές πολιτικές θεωρίες. Γεγονός παραμένει ότι το ΚΚΚ, σύμφωνα μάλιστα με μαρτυρίες κάποιων από τους πρωτεργάτες του, ήταν προϊόν της δραστηριοποίησης κάποιων νεαρών διανοουμένων (κυρίως). Δεν ήταν το προϊόν του σχηματισμού μιας εργατικής τάξης και των διεκδικησών της. Πολύ γρήγορα φάνηκε πως η εξάρτησή του από το σοβιετικό Κ.Κ. κι από το ευρύτερο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα είχε δυσανάλογα μεγαλύτερο βάρος από τους εσωτερικούς στην κυπριακή κοινωνία και τη νεοελληνική κουλτούρα παράγοντες που διαμόρφωσαν την ιδεολογία και την πολιτικοκοινωνική φυσιογνωμία του.

Όπως προαναφέρθηκε, η πρώτη περίοδος της ανάπτυξης του κυπριακού κομμουνιστικού φαινομένου υπήρξε μια αποτυχία. Αποτυχία του «εμβολιασμού» της κυπριακής κοινωνίας από ένα ιδεολογικό, κοινωνικό και κοσμοθεωρητικό δόγμα που εμφανίστηκε ως μια «εισαγωγή» χωρίς επιτόπια ερείσματα. Η αποτυχία φάνηκε ακόμη πιο οδυνηρή στο βαθμό που εκφράστηκε ανοιχτά ως απόρριψη από την πλευρά των ίδιων κοινωνικών στοιχείων στα οποία οι πρωτοπόροι κομμουνιστές απευθύνονταν για «προσληψισμό». Η απόρριψη έφτασε στο αποκορύφωμά της όταν οι κομμουνιστές, αντί να βρεθούν στο πλευρό του εξεγερμένου λαού που έκαιγε το Κυβερνείο τον Οκτώβριο του 1931, κατασκευοφαντούσαν το λαϊκό κίνημα με το χυδαιότερο τρόπο.

ε. Ο λαϊκισμός ως άλλοθι του σταλινισμού

Αυτή η περίοδος που έκλεισε με την απαγόρευση της οποιασδήποτε πολιτικής ζωής και επομένως με την παρανομία του νεαρού ΚΚΚ μετά το 1931, υπήρξε αποφασιστική για τη διαμόρφωση της μετέπειτα ιδεολογικής φυσιογνωμίας της κυπριακής κομμουνιστικής αριστεράς. Κατ' αρχάς η αναδιοργάνωση του κομμουνιστικού κινήματος έγινε από στελέχη νέου τύπου που διαμορφώθηκαν στις σταλινιστικές κομματικές σχολές της Μόσχας. Έπειτα οι ίδιοι οι κομμουνιστές θεώρη-

σαν σκόπιμο να «ρίξουν νερό στο κρασί τους». Εγκατέλειψαν τον ενθουσιασμό του νεοφώτιστου και την επαναστασιολογική ρητορική που τους είχαν περιθωριοποιήσει. Σ' εκείνη ακριβώς την περίοδο φάνηκε το πραγματικό ιδεολογικό δυναμικό αυτού του ρεύματος. Κατά τρόπο θεαματικό κυριάρχησε λοιπόν ένας αριστερόστροφος λαϊκισμός σχεδόν εφ' όλης της ύλης. Στην ουσία εγκαταλείφθηκε κάθε αναλυτική αναζήτηση και μαρξιστική αναφορά. Το πνεύμα της μαρξιστικής προσέγγισης χάθηκε μέσα στην αποστεωμένη ξύλινη γλώσσα που επιβλήθηκε από τη νεοσύστατη κομματική γραφειοκρατία. Φτάσαμε έτσι σε γενικό γραμματέα του κόμματος που αρθρογραφούσε και ανέλυε σε όρους «φτωχών και πλουσιών». Μέχρις εκεί έφτανε η συνειδητοποίηση την οποία προσπαθούσε να εγείρει στο χώρο του το κυπριακό κίνημα της αριστεράς. Δεν είναι τυχαίο που η μεγάλη πλειοψηφία των μελών και στελεχών του ΑΚΕΛ δεν έχουν καμμία ουσιαστική «μαρξιστική πολιτική παιδεία». Δεν είναι τυχαίο που το επίπεδο των θεωρητικών αναζητήσεων και προβληματισμών της κυπριακής θεσμικής αριστεράς κινήθηκε πάντοτε σε απελπιστικά χαμηλά επίπεδα μη μπορώντας σε καμμία περίπτωση να ξεπεράσει την «οργανωτική» λενινιστική παραφιλολογία και την καθαρά διοικητική εμπνεύσεως εκφορά του πολιτικού λόγου.

Ευθύς εξαρχής κυριάρχησε το στοιχείο του αυταρχικού λαϊκισμού, σε μια καθαρά σταλινική έκδοση προσαρμοσμένη στα δεδομένα της κυπριακής κοινωνίας που δεν είχε προηγουμένως γνωρίσει κάποια φιλελεύθερη πολιτική παράδοση. Λέγεται συχνά ότι, σε ιστορική προοπτική, το ΑΚΕΛ έχει στο ενεργητικό του αρκετές λαϊκές κατακτήσεις. Αυτό αληθεύει ιδιαίτερα σε σχέση με τους μεγάλους συνδικαλιστικούς αγώνες της δεκαετίας του 40. Δεν είναι όμως λιγώτερο αλήθεια πως όλες αυτές οι κατακτήσεις δεν ξεπερνούσαν, από άποψη πολιτικού και κοινωνικού περιεχομένου, τις διεκδικήσεις ενός φιλελεύθερου ριζοσπαστικού πολιτικού σχηματισμού. Χωρίς να μπορεί κανείς με μια μονοκοντυλιά να διαγράψει τους αγώνες του ίδιου του κυπριακού λαού που είχε να αντιπαλέψει με την κοινωνική αποδιάρθρωση και την οικονομική κακανάπτυξη που επέβαλλε το αποικιακό καθεστώς και η συνεπακόλουθη αποικιακού τύπου ένταξη της κυπριακής οικονομίας στη διεθνή οικονομία, πρέπει να τονισθεί πως ουδόλογα χρειαζόταν μια ολοκληρωτικού τύπου και σταλινικού πολιτικού ήθους κατασκευή. Δεν χρειαζόταν η ταύτιση των κοινωνικών αιτημάτων με την πολιτική ανελευθερία και την αντεθνική πολιτική γραμμή.



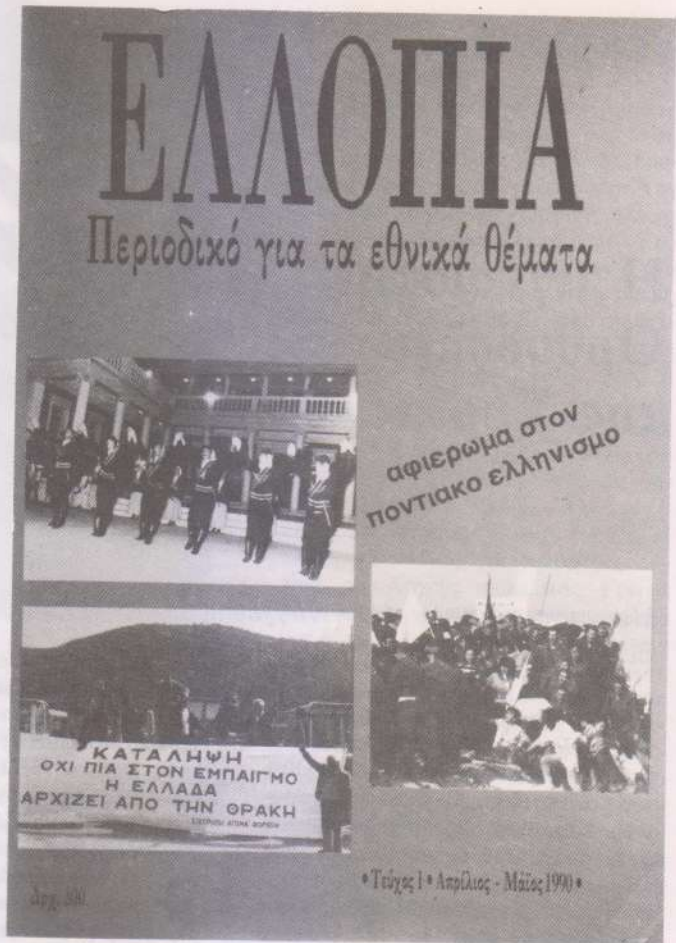
στ. Το κόμμα - λαϊκό μέτωπο

Το ΑΚΕΛ υπήρξε, σε μεγάλο βαθμό, μια πολιτική δομή που δημιουργήθηκε μάλλον για λόγους τακτικής. Η ίδια η φυσιογνωμία αυτού του κόμματος υπήρξε εξ ορισμού μια στρατηγική κίνηση στην προσπάθεια επιτυχούς εμφύτευσης του φιλοσοβιετικού φαινομένου στην κυπριακή κοινωνία. Το ΚΚΚ είχε δοκιμάσει και είχε αποτύχει να εφαρμόσει τη στρατηγική του «ενιαίου λαϊκού μετώπου» που συνιστούσε τότε η κομμουνιστική Διεθνής. Η στρατηγική αυτή στόχευε στην εγκατάλειψη της «κατά μέτωπον ταξικής σύγκρουσης», που ταυτιζόταν και με την κατά μέτωπο επίθεση εναντίον της εγκατεστημένης κοινωνικής οργάνωσης (εμπειρία που στην κυπριακή περίπτωση υπήρξε ιδιαίτερα τραυματική) και στην υιοθέτηση μιας «εκ των έσω αλώσεως» της εγκατεστημένης πολιτικής δομής. Αμέσως μετά την εξέγερση του '31 το ΚΚΚ (με απεσταλμένο το γνωστό ποιητή Τ. Ανθία) είχε κάνει παρόμοιες προτάσεις για σύσταση «λαϊκού μετώπου» στην εκκλησιαστική ιεραρχία που έλεγγχε τότε απόλυτα το αντι-αποικιακό κίνημα.

Αποτυγχάνοντας σ' αυτό το δρόμο κι αφού απέκτησε τα πρώτα συνδικαλιστικά ερείσματα (εν ειδεί μάλιστα μονοπωλίου, σε πρώτη φάση, όπως περίπου οργανώθηκε στο πολιτικό επίπεδο ο έλεγχος της Εκκλησίας) στη διάρκεια της δεκαετίας του '30, προχώρησε, από την αρχή της δεκαετίας του '40 σ' ένα πρωτότυπο εγχείρημα: εφ' όσον οι πολιτικοί του αντίπαλοι, όντες καχύποπτοι ή αρκούντως ισχυροί, δεν είχαν καμμία διάθεση να δώσουν πολιτικά ερείσματα στους κομμουνιστές μέσα από μια συμμαχία που και θα αύξανε το κοινό στο οποίο μπορούσε να απευθύνεται το απομονωμένο ΚΚΚ, αλλά και θα του έδινε τη δυνατότητα να παρουσιαστεί σαν μια ηγετική δύναμη ξεπλένοντας το «προπατορικό αμάρτημα» της στάσης του έναντι του αντι-αποικιακού αγώνα, προχώρησαν στην ίδρυση ενός κόμματος που το διακατείχε ακριβώς αυτή η λογική του «λαϊκού μετώπου». Γιατί το ίδιο, το ΑΚΕΛ, στα πρώτα τουλάχιστον χρόνια της ύπαρξής του, λειτούργησε ως ενός είδους «λαϊκό μέτωπο» προσπαθώντας να συσπειρώσει και μη κομμουνιστικές πολιτικές δυνάμεις. Πράγματι, το εγχείρημα πέτυχε σε μεγάλο βαθμό, κυρίως εξαιτίας του ιδιόμορφου κλίματος των διεθνών σχέσεων μέσα από το παγκόσμιο αντι-φασιστικό κίνημα αλλά και χάρη στη θετική εικόνα που απέκτησε διεθνώς η Σοβιετική Ένωση.



11. Μετά την τουρκική εισβολή. Σχέδιο με στυλ άγροιστή της Α. ταύρας, γυναιτσίου της Λεμεσού.



Ας σημειωθεί ότι για αρκετά χρόνια λειτουργούσε παράλληλα, στην παρανομία, και το ΚΚΚ. Το τελευταίο θεωρούσε το ΑΚΕΛ ως τη νόμιμη προσωπίδα του. Η δε γενική γραμμή του ΑΚΕΛ χαραζόταν ουσιαστικά από το «υπόγειο» ΚΚΚ. Επομένως λειτούργησε καθαρά μια λογική «χειραγώγησης» των «αστικών δυνάμεων» που πλαισίωσαν τους κομμουνιστές μέσα στο ΑΚΕΛ. Δηλαδή η λογική του «λαϊκού μετώπου» ως στοιχείου της κομμουνιστικής στρατηγικής για επικράτηση. Με άλλα λόγια το κυπριακό κομμουνιστικό κίνημα «εσωτερικεύσε» την ίδια τη στρατηγική που του υπέβαλλαν τα κέντρα αποφάσεων του διεθνούς κομμουνιστικού συστήματος.

Ειδικά σ' αυτή την περίοδο καθορίστηκε τελειωτικά και η ιδεολογική φυσιογνωμία του ΑΚΕΛ. Γρήγορα έφυγαν ή απωθήθηκαν τα «αστικά στοιχεία» που πλαισίωσαν στην αρχή το ΑΚΕΛ που θέλησε να παρουσιαστεί ως ένα κόμμα ανοιχτό στην κοινωνία (κι όχι επαναστατικό - συνωμοτικό). Τελικά καταργήθηκε και η διττή οργανωτική δομή με την κατάργηση του ΚΚΚ. Μέσα απ' αυτές τις εξελίξεις παρατηρήθηκε και μια οξεία κρίση ηγεσίας που έμεινε γνωστή ως η «κρίση των δέκα διανοομένων» και που παρουσιάζει αρκετά κοινά στοιχεία με τη σημερινή κρίση στην ηγεσία του κόμματος. Μέσα από την τότε κρίση επικράτησαν τα σταλινικά στοιχεία «δεύτερης γενιάς» που ήταν πλέον πλήρως αποσυνδεδεμένα από τη «λενινιστική περίοδο» του ΚΚΣΕ. Το κόμμα έμελλε πλέον να λειτουργήσει απόλυτα ως δορυφορικό κόμμα της σοβιετικής αυτοκρατορίας που ήδη είχε επεκταθεί στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης.

Η άγνωστη Ορθοδοξία της Συρίας



Μια συνομιλία του Λάκη Πίγγουρα με τον Πρωτοσύγκελλο του Πατριαρχείου Αντιόχειας, Επίσκοπο Σεϊδαναγίας, Ηλία.

Μια από τις αρχαιότερες Χριστιανικές Εκκλησίες είναι αυτή της Αντιόχειας που ιδρύθηκε το 36 μ.Χ. Το 10% του πληθυσμού της Συρίας είναι χριστιανοί. Όλες οι πόλεις της Συρίας έχουν χριστιανούς Ορθόδοξους με εκκλησίες και ιερείς. Στη Δαμασκό υπάρχουν γύρω στις 300.000, άλλοι 100.000 ορθόδοξοι υπάρχουν στη Χάμα (Επιφάνεια), 30.000 στη Λατάκια και 30.000 στο Χαλέπι. Υπάρχουν όμως και ολόκληρα συμπλέγματα χωριών που οι κάτοικοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία είναι ορθόδοξοι χριστιανοί, όπως στη Σετνάγια, την Μααλούλα, τον Άγιο Γεώργιο. Για την Ορθοδοξία της Συρίας, τους Ρουμ Όρθοδοξ, όπως λέγονται, τη σχέση τους με το Βυζάντιο, τους Έλληνες, το Ισλάμ, τους μουσουλμάνους και άλλα παρόμοια θέματα, είχαμε τη συζήτηση που ακολουθεί με τον πρωτοσύγκελλο του Πατριαρχείου Αντιόχειας Επίσκοπο Σεϊδαναγίας Ηλία. Η συζήτηση έγινε στο Πατριαρχείο Αντιόχειας στη Δαμασκό.

Λ.Π.: Γιατί σας ονομάζουν Ρουμ Όρθοδοξ;

ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ: Είναι από παλιά αυτό το όνομα. Υπάρχει και στο Κοράνι. Σημαίνει «Ορθόδοξοι της Ανατολής».

— Ποιά η σχέση σας με το Βυζάντιο;

— Στην αρχή ήμασταν με το Βυζάντιο όλοι, διότι όπως ξέρεis οι Ορθόδοξοι εδώ ήταν κομμάτι της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Αλλά μετά όταν ξεκίνησαν οι συγκρούσεις του Βυζαντίου με τον Αραβικό κόσμο άλλαξε η κατάσταση.

— Δηλαδή πώς άλλαξε;

— Όταν ήρθαν οι Οθωμανοί και μετά, οι χριστιανοί εδώ, μερικοί απ' αυτούς, άφησαν το Βυζάντιο και βοήθησαν τους Οθωμανούς. Και με τους Άραβες έγινε το ίδιο πράγμα.

— Μπορείτε να αναφερθείτε στην περίοδο των σταυροφόρων; Ξέρουμε ότι οι σταυροφόροι έκαναν εισβολές και σε Ορθόδοξες εκκλησίες. Ποιά ήταν η στάση των Ορθοδόξων;

— Τότε ήμασταν τελείως εναντίον τους.

— Δηλαδή μπορούμε να πούμε ότι είχε συμμαχήσει ολόκληρο το ντόπιο στοιχείο ενάντια στους σταυροφόρους; Κάτι που δε μας το λένε ποτέ στη δική μας Ιστορία. Εμάς στην Ιστορία μας λένε ότι ήρθαν να απελευθερώσουν τους Αγίους Τόπους.

— Να απελευθερώσουν τους Αγίους Τόπους καταστρέφοντας εκκλησίες Ορθοδόξων;

— Δε μας είπαν καμιά φορά στην Ιστορία ότι κατάστρεφαν εκκλησίες ορθοδόξων...

— Μέχρι και σήμερα ακόμη πολεμούμε την ιδέα ότι είμαστε όλοι χριστιανοί σταυροφόροι. Μερικοί από τους αλλόθρησκους μας θεωρούν έτσι μέχρι σήμερα. Εμείς μιλάμε και γράφουμε και βιβλία και ομιλίες. Εμείς δεν είμαστε σταυροφόροι. Δεν είμαστε με τις σταυροφορίες. Είμαστε με το λαό της Ανατολής. Είμαστε χριστιανοί της Ανατολής.

— Το ίδιο έγινε και στην Κύπρο με τον Ριχάρδο τον Λεοντόκαρδο. Πολέμησαν εναντίον του οι Κύπριοι. Τον θεωρούσαν εισβολέα και κατακτητή.

— Πρέπει να μιλήσετε στην Κυβέρνησή σας να το γράφουν αυτό στην Ιστορία. Είναι πολύ επικίνδυνο για μας τους Χριστιανούς της Ανατολής άμα δε λέγονται και δε γράφονται αυτά τα πράγματα. Διότι μερικοί από τους φανατικούς μουσουλμάνους θέλουν να μας θεωρούν ξένους στην περιοχή και να μας ταυτίσουν με τους σταυροφόρους, που στην πραγματικότητα είναι οι Καθολικοί. Γι' αυτό πρέπει να το τονίζουμε. Δεν είμαστε σταυροφόροι!

— Εμείς στην Κύπρο έχουμε δώσει στους Καθολικούς της Ανατολής ένα άλλο όνομα: «Λατίνοι». Είναι οι πραγματικοί απόγονοι των σταυροφόρων και είναι μόνο 3.000. Στα βιβλία της Ιστορίας φυσικά δεν είναι ξεκάθαρο.

— Έτσι είναι δύστυχώς. Όμως δεν το ξεχωρίζουν κάποιοι εδώ.

— Ποιές οι διαφορές σας και ποιές οι ομοιότητές σας με τους Άραβες μουσουλμάνους;

— Μπορούμε να πούμε ότι έχουμε πολλά κοινά. Πάνω απ' όλα κοινή ζωή με τους μουσουλμάνους. Πρέπει να ζήσουμε μαζί κι όταν υπάρχει συμβίωση πρέπει να αγαπά ο ένας τον άλλο. Να συνεργάζεται. Πρέπει να αναλαμβάνεις τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις σου. Να διεκδικείς τα δικαιώματά σου. Έχουμε πολλά κοινά στοιχεία. Έχουμε όμως και διαφορές όπως τη σημαντική διαφορά της θρησκείας. Έτσι είναι αδύνατο να έχουμε κοινή προσέγγιση των πραγμάτων. Δεν μπορούν να αντιληφθούν το σχήμα της δικής μας ιεροσύνης. Δεν μπορούν να αντιληφθούν τα δόγματα της Ορθοδοξίας, όπως για παράδειγμα το μυστήριο της



θείας μετάληψης. Παρόλα αυτά πρέπει να βρεις τρόπους να ζήσεις με ένα άλλο πρόσωπο που δεν πιστεύει στη δική σου πίστη, πρέπει να συνεργαστείς μαζί του.

Πριν δύο μέρες ένας μουσουλμάνος με ρώτησε: «Νομίζεις ότι έχουμε την ίδια πίστη μουσουλμάνοι και χριστιανοί; Τι νομίζεις; Τι διαφορές έχουμε;» Του είπα ότι όλοι είμαστε πιστοί. Πιστεύουμε στον ίδιο Θεό. Μου απάντησε πως συμφωνεί. Πως ο Θεός δεν αλλάζει, πως για όλες τις θρησκείες ο Θεός είναι ο ίδιος. Αυτό που αλλάζει είναι ο τρόπος που ο άνθρωπος κατανοεί το Θεό. Αυτός είναι ο τρόπος που μιλά στους μουσουλμάνους. Πρέπει να βρεις τον τρόπο να τους μιλήσεις. Δεν μπορείς να τους πεις, δεν έχεις θρησκεία, είσαι αλλόθρησκος, άθεος... Σ' αυτή την περίπτωση ανάβεις τη φωτιά και ξεκινάς τον πόλεμο μουσουλμάνων-χριστιανών. Και στις χώρες της Μέσης Ανατολής δε θέλουμε αυτό το πράγμα.

Ο Απόστολος Παύλος λέει «Αυτοί που δεν έχουν νόμους, έχουν νόμους για τον εαυτό τους». Με άλλα λόγια δεν μπορείς να ενοχοποιήσεις τους άλλους και να τους στέλνεις στον Άδη. Δεν είμαστε Θεοί. Ο Θεός γνωρίζει πώς να μεταχειρίζεται τον κόσμο του. Πιστεύουμε ότι οι μουσουλμάνοι είναι αδελφοί μας, είναι πιστοί και προσευχόμαστε ο Θεός να τους φωτίσει να βρουν το δρόμο τους. Δεν μπορώ να πάω περισσότερο. Πρέπει να ζήσουμε μαζί τους και θέλουμε αυτό το πράγμα. Δε θέλουμε επιπλέον να εγκαταλείψουμε την περιοχή γιατί θεωρούμε τους εαυτούς μας κομμάτι αυτής της γης, έχου-

με βαθιές ρίζες εδώ. Γεννηθήκαμε εδώ και θα μείνουμε εδώ. Η εκκλησία ξεκίνησε εδώ και θα συνεχίσει εδώ ως υπάρχουν μουσουλμάνοι και Ιουδαίοι.

— Ο Αραβικός Πολιτισμός ή όπως τον ονομάζουν οι Σύριοι, ο Αραβικός Ισλαμικός Πολιτισμός, ξεκινά τον 6ο αιώνα μ.Χ. Η Ορθόδοξη Εκκλησία όμως ιδρύεται στην Αντιόχεια το 36 μ.Χ. Άρα προϋπάρχει ένας πολιτισμός. Αυτός είναι πολύ περισσότερο πολιτισμός των Χριστιανών Ορθοδόξων. Έτσι δεν μπορούμε να πούμε ότι η Ορθοδοξία είναι απλώς θρησκεία. Είναι και πολιτισμός, κουλτούρα...

— Οπωσδήποτε είναι και πολιτισμός.

— Ποιά είναι η δική σας θέση σ' αυτό το ζήτημα;

— Βλέπετε εδώ έχουμε ένα μεγάλο πρόβλημα, επειδή μερικοί ιστορικοί, ένας μεγάλος αριθμός ιστορικών, προσπαθούν να φτιάξουν την Ιστορία, την Αραβική Ιστορία σαν Αραβική Ισλαμική Ιστορία. Ξεκινούν όπως είπατε από τον 6ο-7ο αι. και ξαναγράφουν την Ιστορία της περιοχής σαν να άρχισε η Ιστορία από το Ισλάμ. Κι αυτό συνεχίζεται μέχρι σήμερα σ' αρκετά μέρη της Μέσης Ανατολής. Αλλά εμείς, η Ορθόδοξη εκκλησία, οι ορθόδοξοι συγγραφείς και διανοητές, μαχόμαστε σκληρά ενάντια σ' αυτή τη θεώρηση της Ιστορίας. Πολλά βιβλία έχουν γραφτεί πάνω σ' αυτό το θέμα. Αλλά μερικές φορές δεν είμαστε τόσο ξεκάθαροι προς τον κόσμο, για ευνόητους λόγους, για λόγους ασφάλειας. Γενικά όμως στους λόγους και τα κηρύγματά μας δίνουμε έμφαση στην περίοδο πριν το Ισλάμ. Γιατί σ' αυτή την περίοδο η Εκκλησία έχει σημαντικό πολιτισμό. Χριστιανικό πολιτισμό που έχει χρωματίσει την Ιστορία αυτής της περιοχής και ακόμη συνεχίζει να δίνει. Ήταν ο πρώτος πολιτισμός στον οποίο στηριχθήκαμε. Φυσικά δεν αγνοούμε τον Ισλαμικό Πολιτισμό. Αλλά πρέπει να τονίσουμε ότι πριν από το Ισλάμ είχαμε πολιτισμό, τον Χριστιανικό Πολιτισμό και το λέμε αυτό ανοικτά. Δε φοβόμαστε κανέναν.

— Εξάλλου έχουμε σημαντικά γραπτά αυτής της περιόδου, όπως τα κείμενα των Ορθοδόξων Πατέρων, που δεν αποτελούν μόνο θεολογικά κείμενα αλλά και πολιτισμού...

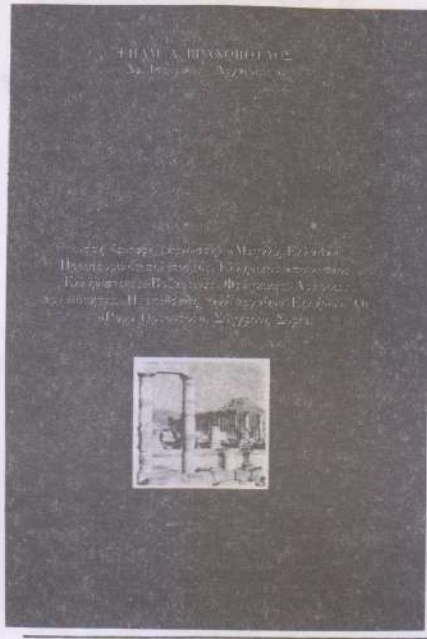


— Αυτό προσπαθούμε να το προβάλλουμε συνέχεια. Όπως για παράδειγμα τα κείμενα του Γωάννη του Δαμασκηνού και άλλων σημαντικών συγγραφέων της Ορθοδοξίας. Στη Συρία υπάρχουν χιλιάδες μνημεία της Ορθοδοξίας. Η Συρία, συνεχίζω να το λέγω αυτό, ήταν 100% χριστιανική πριν το Ισλάμ. Όλη η περιοχή ήταν 100% χριστιανική: Συρία, Λίβανος, Παλαιστίνη. Έχουμε στη Συρία εκατοντάδες μοναστήρια, χιλιάδες εκκλησίες, εκατοντάδες μητροπόλεις. Έχουμε τα ονόματά τους μέχρι σήμερα.

— Υπάρχουν και στοιχεία ποιές έχουν γίνει τεμένη. Για παράδειγμα το τζαμί των Ομειαδών, το δεύτερο προσκήνυμα των μουσουλμάνων, είναι κτισμένο πάνω σε βυζαντινή εκκλησία, πράγμα το οποίο μπορείς να διακρίνεις και σήμερα από την αρχιτεκτονική.

— Η Συρία είναι γεμάτη από χριστιανικά μνημεία.

— Θέλω να πάμε λίγο πιο πίσω. Μιλήσαμε για την περίοδο από την ίδρυση της εκκλησίας της Αντιόχειας μέχρι και την έλωση του Ισλάμ. Στην περιοχή, πριν από την Εκκλησία της Αντιόχειας, υπήρχε ο Ελληνιστικός Πολιτισμός. Και υπήρχαν πόλεις στην περίοδο αυτή με πληθυσμό 500.000, όπως για παράδειγμα η Απάμεια. Μετά από τους Αλεξανδρινούς έρχονται οι Ρωμαίοι. Την περίοδο των Ρωμαίων οι Άραβες ιστορικοί (Σύριοι, μουσουλμάνοι) τη θεωρούν περίοδο παγανισμού. Δηλαδή οι ντόπιοι δε θέλουν τους Ρωμαίους. Έτσι από αντίδραση στους Ρωμαίους και τα ήθη τους προσχωρούν στο Χριστιανισμό. Συμφωνείτε μαζί μου πως υπάρχει σύνδεση των Χριστιανών, της Εκκλησίας της Αντιόχειας με τον Ελληνιστικό Πολιτισμό;



— Υπάρχει οπωσδήποτε σύνδεση. (Ο συνομιλητής δεν ήθελε εδώ να δώσει μια πιο ολοκληρωμένη απάντηση).

— Ποιά η σχέση σας με τους Ορθόδοξους Έλληνες;

— Έχουμε πολλά σημαντικά κοινά στοιχεία με τους Έλληνες της Κύπρου και της Ελλάδας. Είναι η Ορθοδοξία. Είμαστε όλοι μια ορθόδοξη οικογένεια. Αυτό είναι πάνω απ' όλα η πίστη μας.



ΕΠΙΜ. Α. ΦΡΑΝΓΟΠΟΥΛΟΣ
Δρ. Ιστορικός-Αρχαιολόγος

ΟΔΟΠΟΡΙΚΟ
ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΔΑ

Ελληνικές αρχαιότητες Νήσους Ιταλίας και Σικελίας
Ελληνιστική Αποστολή και Καλοβρία
Μεσαιωνικά Μνημεία
Σύγχρονη Νήσος Ιταλία



Ποιο είναι το θέμα;

καρτέλιος Αρτέμιος

ΕΚΔΟΣΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΥΡΩΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1989



Η κοινή μας πίστη και το ορθόδοξο πρόσωπο που είναι κοινό. Χρησιμοποιούσαμε και συνεχίζουμε να χρησιμοποιούμε την Ελληνική γλώσσα στην Εκκλησία. Χρησιμοποιούμε τη Βυζαντινή μουσική. Αλλά υπάρχουν και διαφορές. Λόγω της πολιτικής κατάστασης, λόγω της ειδικής θέσης που έχουμε στη Μ. Ανατολή σαν Ορθόδοξοι. Αυτή η ποικιλία των εκκλησιών των χριστιανών που μας περιβάλλουν όπως και οι άλλες θρησκείες δημιουργούν ιδιόμορφες συνθήκες. Πιστεύουμε ότι οι Έλληνες της Κύπρου και της Ελλάδας το κατανοούν αυτό. Και γνωρίζουν ότι η Εκκλησία της Αντιόχειας συνεχίζει να είναι η μαρτυρία του Θεού και θα συνεχίσει σ' αυτό το ψηφιδωτό του κόσμου παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Σημαντικά προβλήματα, έντονα στο παρελθόν, ήταν ο προσηλυτισμός και οι μικτοί γάμοι, προβλήματα που δεν είχαν οι Έλληνες. Θέλουμε να μας καταλάβουν και να μας βοηθήσουν. Και βέβαια όπως είπα στην αρχή: Είμαστε όλοι μια Αποστολική Καθολική Εκκλησία: Η Ορθόδοξη Εκκλησία. Αυτό είναι πάνω απ' όλα. Αισθανόμαστε ότι είμαστε ένας άνθρωπος με τους Έλληνες στην Κύπρο και στην Ελλάδα.



ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ 1973 - 1989

Α ΜΕΡΟΣ

Της Σοφίας Αντωνοπούλου

Το χρονικό αυτό συντάχθηκε με την πεποίθηση ότι είναι αδύνατη η κατανόηση του παρόντος, χωρίς τη γνώση του παρελθόντος. Απο δώ πηγάζει και η αναγκαιότητα ιστορικής μνήμης για τους λαούς.

Το χρονικό δίνει τις βασικές ενέργειες του τουρκικού επεκτατισμού στο Αιγαίο, μαζί με ένα στοιχειώδη σχολιασμό, καθώς και τις αντίστοιχες εκχωρήσεις ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων. Δίνει επίσης βασικές ημερομηνίες του Κυπριακού, γιατί, όπως θα γίνει άμεσα αντιληπτό και από το χρονικό, Κυπριακό και Αιγαίο είναι ζητήματα αδιάσπαστα συνδεδεμένα.

Α' Μέρος: 1973-1981

1 Νοέμβ. 1973: Παραμονή της εξέγερσης του Πολυτεχνείου. Κρίση του χουντικού καθεστώτος. Με την ημερομηνία αυτή εγκαινιάζεται η αμφισβήτηση του Status Quo του Αιγαίου από τη μεριά της Τουρκίας. Η τότε τουρκική κυβέρνηση παραχωρεί στην τουρκική Κρατική Εταιρία Πετρελαίου 27 άδειες έρευνας και εκμετάλλευσης πετρελαίων σε περιοχές δυτικά της Λήμνου, Λέσβου, Χίου, Σαμοθράκης, Ψαρών, Αντίψαρων και Αγίου Ευστρατίου. Οι περιοχές αυτές ανήκουν, πέρα από κάθε δυνατή αμφισβήτηση, στην ελληνική υφαλοκρηπίδα.

2 Φεβρ. 1974: Απάντηση της ελληνικής Χούντας στην τουρκική πρόκληση με μεγάλη καθυστέρηση.

27 Φεβρ. 1974: Ανταπάντηση της τουρκικής κυβέρνησης, η οποία χαρακτηρίζει το Αιγαίο ημίκλειστη θάλασσα η οποία, κατά την άποψη της Τουρκίας, είναι ειδική περίπτωση και θα πρέπει να εξαιρεθεί από τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου.

Τέλη Μαΐου '74: Η Τουρκία αποστέλλει στις παραπάνω περιοχές της ελληνικής υφαλοκρηπίδας το πλοίο «Τσάνταρλι» για έρευνες, και, λίγο αργότερα, 18 Ιουλίου 1974, παραχωρεί νέες άδειες έρευνας και εκμετάλλευσης σε πρόσθετες περιοχές προς την τουρκική Κρατική Εταιρία Πετρελαίου.

Ιούνιος '74: Η ελληνική κυβέρνηση εκδηλώνει την επιθυμία να επεκτείνει την ελληνική αιγιαλίτιδα ζώνη, δηλ. τα ελληνικά χωρικά ύδατα, από 6 ναυτικά

μίλια που ήταν από το 1936 στα 12 ν.μ., που καθιερώνουν οι νέες Διεθνείς Συμβάσεις. Η Τουρκία δηλώνει ότι η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων θα αποτελούσε casus belli, δηλαδή «αίτια πολέμου» ανάμεσα στις δύο χώρες. Χαρακτηριστικό της τουρκικής θρασύτητας και επιθετικότητας είναι το γεγονός ότι το Μάρτιο του 1956 η Τουρκία είχε δηλώσει στον ΟΗΕ ότι «τό όριο των 12 ν.μ. έχει ήδη γίνει αρκούντως αποδεκτό στην πρακτική, ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ως ένας κανόνας του διεθνούς δικαίου». Επίσης τον Απρίλιο του 1973 η Τουρκία υπέγραψε Πρωτόκολλο με τη Σοβιετική Ένωση που ορίζει την αιγιαλίτιδα ζώνη των δύο χωρών στη Μαύρη Θάλασσα στα 12 ν.μ. Με άλλα λόγια, η Τουρκία διεκδικεί να έχει το δικαίωμα να εφαρμόζει η ίδια το Διεθνές Δίκαιο, αλλά όχι και η Ελλάδα.

20 Ιουλίου '74: Εισβολή του Αττίλα στην Κύπρο.

20 Ιουλίου '74: Εγκαινιάζεται η αμφισβήτηση του ελληνικού FIR στο Αιγαίο. Η Τουρκία με αιτιολογικό την ασφάλεια των δυτικών της ακτών εκδίδει NOTAM¹, με τις οποίες κήρυσσε «επικίνδυνη περιοχή» τμήμα του Αιγαίου, αμφισβητώντας έτσι την σχετική ελληνική δικαιοδοσία. Το εκπληκτικό στην περίπτωση είναι ότι η Τουρκία που έκανε την εισβολή στην Κύπρο, διακήρυξε ότι κινδυνεύουν οι δυτικές της ακτές και επ' ευκαιρία έθετε σε αμφισβήτηση το μισό ελληνικό FIR²! Άμεσες ελληνικές αντιδράσεις. Στις 2 Αυγούστου η Τουρκία ανακαλεί αυτές τις NOTAM, για να επανέλθει δριμύτερη λίγο αργότερα.

24 Ιουλίου '74: Κατάρρευση της Χούντας στην Ελλάδα κάτω από το βάρος της προδοσίας της Κύπρου και της κυπριακής τραγωδίας. Σχηματισμός Πολιτικής Κυβέρνησης.

9 Αυγούστου '74: Η Τουρκία εκδίδει την περιβόητη NOTAM 714. Με την NOTAM αυτή η Τουρκία διεκδικούσε την απόσπασξη μέρους του ελληνικού FIR στο Αιγαίο, χαράζοντας γραμμή αναφοράς στο μέσο περίπου του αρχιπελάγους, το ανατολικό τμήμα του οποίου διεκδικούσε να προσαρτηθεί στο FIR της Κωνσταντινούπολης. Η ελληνική κυβέρνηση αντέδρασε με τη NOTAM 1018, η οποία χαρακτήριζε την τουρκική NOTAM ανυπόστατη.

Στη συνέχεια προχώρησε σε δραστικότερα μέτρα, μετά την προέλαση του Αττίλα στην Κύπρο και την προκλητική στάση της Τουρκίας σχετικά με την NOTAM 714 (δες παρακάτω).

14 Αυγούστου '74: Έναρξη Αττίλα 2. Η Ελλάδα δηλώνει ότι αποχωρεί από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ.

1 Σεπτεμβρίου '74: Εγκαινιάζεται από την πλευρά της Τουρκίας η αμφισβήτηση του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου³ των 10 ναυτικών μιλίων. Η Τουρκία ζητάει με τηλεγράφημα προς την Ελληνική Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας να περιορισθεί ο ελληνικός εναέριος χώρος στα 6 ν.μ.! Σημειώτεον ότι ο εθνικός εναέριος χώρος των 10 ν.μ. ισχύει από το 1931 (ορίστηκε τότε με Διάταγμα με βάση τα τότε ισχύοντα διεθνή). Η Τουρκία ουδέποτε πριν το '74 διανοήθηκε είτε με λόγια είτε με πράξη να αμφισβητήσει τον ελληνικό εναέριο χώρο. Όπως βλέπουμε η αμφισβήτηση αυτή συνδυάστηκε με την αμφισβήτηση του ελληνικού FIR. Η Τουρκία λίγο αργότερα, το 1975, εγκαινίασε και έμπρακτα την αμφισβήτηση του εθνικού εναέριου χώρου και του ελληνικού FIR με παραβιάσεις και παραβάσεις. Οι παραβιάσεις είναι στρατιωτικές πτήσεις μέσα στον εθνικό εναέριο χώρο, δηλαδή έμπρακτη κατάλυση ελληνικής κυριαρχίας. Οι παραβάσεις είναι στρατιωτικές πτήσεις μέσα στο ελληνικό FIR, αλλά έξω από τον εθνικό εναέριο χώρο των 10 ν.μ., πτήσεις για τις οποίες η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να πάρει άδεια και να υποβάλλει σχέδια πτήσης. Έτσι γινόταν απαρεγκλίτως πριν το 1974 και μάλιστα μόνον για ειδικές περιπτώσεις Νατοϊκών ασκήσεων. Η Τουρκία με τις λεγόμενες παραβάσεις του ελληνικού FIR καταλύει και πάλι στην πράξη ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα, αφού δεν παίρνει άδεια και δεν υποβάλλει σχέδια πτήσης. Σημειώτεον τέλος ότι σύμφωνα με τα διεθνή ισχύοντα, μία χώρα της οποίας παραβιάζεται ο εθνικός εναέριος χώρος έχει αναφαίρετο δικαίωμα να καταρρίψει το αεροπλάνο που κάνει την παραβίαση. (Θυμίζουμε εδώ την κατάρριψη του Νοτιοκορεάτικου αεροπλάνου από τη Σοβιετική Ένωση, το οποίο δεν ήταν καν στρατιωτικό, αλλά αεροπλάνο της πολιτικής αεροπορίας! Αλλά η Σοβιετική Ένωση δεν είναι



προτεκτοράτο, ανεξάρτητα του αν κακώς ή καλώς κατέρριψε το αεροπλάνο εκείνο, με θύματα ανύποπτους πολίτες, που εν αγνοία τους χρησιμοποιήθηκαν από τις ΗΠΑ για να δοκιμαστεί η ετοιμότητα της Σοβιετικής Ένωσης).

13 Σεπτεμβρίου '74: Η ελληνική κυβέρνηση σε απάντηση της NOTAM 714 εκδίδει την NOTAM 1157, με την οποία κήρυξε το Αιγαίο «επικίνδυνη περιοχή». Η ενέργεια αυτή νέκρωσε τη διεθνή αεροπλοία στο Αιγαίο μέχρι το 1980, οπότε η Τουρκία ήρε την NOTAM 714, έχοντας όμως, όπως θα δούμε παρακάτω, αποσπάσει προηγουμένως μεγάλες εκχωρήσεις ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων. Συνέπεια της κήρυξης του Αιγαίου μετά τον Σεπτέμβριο του 1974 ως «επικίνδυνης περιοχής», ήταν το κλείσιμο του ελληνικού FIR μέχρι το 1980, όπως ελέγχθη παραπάνω. Οι διεθνείς πολιτικές αερογραμμές υποχρεώθηκαν να παρακάμψουν το Αιγαίο και να χαράξουν δαπανηρά δρομολόγια. Ο ICAO παρενέβη προκειμένου να άρει το πρόβλημα με διαμεσολάβηση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, η οποία όμως δεν είχε αποτέλεσμα.

27 Ιανουάρ. 1975: Πρώτη ελληνική υποχώρηση. Ελληνική ρηματική διακοίνωση για την υφαλοκρηπίδα και πρόταση προς την Τουρκία να συζητηθεί η σύναψη συνυποσχετικού προκειμένου να γίνει προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι η πρόταση αυτή, που μάλιστα γίνεται από τη μεριά μας, έχει μία πολύ σοβαρή συνέπεια: αποτελεί έμμεση, πλην σαφή, υποχώρηση της Ελλάδας από το δικαίωμά της να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ν.μ., αφού εξυπακούεται ότι η χάραξη της υφαλοκρηπίδας από το Διεθνές Δικαστήριο θα γίνει με βάση το σήμερα ισχύον πλάτος των 6 ν.μ.

6 Φεβρ. 1975: Τουρκική απάντηση στην πρόταση της Ελληνικής κυβέρνησης. Χαιρετίζει το «πνεύμα συνδιαλλαγής της Ελλάδας» και δέχεται να αρχίσουν συνομιλίες για να γίνει επεξεργασία των όρων παραπομπής στο Διεθνές Δικαστήριο.

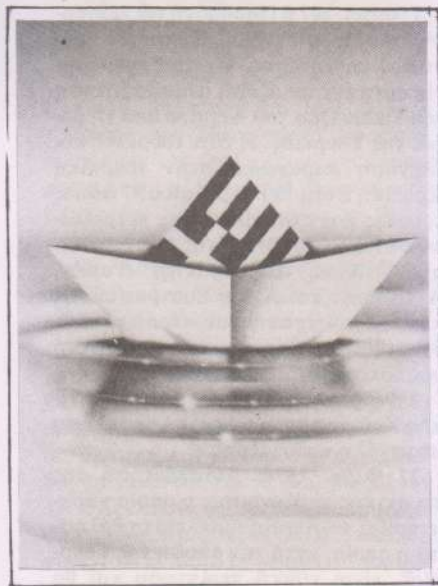
Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι η Κυβέρνηση Καραμανλή πολύ γρήγορα υπαναχώρησε και ως προς την απόφασή της να αποχωρήσει η Ελλάδα από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Στην αρχή και προκειμένου να σωθούν τα προσχήματα πρότεινε προς το ΝΑΤΟ τη διαμόρφωση μιας «ειδικής σχέσης», η οποία στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε προς χάριν της πλήρους επανένταξης. Οι διαπραγματεύσεις για την επανένταξη άρχισαν το 1975 και διήρκεσαν 5 περίπου χρόνια, 1975-1980. Η επανένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ προσέκρουσε στην τουρκική αξίωση να αλ-



ΤΙ ΔΙΕΚΔΙΚΕΙ Η ΑΓΚΥΡΑ ΚΑΙ ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

λάξουν τα όρια του επιχειρησιακού ελέγχου της Ελλάδας στο Αιγαίο, όρια που ίσχυαν πριν την αποχώρηση και από ίδρύσεως ΝΑΤΟ. Όπως είναι γνωστό, στην Ελλάδα είχε ανατεθεί τόσο ο θαλάσσιος όσο και ο εναέριος επιχειρησιακός έλεγχος ολόκληρου του Αιγαίου. Και δεν ήταν δυνατόν να συμβαίνει διαφορετικά, διότι το αντίθετο θα σήμαινε ότι η Ελλάδα αναθέτει την άμυνα εθνικού της χώρου, εν προκειμένω των νησιών του Αιγαίου, σε τρίτη χώρα, την Τουρκία. Το ΝΑΤΟ μετά την αποχώρηση της Ελλάδος υποδαύλισε τις απαιτήσεις της Τουρκίας, για να ασκήσει εκβιασμό πάνω στην Ελλάδα να επιστρέψει, αλλά και στη βάση μακροπρόθεσμης Νατοϊκής στρατηγικής επιδίωξης για διχοτόμηση του Αιγαίου (δόγμα Σόφλι). Το ΝΑΤΟ μετά την αποχώρηση έκανε αλληπάλληλες «συμβιβαστικές» προτάσεις, ανάμεσα στις οποίες ήταν και συμμαχικό σχέδιο για εκχώρηση του Αιγαίου στον έλεγχο τρίτων χωρών!!! (βλέπε Αμερικάνων και άλλων «συμμάχων»).

13 Φεβρ. 1975: Ανακήρυξη στην Κύπρο από τον Ντεκτάς του ψευδοκράτους με τον τίτλο «Τουρκικό Ομόσπονδο Κράτος της Κύπρου». Το ψευδοκράτος δεν ανακηρύχθηκε για πρώτη φορά το 1983, αλλά το 1975. Η φάμπρικα δηλαδή της ανακήρυξης επαναλήφθηκε ως εκβιασμός. Το εξοργιστικό στην περίπτωση και δηλωτικό της νοοτροπίας υποτέλειας των ελληνικών κυβερνήσεων, είναι το γεγονός ότι, κάθε φορά που οι Τούρκοι βαφτίζουν, με νέο κάθε φο-



ρά όνομα, τη διχοτόμηση, εμείς προβαίνουμε τόσο πριν από τα βαφτίσια όσο και μετά σε τεράστιες υποχωρήσεις.

12 Μαρτίου 1975: Προσφυγή της Κυπριακής Κυβέρνησης στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, το οποίο επαναλαμβάνει τα ουσιώδη σημεία του ψηφίσματος 3212 της Γ. Συνέλευσης, αλλά ζητάει παράλληλα από το Γ.Γ. (Βαλντχάιμ) να τεθεί επικεφαλής για την επανένταξη διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο μερών (θύτου και θύματος).

ΜΙΑ ΑΣΥΓΓΝΩΣΤΗ ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

του Παναγιώτη Γ. Τανιμανίδη

Αν παρακολουθήσει κανείς τις μεταναστεύσεις χιλιάδων Ελληνοποντίων σε περιοχές της Νοτίου Ρωσίας, του Καυκάσου, της Αρμενίας και της εσωτερικής Σοβιετικής Ρωσίας, αν κατά πόδας ακολουθήσει τις περιπέτειές τους, τους αγώνες τους για εγκατάσταση, επαγγελματική αποκατάσταση, για μόρφωση και διαιώνιση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, για κατάκτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σαν μια ξεχωριστή εθνότητα και για επιβίωση, θα διαπιστώσει πως αυτός ο Ελληνισμός παλεύει μόνος του και αγνοούμενος, χωρίς το ενδιαφέρον και την προστασία του Ελληνικού Κράτους!

Η απουσία αυτού του Κράτους είναι χαρακτηριστική και ανεξήγητη, προ παντός από τον α' παγκόσμιο πόλεμο και ύστερα.

Ένα εκλεκτό κομμάτι του Ελληνισμού αντιπαλεύει ολομόναχο, με τις αντιξοότητες και τις έκτακτες δυσκολίες της Οκτωβριανής Επανάστασης, της σύγκρουσης μενεβίκων και μπολσεβίκων, της συστηματικής αντιχριστιανικής προπαγάνδας του νέου καθεστώτος. Αντιπαλεύει με τα προβλήματα που δημιουργούνται από υποχρεωτικές μετακινήσεις, από φυλακές και εξορίες και από τόπο σε τόπο. Και να φανταστεί κανείς, όλη αυτή την Οδύσεια του Ελληνισμού στη Σοβιετική Ένωση τη συνοδεύουν η ανελευθερία, η σκληρότητα, η ανθελληνική υστερία, που συναγωνίζεται επάξια την τουρκική γενοκτονία.

Ένα εκατομμύριο περίπου Ελληνισμός (αποκάλυψη Γιέλτσιν), που αναγκάστηκε κατά καιρούς (1461-1922) να εγκαταλείψει τις προγονικές του Εστίες και να καταφύγει σε ξένη γη για να γλιτώσει από βέβαιη γενοκτονία, ξαναστήνει ένα καινούργιο νοικοκυριό προκοπής, προόδου, ζωντανής και δημιουργικής παρουσίας και προσφοράς σε πολλούς τομείς.

Στην παραγωγή, στην οικονομία, στο εμπόριο, στις τέχνες, στα γράμματα, στις επιστήμες, στην άμυνα.

Ένας λαός πάντα συνεπής και έντιμος, εργατικός και νομοταγής, με την αναλλοίωτη ελληνορθόδοξη ταυτότητά του.

Εκείνες τις πολύτιμες υπηρεσίες του στο Σοβιετικό Κράτος «εν ειρήνη και εν πολέμω», αυτή του την αμόλευτη ελληνική παρουσία και ταυτότητα, την ακριβολήρωσε ο Ελληνισμός της Σοβιετικής Ένωσης με ένα ανείπωτο και απίστευτο δράμα. Μάρτυρες λαλίστατοι, η Σιβηρία, το Καζαχστάν, το Ουζμπεκιστάν, οι στέπες της Κεντρικής Ασίας, περιοχές αφιλόξενες με οικολογική υποβάθμιση, η λειψυδρία, η έλλειψη σπιτιών και τροφίμων. Μάρτυρες ανευθείς τα 50.000 θύματα των εξοριών 1937-38, 1942-46 και 1949, ο βούρδουλας των Μουσουλμάνων επιστατών, τα κλειστά ελληνικά σχολεία, τα ελληνικά θέατρα και οι ελληνικές εφημερίδες.

Ό,τι είχαν δημιουργήσει οι Έλληνες της Ρωσίας στη διάρκεια των 500 χρόνων, από το 1461, καταληστεύεται, διασκορπίζεται, εξαφανίζεται, μαζί με το αίμα και τον ιδρώτα αιώνων και γενεών, και μαζί με τις κρυφές τους ελπίδες για μια ανθρώπινη ζωή. Οι έντιμοι, οι φιλήσυχοι και νομοταγείς Ελληνοπόντιοι υποχρεώνονται να αντιμετωπίσουν νέο πρόβλημα, μετοικεσίας, πείνας, κακουχιών, βασανιστηρίων, πρόβλημα αναπάντεχου ξεριζωμού και απροσδόκητης εξορίας. Και το τραγικό, δε ζουν μόνο τη σκληρότητα και την εξοντωτική τακτική του Σταλινισμού, που θα ζήλευε ο Χιτλερικός σφιντισμός και ρατσισμός, αλλά δοκιμάζουν και πίνουν, για πολλοστή φορά, το πικρό ποτήρι της θανάσιμης αδιαφορίας και απουσίας του Ελληνικού Κράτους. Τραγική σύμπτωση. Ο Κρόνος τρώει τα παιδιά του. Στη Σοβιετική Ένωση με την εγκατάλειψη, την

αδιαφορία, ίσως και από άγνοια. Στον Ελλαδικό χώρο με φυλακές και εξορίες και με τον εμφύλιο. Και στις δύο περιπτώσεις χιλιάδες Έλληνες εξοντώνονται με την κατηγορία των αντικαθεστωτικών!

Σήμερα οι επιζήσαντες Έλληνες, που ξεπέρασαν κάπως τις συνέπειες του Σταλινισμού, περιμένουν από το Ελληνικό Κράτος να μελετήσει τις νέες συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν οι Ελληνοπόντιοι και να εκτιμήσει την προσπάθειά τους να διαμορφώσουν εκεί που ζουν μια καινούργια πολιτιστική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση στα πλαίσια μιας περεστρόικας που γεννιέται.

Δεν πρέπει να παραγνωριστεί το γεγονός πως ο Ελληνισμός της Σοβιετικής Ένωσης, που ζει με το όραμα της παλινοδόστησης, αντιμετωπίζει σήμερα δύσκολες συνθήκες:

— Αντιπαράθεσις συντηρητικών, περεστρόικας και Γιελτσινισμού.

— Συγκρούσεις εθνοτήτων επικίνδυνες.

— Οικονομική κρίση αξεπέραστη.

— Πολιτικές μεταρρυθμίσεις.

— Κλίμα ανησυχίας και αβεβαιότητας.

Όλα αυτά, μαζί με τη ματωμένη εμπειρία από την εποχή του Σταλινισμού και το όραμα της παλινοδόστησης, γιγάντωσαν την απόφαση φυγής από τη Σοβιετική Ένωση και καταφυγής στη χώρα απ' όπου μετανάστευσαν οι πρόγονοί τους, χιλιάδες χρόνια προ Χριστού, προς τις παράλιες περιοχές της Μικράς Ασίας και απ' εκεί στην Ορθόδοξη Ρωσία. Ξαναγυρνούν στη χώρα των πατέρων τους και γι' αυτό δικαιούνται ανάλογη μεταχείριση. Ακόμη το Ελληνικό Κράτος δεν έχει δικαίωμα να απουσιάσει από τη σημερινή προσπάθεια που καταβάλλουν οι Ελληνοπόντιοι της Σοβιετικής Ένωσης να οργανωθούν σε μορφωτικούς, μουσικούς και θεατρικούς συλλόγους, με κέντρα τη Μόσχα κι την Τυφλίδα. Να εξασφαλίσουν, με κατάλληλους δασκάλους, τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε όλα τα σχολεία, όπου υπάρχουν Ελληνοπούλα, να διαιωνίζουν τα ήθη και τα έθιμά μας, να οργανωθούν και να προγραμματιστούν πολιτιστικές και πολιτισμικές συναντήσεις και ανταλλαγές, εκθέσεις ελληνικών βιβλίων και προβολή ελληνικών έργων και ταινιών.

Ο εμπλουτισμός της ιστορικής γνώσης και το δυνάμωμα της ιστορικής μνήμης των Ελληνοποντίων της Σοβιετικής Ένωσης, με τη συστηματική μύησή τους στον Ελληνοχριστιανικό πολιτισμό, είναι έργο και καθήκον εθνικής επιβίωσης, η οποία πρέπει υπεύθυνα και μεθοδικά να στηρίζεται και στον Απόδημο Ελληνισμό.

Η Ελληνική πολιτεία δε δικαιούται να απουσιάσει. Απαιτείται ουσιαστική ανταπόκριση στους οραματισμούς των Ελληνοποντίων της Σοβιετικής Ένωσης και στις απαιτήσεις τους να ζουν ελεύθεροι μ' όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα που έχουν ως ξεχωριστή εθνότητα και προ παντός με το δικαίωμα της μεταφοράς όπου πάνε, των συνταξιοδοτικών και ασφαλιστικών τους κατακτήσεων και της ατομικής τους παρουσίας.

Πέρα απ' όλα αυτά, επειδή η παλινοδόστησή τους στην Ελλάδα είναι ένα γεγονός ιστορικό, κοινωνικό και εθνικό, η υπεύθυνη ανταπόκριση του Ελληνικού Κράτους είναι υπέρτατο και ιερό καθήκον και όχι χειρονομία ελεημοσύνης και προχειρότητας.

Θα είναι «η εσχάτη πλάνη χείρων της πρώτης», αν ένα νέο κύμα Ελληνοποντίων, στο εγγύς μέλλον, ξανααφινιδιάσει την Ελληνική πολιτεία και τη βρει να καλοκάθετα στην πολυθρόνα της αδιαφορίας και της ασύγγνωστης άγνοιας και απουσίας.

ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Ε.Σ.Σ.Δ.

Το κίνημα ΜΕΜΟΡΙΑΛ είναι δικιά μας υπόθεση

Η συγκρότηση της « Ένωσης Μεμοριάλ» στη Μόσχα λειτούργησε ως φάρος για τους, καταπιεσμένους από τους σταλινικούς, σοβιετικούς πολίτες και μαζί τους και τους Έλληνες.

Το παρακάτω γράμμα που δημοσιεύουμε στάλθηκε προς τον πρόεδρο της « Ένωσης Μεμοριάλ», το Γ.Ν. Αφανάσιεφ, ο οποίος είναι διευθυντής του αρχείου της ΕΣΣΔ, συνεργάτης του Έλληνα Πόντιου και σημερινού δήμαρχου Μόσχας Γαβριήλ Ποπόφ. Ο Γ.Ν. Αφανάσιεφ είναι από τους πρωτοπόρους στον αγώνα για τη δημιουργία μιας δημοκρατικής κοινωνίας στην Ε.Σ.Σ.Δ.

Στο γράμμα φαίνονται καθαρά οι πιέσεις του κομματικού μηχανισμού προς τα μέλη της « Ένωσης Μεμοριάλ» και η προσπάθεια μιας Ελληνίδας να ξαναβρεί τα ίχνη της οικογένειάς της που διαλύθηκε από το στάλινισμό.

Σεβαστέ Γιούρι Νικολάγιεβιτς, Αφανάσιεφ, χαίρετε!

Σας γράφω από την πόλη Ουστ Λάμπινσκ της Περιφέρειας Κρασνοντάρ. Τρέφω βαθιά εκτίμηση για σας από τη μέρα που σας συνάντησα. Και αυτό έγινε στα τέλη του Γενάρη στο Έκτακτο Συνέδριο του «Μεμοριάλ», όπου βρέθηκα, πρέπει να πω, κατά τύχη.

Δεν φανταζόμουν καθόλου ότι η πρόθεσή μου να πάω και να συμμετάσχω σε αυτό το Συνέδριο θα προκαλούσε τέτοια πίεση από τη μεριά του Κομματικού μηχανισμού, τόσο του τοπικού όσο και του περιφερειακού. Έγινε μεγάλη προσπάθεια να πειστώ στο γραφείο του Πρώτου Γραμματέα, που συγκλήθηκε από την Περιφέρεια, φωνές, και τέλος μου δόθηκε άδεια από τη δουλιά μου. Το κατάφερα με το επιχείρημα ότι μετά το συνέδριο θα πληροφορούσα την Κομματική ηγεσία ότι στην πραγματικότητα είχε σχηματιστεί «μια αντιπολίτευση προς το κόμμα». Δεν ήταν πονηρό; Πιθανόν να ήταν ένας συμβιβασμός. Αλλά τουλάχιστον, στον απολογισμό από το ταξίδι μου, είπα τη γνώμη μου πολύ απλά: « Ένα τέτοιο «Μεμοριάλ», όπως το σχεδίασε το Συνέδριο δεν μπορεί παρά να είναι προς όφελος της περεστρόικα».

Η συμμετοχή στη δουλειά του Συνεδρίου επέκτεινε τον ορίζοντά μου. Και είδα ότι η αλήθεια, παρόλη τη γκλάσνοστ είναι πλακωμένη, και είδα το γεγονός ότι οι τοπικές εφημερίδες βρίσκονται κάτω από την πίεση των τοπικών αρχών και οι κεντρικές εκδόσεις βρίσκονται κάτω από την πίεση της Κ.Ε. Έπαψα να πιστεύω στην πληροφόρηση της «Πράβδα» ή της Κεντρικής Τηλεόρασης.

Μπόρεσα να δημοσιεύσω το ραπόρτο μου από το ταξίδι στην Περιφερειακή Νεολαϊστική εφημερίδα «Κομσομόλ του Κουμπάν» - ευχαριστώ τους εκδότες! Η ακτιδική Κομματική ηγεσία αρνήθηκε να το δημοσιεύσει, με το επιχείρημα ότι εφόσον το «Μεμοριάλ» αντιπολιτεύεται το Κόμμα, αυτό σημαίνει ότι η Κομματική εφημερίδα δεν μπορεί να δημοσιεύει ό,τιδήποτε σχετικό υλικό. Δεν μπορούσε να μπει ζήτημα επισημοποίησης της ίδρυσης ενός τοπικού παραρτήματος του «Μεμοριάλ». Αλλά σκεφτήκαμε ότι αυτό δεν ήταν τόσο σημαντικό. Υποθέτω ότι η δουλιά μου με βοηθάει να βρω ομοιόεατες, βλέπετε αυτό είναι το πιο σημαντικό πράγμα αυτή τη στιγμή.

Άρχισαν να έρχονται σε μένα άνθρωποι που είτε οι ίδιοι ή συγγενείς τους καταπίεστηκαν ζητώντας να τους βοηθήσω να βρουν τα ίχνη αυτών που αγνοούνται. Στρέφομαι σε σας για το αίτημα μιας γυναίκας. Χρειάζεται ιδιαίτερη βοήθεια, και δεν πρέπει να μπει στην άκρη, γιατί, βλέπετε, η στάση προς το «Μεμοριάλ» και η πίστη σε αυτό βασίζεται στην εμπιστοσύνη μεμονωμένων συγκεκριμένων ανθρώπων.

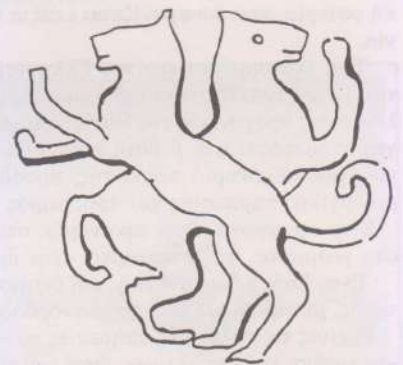
Η Ελένα Λαζαριέβνα Στεπκόβα, το γένος Αρουχίδη, είναι κόρη του Λάζαρου Μίνοβιτς Αρουχίδη, που θανατώθηκε το 1937-1938, μηχανικού, από το μεγάλο Κοζάκικο χωριό Χολμσκόι της περιοχής Αμπίνσκι της περιφέρειας Κρασνοντάρ. Το 1970 ο πατέρας της αποκαταστάθηκε μετά θάνατον. Η Ελένα Λαζαριέβνα ψάχνει τους συγγενείς της που μετανάστευσαν στην Ελλάδα (σε ποια ακριβώς πόλη δεν ξέρει): τον αδελφό της Αναστάσιο Αρουχίδη, την γυναίκα του Δόμνα Αρουχίδη (γεννήθηκε το 1907) τα ανήψια της Κωνσταντίνο Αρουχίδη (γεννήθηκε το 1929) και Μάριο Αρουχίδη (γεννήθηκε το 1935).

Το «Μεμοριάλ» έχει δεσμούς στο εξωτερικό, και ίσως μπορείτε να παραγγείλετε στους συντρόφους σας να ψάξουν για την οικογένεια Αρουχίδη. Η Ελένα Λαζαριέβνα είναι έτοιμη να αναλάβει όλα τα έξοδα. Προτείνω η τοπική ένωσή μας να επωμιστεί την μερίδα του λέοντος.

Όλοι οι παραπάνω συγγενείς της Στεπκόβα μετανάστευσαν μαζί με την γιαγιά της Ελένα Αρουχίδη (τώρα είναι 100 χρονών) μέσω Οδησού το 1939-1940. Πρόβλεψαν την κακιά μοίρα που βρήκε την ίδια την Ελένα Αρουχίδη - περιφρόνηση και κατατρεγμός για τα παιδιά και τους συγγενείς των «εχθρών του λαού».

Γιούρι Νικολάγιεβιτς, μπορώ να καταλάβω πολύ καλά ότι αυτή τη στιγμή έχετε το βάρος πολύ διαφορετικής δουλιάς και έτσι δεν υπολογίζω στην προσωπική σας απάντηση, παρόλο που μπορείτε να φανταστείτε, τι ευτυχία θα ήταν για μένα. Πρέπει οπωσδήποτε να παραγγείλετε στα μέλη του Μεμοριάλ να ψάξουν για τους συγγενείς της Αρουχίδη.

Ειλικρινά δική σας
Τ.Μ.



Εντυπώσεις από ένα ταξίδι στην Αλβανία

του Θόδωρου Μπινιχάκη

Τό τουριστικό λεωφορείο ξεκίνησε πρωί -πρωί από κεντρικό σημείο της 'Αθήνας. Οί επιβάτες, καμιά σαρανταριά άτομα, άνδρες και γυναίκες κάθε ηλικίας. 'Ο σκοπός του ταξιδιού δέν ήταν ο ίδιος για όλους όπως θά διαπιστώσουμε παρακάτω.

Καθώς διασχίζαμε τούς δρόμους της νυστάγμένης ακόμα 'Αθήνας, ξαναθυμάμαι τά τελευταία λόγια της άνηψιάς μου, πού μέ συνόδεψε μέ τόν σύζυγό της μέχρι τό λεωφορείο: Θείε, είσαι σίγουρος ότι θέλεις νά πās στην 'Αλβανία; και στην καταφατική μου άπάντηση: Πάρε σέ παρακαλώ αυτό τό φυλακτό μαζί σου. Είναι τό «γούρι μου».

Μετά τό μεσημέρι φτάσαμε στην Κακκαβιά. "Ελεγχος βίζας, διαβατηρίου, άποσκευών και άκολουθως μάς αναλάβανε οί δύο ξεναγοί - φύλακές μας.

Δύο επιβάτες, 'Αλβανοί πολίτες, 'Ελληνικής καταγωγής μάς άποχαιρέτησαν. Τό χωριό τους ήταν πολύ κοντά και θά πηγαίνανε μέ τά πόδια.

Τό λεωφορείο ξεκίνησε και στά πρώτα 500 περίπου μέτρα: "Ω τί φρίκη!!! 'Αλήθεια λοιπόν: 'Υπάρχουν πράγματι τά ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα!! ώστε νά μήν μπορεί νά μπει, αλλά κυρίως νά μήν βγει, τίποτα ζωντανό από τήν 'Αλβανία, εκτός εάν πετάει.

Πρώτος σταθμός οί "Άγιοι Σαράντα. (Σαράντι τό μετονομάσανε διότι οί "Άγιοι μετοίκησαν από τήν 'Αλβανία).

"Ομορφή πόλη, καθαρή, τα περισσότερα σπίτια είναι του μεσοπολέμου κι ή θάλασσα γαλήνια και καταγάλανη. "Αχ αυτή ή θάλασσα. Τόσο όμορφη και καθαρή αλλά και θλιμμένη. Κανείς δέν κολυμπάει, κανείς δέν ψαρεύει, ούτε μιά βαρκούλα στην άκτή. 'Απέναντι φαντάζει ή Κέρκυρα, τόσο κοντά και τόσο διαφορετική...

Πρίν σουρουπώσει περπατούσαμε στην παραλία. Μās πλησιάσανε μερικά παιδάκια: Τσίχλα έχεις τσίχλα; ρωτάνε. Δώσε μου ένα στιλό. Τσιγάρα για τόν παππού θά μου δώσεις; τό άλλο.

— Πώς σέ λένε αγόρι; 'Ανταπαντώ. 'Αλέκο.

— Τόν φίλο σου;

Δημήτρη.

— Πηγαίνετε σχολείο;

Ναι έγώ τετάρτη κι αυτός πέμπτη.

— Σās μαθαίνουνε και 'Ελληνικά; Ξαναρωτώ.

"Οχι εδώ δέν έχει...

— Τότε πού έμαθες νά τά μιλάς; 'Επιμένω.

'Από τό σπίτι. 'Η μάνα και ο πατέρας μάς λένε 'Ελληνικά.

Τήν στιγμή πού τούς δίναμε κάτι άκούσθηκε μία φωνή από κοντά μας. Κάποιος κύριος μέ γραβάτα τούς άγρίεψε, μιλώντας τους 'Αλβανικά. (Γραβάτα φορούσαν και οί ξεναγοί μας). 'Αρπάξανε ότι τούς δώσαμε και έφυγαν τρέχοντας, λέγοντας: «Εύχαριστώ».

Πιο πέρα μάς πλησιάσανε άλλοι. Τά παιδιά γυρεύανε τσίχλες και στιλό, οί δέ μεγαλύτεροι τσιγάρα κι άναπητήρα. (Αυτό γινότανε σέ κάθε σταθμό του ταξιδιού μας).



Στά 3-4 παράλια μαγαζιά κάθονταν πολλές παρέες και πίνανε μπύρα. 'Ο περισσότερος κόσμος όμως έκανε βόλτα, μέχρι πού γύρω στις δέκα ή ώρα, εξαφανιστήκανε όλοι μαζί, ως διά μαγείας.

Δειπνήσαμε στο Ξενοδοχείο και άκολουθως για ύπνο κατάκοποι. Βγήκα στο μπαλκόνι ν' άπολαύσω τήν ήσυχία και τήν γλυκιά βραδυά. 'Απέναντι ή Κέρκυρα, φωτισμένη. Ξαφνικά νά ο προβολέας. "Εψαχνε στην άκτή και στην θάλασσα, άργά - άργά νά πηγαίνει και νά έρχεται. Θυμήθηκα τούς προβολείς στον 'Αττικό ουρανό, κατά τά παιδικά μου χρόνια ...

Μετά τό πρωινό και πρίν νά ξεκινήσουμε για τό 'Αργυρόκαστρο, άποχαιρέτησαμε άλλο ένα ζευγάρι της παρέας. Αυτόι θά φιλοξενηθούν από συγγενείς τους, σέ κάποιο από τά μειονοτικά χωριά. Χρόνια έρχονται και κουβαλάνε σάκκους μέ ρούχα, για νά ντύσουν όλο τό χωριό πού τούς περιμένει «μετά βαϊων και κλάδων».

Τό λεωφορείο άνηφόριζε τόν δρόμο για τό 'Αργυρόκαστρο άγκομαχώντας. Στενός ο δρόμος, φιδωτός και γεμάτος λακκούβες.

'Ο ξεναγός έκανε τήν δουλειά του

... μπλά - μπλά - μπλά - μπλά, γιά τά επιτεύγματα τού 'Αλβανικού λαού. Τροχοφόρα άλλα συναντούσαμε σπανίως. Ήσαν στρατιωτικά όχηματα ή φορτηγά πού χρησιμοποιούνται γιά τήν μεταφορά επιβατών καί γεωργικών προϊόντων. Δίπλα μας τώρα ό Δρίνος ποταμός από τήν δεξιά πλευρά κι άριστερά μας τά χωριά τής Δρόπολης, παραμελημένα οι δέ κάτοικοι τους μās κοιτούσαν όπως μάκρανε τό λεωφορείο. "Ήξεραν ότι εϊμαστε από τήν 'Ελλάδα, όπως καί εμεϊς ξέραμε ότι είναι ΔΥΣΤΥΧΕΙΣ "Ελληνες. Αυτό πού δέν γνωρίζανε όμως είναι ότι τό πρόγραμμα τής έκδρομής δέν προέβλεπε στάση στά χωριά τους, ό δέ συνοδός (μέ τήν γραβάτα), ήταν άνυποχώρητος στίς παρακλήσεις μας.

Παρα - πέρα τά 'Ιστορικά καί αίματοβαμμένα ΒΟΥΝΑ τού έπους τού '40. Στήν συντροφιά εύρίσκοντο 5-6 σεβάσμιοι άσπρομάλληδες. Μέ «χαμένο» τό βλέμμα κοιτούσαν τά ΒΟΥΝΑ. 'Εκεϊ έχουν μείνει οι συμπολεμιστές τους. 'Εκεϊ χαράχθηκε ή νεότης τους ...

Μπήκαμε στό 'Αργυρόκαστρο τήν πανάρχαια πόλη, πού είναι κτισμένη σέ τρεις ψηλούς λόφους, τών Κεραυνίων βουνών, όπου φαντάζει τό Βυζαντινό της κάστρο. Οι άρχαιοι τήν όνόμαζαν 'Αργύριον, οι δέ Βυζαντινοί 'Αργυρίνη. Κατεβήκαμε από τό λεωφορείο γιά νά επισκευθούμε τ' άξιόθεατα καί νά γνωρίσουμε τήν πόλη.

Συγγενείς μιάς οικογένειας από τούς συνταξιδιώτες περιμένανε. Σαράντα χρόνια δέν είχανε συναντηθεί τ' άδελφια, καί τά πρωτοξάδελφα πρώτη φορά γνωρίζόντουσαν. 'Αγκαλιές φιλιά καί δάκρυα χαράς. Μπρός σέ τούτη τήν σκηνή άκόμη καί ό ξεναγός χαμήλωσε τό βλέμμα.

Μετά τό φαγητό πήραμε τόν μακρύ δρόμο γιά τήν Πρωτεύουσα, τά Τίρανα τών Τυράννων. Καταπράσινα βουνά μέ εύφορες κοιλάδες. Οι χωρικοί δουλεύανε τήν τσάπα ξυπόλητοι, τά δέ παιδιά βόσκανε 3-4 πρόβατα ή μία αγελάδα, ξαπλωμένα στήν σκιά.

Τό λεωφορείο συνέχιζε στόν ελεύθερο από τροχοφόρα δρόμο καί εμεϊς προσπαθούσαμε νά μετρήσου-

με τά άμέτρητα πολυβολεία. Δεκάδες χιλιάδες πολυβολεία από μπετόν, διεσπαρμένα σέ όλο τό έδαφος αυτής τής χώρας. Γύρω - γύρω από χωριά καί πόλεις, τήν πρωτεύουσα, παραθαλάσσια, στούς κάμπους, παντού.

Μετά τόν Γενοϋσο ποταμό, (τό φυσικό όριο τού συμπαγούς έλληνικού πληθυσμού) φτάσαμε στά Τίρανα. Καινούργια πόλη μέ κάθετους καί όριζόντιους δρόμους, πάρκα καί πλατείες. Στά κεντρικότερα σημεία ό παρατηρητής βλέπει πολλούς πεζούς, άρκετά ποδήλατα, άμαξες συρόμενες από ζώα καί πεπαλαιομένα λεωφορεία. "Όλα στήν 'Αλβανία είναι κρατικά. 'Από τά καπνοπωλεία μέχρι τό σύγχρονο ξενοδοχείο πού διανυκτερεύσαμε! Τά καταστήματα τροφίμων διαθέτουνε πατάτες, ρεβίθια, φασόλια, τουσιά, λαχανικά καί λίγα φρούτα. (Γιά κρέας ούτε λόγος νά γίνεται). 'Η κυβέρνηση, έχοντας μεγάλη άνάγκη συναλλάγματος, έξάγει τ' άγαθά τής 'Αλβανικής γής κι ό λαός ύποσιτίζεται. Προσπαθούν δέ ν' αύξήσουν τούς έπισκέπτες στήν χώρα τους χωρίς νά έχουν τήν ύποδομή καί τίς έγκαταστάσεις. Τά καταστήματα ένδυμάτων σπανίζουν. Οι άγοραστές είναι λιγοστοί καθ' ότι οι τιμές είναι άπρόσιτες γιά τούς έντοπίους. 'Ο μισθός τού μέσου 'Αλβανού είναι 600 έως 800 λέκ τόν μήνα. 1 δολλάριο άντιστοιχεί σε 7 λέκ στήν τράπεζα, ένώ στήν μαύρη άγορά μπορείς νά τ'άλλάξεις μέχρι 300 λέκ.

'Ο πληθυσμός είναι φιλικός μέ τούς ξένους, όταν μπορέσει νά παρακάμψει τόν φόβο. "Ένα σημαντικό μέρος του όμιλεί ή καταλαβαίνει τήν 'Ελληνική καί επιδιώκει ν' άποκτήσει γνωριμία - άλληλογραφία.

Στήν ύπαιθρο καί τίς πόλεις, σέ κεντρικά ή καί άπόκεντρα σημεία, έχουν τοποθετήσει άεροπανό μέ συνθήματα τού τύπου: Ζήτω τό ένδοξο κόμμα έργασίας ή Ζήτω ό σύντροφος Χότζα κ.α. Σέ κάθε πόλη ύπάρχει τό άγαλμα τού Χότζα, συχνά δέ βλέπεις καί τήν προτομή τού 'Αλία ή τού Στάλιν.

Δέν δίστασα, μεταξύ τών άλλων, νά ρωτήσω κάποιον συνομιλητή μου 'Αλβανό: Διάβασα, τού λέω, στίς 'Ελ-

ληνικές έφημερίδες ότι έχουν γίνει συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας στά Τίρανα, τήν Σκόδρα, τούς 'Αγίους Σαράντα καί άλλου. Πώς είδοποιείται ό λαός σέ μία παράνομη συγκέντρωση; Δέν ξέρω, μου άπάντησε, αλλά νομίζω ότι ύπάρχουν μερικοί θαρραλέοι πού, σέ αυτές τίς περιπτώσεις, βγαίνουν νύχτα καί μοιράζουν κρυφά στά σπίτια άνυπόγραφα χειρόγραφα πού λένε, «τήν τάδε ήμέρα, σέ εκείνη τήν πλατεία».

Στόν λαό, οι κρατούντες, προσπαθούν νά έμφυσήσουν τήν πεποίθηση ότι ή καταγωγή τους έλκει από τούς άρχαίους 'Ιλλυρίους. π.χ. τόν 'Ηπειρώτη "Ηρωα Γεώργιο Καστριώτη - Σκερτέμπεη τόν θεωρούν έθνικό, τόν τιμούν αναλόγως καί στήν πατρίδα του, τήν Κρούγια, τού έχουν περικαλλές μουσειό.

Είναι γνωστό ότι τήν τελευταία 25ετία προσπαθούν νά διασπείρουν τόν συμπαγή 'Ελληνισμό εις όλη τήν 'Αλβανία. Παροτρύνουν τούς μικτούς γάμους καί πιέζουν, τούς καταγόμενους από Χριστιανικές οικογένεις, νά δίνουν στα παιδιά τους 'Αλβανικά όνόματα. 'Αλλοιώνουν τήν πληθυσμιακή σύνθεση, τών 'Ελληνικών περιοχών, φέρνοντας οικογένειες άλλοεθνών στα χωριά καί τίς πόλεις τους, χρησιμοποιώντας ως κίνητρο τήν παροχή νέων κατοικιών. "Η δημιουργούν νέα χωριά στίς 'Ελληνικές περιοχές.

Είναι «τυχερά» τά 'Ελληνόπουλα πού ζούν στα χωριά τής περιοχής τών 'Αγίων Σαράντα καί τής Δρόπολης, διότι έχουν τήν δυνατότητα, γιά 8 χρόνια, νά διδαχθούν ύποτυπώδη 'Ελληνικά. 'Ενώ τ' άλλα από τήν Κορυτσά, Αύλώνα, Χειμάρα, Βεράτη, Τεπελένι, Πρεμετή καί τήν λοιπή 'Αλβανία δέν έχουν αυτή τήν πολυτέλεια.

Το χειρότερο όμως είναι ότι μέ ποικίλους τρόπους δελεάζουν τά 'Ελληνόπουλα νά γίνουν «γενίτσαροι». Δηλαδή όσα παιδιά άφοσιωθούν εις τό κόμμα έχουν εξέλιξη. Σπουδάζουν στο πανεπιστήμιο, καταλαμβάνουν δημόσιες θέσεις καί γενικά προτιμώνται. Αυτά δέ σέ όλη τους τήν ζωή πρέπει νά άποδεικνύουν ότι είναι πιστά στίς άρχές καί τήν ιδεολογία τού κόμματος.



Γενικά ό Έλληνισμός της Άλβανίας, εάν δέν ένδώσει εις τό κόμμα, καταπιέζεται, καταδιώκεται καί τιμωρείται αύστηρά εάν προσπαθήσει νά δραπετεύσει.

Σέ ότι άφορά τίς θρησκευτικές τελετές ούτε λόγος νά γίνεται. Μόνον οί δυστυχείς όμοεθνείς μας γνωρίζουν πώς;; κηδεύουν τ' άγαπημένα τους πρόσωπα ή πώς;; δίνουν τ' όνομα στά παιδιά τους.

Οί στρατιώτες, συγκριτικά μέ τήν πλειοψηφία του λαού, έχουν καλλίτερης ποιότητας ένδυμασία. Οί χαρακτηρισμένοι "Έλληνες δέν φέρουν όπλα, αλλά κατατάσσονται στά τάγματα έργασίας. Για νά ύπηρετήσουν ένοπλη θητεία θά πρέπει οί ίδιοι καί οί οικογένειες τους νά μήν έχουν προβεί σέ άντικαθεστωτικές ένέργειες καί νά μήν έχουν συγγενείς έκτός Άλβανίας.

Παρ' όλο πού τό πρόγραμμα τής έκδρομής είναι φορτωμένο μέ συνεχείς μετακινήσεις, ώστε νά μās δείξουν όσα αύτοί θέλουν, προσπάθησα καί μόρεσα νά βρω τόν δρόμο πού βρίσκονται οί «έλεύθεροι πολιορκημένοι». Στήν όδό Σκερτέμπεη είναι οί περισσότερες πρεσβείες καί κατοικίες των διπλωματικών άποστολών. Άπ' έξω έκατοντάδες άστυνομικοί, ένώ μέσα αύτοί άσχολούνται μέ τά καθήκοντα τους, πολλές φορές πέραν του θώρου καί χωρίς άργίες. Έάν δέ θελήσουν νά βγούν πέραν των όρίων τής πόλης,

πρέπει νά έφοδιασθούν μέ άδεια από τήν ασφάλεια (Σιγκουρίμι).

Στά Τίρανα δέν παραλείψαμε νά έπισκευθούμε καί τό μουσειό, πού μεταξύ των άλλων έκθεμάτων εύρίσκεται καί ένας άνάγλυφος χάρτης πού άπεικονίζει τήν «Μεγάλη Άλβανία» νά φθάνει μέχρι τόν Άμβρακικό κόλπο, τήν Πρέβεζα.

Τό ταξίδι συνεχίσθηκε τήν έπομένη για τό Δυρράχιο. Έκεί προσκολληθήκε στήν συντροφία καί κάποιος Άλβανός μέ γραβάτα. (Πρέπει, επί τέλους, νά πω ότι όποιος φοράει γραβάτα στήν Άλβανία θεωρείται κοινωνικά καταξιωμένος, άνήκει στό κόμμα κι είναι στήριγμα του καθεστώτος. Τήν μεθεπομένη τό πρόγραμμα προέβλεπε επίσκεψη στό Έλβασάν καί τό Πόγραδετς, όπου ή λίμνη Άχρίς είναι τό σύνορο μέ τήν Γιουγκοσλαβία.

Τήν τελευταία ήμέρα στήν Άλβανία τήν περάσαμε στήν όμορφη Κορυτσά. Περιπλανόμενοι, χωρίς συνοδεία για δύο περίπου ώρες είχαμε τήν εύκαιρία νά γνωρίσουμε τήν πόλη, νά δούμε τ' άρχοντικά του μεσοπολέμου, (πού κατοικούν τώρα 3-4 οικογένειες στό κάθε ένα), νά τηλεφωνήσουμε στους δικούς μας, στήν Έλλάδα, καί νά μιλήσουμε μέ τους έντοπίους.

Σύμπτωση. Έκεινή τήν ώρα σχολαγε τό σχολείο καί μία μαθήτρια Λυκείου άποχωρίσθηκε από τίς φωνές τής, πλησίασε χαμογελώντας

γλυκά καί μέ καθαρότητα Έλληνικά μās είπε:

Χαίρεται, τί κάνετε; δέν ξέρετε πόσο χαιρόμαστε πού σās βλέπουμε έδω. Νά έρχεστε συχνότερα γιατι μās δίνετε κουράγιο καί δύναμη.

Τό φωτοστεφανωμένο τής πρόσωπο, ή γλυκειά τής συμπεριφορά καί σεμνότητα μās άφησαν, για λίγα δευτερόλεπτα, άφωνους. Δέν δέχθηκε κανένα από τά μικρο-δωράκια που θελήσαμε νά τής προσφέρουμε. Άπλως ζήτησε: «Νά μήν τούς ξεχνούμε».

Πήραμε τόν δρόμο τής έπιστροφής μέ έξοδο τήν Κρυσταλλοπηγή. Περάσαμε πάλι από τά φρικτά ήλεκτροφόρα συρματοπλέγματα, (έδω είναι 1,5 Km πριν τό σύνορο) καί μετά τόν έλεγχο των άποσκευών καί τίς λοιπές διατυπώσεις πατήσαμε σέ στέρεο έδαφος, κοντά στους φαντάρους μας.

Πριν κλείσω θ' αναφερθώ σέ μία άλλη έντύπωση από αύτό τό ταξίδι. Κοντά στήν Κορυτσά ύπάρχει ένα συμμαχικό νεκροταφείο του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Οί μαρμάρινοι σταυροί άσπρίζουν στήν σειρά, περιβαλλόμενοι από πολύχρωμα λουλούδια, καί οί κηπουροί φροντίζουν νά τό διατηρούν σέ νοικοκυρεμένη κατάσταση. Τό λεωφορείο περνά βιαστικά αλλά ή σκέψη των έπιβατών μένει «καρφωμένη» εκεί. Άναρωτιέμαι τί περισσότερο είχαν οί Γάλλοι νεκροί στρατιώτες από τους Έλληνες; Γιατί οί Άλβανικές άρχές δέν διατηρήσανε τά νεκροταφεία των Έλλήνων φαντάρων του 1912-14, του Α' Παγκ. πολέμου καί του Έπους του 40; Άλλά τά καταστρέψανε; (όπως στό Δέλβινο για νά γίνη γήπεδο ποδοσφαίρου). Μήπως έφτασε ή ώρα νά ΑΠΑΙΤΗΣΟΥΜΕ τήν Ύψωση Μνημείου, προς τιμήν των Έλλήνων Άξ/κών καί Στρ/τών, πού έδωσαν τήν ζωή τους, για να άπολαμβάνουμε έμείς σήμερα αύτά πού στερούνται οί κάτοικοι τής Άλβανίας;

Είναι ό ελάχιστος φόρος τιμής πού όφείλουμε σ' Αυτούς πού έπεσαν «τοίς κείνων ρήμασι πειθόμενοι».

Θεόδωρος Μπινιχάκης

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ» ΚΑΙ ΔΙΑΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

(Ένα κατασκευασμένο «έθνος» μια υπαρκτή μειονότητα και μια ανύπαρκτη πολιτική)

του Σπύρου Κακουριώτη

Λοιπόν, το «μετά-1989»¹ μας επιφυλάσσει και μια σύρραξη με τη Γιουγκοσλαβία ή μάλλον τα Σκόπια; Επιστρέφει άραγε δριμύτερος —καθότι ανεξέλεγκτος— ο «από βορράν κίνδυνος»; Αν το ερώτημα ετίθετο μερικούς μήνες πριν θα προκαλούσε, δικαιολογημένα, τον γέλωτα. Η νέα όμως και πρωτοφανούς οξύτητας κρίση στις σχέσεις της χώρας μας με την Γιουγκοσλαβία, με αφορμή τον αποκλεισμό των ελληνογιουγκοσλαβικών συνόρων από Σκοπιανούς εθνικιστές με την κάλυψη του Βελιγραδίου και η συνακόλουθη πολιτική εμποδίων που θέτει η γιουγκοσλαβική κυβέρνηση στη διακίνηση Ελλήνων μέσω Γιουγκοσλαβίας, κάνει το χαμόγελο πολλών να παγώνει. Όχι φυσικά για την προοπτική μιας σύρραξης —που παραμένει ένα εξαιρετικά απομακρυσμένο ενδεχόμενο, συνδεδεμένο με την γενικότερη ρευστότητα της περιοχής— αλλά γιατί το «Μακεδονικό» αποκτά πλέον πρωταγωνιστικό ρόλο στις σχέσεις Αθήνας-Βελιγραδίου, με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση να σύρεται στις επιλογές των Σκοπίων. Μια τέτοια εξέλιξη αποκτά μεγαλύτερη σπουδαιότητα (και κρισιμότητα) αν ενταχθεί στο ήδη ρευστό γεωπολιτικό περιβάλλον των Βαλκανίων και δη στο πλαίσιο της ασθενέστερης του «μαλακού υπογαστρίου» χώρας: της υπό διάλυσιν ή διαμελισμό Γιουγκοσλαβίας...

ΤΟ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ»

Μιλώντας φυσικά για «Μακεδονικό» δεν εννοούμε τόσο το ιστορικό εκείνο κομμάτι του Ανατολικού ζητήματος που αποκλήθηκε Μακεδονικό ζήτημα και αφορούσε τη διαμάχη Ελλήνων και Βουλγάρων (αλλά δευτερευόντως και Σέρβων, Ρουμάνων, Αλβανών) για την κυριαρχία στη Μακεδονία μετά την αποχώρηση των Οθωμανών από τα εδάφη της. Η ιστορική εκείνη περίοδος που αρχίζει με το ζύπνημα του βουλγάρικου εθνικισμού, τη δημιουργία ανεξάρτητης από το Οικουμενικό Πατριαρχείο Εκκλησίας

(1870), τη δημιουργία τέλος του βουλγαρικού κράτους (1878), τελειώνει με τους Βαλκανικούς πολέμους και τη χάραξη των μέχρι σήμερα γνωστών συνόρων των βαλκανικών κρατών στο χώρο της Μακεδονίας.

Το «Μακεδονικό», με την έννοια που το προβάλλει τόσο η «Σ.Δ. της Μακεδονίας» όσο και το γιουγκοσλαβικό κράτος, δεν αποτελεί παρά μία μόνο παράμετρο του ιστορικού Μακεδονικού ζητήματος και συνίσταται: από τη μια, στη «μετάλλαξη» των βουλγαροφόνων κατοίκων του γιουγκοσλαβικού τμήματος της Μακεδονίας σε ένα νέο «έθνος» με την κατασκευή μιας «μακεδονικής» γλώσσας και ιστορίας και από την άλλη, στην απαίτηση των Σκοπίων η Ελλάδα και η Βουλγαρία να αναγνωρίσουν τόσο τις ιστορικές παραχαράξεις που επιχειρούνται όσο και την ύπαρξη «μακεδονικής» εθνικής μειονότητας στα εδάφη τους.

Δεν πρόκειται εδώ να αναλύσουμε το ιστορικό Μακεδονικό ζήτημα². Θα ασχοληθούμε αντίθετα με την περίοδο που αρχίζει μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, που βρίσκει την ιστορική Μακεδονία μοιρασμένη ανάμεσα στην Ελλάδα (51%), τη Σερβία (39%) και τη Βουλγαρία (10%). Το ίδιο μοιρασμένοι —εθνολογικά— είναι και οι πληθυσμοί: Σύμφωνα με στατιστική του 1928, στο ελληνικό τμήμα της Μακεδονίας κατοικούν 81.984 σλαβόφωνοι, ποσοστό μικρότερο από το 10% του τότε πληθυσμού³. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η πολεμική δεκαετία που είχε μεσολαβήσει είχε αλλάξει ριζικά την εθνολογική σύνθεση της περιοχής με την ανταλλαγή των πληθυσμών και την εγκατάσταση των Μικρασιατών προσφύγων εκεί.

Ένας άλλος όμως παράγοντας έρχεται να αναζωπυρώσει τώρα το Μακεδονικό. Είναι το αναπτυσσόμενο βαλκανικό κομμουνιστικό κίνημα, που παρά τον «διεθνιστικό» του χαρακτήρα, διαπλέκεται στενά με τις εθνικιστικές βλέψεις των βαλκανικών κρατών και κυρίως της Βουλγαρίας...

ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ»

Η τοποθέτηση της αριστεράς, του ΣΕΚΕ αρχικά και του ΚΚΕ στη συνέχεια, απέναντι στο «Μακεδονικό» υπήρξε πολυκύμαντη και ετεροκαθοριζόμενη, όπως θα μας επιτρέψει να αντιληφθούμε μια σύντομη παράθεση των γεγονότων. Η υιοθέτηση των θέσεων της Κομμουνιστικής Διεθνούς —στην πραγματικότητα του Βουλγαρικού ΚΚ— για την «αυτονομία της Μακεδονίας-Θράκης» το 1924, ή η αποδοχή από τον Ζαχαριάδη του ίδιου αιτήματος στην 5η Ολομέλεια (Γενάρης 1949), έδωσε στο ΚΚΕ για πολλές δεκαετίες το στίγμα ενός κόμματος αντεθνικού που αγωνίζεται για τον ακρωτηριασμό του ελληνικού χώρου, πράγμα που αποτέλεσε αντικείμενο εκμετάλλευσης από τις συντηρητικές δυνάμεις και, τελικά, έβλαψε το ίδιο το κόμμα, όπως παραδέχονται πολλοί ιστορικοί, αλλά και η σημερινή ηγεσία του ΚΚΕ.

Το «Μακεδονικό» είχε εν πολλοίς λήξει με το πέρας των Βαλκανικών πολέμων (αλλά πολύ περισσότερο μετά την καταστροφή στη Μικρά Ασία και την εγκατάσταση 700.000 προσφύγων στο χώρο της ελληνικής Μακεδονίας και τις ανταλλαγές πληθυσμών που έγιναν κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας τόσο προς τη Βουλγαρία και τη Σερβία όσο και προς την Ελλάδα), με την ήττα του βουλγάρικου εθνικισμού και τη ματαίωση των σχεδίων για τη «Μεγάλη Βουλγαρία» που προέβλεπε η συνθήκη του Αγίου Στεφάνου.

Το 1923, τὰ ύπολοιμα της ΕΜΕΟ (Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση) με επικεφαλής τους Αλεξαντρώφ και Πρωτογέρωφ, μαζί με τους φασίστες του Τσάγκωφ, κάνουν πραξικόπημα στη Βουλγαρία και ανατρέπουν την αγροτική κυβέρνηση Σταμπολίνσκι, πνίγοντας στο αίμα την εξέγερση της 12ης Σεπτεμβρίου 1923.

Το 1924 όμως, ο Αλεξαντρώφ αποσκιρτά από την κυβέρνηση Τσάγκωφ, έρχεται σε επαφή με την Κ.Δ. και υπογράφει σύμφωνο που προβλέπει, η μεν

Διεθνής και τα κόμματά της να υποστηρίξουν τους αυτονομιστικούς στόχους στην Μακεδονία, η δε ΕΜΕΟ να συνεργαστεί με το ΚΚΒ για την ανατροπή της φασιστικής κυβέρνησης.

Ήδη βρισκόμαστε στην περίοδο της υποχώρησης του επαναστατικού ρεύματος που είχε ξεσπάσει από το 1917 στην Ευρώπη. Η «προλεταριακή καθαρότητα» υποχωρεί για χάρη των εθνικών κινημάτων. Στο 5ο συνέδριο της Διεθνούς ο Μανουίλσκι δηλώνει: «Η βόμβα που βάζουμε για την επιτυχία της επανάστασης στην Ευρώπη είναι τώρα οι εθνικές εξεγέρσεις»⁴. Αργότερα αυτή η πολιτική συμμαχιών θα αντικατασταθεί με την πολιτική των λαϊκών μετώπων, που θα αναγκάσει και το ΚΚΕ να αναθεωρήσει τη θέση του για το «Μακεδονικό».

Το ΚΚΒ ήδη από το Μάιο του 1922, στην ολομέλεια της Βαλκανικής Κομμουνιστικής Ομοσπονδίας, πίεζε τα άλλα κόμματα, ελληνικό και σέρβικο, να αποδεχτούν τη θέση για ανεξαρτησία της Μακεδονίας-Θράκης, με το επιχείρημα ότι έτσι θα μεγάλωνε το κύρος του ΚΚΒ μέσα στις μάζες των εκπατισμένων Βουλγάρων της Μακεδονίας⁵, άποψη που υιοθέτησε και η Ε.Ε. της Διεθνούς. Το ΣΕΚΕ ανέτρεψε κατηγορηματικά και το θέμα παραπέμφθηκε στο 5ο συνέδριο της Κ.Δ. (Ιούνιος 1924).

Εκεί για πρώτη φορά διατυπώνεται η θέση για την ύπαρξη «μακεδονικού και θρακικού(!) έθνους» από τον Μανουίλσκι, στην εισήγησή του προς το συνέδριο: «Τόσον η Μακεδονία (...), όσον και η Θράκη (...) κατοικούνται από πληθυσμούς (...) με συνείδηση μακεδονική (μακεδονική φυλή) και (...) συνείδηση θρακική (θρακική φυλή). Κατά συνέπεια οι λαοί αυτοί (...) έχουν απaráγραπτο δικαίωμα εθνικής ανεξαρτησίας και αυτονομίας»⁶.

Ο Γιάννης Κορδάτος, μέλος της τριμελούς Κ.Ε. αντιτάχθηκε στη θέση αυτή και αρνήθηκε να αντιπροσωπεύσει το κόμμα στο συνέδριο της Κ.Δ. Από την ελληνική αντιπροσωπεία στο συνέδριο, ο Σ. Μάξιμος αντιτάχθηκε στην εισήγηση Μανουίλσκι τονίζοντας ότι «υπάρχουν στην Μακεδονία 700.000 Έλληνες πρόσφυγες και συνεπώς οι Έλληνες εργάτες δεν θα είναι διατεθειμένοι να δεχτούν το σύνθημα της μακεδονικής αυτονομίας, ενώ εξ άλλου θα ενισχύσει την προπαγάνδα της ελληνικής αντίδρασης»⁷, ενώ οι Π. Πουλιόπουλος και Θ. Μάγγος την αποδέχτηκαν, με αποτέλεσμα να γίνει και απόφαση του

3ου έκτακτου συνεδρίου του κόμματος που συγκλήθηκε στις 26/11-3/12 1924, παρουσία του ίδιου του Μανουίλσκι.

Για την απόφαση αυτή, η οποία προέβλεπε ότι το ΚΚΕ θα έριχνε «ως βασικό πολιτικό σύνθημα το δικαίωμα των λαών της Μακεδονίας και Θράκης για την αυτοδιάθεσίν των μέχρι και τον αποχωρισμόν των από την Ελλάδα και την δημιουργίαν μαζί με τα υπόδουλα στην άλλη βαλκανική μπουρζουαζία τμήματα της χώρας τους ενιαίου και ανεξάρτητου κράτους»⁸, ο ίδιος ο Π. Πουλιόπουλος, ο οποίος την υπερασπίστηκε στα δικαστήρια της παγκαλικής δικτατορίας (1926), αντιλήφθηκε αργότερα ότι ήταν λάθος που ζημίωσε το κόμμα και ότι το ζήτημα δεν έπρεπε να τεθεί σε εδαφική αλλά εθνική βάση⁹.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η υιοθέτηση της θέσης για την αυτονομία της Μακεδονίας-Θράκης από το ΚΚΕ, που έγινε όχι χωρίς αντιστάσεις, έχει τα αίτιά της σε παράγοντες περισσότερο εξωγενείς, παρά ενδογενείς. Η κύρια αιτία πρέπει να αναζητηθεί σε έναν ιδιότυπο «ιμπεριαλισμό» που ασκούσε το ΚΚΒ απέναντι στα άλλα κόμματα της Βαλκανικής, τόσο λόγω της δύναμης που είχε στην ίδια τη Βουλγαρία (είναι χαρακτηριστικά εδώ τα εκλογικά του ποσοστά: 1919: 18%, 1920: 17%, 1924: 33%¹⁰), όσο και της ηγετικής θέσης του μέσα στην ΚΔ και την ΒΚΟ. Ενώ από την μεριά του το ΚΚΒ έχει μια πολιτική σύμπλευσης με τον μεγαλοβουλγάρικο εθνικισμό και ηγεμονισμό, το ΚΚΕ παραμένει ένα κόμμα μικρό, χωρίς επεξεργασμένη εθνική πολιτική, που δεν διστάζει να «εκχωρεί» ένα μέρος της επικράτειας στο όνομα της διευκόλυνσης της βουλγαρικής επανάστασης και της «αύξησης του κύρους του ΚΚΒ».

Ενώ αυτή η πολιτική στα πλαίσια της Διεθνούς υποχωρεί, και οι τακτικές ανάγκες του ΚΚΒ, αφού η ΕΜΕΟ μετατρέπεται σιγά σιγά σε τρομοκρατική οργάνωση, δεν το απαιτούν πλέον επιτακτικά, το ΚΚΕ διατηρεί μέχρι το 1935 αυτή τη θέση. Στο 6ο συνέδριο (Δεκέμβρης 1935), όταν πια έχει επικρατήσει στην Διεθνή η πολιτική των λαϊκών μετώπων, που απαιτούν ευρύτερες, αντιφασιστικές συμμαχίες, στην πολιτική απόφαση η θέση της αυτονομίας της Μακεδονίας αντικαθίσταται με το σύνθημα «πλήρεια ισοτιμία στις μειονότητες», απόφαση που δικαιολογείται με «την αλλαγή της εθνολογικής σύνθεσης στο ελληνικό κομμάτι της Μα-

κεδονίας»¹¹, τα επιχειρήματα δηλαδή που είχε χρησιμοποιήσει ο ίδιος ο Μάξιμος στο 5ο συνέδριο της ΚΔ για να μην αποδεχτεί την εισήγηση Μανουίλσκι! Είναι χαρακτηριστικό ότι η αλλαγή της θέσης του κόμματος δικαιολογείται με βάση εθνολογικά δεδομένα τα οποία είχαν ήδη ολοκληρωθεί το 1924, την εποχή δηλαδή που υιοθετείτο η θέση της Διεθνούς!

Η «πλήρεια ισοτιμία» θα παραμείνει θέση του κόμματος, προπαγανδιζόμενη λιγότερο ή περισσότερο, ανάλογα με την συγκυρία και τις ανάγκες της πολιτικής συμμαχιών του ΚΚΕ. Είναι ενδεικτικό το ότι στο Ιδρυτικό του ΕΑΜ δεν γίνεται ούτε λόγος για εθνικές μειονότητες, αλλά για την απελευθέρωση του «έθνους μας» και την πλήρη ανεξαρτησία της «χώρας μας», ενώ ο ΕΛΑΣ καταδίωκε γιουγκοσλάβικα παρτιζάνικα τμήματα που εισέδυσαν στη Μακεδονία.

Η θέση αυτή θα ανατραπεί —για λίγους μονάχα μήνες— από τον ίδιο τον Ζαχαριάδη που στην 5η Ολομέλεια της Κ.Ε. θέτει αναπάντεχα το θέμα του «Μακεδονικού»: «(...) ο μακεδονικός (σλαβομακεδονικός) λαός τάδωσε όλα για τον αγώνα (...) σαν αποτέλεσμα της νίκης του ΔΣΕ και της λαϊκής επανάστασης, (...) θα βρει την πλήρη εθνική αποκατάστασή του έτσι όπως τη θέλει ο ίδιος»¹².

Όσο αναπάντεχη και βραχύβια κι αν ήταν αυτή η τοποθέτηση του ΚΚΕ (ανατράπηκε πέντε μήνες αργότερα) δεν έπαυε να εξυπηρετεί τα —βραχυπρόθεσμα— τακτικά συμφέροντα του ΚΚΕ. Τόσο ως ΣΝΟΦ (Σλαβομακεδονικό ΕΑΜ) κατά την κατοχή, όσο και ως ΝΟΦ κατά τον εμφύλιο, οι σλαβόφωνοι της Μακεδονίας πολέμησαν με ξεχωριστά σώματα, πλάι στον ΕΛΑΣ και τον ΔΣΕ, αν και οι σχέσεις τους δεν ήταν σχεδόν ποτέ αρμονικές. Μετά τη ρήξη Τίτο-Στάλιν και το «πισώπλατο χτύπημα», οι σλαβόφωνοι από τις περιοχές Καστοριάς-Φλώρινας λιποτακτούσαν και πέρναγαν στη Γιουγκοσλαβία. Για να σταματήσει αυτή τη διαρροή, ο Ζαχαριάδης υιοθετεί τη θέση της αυτονομίας της Μακεδονίας ξανά και προσλαμβάνει στην κυβέρνηση του βουνού και τον σλαβόφωνο Πασχάλη Μητρόφσκι από την Καστοριά.

Μετά το τέλος του εμφυλίου, οι σλαβόφωνοι μαχητές του ΔΣΕ περνούν και αυτοί στην προσφυγιά στις ανατολικές χώρες. Αυτός ο αναγκαστικός εκπατρισμός, τελευταίος σε μια σειρά βίαιων μετακινήσεων πληθυσμών στην Βαλ-

κανική στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα, «εκκαθαρίζει» σχεδόν ολοκληρωτικά κάθε εθνολογική βάση του λεγόμενου «μακεδονικού προβλήματος». Η εκ νέου «βαλκανοποίηση» των δεδομένων του ψυχρού πολέμου, με την απόσπαση της Αλβανίας και της Γιουγκοσλαβίας από τον σοβιετικό συνασπισμό, που οδηγεί στην όξυνση των διαβαλκανικών σχέσεων, έχει πια να κάνει (τουλάχιστον όσον αφορά το «Μακεδονικό» και τις σχέσεις Ελλάδας-Γιουγκοσλαβίας-Βουλγαρίας) με τις πολιτικές βλέψεις των κρατικών σχηματισμών και όχι με εθνολογικά δεδομένα.

ΑΠΟ ΤΗ «Σ.Δ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ»
ΣΤΗ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΤΟΥ
ΒΑΡΔΑΡΗ»

Η πλειοψηφία των σλαβόφωνων των περιοχών της Μακεδονίας που τελικά έμεινε έξω από τα όρια του ελληνικού κράτους είχε βουλγαρική εθνική συνείδηση και η γλώσσα τους ήταν μια διάλεκτος της βουλγαρικής με έντονα τα ελληνικά, τουρκικά, αλβανικά και βλάχικα στοιχεία. Στο πρόβλημα που δημιουργούσε η ένταξη αυτών των πληθυσμών στην Σερβία, ήρθε να απαντήσει το 1945 και η επίσημη αναγνώριση ότι οι κάτοικοι αυτής της περιοχής —που στη διάρκεια του πολέμου είχε περιέλθει στην κατοχή της Βουλγαρίας, με αποτέλεσμα τη δημιουργία εχθρικών αισθημάτων απέναντί της στους κατοίκους της περιοχής— αποτελούσαν μια νέα «εθνότητα», τη «μακεδονική».

Το 1945, ο Τίτο προτείνει στον Δημητρώφ τη δημιουργία μιας ομοσπονδίας που θα περιελάμβανε τη Βουλγαρία και τις έξι δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας, πρόταση που απορρίφθηκε μεν, αλλά η Βουλγαρία αναγκάστηκε να αποδεχτεί ότι οι κάτοικοι της βουλγαρικής Μακεδονίας (*Μακεδονία του Πιρίν*) αποτελούν κομμάτι του «μακεδονικού έθνους». Η Βουλγαρία δεσμεύεται για την καλλιέργεια της «μακεδονικής» γλώσσας, παιδείας και πολιτισμού, με την αποστολή από τα Σκόπια δασκάλων, την έκδοση εφημερίδων και βιβλίων, τη λειτουργία σχολείων κ.λ.π. Η στάση αυτή της Βουλγαρίας δεν είναι άσχετη με τα μεγαλοβουλγαρικά σχέδια για την ανασύσταση της «Βουλγαρίας του Α. Στεφάνου». Μετά το τέλος του πολέμου η Βουλγαρία βρέθηκε στο στρατόπεδο των ηττημένων, ενώ αντίθετα η Γιουγκοσλαβία σε αυτό των νικητών. Η αρχική λοιπόν

προσέγγιση των δύο κομμουνισμών επιτεύχθηκε στη βάση της αμοιβαιότητας, δηλαδή της παραχώρησης από την Γιουγκοσλαβία των περιοχών του Πιρότ και της Βράνιας και την αντιπροσώπευση από τη Γιουγκοσλαβία των βουλγαρικών συμφερόντων και διεκδικήσεων επί της Δυτικής Θράκης στη Διάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων (1946-1947)¹³.

Η κατοπινή (1948) ρήξη του Τίτο με τον Στάλιν οδήγησε τις σχέσεις των δύο χωρών στην ψυχρότητα και την σταδιακή απαγκίστρωση της Βουλγαρίας από τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει σχετικά με την καλλιέργεια «μακεδονικής συνείδησης» στην περιοχή του Πιρίν. Πρώτο βήμα υπήρξε το διώξιμο των δασκάλων από τα Σκόπια και το κλείσιμο των «μακεδονικών» σχολείων. Βαθμιαία η Σόφια επαναφέρει τη βουλγαρική εθνικότητα στους κατοίκους και αρνείται να δεχτεί τη «μακεδονική εθνικότητα».

Από τη δικιά της μεριά η Γιουγκοσλαβία και κυρίως τα Σκόπια επιδίδονται σε έναν αγώνα δημιουργίας «μακεδονικής συνείδησης» με τη διαμόρφωση «μακεδονικής γλώσσας» (που οι ίδιοι οι σλαβόφωνοι αναγνωρίζουν ότι είναι κατασκευασμένη¹⁴) και τη δημιουργία (συστότερα την *πλαστογράφηση*) «μακεδονικής ιστορίας».

«Ιστορικοί» του πανεπιστημίου των Σκοπίων επιδίδονται συστηματικά σε προσπάθειες να αποδείξουν ότι οι αρχαίοι Μακεδόνες δεν ήταν ελληνικό φύλο αλλά άλλο (ιλλυρικό π.χ.) με «φιλελληνική» διάθεση και στάση και ότι οι Σλάβοι που κατήλθαν στον ελλαδικό χώρο μόλις τον 6ο μ.Χ. αιώνα ήρθαν σε επιμεξία με αυτό το φύλο και δημιούργησαν το «μακεδονικό έθνος».

ΣΚΟΠΙΑΝΟΣ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΔΙΑΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Η εκμετάλλευση μιας ιστορικής συγκυρίας (βουλγαρική κατοχή στο γιουγκοσλαβικό τμήμα της Μακεδονίας) και η από τότε συστηματική προσπάθεια «αποβουλγαρισμού» των κατοίκων της *Μακεδονίας του Βαρδάρη* μέσα από την καλλιέργεια χωριστής εθνικής συνείδησης, υπήρξε για πολύ καιρό η πολιτική του Βελιγραδίου με στόχο την εξισορρόπηση των λεπτών σχέσεων που διέπουν το ομοσπονδιακό γιουγκοσλαβικό σύστημα και την αποφυγή τριβών με τη γειτονική Βουλγαρία. Στη σχέση με την Ελλάδα το θέμα του «μακεδονικού» κρατιόταν τα πρώτα



χρόνια σε χαμηλούς τόνους, λόγω του ότι η Ελλάδα αποτελούσε τον «διάδρομο» παροχής δυτικής βοήθειας σε περίπτωση σοβιετικής επέμβασης στην Γιουγκοσλαβία, με αποκορύφωμα την τριμερή βαλκανική συμμαχία (Ελλάδα-Γιουγκοσλαβία-Τουρκία) το 1954.

Το κλίμα της ύφεσης που επικρατεί στις διεθνείς σχέσεις στη δεκαετία του '70, αλλά και η αποδυνάμωση του ενδεχόμενου σοβιετικού εισβολής στη Γιουγκοσλαβία μετά το θάνατο του Μπρέζνιεφ, όπως και η βαθιά οικονομική κρίση, δίνουν τη δυνατότητα στους διάφορους εθνικισμούς που ως τότε υπέφευκαν κάτω από την ομπρέλα του ομοσπονδιακού συστήματος, να πάρουν εκρηκτικές διαστάσεις. Η πίεση του μεγαλοσέρβικου εθνικισμού, που προσαθεί να ενσωματώσει αρχικά το Κοσσυφοπέδιο και τη Βοϊβοδίνα, και η οικονομική δυσπραγία (η «Σ.Δ. Μακεδονίας» είναι μια απ' τις φτωχότερες της Γιουγκοσλαβίας), αλλά και η μετά το 1974 βαλκανική συγκυρία που βρίσκει την Ελλάδα ηττημένη στρατιωτικά στην Κύπρο, δίνει τη δυνατότητα στον σκοπιανό εθνικισμό να εξάγει τα εσωτερικά του προβλήματα, δημιουργώντας ένα «αυτρωτικό» ζήτημα, βάζοντας τους σπόρους για μια μελλοντική —αν η συγκυρία μιας γενικότερης αναδιανομής των χαρτίων στα Βαλκάνια επιτρέψει— εδαφική επέκταση.

Φυσικά η ανακίνηση, με τέτοια οξύτητα, του «Μακεδονικού» δεν θα μπορούσε να αποδοθεί απλώς σε «εξαγωγή» εσωτερικών προβλημάτων της «Σ.Δ. Μακεδονίας». Σαράντα πέντε χρόνια μετά τη δημιουργία της, μπορούμε να πούμε ότι η ολοκλήρωση της «μετάλλαξης», του αποβουλγαρισμού



των κατοίκων και η δημιουργία ενός πρωτογενούς σκοπιανού εθνικισμού έχει ήδη γίνει¹⁵.

Έτσι τα Σκόπια είναι υποχρεωμένα από τη μια να απαντήσουν στην αμφισβήτηση της υπόστασής τους, δηλαδή των ιστορικών ακροβασιών, που προέρχονται όχι μόνο από το εξωτερικό αλλά και μέσα από τους κόλπους της ίδιας της Ομοσπονδίας¹⁶ και από την άλλη να αναζητήσουν τη θέση τους στο διαμορφούμενο νέο συσχετισμό δυνάμεων μέσα στο ρευστό πλαίσιο του ομοσπονδιακού συστήματος. Στη σημερινή φάση επέλεξαν την συστράτευσή τους με το μέτωπο των «Νοτίων», δηλαδή τη συμμαχία με την αυταρχική και συγκεντρωτική Σερβία του Σλόμπονταν Μίλόσεβιτς κατά του δημοκρατικού και αποσχιστικού Βορρά (Σλοβενία-Κροατία). Παρ' ότι αντιλαμβάνονται τους κινδύνους που περικλείει για τη «Σ.Δ. Μακεδονίας» ο μεγαλοσέρβικος ηγεμονισμός — ο οποίος δεν έχει πάψει να θεωρεί την περιοχή κομμάτι της Νοτιοσερβίας, όπως ήταν στο παρελθόν — τα Σκόπια ταυτίζονται σήμερα με την συγκεντρωτική λύση για δύο πολύ ουσιαστικούς λόγους:

Α. Αν και είναι από τις φτωχότερες περιοχές της Γιουγκοσλαβίας, η «Σ.Δ. Μακεδονίας» έχει, μέσα από το ομοσπονδιακό σύστημα αναδιανομής, τις μεγαλύτερες εισροές.
Β. Στη σημερινή «Σ.Δ. Μακεδονίας» οι «Μακεδόνες» κάτοικοι αποτελούν το 67% του πληθυσμού, ενώ οι «αποσχιστικοί» μουσουλμάνοι Αλβανοί το 19,8% και είναι συγκεντρωμένοι σε συμπαγείς μάζες στα δυτικά, δηλαδή δίπλα στο Κοσσυφοπέδιο και την Αλβανία. Είναι λοιπόν απόλυτα εύλογο το γεγονός ότι μπροστά στον κίνδυνο της

«αλβανοποίησης» ενός μέρους της Δημοκρατίας —δοθέντος μάλιστα του δημογραφικού δυναμισμού των Αλβανών— η ηγεσία της Σ.Δ. Μακεδονίας επιλέγει τη συμμαχία με την σκληρή αντιαλβανική πολιτική του Μίλόσεβιτς.

ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ

Όπως είναι εύλογο, τη σκοπιανή προπαγάνδα περί «Μακεδονικού» δεν αφήνει ανεκμετάλλευτη η Τουρκία, που βρίσκει σ' αυτήν μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία για να παρουσιάσει την Ελλάδα ως χώρα που καταπιέζει τις μειονότητες και να προωθήσει έτσι, με τις κατάλληλες συσχετίσεις, τη δική της προπαγάνδα για την «καταπίεση της τουρκικής μειονότητας» στη Δ. Θράκη. Και όχι μόνο τείνει ευήκοον ους στα εκπορευόμενα εκ Σκοπίων, αλλά πολύ περισσότερο, τα προωθεί με συνέδρια και άλλες επιστημονικές δραστηριότητες. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Κωνσταντινούπολη διαθέτει έδρα «μακεδονικής γλώσσας» στο πανεπιστήμιό της και ο Τ. Οζάλ στο πρόσφατο βιβλίο του με τίτλο «Η Τουρκία στην Ευρώπη» αναφέρει, αποδεχόμενος μέχρι κεραίας την προπαγάνδα των Σκοπίων, ότι οι Μακεδόνες ήταν φύλο βαρβαρικό και την ελληνική κουλτούρα κατείχε μόνο μια «ελίτ»¹⁶.

Φυσικά η ανακίνηση τέτοιων θεμάτων δεν είναι ποτέ ακίνδυνη. Στα Σκόπια πληθαίνουν οι αναφορές σε ένα νέο τμήμα του «μακεδονικού έθνους», τους εξισλαμισθέντες «Μακεδόνες» της Τουρκίας, που πηγές των Σκοπίων ανεβάζουν σε 150.000.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΛΑΒΟΦΩΝΟΙ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Μετά από αυτή την αρκετά μακρά ιστορική αναδρομή, το ερώτημα που τίθεται είναι: πρώτον, σε ποιο βαθμό υπάρχει στη σημερινή Ελλάδα εθνολογική βάση για να τίθεται «μακεδονικό πρόβλημα» και δεύτερον, ποιά ήταν όλα αυτά τα χρόνια η πολιτική του ελληνικού κράτους, τόσο απέναντι στους δίγλωσσους σλαβόφωνους κατοίκους της ελληνικής Μακεδονίας, όσο και απέναντι στα Σκόπια, την προπαγάνδα τους και γενικότερα τις ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις.

Όπως είδαμε και παραπάνω, μετά την ανταλλαγή πληθυσμών ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία, παρέμειναν στο ελληνικό κομμάτι περίπου 82.000 σλαβόφωνοι. Τον Σεπτέμβριο

του 1924 υπογράφηκε μια ελληνοβουλγαρική συμφωνία, γνωστή με το όνομα «πρωτόκολλο Πολίτη-Κάλφωφ», που αναγνώριζε καθεστώς εθνικής μειονότητας για τους σλαβόφωνους και η Ελλάδα αναλάμβανε τις απορρέουσες από αυτό το γεγονός υποχρεώσεις. Η συμφωνία αυτή προκάλεσε θυελλώδεις αντιδράσεις στην Ελλάδα και τελικά, με σύμφωνη γνώμη και της Κοινωνίας των Εθνών, αρνήθηκε να την επικυρώσει.

Από αυτούς τους πληθυσμούς, ένα κομμάτι διατηρούσε βουλγαρική εθνική συνείδηση —αυτοί που αρνήθηκαν να «ανταλλαχθούν» μετά από πιέσεις της ΕΜΕΟ—, άλλοι, οι Γραικομάνοι, ήταν σλαβόφωνοι με ελληνική εθνική συνείδηση και ένα τρίτο, μικρότερο, κομμάτι, οι «φεντεραλιστές», επηρεασμένοι από την αντίστοιχη τάση της ΕΜΕΟ, επιδίωκαν μια αυτονομία της Μακεδονίας («Η Μακεδονία στους Μακεδόνες»).

Μετά τον εμφύλιο, 40.000 περίπου σλαβόφωνοι πέρασαν στη Γιουγκοσλαβία, δηλώνοντας την «μακεδονική» ως εθνικότητά τους —και είναι αυτοί που αποτέλεσαν τον σκληρό πυρήνα, το «αγιατάικο λόμπυ», του «μακεδονικού αλυτρωτισμού». Έτσι, σύμφωνα με την απογραφή του 1951, την τελευταία που παραθέτει τέτοια στοιχεία, οι σλαβόφωνοι —ή καλύτερα δίγλωσσοι— κάτοικοι της Μακεδονίας ανέρχονταν σε 42.000 περίπου. Εκτοτε και ως τα τελευταία χρόνια, βαρύτατη σιωπή βασιλεύει γύρω από το θέμα. Άλλωστε αυτή είναι και η πάγια τακτική του ελληνικού κράτους απέναντι σε τέτοια «ευαίσθητα» θέματα: η επιβολή του νόμου της σιωπής, μιας ιδιότυπης «ομερτά», καλύπτει την ουσιαστική ανυπαρξία πολιτικής (αυτό το γνωρίζει πολύ καλά όποιος θελήσει να ασχοληθεί π.χ. με το θέμα των μουσουλμανικών μειονοτήτων της Θράκης)...

Τα μετεμφυλιακά χρόνια και ως το 1974, όπως είναι εύλογο, φορείς της «πολιτικής της σιωπής» ήταν ο στρατός, τα ΤΕΑ, οι χαφιέδες και όλο το κατασταλτικό μετεμφυλιακό οικοδόμημα, μιας και οι δίγλωσσοι αυτοί πληθυσμοί αντιπροσώπευαν τον «εσωτερικό εκπρόσωπο» του «από βορράν κινδύνου», μόνο και μόνο εξ αιτίας του ιδιώματος που ομιλούσαν. Να θυμίσουμε μόνο, ότι την ίδια εποχή οι μουσουλμάνοι της Θράκης βαπτίζονταν συλλήβδην «Τούρκοι» και ο Τούρκος πρόξενος επιθεωρούσε στρατιωτικά αγήματα στην περιοχή!

Στην περίοδο της μεταπολίτευσης, από τα λίγα στοιχεία που έχουν δει το φως της δημοσιότητας, γνωρίζουμε ότι το ρόλο του εγγυητή της «σιωπής» ανέλαβε η αστυνομία, κυρίως με την έντονη πίεση πάνω στους σλαβόφωνους ώστε να μην χρησιμοποιούν δημόσια το ιδίωμά τους και να μην εκδηλώνουν την πολιτιστική τους ιδιαιτερότητα (τραγούδια, χοροί κ.λ.π.). Σε αυτά προστίθεται, εύλογα, και η παρακολούθηση των κινήσεων Γιουγκοσλάβων πολιτών που διακινούνταν στις περιοχές Φλώρινας, Καστοριάς, Έδεσσας κ.λ.π.

Το πρόβλημα λοιπόν όπως παρουσιάζεται σήμερα, αποτελείται από δύο τελειώς ξεχωριστές μεταξύ τους παραμέτρους. Μία που αφορά τις συνθήκες ύπαρξης και ανάπτυξης των σλαβόφωνων, διγλωσσών πληθυσμών της ελληνικής Μακεδονίας —για τους οποίους όλες σχεδόν οι πηγές συγκλίνουν σε έναν αριθμό 40.000 περίπου ατόμων. Η δεύτερη αφορά τις σχέσεις της χώρας μας με την Γιουγκοσλαβία και την αντιμετώπιση τόσο του σκοπιανού «επεκτατισμού» όσο και των πλαστογραφήσεων που διαπράττει σε βάρος της ιστορίας της Μακεδονίας.

Νομίζουμε ότι είναι πλέον καιρός να αρθεί η πολιτική της σιωπής όσον

αφορά τους σλαβόφωνους πληθυσμούς της Μακεδονίας. Η εγκατάλειψη της πολιτικής των πιέσεων και αντίθετα η ενθάρρυνση της ελεύθερης πολιτιστικής ανάπτυξης των διγλωσσών αυτών πληθυσμών από τη μεριά του κράτους, η εκμετάλλευση του λαογραφικού, γλωσσικού, πολιτιστικού κ.λ.π. πλούτου αυτού του ελληνικού κομματιού από την επιστημονική κοινότητα, μόνο θετικά αποτελέσματα μπορεί να έχει για την Ελλάδα στο σύνολό της. Όπως είναι ευνόητο, δεν ομιλούμε εδώ για την απόδοση μειονοτικών δικαιωμάτων με την έννοια που έχει ο όρος στο διεθνές δίκαιο, γιατί, όπως φάνηκε ήδη, υλική βάση για την απόδοση μειονοτικών δικαιωμάτων δεν υφίσταται. Αλλά ούτε και θεωρούμε ότι μια τέτοια πολιτική θα επέτρεπε στα Σκόπια να εντείνουν την προπαγάνδα τους και να βρουν ευήκοα ώτα. Αντίθετα, μιας και όσα έχουν μεσολαβήσει έχουν απομακρύνει αποφασιστικά τους Γραικομάνους από τους σλαβόφωνους των Σκοπίων —π.χ. οι ραδιοφωνικές εκπομπές των Σκοπίων γίνονται στα ελληνικά, όχι γιατί δεν υπάρχουν σλαβόφωνοι στη Μακεδονία, αλλά γιατί η «μακεδονική» γλώσσα που αναπτύχθηκε στα Σκόπια έχει τόσα σέρβικα στοιχεία που είναι πλέον ακατανόητη τόσο για τους Έλ-

ληνες σλαβόφωνους όσο και για τους Βουλγάρους του Πιρίν —μια τέτοια πολιτική θα αποδυνάμωνε τα όσα περί «καταπίεσης» κ.λ.π. μετέρχεται η προπαγάνδα των Σκοπίων.

Η ΕΛΛΑΔΑ, Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ, ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ...

Σε ό,τι αφορά τώρα τις ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις, όπου το «Μακεδονικό» αποτελεί πλέον μόνιμο αγκάθι, νομίζουμε ότι υπάρχουν κινήσεις που μπορούν να γίνουν από την ελληνική πλευρά, αν επιδείξει ευελιξία, ώστε, όχι τόσο να αποδυναμωθεί ο σκοπιανός εθνικισμός (ο «αλυτρωτισμός» αποτελεί δομικό του στοιχείο), όσο να παρακαμφθεί κι έτσι να μπορούν να βελτιωθούν οι σχέσεις Αθήνας-Βελιγραδίου.

Πιστεύουμε ότι υπάρχουν συμβιβαστικές λύσεις, τόσο στο ζήτημα των διαβατηρίων (όπου όσοι αναγράφουν ως εθνικότητα την «μακεδονική», κυρίως δηλαδή οι πρόσφυγες που έφυγαν το 1949, δεν μπορούν να πάρουν βίσα για να επισκεφθούν την Ελλάδα), αλλά και στο ζήτημα των θεωρήσεων, που αποτέλεσε και την αφορμή της τωρινής κρίσης (η Ελλάδα μετά το 1984 έχει απλουστεύσει τις διαδικασίες και





η άρνηση χορήγησης ανέρχεται στο 0,03% του συνόλου), ή το πρόβλημα της αναγνώρισης από το ΔΙΚΑΤΣΑ των πτυχίων του πανεπιστημίου των Σκοπίων.

Πιστεύουμε ότι μια τέτοια ευέλικτη πολιτική, που θα παρακάμπτει τα Σκόπια για να φτάσει στο Βελιγράδι, θα πρέπει να συνδυαστεί με την ένταση των διεθνών προσπαθειών για την ανασκευή των πλαστογραφιών των Σκοπίων σε επίπεδο ιστορικό, εθνολογικό, γλωσσικό κ.λ.π., κυρίως σε χώρες υποδοχής «Μακεδόνων» μεταναστών (Αυστραλία, Καναδάς, ΗΠΑ), όπου δείχνει να έχει ριζώσει ως ένα βαθμό αυτή η προπαγάνδα. Μόνο που μια τέτοια προσπάθεια, όπως την έχουμε γνωρίσει ως τα σήμερα, διαχειριζόμενη από συντηρητικούς κύκλους, εξαντλείται στην απόδειξη της ελληνικότητας της αρχαίας Μακεδονίας (Μάρτης, Παπαθεμελής, Σαρτζετάκης) και δεν κάνει τίποτε άλλο από το να αποδεικνύει τα αυταπόδεικτα και να κλείνει τα μάτια μπροστά στην ιστορική περίοδο που δημιουργείται το Μακεδονικό ζήτημα¹⁸, έτσι ώστε να πουλάει στους «κουτόφραγκους» ότι καλύτερο παράγει αυτή η χώρα: ήλιο και αρχαία!

Κι όμως, όπως έχουμε δείξει και αλλού¹⁹, η βαλκανική πολιτική είναι μονόδρομος για τη χώρα μας. Και αυτή που κρατά το κλειδί για οποιαδήποτε βαλκανική συνεννόηση είναι η Γιουγκοσλαβία²⁰. Αν παρασυρθούμε στον ολισθηρό δρόμο της αντιπαλότητας στον οποίο τα Σκόπια έχουν θέσει το Βελιγράδι, θα αναπαράγουμε για μια ακόμη φορά την αντιπαράθεση ενός ελληνοβουλγαρικού κι ενός τουρκογιουγκοσλαβικού άξονα στα Βαλκάνια. Κι αυτό, τη στιγμή που οι διαλυτικές τάσεις εντείνονται μέσα στη Γιουγκοσλαβία και άρα την καθιστούν έναν επικίνδυνο παράγοντα αποσταθεροποίησης της περιοχής.

Αντίθετα η ελληνική πολιτική θα έπρεπε, παρακάμτοντας με εύσχημο τρόπο τα Σκόπια, να ρυμουλκήσει τη Γιουγκοσλαβία σε μια βαλκανική συνεννόηση, εκμεταλλευόμενη το γεγονός της συμμετοχής μας στην ΕΟΚ. Αν σήμερα η δημιουργία ενός βαλκανικού πόλου είναι η λύση, τόσο απέναντι στον τουρκικό επεκτατισμό όσο και στην ανάδυση μιας Κεντρικής Ευρώπης που θα αποτελεί το hinterland του γερμανικού κολοσσού, η Ελλάδα οφείλει να γνωρίζει ότι η Γιουγκοσλαβία αποτελεί το κρίσιμο κομμάτι του παζλ. Και οφείλει να δείξει σε αυτήν (αλλά και στις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες) ότι ο δρόμος προς τη Δύση περνά από τον... νότο. Ότι η Γιουγκοσλαβική απεύθυνση στην Ιταλία και την Αυστρία δεν κάνει τίποτε άλλο από το να ενισχύει τις αποσχιστικές τάσεις. Ότι τα Βαλκάνια, είτε θα βαδίσουν ως ενιαίος πόλος απέναντι στο 1992, είτε θα επιστρέψουν στο 1914!...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η έκφραση ανήκει στον Ρέντζο Φόε, διευθυντή της Ουνιτά, «Ο μεγάλος κίνδυνος του μετά-89», εφ. *Αυγή*, 11/8/90.
2. Από την εκτενή βιβλιογραφία πάνω στο θέμα ξεχωρίζουμε τις συνοπτικές και κατατοπιστικές μελέτες Κ. Βακαλόπουλου, *Το Μακεδονικό ζήτημα*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1989, Κ. Βακαλόπουλου, *Η Μακεδονία στα πλαίσια της βαλκανικής πολιτικής (1830-1986)*, Μπαρμπουνάκης, Θεσσαλονίκη 1987 και Γ. Μίντση, *Ιστορία του Μακεδονικού ζητήματος (Γενική ιστορική επισκόπηση 1870-1990)*, Πελεκάνος, Θεσσαλονίκη 1990.
3. Γ. Μίντση, ό.π., σελ. 72.
4. Δ. Λιβιεράτος, *Κοινωνικοί αγώνες στην Ελλάδα (1923-1927)*, Κομμούνια, Αθήνα 1985, σελ. 109.
5. Α. Ελεφάντης, *Η επαγγελία της αδύνατης επανάστασης. ΚΚΕ και αστισμός στο μεσοπόλεμο*, Θεμέλιο, Αθήνα 1979, σελ. 36.
6. Δ. Λιβιεράτος, ό.π.
7. Α. Ελεφάντης, ό.π., σελ. 38.

8. Ριζοσπάτης, 6-7/2/25. Αναφέρεται στο Δ. Λιβιεράτος, ό.π., σελ. 112.

9. Παντελή Πουλιόπουλου, «Εθνικό ζήτημα και κομμουνισμός», εφ. *Εργατική Πάλη*, 31/8/46, Αθήνα. Αναφέρεται στο Δ. Λιβιεράτος, ό.π., σελ. 113.

10. Δ. Λιβιεράτος, ό.π., σελ. 115.

11. *Δέκα χρόνια αγώνες του ΚΚΕ (1935-1945)*, Πορεία, Αθήνα 1977, σελ. 66.

12. Τάσος Βουρνάς, *Ο Εμφύλιος*, εκδ. Αφών Τολίδη, Αθήνα 1981, σελ. 292.

13. Στ. Λυγερός, Χρ. Παναγιωτόπουλος, «Ο «μειονοτικός επεκτατισμός» των Σκοπίων», *Τετράδια*, τχ. 11, Αθήνα 1985, σελ. 18.

14. Απομαγνητοφωνημένα πρακτικά του διήμερου των συνεργαζόμενων Οικολογικών και Εναλλακτικών κινήσεων και ομάδων που έγινε στη Θεσσαλονίκη, 26-27/11/88, με θέμα *Μειονότητες και κοινωνικά κινήματα*. Αδημοσίευτο.

15. Βλ. Ε. Κωφός «Η Σ.Δ. Μακεδονίας στα πλαίσια της Ο.Σ.Δ. Γιουγκοσλαβίας», στο ΕΛΙΑΜΕΠ, *Η σημερινή Γιουγκοσλαβία, προβλήματα και προοπτικές*, σειρά Ειδικά σεμινάρια 7, Αθήνα 1990, σελ. 49-65.

16. Τουργκούτ Οζάλ, *La Turquie En Europe*, εκδ. PLON, Παρίσι 1988.

17. Βλ. Γ. Βαληνάκης «Οι ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις στον πολιτικό τομέα», στο ΕΛΙΑΜΕΠ, ό.π., σελ. 67-76.

18. Βλ. π.χ. Ν. Μάρτη, *Η πλαστογράφηση της ιστορίας της Μακεδονίας*, Αθήνα 1983.

19. Σ. Κακουριώτη, «Ανατολική Ευρώπη και εθνικά», *Ελλοπία* τχ. 1, σελ. 7-9.

20. Βλ. επ' αυτού Γ. Καραμπελιά, «Εμείς και η Νέα Ευρώπη», *Ρήξη* τχ. 38, σελ. 1.

Τα ιστορικοπολιτικά πλαίσια της σύγχρονης Μακεδονίας

του Κωσταντίνου Βακαλόπουλου

Η απελευθέρωση της ελληνικής Μακεδονίας και η ένταξή της στο ελληνικό κράτος δεν αποσόβησαν από τον πρώτο κιόλας παγκόσμιο πόλεμο (1914-1918) νέες οδυνηρές περιπτώσεις για τη μοίρα του μακεδονικού ελληνισμού. Η μείζων Μακεδονία έγινε και πάλι επίκεντρο των δύο αντιμαχόμενων στρατοπέδων, της Entente και των Κεντρικών Δυνάμεων. Η κατάληψη της Ανατολικής Μακεδονίας (και της σερβικής Μακεδονίας) από τα βουλγαρικά στρατεύματα και η προσωρινή παρουσία του βουλγαρομακεδονικού στοιχείου στις περιοχές αυτές, άφησε τραυματικές εμπειρίες στους ελληνικούς πληθυσμούς. Το I.M.R.O. χρησιμοποίησε και πάλι κάθε μέσο για την εξόντωση των ελληνικών πληθυσμών, την εθνολογική αλλοίωσή τους και τον οριστικό εκβουλγαρισμό τους. Το κεφάλαιο τούτο παραμένει ακόμη άγνωστο και χρειάζεται οπωσδήποτε να μελετηθεί. Αντίθετα οι χριστιανοί κάτοικοι της σερβικής Μακεδονίας δεν αντιμετώπιζαν παρόμοια προβλήματα γιατί ήταν Βούλγαροι, είχαν βουλγαρική εθνική συνείδηση και είχαν δεχθεί με ενθουσιασμό την παρουσία του βουλγαρικού στρατού. Από το 1916 και μετά ο γεωγραφικό χώρος της σερβικής και της Ανατολικής Μακεδονίας υπήρξε θέατρο πολεμικών επιχειρήσεων, στις οποίες συμμετείχε ενεργά και ο ελληνικός στρατός στο πλευρό των συμμάχων. Ωστόσο για την ελληνική πλευρά είχε χαθεί πολύτιμος χρόνος, αφού η διαμάχη Βενιζέλου-Κωνσταντίνου και η μετέπειτα δημιουργία της «Εθνικής Άμυνας» στην Θεσσαλονίκη (1916) είχαν αφήσει βαθιά τραύματα στην πολιτική ζωή του τόπου και αναπόφευκτα συνέβαλαν στην παραμέληση των ζωτικών ελληνικών συμφερόντων στην Μακεδονία και στην Θράκη.

Παρά το γεγονός ότι η συνθήκη ειρήνης του Neuilly με την Βουλγαρία (1919) επικύρωσε την συνθήκη του Βουκουρεστίου σχετικά με όσα είχαν προβλεφθεί για την Μακεδονία, παραχωρώντας το γεωγραφικό τμήμα της Στρώμνιτσας στην Σερβία, η κατάσταση στην σερβική Μακεδονία παρέμενε τεταμένη. Την συντήρηση του πολιτικού αυτού κλίματος υποδαύλιζαν με επιμέλεια οι, δίκαιες σε μεγάλο βαθμό, βουλγαρικές αξιώσεις στην σερβική Μακεδονία, που κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου εντάθηκαν με την διείσδυση βουλγαρικών ανταρτικών σωμάτων του I.M.R.O., με την παρουσία Βουλγαρομακεδόνων σε κρίσιμες θέσεις του βουλγαρικού κράτους και με την υιοθέτηση των θέσεων των Βουλγάρων εθνικιστών (Κολάρωφ-Δημητρώφ), της Κομιντέρν και της σοβιετικής πολιτικής για μια ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία και Θράκη, ενός δεύτερου δηλαδή βουλγαρικού κράτους, άποψη την οποία ενστερνίζονται την εποχή εκείνη ακόμη και τα κομμουνιστικά κόμματα της Ελλάδας και της Σερβίας. Οι ραγδαίες εξελίξεις του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου υλοποίησαν τις βουλγαρικές βλέψεις, καθώς ο βουλγαρικός στρατός κατέλαβε και πάλι την σερβική Μακεδονία εκτός από τις δυτικές περιοχές της ιταλι-



κής ζώνης κατοχής, την μαρτυρική ελληνική Ανατολική Μακεδονία, και αργότερα, μετά την συνθηκολόγηση των Ιταλών, προωθήθηκε ως τους νομούς της Χαλκιδικής και του Κιλκίς. Βουλγαρομακεδονικά σώματα δρούσαν παράλληλα και στην Δυτική Μακεδονία οργανώνοντας και ανασυντάσσοντας «σλαβομακεδονικό» κίνημα και εξοντώνοντας με κάθε τρόπο το ελληνικό στοιχείο. Οι τραυματικές εμπειρίες της «Οχράνα» ξεπέρασαν και αυτήν την φορά κάθε προηγούμενο καθώς συνεχίζονταν το μαρτύριο του μακεδονικού ελληνισμού. Πρόκειται για ένα άγνωστο μέχρι σήμερα κεφάλαιο της νεοελληνικής ιστορίας, που πρέπει να διερευνηθεί και να δει το φως της δημοσιότητας, για να δικαιωθούν ιστορικά τα αμέτρητα ελληνικά θύματα της εποχής εκείνης.

Ακόμη και στον γεωγραφικό χώρο της σερβικής Μακεδονίας όπου οι Βούλγαροι διέθεταν πλατιά λαϊκά ερείσματα, η βουλγαρική καταπίεση υπήρξε τόσο ισχυρή ώστε απογοήτευσε σε μεγάλο βαθμό τους φιλικά διακείμενους σλαβικούς πληθυσμούς. Οι περιστάσεις παρουσιάζονταν πια ιδανικές για την σερβική πολιτική, όταν για πρώτη φορά γνωστοποιήθηκε τότε η μελλοντική ομοσπονδιακή οργάνωση του γιουγκοσλαβικού κράτους, η δημιουργία της «Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» και η απόδοση της ονομασίας «Μακεδόνες» στο σλαβικό στοιχείο της σερβικής Μακεδονίας. Χωρίς αμφιβολία η ευφύεστατη αυτή κίνηση, δηλαδή η απόδοση εθνικού περιεχομένου σ' ένα γεωγραφικό μέχρι τότε όρο και η εφεύρεση μιας νέας εθνότητας, παρέκαμπε το ζωτικό πρόβλημα της βουλγαρικής ταυτότητάς της και εξασφάλιζε την πολιτική σταθεροποίηση τουλάχιστον του νέου ομοσπονδιακού κράτους. Κι αυτό, γιατί οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές σκλήρυναν την στάση τους μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου αποβλέποντας στην προσάρτηση και της Βουλγαρίας στην Νοτιοσλαβική Ομοσπονδία. Η παρουσία «Μακεδόνων»



διαφωτιστών στην βουλγαρική Μακεδονία (Μακεδονία του Πιρίν) και η αναγκαστική αναγνώριση των «Μακεδόνων» κατοίκων του Πιρίν εκ μέρους της βουλγαρικής πλευράς προλείαναν το έδαφος για την ενσωμάτωση της περιοχής εκείνης στην «Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας» (Μακεδονία Βαρδαρίου) όπως είχαν συμφωνήσει άλλωστε και οι Τίτο-Δημητρώφ στο Μπλεντ και στην Βάρνα στα 1947. Η ρήξη Τίτο-Στάλιν τον Ιούνιο του 1948 ανέτρεψε τα πάντα και έδωσε την δυνατότητα στην Βουλγαρία ν' αποδεσμευθεί απ' ό,τι είχε συμφωνήσει με την Γιουγκοσλαβία, να διώξει τους «Μακεδόνες» διαφωτιστές από το έδαφός της και να υιοθετήσει και πάλι το σύνθημα για μια ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία.

Στην Ελλάδα η εμφύλια μεταπολεμική διαμάχη έδωσε και πάλι τα απαραίτητα εχέγγυα για την υποκίνηση αναταραχής στην ελληνική Μακεδονία, καθώς συνέχιζε να δουλεύει η «σλαβομακεδονική» προπαγάνδα με αποτελεσματικό τρόπο διά μέσου των ένοπλων σωμάτων της. Έπειτα από την άρνηση του Κ.Κ.Ε. και των Ελλήνων ανταρτών να δεχθούν την πρόταση του Βουκμανόβιτς-Τέμπο για την δημιουργία χωριστών «σλαβομακεδονικών ταγμάτων» στην Δυτική Μακεδονία, ο ΕΛΑΣ προχώρησε βέβαια στον σχηματισμό χωριστών σλαβομακεδονικών μονάδων, αλλά μέσα στα πλαίσια των στρατιωτικών δυνάμεών του. Όσοι κατατάχθηκαν στα σώματα αυτά, ήταν Σλαβομακεδόνες, οι οποίοι είχαν συγκροτήσει το «Σλαβομακεδονικό Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο» (ΣΝΟΦ). Παρολαυτά η σύγκρουση ΕΛΑΣ-ΣΝΟΦ ήταν αναπόφευκτη εφόσον το ΣΝΟΦ καθοδηγούνταν από το γιουγκοσλαβομακεδονικό επιτελείο. Τα τάγματα του ΣΝΟΦ απωθήθηκαν στην Γιουγκοσλαβία, αλλά επανέκαμψαν κατά την δεύτερη φάση του εμφύλιου σπαραγμού (1946-1949) και εντάχθηκαν στο ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα ιδρύοντας το ΝΟΦ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Μετά την οριστική ρήξη Μόσχας-Βελιγραδίου (1948) το Κ.Κ.Ε. υιοθέτησε και αυτό όπως η βουλγαρική πλευρά το σύνθημα της *ενιαίας και ανεξάρτητης Μακεδονίας*. Ο αποκλεισμός όμως των γιουγκοσλαβικών συνόρων, που αποτελούσαν καταφύγιο για τους Έλληνες κομμουνιστές, σηματοδότησε μια νέα εξέλιξη στα πολιτικά πράγματα έπειτα από την σύγκρουση Τίτο-Στάλιν. Ο αγώνας υπήρξε πια άσκοπος. Έλληνες κομμουνιστές και Σλαβομακεδόνες υποχρεώθηκαν να καταφύγουν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ως πολιτικοί πρόσφυγες. Πολλοί από τους Σλαβομακεδόνες αυτούς εγκαταστάθηκαν (στα τέλη της δεκαετίας του 1950 και στις αρχές του 1960) στην Γιουγκοσλαβική Μακεδονία, όπου συγκρότησαν τα φανατικότερα στελέχη του «Μακεδονικού Έθνους». Στα 1956 το Κ.Κ.Ε. άλλαξε στάση και υιοθέτησε την αρχή της ισότητας των μειονοτικών δικαιωμάτων.

«Μακεδονικό κράτος» - «Μακεδονικό Έθνος»

Εκεί λοιπόν, στην Γιουγκοσλαβική Μακεδονία, στην «Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας», άρχισε να κατασκευάζεται μετά το 1945 μια κωμική ιστορία, ένα «Μακεδονικό Κράτος», το οποίο αντιπροσωπεύθηκε από την «Μακεδονική» πρωτεύουσα (τα Σκόπια), την «Μακεδονική» κυβέρνηση, την «Μακεδονική» Βουλή, την ανεξάρτητη «Μακεδονική» Εκκλησία και την «Μακεδονική» γλώσσα, η οποία υπήρξε το τοπικό σλαβικό ιδίωμα (σχεδόν βουλγαρικό), που εμπλουτίσθηκε με πολλές λατινικές λέξεις και αποτέλεσε «γλώσσα». Βέβαια, το «Μακεδονικό Κράτος», το οποίο δημιουργήθηκε για να διασωθεί εδαφικά η γεωγραφική εκείνη περιοχή (της σερβικής Μακεδονίας), επάνω στην οποία μόνο η Βουλγαρία θα μπορούσε να έχει διεκδικήσεις, αποτελεί, σύμφωνα με τις απόψεις των Σκοπίων, τμήμα του «Μακεδονικού Έθνους» και της «Μακεδονικής εθνότητας», που διαβιώνει «υπόδουλη» στην ελληνική (Μακεδονία του Αιγαίου) και στην βουλγαρική (του Πιρίν) Μακεδονία. Σε πρώτη φάση τα Σκόπια κατέβαλαν μετά το 1945 μια γιγάντια προσπάθεια για την δημιουργία «Μακεδονικής Ιστορίας» με την συνεργασία πολυάριθμων ερευνητών και ιστορικών. Έτσι, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, είδαν το φως της δημοσιότητας αναρίθμητες «επιστημονικές» εργασίες, οι οποίες, με το πρόσχημα ότι στηρίζονταν σε πρωτογενές, αλλά διαστρεβλωμένο ιστορικό υλικό, από τα ευρωπαϊκά κυρίως Αρχεία — αντίθετα το ογκωδέστατο Αρχείο της Μητρόπολης Πελαγονίας, που φυλάσσεται σήμερα στα Σκόπια, έμεινε εντελώς ανεκμετάλλευτο, αφού μέσα απ' αυτό αποκαλύπτεται η κυριαρχική πληθυσμιακή, πολιτική, κοινωνική και εκπαιδευτική δραστηριότητα του ελληνισμού των επίκαιρων αστικών κέντρων της μέσης γεωγραφικής ζώνης της Μακεδονίας — πλαστογραφούσαν σε βαθμό εξοργιστικό την Νεότερη Ιστορία της Μακεδονίας. Παράλληλες προσπάθειες της γιουγκοσλαβικής ιστοριογραφίας στράφηκαν κυρίως προς την χάραξη της ιστορικής πορείας του «Μακεδονικού έθνους» από την αρχαιότητα ως σήμερα. Η απουσία σλαβικού πληθυσμού στα Βαλκάνια πριν από τον 6ο αιώνα μ.Χ. δημιούργησε ανυπέρβλητα εμπόδια στην ιστορική σχολή των Σκοπίων, τα οποία ωστόσο ξεπεράστηκαν με την ανάπτυξη σχετικής θεωρίας, η οποία πρέσβευε ότι οι βασιλείς των Μακεδόνων δεν ήταν Έλληνες, αλλά «Φιλέλληνες», φαινόμενο, που είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση της ελληνοιστικής πολιτιστικής





Γενική άποψη της Σμύρνης, 1685-1687. Σχέδιο με πένα. επίδρασης στους Αρχαίους Μακεδόνες. Κατά την ρωμαϊκή και την πρωτοβυζαντινή περίοδο, σύμφωνα με τις γενικές θέσεις των Σκοπίων και της γιουγκοσλαβικής ιστοριογραφίας, ο ελληνικός χαρακτήρας της χώρας συρρικνώθηκε λόγω της εγκατάστασης και άλλων λαών, ενώ αργότερα, μετά την σλαβική διείσδυση, η Μακεδονία έγινε σλαβική και οι Σλάβοι ονομάστηκαν «Μακεδόνες Σλάβοι», όρος, ο οποίος σύντομα εγκαταλείπεται και τελικά προσδιορίζεται ως «Μακεδόνες». Αν και αναγνωρίζεται η βουλγαρική προέλευση του Βόριδα και του Συμεών, παρολαυτά, στα τέλη του 10ου αιώνα, η παρουσία του Σαμουήλ καθορίζει την απελευθέρωση των «Μακεδόνων», την δημιουργία ανεξάρτητου κράτους, της «Μακεδονικής» αυτοκρατορίας, με πρωτεύουσα την Αχρίδα. Με ανάλογο τρόπο μακεδονοποιούνται και οι Έλληνες Θεσσαλονικείς Κύριλλος και Μεθόδιος. Η προσπάθεια μακεδονοποίησης των ελληνικών, αλλά και των βουλγαρικών πληθυσμών της Μακεδονίας, συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας έτσι ώστε να διαστρεβλώνεται και να πλαστογραφείται με τέλειο τρόπο ολόκληρη η ιστορία της Μακεδονίας. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε τέλος από την ιστορική σχολή των Σκοπίων στην εφαρμογή της μαρξιστικής ανάλυσης ως προς την ερμηνεία των ιστορικών φαινομένων με παράλληλη, έντονη, την παρουσία

Παρίσι, Έθνική Βιβλιοθήκη.*

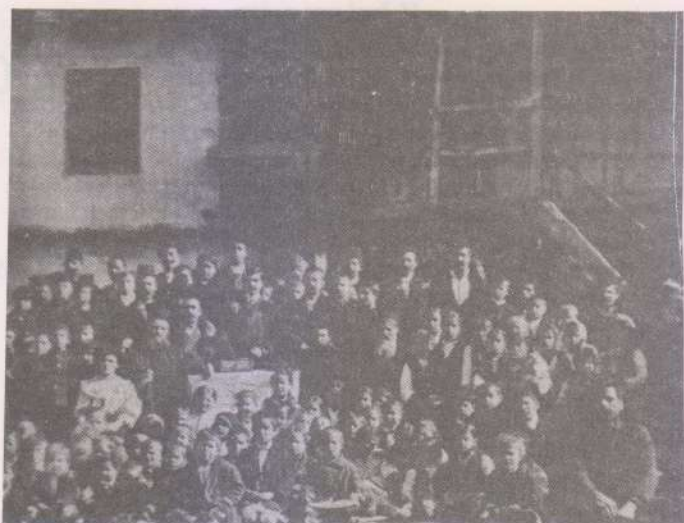
του εθνικιστικού χαρακτήρα. Ακόμη επινοήθηκε και η «Μεγάλη Ιδέα» του «Μακεδονικού Έθνους», η οποία διέπει τις βασικές κατευθύνσεις της γιουγκοσλαβικής ιστοριογραφίας και εδράζεται στο επιχείρημα του αλύτρωτου «Μακεδονικού» πληθυσμού, ο οποίος παραμένει ακόμη υποδουλωμένος στην «Μακεδονία του Αιγαίου» (ελληνική Μακεδονία) και στην «Μακεδονία του Πιρίν» (βουλγαρική).

Τα αποτελέσματα της παγκόσμιας προπαγάνδας των Σκοπίων γίνονται σήμερα ιδιαίτερα αισθητά. Τα Σκόπια εκδίδουν πάμπολλα ξενόγλωσσα δημοσιεύματα, οργανώνουν διεθνή «ιστορικά» συνέδρια —πολιτικές σκοπιμότητες επιβάλλουν και στην Άγκυρα να εκθειάζει τις θέσεις των Σκοπίων και να τις προωθεί με αριστοτεχνικό τρόπο—, ειδικά καλοκαιρινά μαθήματα σε ξένους φοιτητές, στους οποίους γίνεται γνωστή η ιστορική προέλευση του «Μακεδονικού Έθνους», ιδρύουν πανεπιστημιακές έδρες «Μακεδονικής Γλώσσας» και «Μακεδονικής Ιστορίας» σε ευρωπαϊκά, αμερικανικά, αυστραλέζικα και καναδέζικα πανεπιστήμια και εξαπολύουν τακτικότερα, με την συμπαράσταση των Σλαβομακεδόνων της Αυστραλίας και του Καναδά, μια χωρίς προηγούμενο προπαγάνδα στον διεθνή χώρο παραποιώντας και διαστρεβλώνοντας τα πάντα. Βέβαια, σήμερα, στα 1990, ουδείς σκεπτόμενος άνθρωπος πιστεύει ότι



όλα αυτά γίνονται με πρωτοβουλία των Σκοπίων, αφού και το Βελιγράδι έχει ήδη αναγνωρίσει επίσημα την δική του ευθύνη. Αλλά θα ήταν παράλογο να διανοηθούμε ακόμη ότι και το Βελιγράδι βρίσκεται πίσω απ' όλα αυτά. Εδώ πρόκειται για μια γιγάντια πραγματικά προσπάθεια που συντελείται στον παγκόσμιο χώρο, η οποία δεν θα μπορούσε με κανένα τρόπο ν' αποδώσει, εάν δεν υποστηριζόταν από κάποια ή κάποιες υπερδυνάμεις, που επιδιώκουν όχι μόνο την αποσταθεροποίηση στην Γιουγκοσλαβία, αλλά και σε ολόκληρο τον βαλκανικό χώρο, με απώτερο ίσως σκοπό την δημιουργία ενός τέταρτου σλαβικού κράτους.

Η πρόκληση των Σκοπίων προξένησε επανειλημμένα την ρήξη των βουλγαρογιουγκοσλαβικών σχέσεων, που πήρε μεγάλες διαστάσεις τόσο σε πολιτικό όσο και σε ιστοριογραφικό επίπεδο. Στο 11ο συνέδριο της Ενώσεως Κομμουνιστών Γιουγκοσλαβίας (Ιούλιος 1978), όταν έγινε πια αντιληπτό ότι η επίσημη γιουγκοσλαβική πολιτική υιοθετούσε τις θέσεις των Σκοπίων και αντιμετώπιζε το πρόβλημα των εθνικών μειονοτήτων και ειδικά της «Μακεδονικής» σαν ένα από τους βασικούς στόχους της εξωτερικής πολιτικής της, τότε άρχισε να δη-



μιουργείται μια νέα κατάσταση στις διαβαλκανικές σχέσεις. Ο ίδιος ο Τίτο υπογράμμισε στον εναρκτήριο λόγο του ότι η ανάπτυξη των σχέσεων καλής γειτονίας εκ μέρους της Γιουγκοσλαβίας βασιζόταν κατά ένα μεγάλο ποσοστό στην επίλυση των μειονοτικών προβλημάτων σύμφωνα με τις διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη του Ο.Η.Ε. και συσχέτιζε την επίλυση των μειονοτικών θεμάτων με την βελτίωση των σχέσεων της χώρας του με τις γειτονικές στα πλαίσια της πλήρους ισοτιμίας και του αμοιβαίου σεβασμού των μειονοτήτων αυτών. Από τότε υποκινείται μέχρι σήμερα έντεχνα το «Μακεδονικό» και προς την ελληνική πλευρά, επαναλαμβάνεται άπειρες φορές το σενάριο για ύπαρξη «Μακεδονικής εθνότητας» στην ελληνική Μακεδονία —και φυσικά στην Μακεδονία του Πιρίν—, γίνονται μεγάλες προσπάθειες από τα Σκόπια για την καλλιέργεια αυτονομιστικής συνείδησης στους ελληνικούς πληθυσμούς της ελληνικής Μακεδονίας, επιδεινώνονται κατά διαστήματα αισθητά οι ελληνοσερβικές διπλωματικές σχέσεις και προκαλείται η ελληνική πλευρά με τις ανιστόρητες απόψεις του Βελιγραδίου.



Ας γνωρίζουν όμως όλοι εκείνοι που παίζουν κυριολεκτικά με την φωτιά, υποκινούν το θέμα, υποστηρίζουν ανοιχτά τις θέσεις των Σκοπίων —και δυστυχώς ανάμεσά τους συγκαταλέγεται ένα μεγάλο τμήμα της ευρωπαϊκής και της αγγλοσαξονικής κοινής γνώμης καθώς και αρκετοί ερευνητές— και περιφέρονται μέσα την ελληνική Μακεδονία για λόγους σκοπιμότητας ότι: 1) Οι πόλεις, τα χωριά και οι κωμοπόλεις, όπου κατοικούν τώρα, ήταν πάντα ελληνικά (Μοναστήρι (Ηράκλεια), Μεγάροβο, Τίρνοβο, Μηλόβιστα, Γκόπεσι, Ρέσνα, Αχρίδα, Κρούσοβο, Μορίοβο, Στρώμιτσα, Γευγελή, Βαλάντοβο, Δοϊράνη), 2) η ελληνική ψυχή ήταν ίδια πάντα αδάμαστη και ελεύθερη και 3) η Μακεδονία θα παραμείνει για πάντα ελληνική εφόσον κατοικείται από αληθινούς Έλληνες.



Ομάδα Μακεδονοπόρων με τη ληγή του Τσάντα (Κοπιτί Βαρδα).

Η δική μας στάση

Όσο για μας, τους Έλληνες, θα πρέπει να καταλάβουμε μια για πάντα ότι τα εθνικά θέματα δεν αντιμετωπίζονται με περιστασιακές φωνές και με τεχνητούς θορύβους που ουσιαστικά καταναλώνονται σε εσωτερική εκμετάλλευση. Οι μέχρι σήμερα προσπάθειες έγιναν με αποσπασματικό τρόπο και συχνά με έντονη την τάση προσωπικής προβολής. Κι αυτό είναι πολύ δυσάρεστο! Ας μην διογκώνουμε πολλές φορές τα πράγματα, όταν δεν υπάρχει ανάγκη. Δεν αντιληφθήκαμε ακόμη ότι τα εθνικά προβλήματα απαιτούν ουσία, σκληρή δουλειά, θετική προφορά, υπεύθυνη συλλογιστική και κυρίως συλλογική αντιμετώπιση. Χρειάζεται ηρεμία και νηφάλια στάση. Όχι κραυγές και αλληλοεπαναλαμβανόμενες φράσεις κλισέ, που δεν οδηγούν πουθενά παρά σε εσωτερικούς εντυπωσιασμούς. Πρέπει επιτέλους να γίνει πραγματικότητα η συμπαράταξη των Ελλήνων ιστορικών ώστε να δουλέψουν από κοινού για το εθνικό θέμα της Μακεδονίας. Όταν φωλιάζει μέσα μας η κακεντρέχεια, το μίσος και ο φθόνος είναι αδύνατο να υπάρξει εξέλιξη. Οι πολιτικοί μπορούν να βοηθήσουν σε επίπεδο διαφορετικό: να συμβάλουν στην ίδρυση ερευνητικών ινστιτού-

των, στην θεσμική κατοχύρωσή τους και στην πλαισίωσή τους με εξειδικευμένο προσωπικό. Επείγει να γίνει το άνοιγμα προς τα έξω, προς την διεθνή κοινή γνώμη και προς την ενημέρωση των ξένων επιστημόνων. Εκεί θα δοθεί η μάχη. Η μάχη δεν δίνεται μόνο με την κατατόπιση των Ελλήνων της διασποράς, όπου δεν υπάρχει απόλυτη ανάγκη. Η απόλυτη ανάγκη βρίσκεται στην πληροφόρηση των ξένων επιστημόνων κυρίως με διαλέξεις, συνέδρια και συζητήσεις. Η καθημερινή πρακτική έδειξε ότι ούτε οι ξενόγλωσσες ελληνικές εκδόσεις έφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ας αποτολμήσουμε το εθνικά επιβεβλημένο! Ας αναμετρηθούμε στα συνέδρια, στις διαλέξεις και στις συζητήσεις! Κι εδώ οι πολιτικοί δεν έχουν καμιά θέση! Αν δεν μπορούμε να κάνουμε κι αυτό, τότε ας αφήσουμε όσους δουλεύουν από μόνοι τους, να ολοκληρώσουν τις προσπάθειές τους. Φτάνει πια η εξευτελιστική φαγωμάρα! Αν ζούσε ο Ίων Δραγούμης θα μας έλεγε: «Δεν δουλεύω για την Κυβέρνηση, δουλεύω για τον Ελληνισμό. Δεν αγαπώ την Κυβέρνηση, αγαπώ τον Ελληνισμό. Σιχαίνομαι την Κυβέρνηση, δεν σιχαίνομαι τον Ελληνισμό. Άμα συλλογίζομαι την Κυβέρνηση, πέφτω σηκώνομαι, όταν νοιώθω τον Ελληνισμό. Πονώ για τον Ελληνισμό· για την Κυβέρνηση μ' έρχεται καταφρόνια».

**Κυκλοφορούν από τις
Εναλλακτικές Εκδόσεις «Κομμούνα»**

Μπ. Σούγκαριαν – Φ. Ζαφειρίδης
ΟΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ:
ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ
(από το Daytop στην «Ιθάκη»)

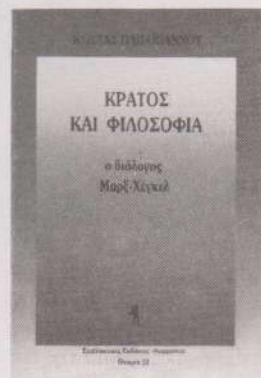
Το βιβλίο αποτελεί μια προσπάθεια σφαιρικής παρουσίασης της εμπειρίας των θεραπευτικών κοινοτήτων αποτοξίνωσης



Περιλαμβάνει μια εκτεταμένη εισαγωγή, τη μελέτη του Μπ. Σούγκαριαν για τη θεραπευτική κοινότητα Daytop στις ΗΠΑ και ένα εκτεταμένο κείμενο του εμπνευστή του κινήματος των θεραπευτικών κοινοτήτων στην Ελλάδα, Φοίβου Ζαφειρίδη, που εξετάζει την ελληνική εμπειρία και τα συμπεράσματά της από το 1983, που ιδρύθηκε η «Ιθάκη», μέχρι σήμερα.

Κώστας Παπαϊωάννου
ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
(ο διάλογος Μαρξ-Χέγκελ)

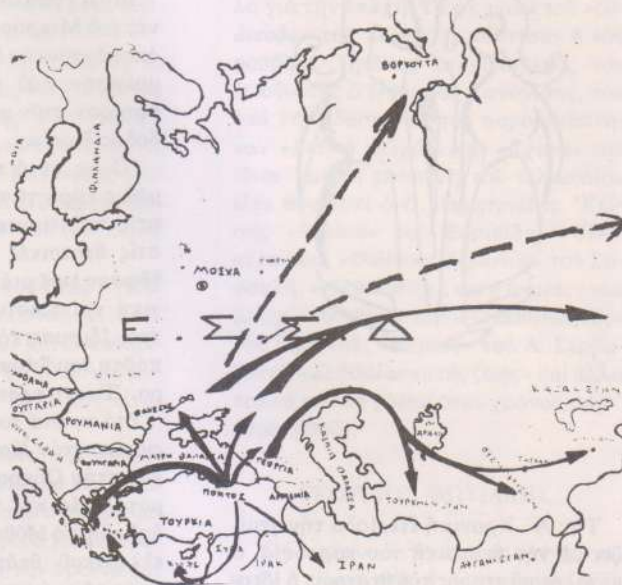
Το βιβλίο αποτελεί το δεύτερο τόμο των «Θεμελιών του μαρξισμού», του σημαντικότερου έργου για τον μαρξισμό που γράφτηκε ποτέ στα ελληνικά – και μάλιστα σε ανύποπτο χρόνο – στη δεκαετία του 1950. Ο Κ. Παπαϊωάννου παρουσιάζει όλη τη μαρξιστική θεωρία για το κράτος, τόσο στις κατακτήσεις όσο και στις αντιφάσεις της σε ένα διαρκή διάλογο-αντιπαράθεση με τη σκέψη του μεγάλου δασκάλου του Μαρξ, του Χέγκελ.



ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο «Κομμούνα», Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα, τηλ. 3602644
Εναλλακτικό βιβλιοπωλείο «Πράξη», Αρμενοπούλου 24, Θεσσαλονίκη, τηλ. 202349.

ΤΟ ΠΟΝΤΙΑΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ Ε.Σ.Σ.Δ.

του Ερμή Μουρατίδη



Χάρτης της διασποράς των Ελλήνων του Πόντου.

Τό 'Ελληνικό Θέατρο τοῦ Μικρασιατικοῦ Πόντου, τῆς νότιας Ρωσίας, τῆς Ἀζοφικῆς καί τῆς Κριμαίας εἶναι ἓνα ἄγνωστο, ἀλλά πολυτιμότερο κομμάτι τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου καί τῆς λαογραφίας.

Εἶναι τελείως ἀδιερεύνητο καί ἀσχολίαστο.

Τό ἀγνοοῦν οἱ ἱστορικοὶ τοῦ θεάτρου καί οἱ θεατρολόγοι. Ἐνῶ γιά τό κρητικό θέατρο, τό ἐπτανησιακό, ἀλλά καί τό Κωμειδύλλιο, γράφτηκαν ἓνα σωρό σοβαρές μελέτες, κι ὄλο κάποιος μελετητής κάτι προσθέτει, γιά τό 'Ελληνικό Θέατρο τοῦ Εὐξεινοῦ Πόντου καί, εἰδικά, γιά τό διαλεκτικό ἢ ἰδιωματικό θέατρο τοῦ δέν γράφτηκε καμιά μελέτη.

Κι ἂν γιά τό πλατύ κοινό ἐμπόδιο στάθηκε ἡ διάλεκτος, γιά τοὺς μορφωμένους, τοὺς θεατρολόγους, τοὺς ἱστορικούς τοῦ θεάτρου, τοὺς γλωσσολόγους, τοὺς λαογράφους, ποῖο ἦταν τό ἐμπόδιο; Τί ἐμπόδιζε ὄλους νά γνωρίσουν τό Ποντιακό Θέατρο πού 'ταν γραμμένο μόνο στήν δημοτική ἢ τήν καθαρεύουσα, ὅπως «Οἱ Φυγάδες» τοῦ Περικλῆ Τριανταφυλλίδη;

Να παρατηρηθεῖ πῶς καί οἱ Πόντιοι ἱστορικοὶ πολὺ λίγα στοιχεῖα, ἐλάχιστες πληροφορίες δίνουν γιά τό θέατρο τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου, ἢ περιορίζονται σέ μονολεκτικές ἀναφορές γιά τό ἰδιωματικό ἢ διαλεκτικό θέατρο, ἐνῶ ἀγνοοῦν τελείως τό θέατρο τῶν Ἑλλήνων τῆς Γεωργίας, τοῦ Καυκάσου, Ἰσταν, Ἰράν, Αἰθιοπίας, τῆς Κριμαίας, τῆς Οὐκρανίας.

Ἐτσι, στά χρόνια πού πέρασαν χάθηκαν πολὺτιμα στοιχεῖα τῆς δραστηριότητάς του στόν Μικρασιατικό Πόντο ἀπό τή μιά, ὅπως καί στίς ἀπέναντι ὄχθες, ἀπ' τήν ἄλλη.

Δυστυχῶς οἱ Τούρκοι κατάστρεψαν πολλὰ στοιχεῖα τῆς θεατρικῆς πράξης

καί γενικότερα τοῦ πολιτισμικοῦ φαινομένου ἐκεῖ, ἢ τ' ἄλλοίωσαν, ἢ τὰ ἰδιοποιήθηκαν.

Καί τήν περίοδο τοῦ 1924-1953 χάθηκαν πολλὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμικοῦ φαινομένου τῶν Ἑλλήνων στήν Ε.Σ.Σ.Δ. Μόλις τώρα ἀποκαλύπτεται τό ἐξαίσιο ἑλληνικό πολιτισμικό φαινόμενο ἐκεῖ.

Ὅμως πότε καί πῶς γεννήθηκε καί ἀναπτύχθηκε τό ἑλληνικό θέατρο καί εἰδικά τό ἰδιωματικό ἢ διαλεκτικό στήν Ε.Σ.Σ.Δ.;

Ἦταν ὁμαλή ἡ πορεία του; Ποιές θεατρικές καί πολιτισμικές ἐπιδράσεις δέχτηκε καί μέ ποιές συνεργάστηκε; Ποιές πολιτικές ἐπεμβάσεις δέχτηκε;

Ποιός ὁ ρόλος του στήν ἱστορική μνήμη γιά τήν διατήρηση τῆς ἑλληνικότητας καί τῆς συνέχειας ἐκεῖ; Θά προσπαθήσω ν' ἀπαντήσω δι' ὀλίγων.

ΣΥΝΟΨΗΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Θά δριζα σέ τρεῖς, βασικά, τίς χρονικές περιόδους τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμικοῦ φαινομένου στήν Ε.Σ.Σ.Δ. Κάθε μιά χαρακτηρίζεται ἀπό τά δικά της ποιοτικά καί ποσοτικά στοιχεῖα, πού καθορίζονται ἀπό τήν ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καί τήν ποιότητά της, κι ὅπως οἱ ἀλλαγές αὐτές ἐπιδράσαν στό ἑλληνικό πολιτισμικό φαι-

νόμιο καί εἰδικά στό θέατρο.

Ἡ Α' Χρονική Περίοδος, χωρίς νά ὀρίζω τήν ἀρχή της, γιατί εἶναι δύσκολο νά συγκεκριμενοποιηθεῖ μέ τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα, φτάνει μέχρι τήν πώση τῆς τσαρικής ἐξουσίας, δηλαδή μέχρι τό 1917.

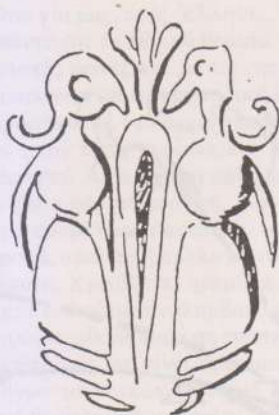
Ἡ Β' Χρονική Περίοδος εἶναι ἀπό τό 1917 μέχρι τό 1953. Δηλαδή ἀπό τήν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπ' τόν Λένιν μέχρι τόν θάνατο τοῦ Στάλιν.

Τήν Γ' Χρονική Περίοδο ἀποτελοῦν τά κατοπινά χρόνια.

Γιά τό ἑλληνικό θέατρο καί εἰδικά γιά τό ἰδιωματικό, ὅπως καί τό πολιτισμικό φαινόμενο στήν Α' Περίοδο γνωρίζουμε ἐλάχιστα. Ἡ γνώση μας σταματᾷ στό Θέατρο τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας στήν Ὀδησσό στά 1815-1818.

Γιά τήν Β' Περίοδο, 1917-1953, τοῦ σταλισμοῦ πού ἐφαρμόστηκε ἡ πολιτική τῆς ἀφομοίωσης τῶν λαῶν, καταστράφηκαν σκόπιμα πολλὰ πολιτισμικά στοιχεῖα τῶν Ἑλλήνων καί ἀποκεφαλίστηκε ἡ διανόηση τους: τώρα μαθαίνουμε κάτι. Πολλοὶ Ἕλληνες κατάστρεψαν πολλὰ στοιχεῖα ἀπό φόβο. Λίγοι ἔκρυσαν κάποια. Μερικά σώθηκαν σέ βιβλιοθήκες, ὅπως τοῦ «Λένιν», «Λομονόσοφ» καί κάποιες ἄλλες πιθανότατα, στήν Γεωργία καί τόν Καυκάσο.

ΕΠΙΡΡΟΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΘΗΝΑΪΚΟ ΘΕΑΤΡΟ



Τήν Α΄ Χρονική Περίοδο τήν γεμίζει μέ τήν θεατρική του παρουσία, ὁ μεγάλος μάστορας τοῦ θεάτρου, ὁ ἰδεολόγος μαρξιστής Γεώργιος Κ. Φωτιάδης. Ἀπό κοντά κι ὁ ἄλλος ἐπαναστάτης, λυρικός ποιητής καί θεατρικός συγγραφέας Γιάνκος Χαράλαμπος Κανονίδης (Топчарѡς). Θά μιλήσω παρακάτω γιά τό ἔργο τους.

Τήν Β΄ Περίοδο, μέ τήν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπό τόν Λένιν, μέχρι τόν θάνατο τοῦ Στάλιν, ὅπου «ἐκκαθαρίστηκε» ἡ πνευματική ἡγεσία τῶν Ἑλλήνων τῆς ΕΣΣΔ, ξεχωρίζουν στοῦ ἑλληνικό θεατρικό φαινόμενο οἱ φωτεινές μορφές τοῦ Γιώργου Κοστοπράβ καί τοῦ Θόδωρου Κανονίδη, τοῦ Ἀπόλλωνα Παρκατάω θά μιλήσω ἐκτενέστερα γιά τούς δύο.

Τά πρῶτα χρόνια τῆς ἐξουσίας τοῦ νέου καθεστώτος, ὅσο ζεῖ ὁ Λένιν δηλαδή, οἱ Ἕλληνες ποιητές, συγγραφεῖς τοῦ θεάτρου καί οἱ διανοούμενοι θ' ἀνακαλύψουν καί θ' ἀποκαλύψουν νέους δρόμους καί ὀρίζοντες. Ὅμως θά ἔρθουν ἄλλοι χρόνοι, καί θά δημιουργηθεῖ ἕνα νέο κοινωνικό μοντέλο. Οἱ περισσότεροι Ἕλληνες διανοούμενοι, ποιητές, συγγραφεῖς τοῦ θεάτρου προβάλλουν τό νέο μοντέλο τοῦ ἀνθρώπου, τῆς νέας πραγματικότητας τοῦ λεγόμενου σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ. Θέλουν δέ θέλουν.

Τήν Γ΄ Χρονική Περίοδο πού φτάνει μέχρι τίς μέρες μας, πού ἐξελίσσεται καί πού τά στοιχεῖα τοῦ πολιτισμικοῦ καί θεατρικοῦ φαινομένου τῆς συγκεντρώνονται, θά ἐρευνήσει καί θά προσδιορίσει ὁ ἱστορικός τοῦ μέλλοντος.

Εἶναι γνωστό, πῶς καί πότε οἱ Ἕλληνες τοῦ Μικρασιατικοῦ Πόντου, γιά ν' ἀποφύγουν τόν ἀφανισμό καί τήν «ἀφομοίωση» πού ἐπέβαλαν οἱ Τούρκοι ἔφτασαν στόν φιλόξενο χῶρο τῆς ὁμόδοξης Ρωσίας.

Ὅμως αὐτό πού εἶναι ἄγνωστο καί μόλις τώρα γίνεται γνωστό, εἶναι πῶς, στίς πολιτισμικές μορφές καί εἰδικά στίς θεατρικές πού πῆραν μαζί τους ἔδωσαν ἐκεῖ μιά νέα διάσταση: ἰδεολογική καί ποιητική! Τό ἑλληνικό θέατρο, ἰδιωματικό ἢ ὄχι, ἔκανε ἐκεῖ τά πρῶτα του βήματα στόν κοινωνικό χῶρο. Ἐκανε προτάσεις.

Στά πρῶτα του βήματα ἐκεῖ στή Γεωργία, στόν Καύκασο, στήν Κριμαία, καί στήν Οὐκρανία, μιμήθηκε τήν θεματολογία καί τήν παραστασιολογία, δηλαδή τό Μῦθο καί τήν Ὀψη τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου, τοῦ ἀθηναϊκοῦ, ὅπως τό γνώρισαν στόν Μικρασιατικό Πόντο, στήν Τραπεζούντα κλπ.

Οἱ ρίζες τοῦ πολιτισμικοῦ φαινομένου τους καί τοῦ θεατρικοῦ εἶναι βαθιά χωμένες στήν μακραίωνη πορεία τοῦ Μικρασιατικοῦ Πόντου, παρά τίς ἐπιδράσεις τοῦ ρωσικοῦ θεάτρου καί τῶν ἄλλων λαῶν μέ τούς ὁποίους συμβίωσαν.

Αὐτή «ἡ μεταφορά» ἔγινε ἐντονότερη μετά τό 1850 στούς διαφόρους ρωσοτουρκικούς πολέμους, κατά τούς ὁποίους χιλιάδες Ἕλληνες τοῦ Μικρασιατικοῦ Πόντου ἀναγκάζονταν νά φύγουν γιά τήν νότια Ρωσία, παίρνοντας μαζί τους τό Μῦθο, τή Διάνοια, τήν Ὀψη, τό ἦθος, τή Λέξη, τό Μέλος τῶν προγόνων τους. Ἐτσι πῆραν μαζί τους τήν πρωτογενή μορφή τοῦ ἰδιωματικοῦ ἢ διαλεκτικοῦ θεάτρου, τούς Μωμόγερους πού ἦταν οἱ μακρινοί πρόγονοι τοῦ Ποντιακοῦ Θεάτρου καί κατάγονταν ἀπ' τά Φαλλικά.

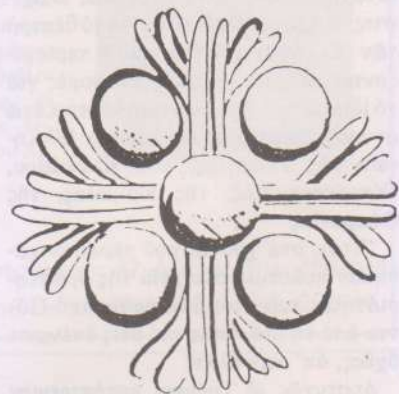
Στά ἅγιασμα ἐκεῖνα χῶματα τοῦ Πόντου, οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι τους εἶχαν ἤδη δημιουργήσει τ' ἀνοιχτά μαρμάρινα ἢ πέτρινα θεατρά τους, ὅπου ἔπαιζαν τ' ἀθάνατα ἔργα τους οἱ ἀρχαῖοι πόντιοι θεατρικοί συγγραφεῖς, δημιουργοί τῆς νέας κωμῳδίας, ὅπως ὁ Διόδωρος ὁ Σινωπεύς, πού βραβεύτηκε καί στά Λήνια τό 353, Ὁ Δίφιλος ὁ Σινωπεύς, ὁ Βάτων, ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, ἢ ὁ Σπίνθαρος ὁ Ἡρακλεώτης καί ἄλλοι.

Οἱ συχνές ἐπισκέψεις τῶν ἀθηναϊκῶν θιάσων, στήν Τραπεζούντα, Κερασού-

να κυρίως, καί τά νέα καλλιτεχνικά ρεύματα πού ἀναπτύχθηκαν μετά τό 1830 στήν Ἑλλάδα, ὅπως τό ἠθογραφικό κίνημα, ἐπηρέασαν τό θέατρο καί τό πολιτισμικό φαινόμενο τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου. Αὐτές τίς διαμορφωμένες θεατρικές μορφές, τήν Ὀψη καί τό ἦθος τοῦ χῶρου ἐκείνου, πῆραν μαζί τους οἱ Ἕλληνες πού πέρασαν στόν Καύκασο, στή Γεωργία, στήν Ὑπερκαυκασία, κι ἀργότερα στήν Κριμαία καί Οὐκρανία.

Ἐτσι πέρασε στό Θεατρό τους στά πρῶτα του βήματα, καί ἡ εἰδωλογία τῆς ἠθογραφίας καί τῆς ἑλληνικότητας.

Ἀπ' τήν εἰδωλογία τῆς ἠθογραφίας καί τῆς ἠθογραφικῆς τέχνης τό ἑλληνικό θέατρο τῆς νότιας Ρωσίας δέν θά ἀπαλλαγεῖ ποτέ. Ἐνα κομμάτι του, τό διαλεκτικό ἢ ἰδιωματικό θέατρο, θά τήν χρησιμοποιεῖ πάντα. Ἐνῶ ἕνα ἄλλο κομμάτι του θά πάρει ἕναν ἄλλο δρόμο: τῆς ἀμφισβήτησης. Ἐδῶ ἀνήκει ὁ μεγάλος μάστορας τοῦ Θεάτρου μας Γιώργος Κ. Φωτιάδης.



ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗΣ

Τό ελληνικό θέατρο, ιδιωματικό ή όχι, εκφραζόταν, χρησιμοποιούσε, την σκηνή της τέταρτης άνοιχτης πλευράς, την λεγόμενη *Ιταλική σκηνή* δηλαδή.

Ήταν θέατρο λογοκρατούμενο και ταύτισης. Ήπαιτούσε την ταύτιση του θεατή. Και τά έργα που γράφτηκαν εκεί υπάκουαν σέ τούτη τή σκηνική μορφή. Τό θέατρο εκεί δέν άναζητούσε ιδιαίτερες σκηνικές μορφές.

Και γράφτηκαν πολλά έργα. Τά περισσότερα άπ' όσα έχουμε, χωρίζονται σέ τρεις πράξεις. Διακρίνονται γιά τή θεατρική τους οικονομία. Και είναι σημαντικό νά πούμε πώς υπάρχουν όλα τά είδη του θεάτρου: δράματα, όπως «*Τό γραμμα τυ παπα*» του *Γιάνκου Κανονίδη*, κωμωδίες, όπως «*Τό συμβούλιο σινεδριαζι*» του ίδιου, ήθογραφίες, όπως «*Ι προξενια*» του *Γ.Κ. Φωτιάδη*, κοινωνικό θέατρο, όπως «*Τά σκοτάδια ή ό Λαζάραγας*», του ίδιου, μουσική κωμωδία «*Προσφιγες στην Ελαδα*» του *Θόδωρου Γ. Κανονίδη* και του ίδιου τό γνωστό και αγαπητό σ' όλους «*Τι τριχας το γεφιρ*»!



Θα περιοριστώ μόνο σέ τέσσερις συγγραφείς του θεάτρου, που ήταν και ποιητές, και χρησιμοποίησαν όλες τίς μορφές τής ελληνικής γλώσσας μέ άπεριόριστη αγάπη και γνώση.

Είναί ο δραματουργός *Γεώργιος Κ. Φωτιάδης* άπ' τήν Κρώμη, ο *Γιάννος Χαράλαμπος Κανονίδης* (Τοπχαράς), άδελφός του Κώστα, άπό τήν Κρώμη, ο *Θόδωρος Γρηγορίου Κανονίδης* άπό τήν Άργυρούπολη, και ο *Γιώργος Κοστοπράβ* άπό Μάλι Γιανισόλ του Άζοφ (Μαριούπολη).

Τό συγγραφικό έργο του *Γιώργη Κοστοπράβ*, που γεννήθηκε στό Μάλι Γιανισόλ του Άζοφ τό 1903 και *έκκαθαρίστηκε* άπ' τόν Στάλιν τό 1938 και κυρίως τά θεατρικά του έργα μās είναι άγνωστα.

Οί πληροφορίες, γραπτές και προφορικές, μιλάνε γιά ένα μεγάλο θεατρικό συγγραφέα, πρωτοποριακό στην φόρμα και στίς ιδέες. Τόν άνέφερα γιά νά προκαλέσω έρεθίσματα γιά τήν έρευνα και γνώση του ποιητή των έργων: «*Λαμπος*» (1930), «*Τα προτα Βιματα*» (Μαριούπολη 1933), «*Λεοντι Χοναχπεις*» (Μαριούπολη 1934), «*Καλιμερα Ζισιμο*» (Μαριούπολη 1937).

ΤΑ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΠΑΙΧΤΗΚΑΝ

Ήταν έντονη ή θεατρική δραστηριότητα, ή θεατρική κίνηση εκεί. Σύλλογοι, σωματεία, οργανώσεις, είχαν τούς θιάσους τους και έπαιξαν έργα του αρχαίου και του νεοελληνικού θεάτρου, όπως και ξένα, μέ θαυμάσιους ήθοποιούς. Έργα στη δημοτική, τήν καθαρεύουσα και τήν ποντιακή. Άκόμη έργα μεταφρασμένα άπ' τά ρωσικά ή τά γεωργιάνικα ή τά ουκρανικά.

Παίχτηκαν: «*Κασσιανή και Άκύλας*», «*Γαλάτεια*», «*Γκόλφω*», «*Άθανάσιος Διάκος*», «*Εσμέ*», «*Ό χορός του Ζαλόγγου*», «*Δύο λοχίαι*», «*Οί τρεις κλέφτες*», «*Ξέχασέ τον*», «*Άγαπητικός τής Βοσκοπούλας*», «*Η λύρα του Γερονικόλα*», «*Η τύχη τής Μαρούλας*», «*Προσφιγες στην Ελαδα*», «*Τι τριχας το γεφιρ*», «*Ι χαρα*», «*Μιτερα*», «*Προξενια*», «*Λαζαραγας*», «*Το συμβούλιο σινεδριαζι*», «*Οτόκο*», «*Τα φυτανια*», «*Ο Μαραντον*», «*Μάρκος Μπότσαρης*».

Άποκορύφωμα είναι ή δημιουργία των δύο θεάτρων στό Σουχούμι, του Πέρβικουμ Τιάτρ και του Φταρόι Τιάτρ, που τό 1928 μ' άπόφαση τής σοβιετικής εξουσίας ονομάστηκε *Έλληνικό Κρατικό Θέατρο Σουχούμι*, όταν τό Έθνικό Θέατρο τής Έλλάδας έγινε μόλις τό 1931. Άπό τά «*Ποντιακά Φύλλα*»

Μάιος 1936, πληροφορούμαστε πώς ή έπιχορήγηση του γιά τήν χρονιά τούτη έφτασε τά 130.000 ρούβλια, ποσό μεγάλο γιά τήν εποχή. Τά σκηνικά του «*Οιδίποδα*» του Σοφοκλή κόστισαν 8.400 ρούβλια. Πρώτος καλλιτεχνικός του διευθυντής ο *Θόδωρος Κανονίδης*, που υπό τή διδασκαλία του παρουσιάστηκαν «*Γιά τό κολχός*» και «*Ι χαρα*» του ίδιου και τή μουσική του τελευταίου είχε συνθέσει ο *Ο. Δημητριάδης*. Επίσης «*Μήδεια*» του *Ευριπίδη*, «*Ήλέκτρα*» και «*Οιδίπους Τύραννος*» του Σοφοκλή, «*Η δολιότητα και ο έρωτας*» του *Σίλερ*, «*Ό γάμος*» και «*Ό έπιβεωρητής*» του *Γκόγκολ*, «*Ναμους*» του *Α. Σερβαζαντέ*, «*Στη θάλασσα τής ζωής*» και άλλα πολλά που θά χρειαζόταν χρόνος γιά ν' αναφερθούν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Ό *Γεώργιος Κ. Φωτιάδης* γεννήθηκε στην *Κρώμη* στις 4 Όκτωβρίου 1873 και πέθανε στό *Άχαλτσίχ* τής Γεωργίας στις 3 Ίανουαρίου 1909 από πνευμονική φθίση. Πέθανε 36 χρονώ. Σπούδασε στό «*Φροντιστήριο Τραπεζούντας*» άφου τελείωσε τό σχολείο τής ένορίας Μεταμόρφωσης. Σπούδασε νομικά στό πανεπιστήμιο τής Άθήνας, παίρνοντας τό πτυχίο του τό 1896. Πήρε μέρος σάν έθελοντής στόν έλληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και τραυματίστηκε στην ώμοπλάτη. Πηγαίνει γιά διδακτορικό στό Πανεπιστήμιο τής Πάδουας, στό Ρωμαϊκό δίκαιο. Γυρίζει στην Τραπεζούντα και τό 1899 μέ τόν άδελφό του *Γιάγκο* φεύγουν γιά τό Μπατούμ. Πηγαίνει στην Πετρούπολη και στη Μόσχα, όπου γιά λίγο άσκει τό επάγγελμα του δικηγόρου. Έγκαταλείπει τήν δικηγορία και άσχολείται μέ τό γράψιμο. Γιά νά ζήσει δουλεύει στις έμπορικές επιχειρήσεις του *Θεμιστοκλή Γρηγοριάδη*. Σέ μιά κρίση τής άρρώστειας του καιεί τά περισσότερα έργα του. Έγραψε πολλά: Έπιστολές, Διηγήματα, Μυθιστορήματα, Άναμνήσεις, άλλα κυρίως θέατρο. Γνωρίζω και έχω μόνο τήν «*Προξενια*» και τόν «*Λαζαραγα*». Ευτύχησα νά δω τό χειρόγραφο του «*Τα μισοφτα*» στό σπίτι του κ. *Λεόντιου Σιδηρόπουλου*, στην Σκύδρα. Έλπίζω νά τό δούμε τυπωμένο σέ λίγο, όπως μου ύποσχέθηκε ο κάτοχος του. Έτσι θά ολοκληρωθεί σχεδόν ή εικόνα τής τριλογίας του *Γ.Κ. Φωτιάδη* «*Τά σκοτάδια-Τά μισοφτα - Τό Φώς*». Και θά άντιληφθούμε τή «σύλληψη» του μεγάλου συγγραφέα.

Τά έργα του «*Ιπροξενία*» και ιδίως «*Ο Λαζάραγας*» είναι σ' όλους τους Πόντιους της ΕΣΣΔ γνωστά. Τά έχουν δει εκεί, θέρμαναν τήν καρδιά και τόν νοῦ. Είχα τή μεγάλη εὐτυχία νά τά σκηνοθετήσω στήν «*Ποντιακή Σκηνή*» τοῦ Κ.Θ.Β.Ε. γιά νά γίνει ἐκεῖνη ἡ ἀποκάλυψη πού συγκλόνισε τό πανελλήνιο - τό θεατρικό γεγονός τῆς χρονιάς.

Νά πῶ τοῦτο, εἰδικά γιά «*Τά σκοτάδια ἢ ὁ Λαζάραγας*». Ὁ Γιῶργος Κ. Φωτιάδης πῆρε μέρος στήν ἐπανάσταση τοῦ 1905 στή νότια Ρωσία, Γεωργία, Καύκασο. Σ' ἓνα γράμμα του στόν ἀδελφό του Γιάνκο περιγράφει τήν πορεία τοῦ ἐξεγερμένου λαοῦ καί τήν ἀντιμετώπισή του ἀπό τήν τσαρική ἀστυνομία. Ἀπό τό γράμμα φαίνεται πῶς ὁ Φωτιάδης ἦταν στήν ἀρχή, στό κεφάλι τῆς διαδήλωσης. Ἡ ἀποτυχία ἐκεῖνης τῆς ἐξέγερσης προβλημάτισε τόν Φωτιάδη. Κανείς δέν πρόσεξε μέχρι τώρα πῶς στά «*Σκοτάδια*», τίτλο πού ἔδωσε ὁ συγγραφέας, ἐνῶ τή λέξη «*Λαζάραγας*» πρόσθεσαν οἱ θεατές ὕστερα, δέν ἐπέδωκε νά γράψει ἓνα ἔργο μόνο ἢ ἀποκλειστικά «*ἀντιτσαρικό*» ἢ «*ἀντικαπιλαιστικό*».

Ὁ Γ.Κ. Φωτιάδης νοιαζόταν ταυτόχρονα νά κάνει ἓνα πικρότατο σχόλιο, σ' ἓνα δεύτερο πλάνο, γιά κείνους πού παριστάνουν τούς ἡγέτες μά τήν κρίσιμη στιγμή τοῦ ἀγῶνα λακίζουν, τό σκάνε, ἀφήνοντας τό λαό μόνο του. Θυμηθεῖτε τήν τελευταία σκηνή τῆς τρίτης πράξης, ὅπου ὁ ἡγέτης τῆς ἐξέγερσης τήν ὥρα τῆς δίκης, τό στρίβει, ὅταν ἀπό μακριά ἀκούγεται νά πλησιάζει τό ποδοβολητό τοῦ κοζάκιου ἱππικοῦ καί κάποιος ἐντρομος χωρικός φωνάζει «*οἱ γαζάχ*».

Στά «*Μισόφωτα*» (ὁ τίτλος εἶναι σημαδιακός) ὁ Φωτιάδης βλέπει κάποιο φῶς στό βάθος τοῦ δρόμου. Μιά ἐλπίδα. Πόσο ἔψαχνε τούτη τήν ἐλπίδα!

Εὐτύχησα νά διαβάσω μερικές σελίδες τοῦ χειρογράφου «*Τα μισόφωτα*».

Ὁ κάτοχός του μοῦ διηγήθηκε τήν ἱστορία τοῦ ἔργου. Ὁ γιός πἀμπλουτου πατέρα, ἰδιοκτήτη καί ἐκδότη μεγάλης ἐφημερίδας, πού ἐκφράζει καί ὑπηρετεῖ τό καθεστῶς, ὁ γιός πού ἀνήκει σέ μυστική ἐπαναστατική ὀργάνωση πού ἀντιμάχεται τό καθεστῶς, παίρνει ἐντολή ἀπό τήν ὀργάνωσή του νά σκοτώσει τόν πατέρα του. Θά ὑπακούσει;

Πρωτοφανής ἰδεολογικός προβληματισμός γιά τό ποντιακό θέατρο ἐκεῖ.

Τό γλωσσικό ζήτημα ἀπασχόλησε τούς Ἕλληνες τοῦ Μικρασιατικοῦ Πόντου καί ἰδιαίτερα τούς Ἕλληνες τῆς

νότιας Ρωσίας στά δύο συνέδρια τοῦ 1926, στό Νοβοροσίσκ καί στήν Ἄναπα, καί τό 1938 στή Μόσχα μέ τίς γνωστές ἀποφάσεις.

Οἱ Ἕλληνες τῆς ΕΣΣΔ θά χρησιμοποίησαν ὅλες τίς μορφές τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας: τή δημοτική, τήν καθαρῆουσα καί τήν ποντιακή διάλεκτο. Τά θεατρικά ἔργα πού γράφτηκαν ἐκεῖ σ' ὅλες τίς μορφές τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας εἶναι «*ποντιακά*» γιατί μιλάνε γιά τήν ἐλληνική ἱστορία καί τήν ἐλληνική γλώσσα τοῦ Πόντου. Ἡ διάλεκτος μόνο δέν ἀρκεῖ νά χαρακτηρίσει ἓνα ἔργο ποντιακό.

ΓΙΑΝΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΔΗΣ

Ὁ Γιάνκος Λάμπρου Κανονίδης (Τοπχαράς) πού γεννήθηκε στήν *Κρώνη* τό 1889, ὁ θαυμάσιος λυρικός ποιητής, ὑπό τό ψευδώνυμο *Δάμων Ἐριστέας*, τῶν ποιητικῶν συλλογῶν «*Τοκσαρεας*» καί «*Τα γραμάτα τι θιαμ τι Σοφιας ζον ανεπισιονας ζον αρχονσογλι*» εἶναι αὐτός πού εἰσήγαγε τήν φωνητική καί τό ἀτονικό στήν *Τραπεζούντα* μέ τό «*Ματσουκατκον χαρα*». Γιά τίς ἰδέες του κυνηγή-

θηκε ἀπό τίς συντηρητικές δυνάμεις καί ἀπό κύκλους τῆς ἐκκλησίας καί κατέφυγε στό Μπατούμ. Μά κι ἐκεῖ δέν τόν ἄφησαν ἤσυχο κι ἔγραψε τότε ἓνα βροντερό ἄρθρο στόν «*Ἀργοναύτη*» μέ τόν τίτλο «*Ἰχθυγκανι τυ χλομω αστεος τις Τραπεζυντας*» ὅπου χτυποῦσε τό σκοταδισμό κάποιων κύκλων τῆς Τραπεζούνας.

Δέν εἶδα τά θεατρικά του ἔργα «*Το συμβολο σινεδριαζι*», «*Το γραμμα τυ παπα*», καί τό «*Οτσκο*».

ΘΟΔΩΡΟΣ ΚΑΝΟΝΙΔΗΣ

Ὁ σπουδαῖος θεατρικός συγγραφέας, ἠθοποιός, πού ὁ κόσμος μας ἐκεῖ ὀνόμαζε «*Ἀπόλλωνα*», ὁ σκηνοθέτης καί διευθυντής τοῦ πρώτου ἐλληνικοῦ κρατικοῦ θεάτρου τοῦ Σουχοῦμι, ὁ *Θόδωρος Γρηγορίου Κανονίδης*, πού γεννήθηκε στήν Ἀργυρούπολη τό 1897, εἶναι γνωστός σέ μᾶς ἐδῶ μόνο ἀπό δύο ἔργα του κι αὐτά δυστυχῶς κουτσουρεμένα. Αὐτά εἶναι: «*Ἰ προσφιγες ζτιν Ἐλαδα*» καί «*Τι τριχας το γεφιρ*».

Τό ἔργο «*Τι τριχας το γεφιρ*» εἶναι μετάπλαση τοῦ θεατρικοῦ ἔργου «*Τῆς Τρί-*





Γιώργος Καστοπούλου. Ο μεγαλύτερος ποιητής του Ελληνισμού της ΕΣΣΔ.



- και άλλς. Χασουλού ο Κανονίδης, ο άνθρωπος πολλά έκοπίασεν, πολλά επροσπάθησεν, πολλά ενεγκάστην, και πολλά έχροστᾶ τό ποντιακόν θέατρον σόν Κανονίδην. Τό δίκαιο-δίκαιον. Άξιζ-άτον ή τιμή».

χας τό γεφύρι» του Παναγιώτη Κ. Φωτιάδη η Μαρκήσιου, που ήταν συγγραφέας και του άλλου θεατρικού «*Η δολοφόνος*». «*Της τριχας τό γεφύρι*» είχε εκδοθεί στη Θεσ/νίκη τό 1927. Ο Κανονίδης πήρε τό γνωστό μύθο και μέ βάση τό έργο τουτό έπλασε ένα άλλο καινούργιο, βάζοντας τά δικά του μηνύματα. Αυτά τά «*δάνεια*» συνηθίζονταν τότε. Και ο Σαίξπηρ δανείστηκε και ο Πλάτων μιμήθηκε τόν Δίφιλο τόν Σινωπέα. Για τήν προσφορά του Θ.Γ. Κανονίδη στό θέατρο μιλά στό ήμερολόγιό του «*Η συμμετοχή μου στό θέατρο*» ο Πολύκαρπος Χαΐτας, που έδρασε πρώτα εκεί, και συμπρωταγωνίστησε μέ τόν Κανονίδη στην «*Κασσιανή και Άκύλας*» και στη «*Γαλάτεια*» του Βασιλειάδη κι αργότερα τόν αγαπήσαμε κι εμείς εδώ. Γράφει ο Πόλυς Χαΐτας: «*Αμαν ο Κανονίδης έδέκεν τήν σο θέατρον σο Σοχούμ. Έπίασεν τήν δουλειάν μέ τήν ηρηξιν, έποπλάεψεν όλόγερα-τ' τά παιδία τ' έγάπανανε τό θέατρον, έποικεν παραστάσεις τ' έναν άπάν σο άλλο. Ο κόσμος έγάπεσεν και έσυνήθησεν νά πάη έλέπ ελληνικά έργα. Έγραψεν σήν αρχήν έναν δυο ποντιακά ποιήματα, έσέγκεν και τόν σκο-*

*πόν άτουν και επραγώδεσεν-ατα ο ίδιον, έγραψεν υστερα ποντιακά έργα και ή δουλεία επήρεν άψιμον. Ο Κανονίδης, ο κόσμος εξερεν-ατον «*Απόλλων*» εντον άμον ντό λένε άτώρα «*Ο άνθρωπος της ήμέρας*» άπέσ σο Σοχούμ. Έγάπανεν νά γίνεται πάντα όλόγερα-τ «*σαματά*», νά χειροκροτούν-άτον (και ποίος κι-άγαπα-τα νά λένε για τ' εκείνον), έγινάσεβεν τη «*τρανούς*» πάντα φορεμένος, σκεπαγμένος, γραβατομένος, σιδερομένος. Κι -ας τό εξαψεν τό σίδερον, ο «*Απόλλων*» έκοπάντσην-α και κέφεκεν-α νά κρυνόν. Θεατρον άπάν σο θέατρον. Άστό έχόρτασεν καλά-καλά τό Σοχούμ εκλώστην όλόγερα σή Σοχομη τή χωρία. Παραστάσεις σά χωρία. Παραστάσεις σο Πατούμ, Νοβοροσίσκ, Άνάπα και βάλεν. Έντον «*δικτάτορ*», εντον αττία και ο κόσμος έγάπεσεν τό θέατρον και πολλά παιδία εξέβαν σήν σκηνην. Άγούρια και κορίτσια. Ο Άπόλλων μέ τά θεατρα έγνέψεν και τοί Πατουμλίδες. Έπλωσεν τό βουρκέντα και έτσούμσεν κ' εκείντς. Είχαν θεατρικόν όμιλον άμαν μεΐ-χούτε έκοιμούντον. Άτώρα επάιραν-α από καρδιάς και άν κ' εφτάγο λάθος επήγαν εκείν πα επαιζαν θέατρον σο Σοχούμ. Είχανε τόν Βουτοράν τόν Στάθιον -καλός!*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

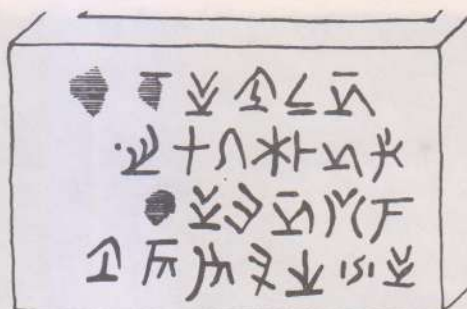
Οι ιστορικοί του θεάτρου μας ισχυρίζονται πώς ανάμεσα στο αρχαίο θέατρο μας και στο νεοελληνικό υπήρξε ένα μεγάλο κενό, πολλών αιώνων, πώς δεν υπήρξε δηλαδή γέφυρα.

Τό έρώτημα είναι: τό ελληνικό θέατρο, ή ιδιωματικό ή όχι, του Μικρασιατικού Πόντου και της νότιας Ρωσίας μέχρι τη Μαριούπολη, τό πετάμε; Δέ μās κάνει; Μήπως έχει μυρωδιά «*ανατολίτικη*».

1. Από τό 1925 ο ελληνισμός της ΕΣΣΔ χρησιμοποιεί επίσημα τό εικοσαγράμματο ελληνικό αλφάβητο. Τό αλφάβητο που προήλθε από τήν κατάργηση των διφθόγγων, των πνευμάτων, και τήν αντικατάσταση του -ξ- με -κς-, του -ψ- με -πς-, του -σ- με -ς-, του -ω- με -ο-, του -η- με -ι-, του -ου- με -υ-

«ΕΝΔΟΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ» ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΓΡΑΙΚΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

του Χρήστου Δάλκου



e) Classical Cypriot Script

Ένας κλάδος της σύγχρονης επιστημονικής γλωσσολογίας, που για μια ολόκληρη μάλιστα περίοδο μονοπώλησε το ενδιαφέρον των γλωσσολόγων, είναι ο κλάδος της συγκριτικής γλωσσολογίας. Ήδη από την εποχή που ο W. Jones ανακάλυπτε και υπεδείκνυε τις σχέσεις μεταξύ σανσκριτικής και ευρωπαϊκών γλωσσών, τους επιστήμονες απασχόλησε η σύγκριση των διαφόρων γλωσσών μεταξύ τους. Ενώ όμως δόθηκε ένα ιδιαίτερο βάρος στη σύγκριση και στην επισήμανση των ομοιοτήτων και των διαφορών των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, ελάχιστα απασχόλησε η εφαρμογή μιας παρόμοιας συγκριτικής μεθόδου στο εσωτερικό των γλωσσών κάτι δηλ. το οποίο θα μπορούσαμε να ορίσουμε με τον όρο «ενδο-συγκριτική» γλωσσολογία.

Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν νοείται εδώ απλώς η σύγκριση των διαφόρων διαλέκτων μιας γλώσσας μεταξύ τους, ή η σύγκριση κοινής-διαλέκτων παρ' όλο που βέβαια αυτού του είδους η σύγκριση συμπεριλαμβάνεται στα καθήκοντα μιας τέτοιας μεθοδολογίας. Το να επισημάνεις π.χ. την ύπαρξη στο εσωτερικό της νέας ελληνικής εναλλακτικών τύπων όπως π.χ. χαμηλά-χαμηλά έχει μια σημασία και εντάσσεται στα πλαίσια μιας τέτοιου είδους διαδικασίας, μόνο που η σχέση των δύο τύπων του συγκεκριμένου παραδείγματος, όχι μόνο είναι προφανής, αλλά υποβάλλει κιόλας την εντύπωση της ύπαρξης σαφώς διακεκριμένων ορίων μεταξύ κοινής και διαλέκτων. (Το «χαμηλά» είναι «κοινόν», το «χαμηλά» διαλεκτικό). Αντίθετα, όσο κανένας κατεβαίνει την κλίμακα που οδηγεί υπό την επιφάνεια της γλώσσας, ανακαλύπτει ότι εκεί τα όρια είναι πολύ πιο συγκεχυμένα και ασαφή, διαπιστώνει δηλαδή το φαινόμενο της επαναγενέικυσης των διαλεκτικών χρήσεων. Όσο περισσότερο διεισδύει κανείς στο «υποσυνείδητο» των γλωσσών, τόσο περισσότερο πείθεται ότι έχουν γίνει στο παρελθόν πράγματα και έχουν υπάρξει καταστάσεις και συμπεριφορές διαλέκτων, για τα οποία ελάχιστα μαρτυρεί η γλωσσική «επιφάνεια», η «συνειδητή» ούτως ειπείν πλευρά της γλώσσας.

Δε θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι στο απώτατο γλωσσικό παρελθόν, η συμπεριφορά των διαλέκτων παρουσίαζε χαρακτηριστικά ανάλογα προς εκείνα μιας σύγχρονης ξένης γλώσσας.

Η λέξη boutique π.χ. που προέρχεται από την ελληνική λέξη «αποθήκη», επειδή κατέληξε να χρησιμοποιείται από τους Ευρωπαίους για να υποδηλώσει αποθήκες ορισμένου είδους, και παράλληλα υπέστη ορισμένες φωνητικές αλλοιώσεις που την απομάκρυναν από την αρχική της πηγή, χρησιμοποιείται σήμερα από τους Έλληνες περισσότερο με τη σημασία «κατάστημα ενδυμάτων πολυτελείας» χωρίς να είναι συνειδητή από μέρους τους η αρχική της προέλευση. Έτσι απ' τη μία λέξη, μέσα από μια διαδικασία «αντιδανεισμού» προέκυψαν δύο λέξεις. Κάτι ανάλογο φαίνεται πως συνέβη

και σε επίπεδο διαλέκτων σε παλαιότερη —ή μάλλον παλαιότερη— εποχή. Πρόκειται (αν δεν θέλουμε να μιλήσουμε εδώ για «αντιδάνειο»), για μια συνεχή, αέναη διαδικασία επαναγενέικυσης διαλεκτικών χρήσεων, μέσα στα πλαίσια μιας και της αυτής γλώσσας, διαδικασία η οποία αποδεικνύεται η πλέον γόνιμη —και σχεδόν μοναδική— δημιουργός εναλλακτικών τύπων (λίγο, πολύ, ή εντελώς απομακρυσμένων μεταξύ τους, τόσο σημασιολογικά όσο και φωνητικά) και τελικά νέων λέξεων.

Όταν π.χ. η νεοελληνική χρησιμοποιεί την έκφραση «κουπάνω την κατσαρόλα» ενώ παράλληλα παρουσιάζει τη διαλεκτική έκφραση «κουμπώνω την κατσαρόλα», εκείνο που εύλογα μπορούμε να υποθέσουμε είναι ότι άρκεσε η εξειδικευμένη, και κατ' αρχάς διαλεκτική, χρήση ενός ρήματος, συνοδευόμενη από μια ελάχιστη φωνητική διαφοροποίηση (κουπάνω < κουμπώνω) να δημιουργήσει την εντύπωση μιας νέας λέξης (και τελικά να δημιουργήσει μια νέα λέξη) περιορίζοντας, με τη διάδοση της ειδικής της χρήσης, τη σημασιολογική ευρύτητα της λέξης απ' την οποία προήλθε (σήμερα π.χ. χρησιμοποιούμε το ρήμα κουμπώνω κυρίως για τα φορέματα), ή καταδικάζοντάς την στο μαρασμό της «μικροτοπικής» διαλεκτικής χρήσης («κουμπώνω την κατσαρόλα»).

Αν συγκρίναμε το παράδειγμα αυτό με το προηγούμενο (χαμηλά-χαμηλά) μπορούμε να δούμε τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην απλή σύγκριση κοινής-διαλέκτων από την «ενδο-συγκριτική» μέθοδο. Ενώ οι φωνητικές αλλοιώσεις στις δύο περιπτώσεις δεν είναι καταλυτικές, αλλά παρεμφορούς λίγο-πολύ τάξεως (μπ-π στη μία, μπ-μ στην άλλη), εν τούτοις στην περίπτωση του κουμπώνω-κουπάνω, ο ανυποψίαστος δεν θα συσχέτιζε εύκολα τη μία λέξη με την άλλη. Αυτό συμβαίνει γιατί η χρήση του «κουπάνω» έχει πλήρως γενικευθεί, και η λέξη έχει κατακτήσει τη δικιά της, αυτόνομη σημασιολογική οντότητα μέσα στα πλαίσια της κοινής νεοελληνικής: πόσοι από μας αλήθεια αντιλαμβάνονται πως οι φράσεις «κάνε καρδιά» και «κάνε κουράγιο» αποτελούν «σε τελευταία ανάλυση» ταυτολογίες, μιας και κουράγιο σημαίνει καρδιά; (πρβλ. Ιταλ. coraggio, Ισπ. caraje=καρδιά).

Ανεξάρτητα απ' το αν θα θεωρήσουμε τη λέξη «κουράγιο» δάνειο απ' την ιταλική (αν και, ειρήσθω εν παρόδω, σ' αυτό τον τομέα το 'χουμε παρακάνει με την περί δανείων αντίληψη) ή ανεξάρτητη γραϊκική εξέλιξη ελληνικής ρίζας, το θέμα είναι ότι δεν μπορούμε να ορθώνουμε αντιδιαλεκτικά τείχη ανάμεσα στη συγχρονική και διαχρονική μελέτη της γλώσσας. Η συγχρονική μελέτη της γλώσσας είναι αυτόχρονα και διαχρονική.



b) Linear A Tablet

Η γενικότητα του φαινομένου

Φυσικά, μια τέτοιου είδους συμπεριφορά, μια τέτοιου είδους «εσωτερική» γλωσσική ζωή κι εξέλιξη δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο της νεοελληνικής αλλά παρατηρείται σ' όλες τις γλώσσες, γιατί **κατ' ανάγκην** όλες εκεί βάσισαν τη διεύρυνση των εκφραστικών τους δυνατοτήτων και τον εμπλουτισμό τους, την ίδια τους την ύπαρξη.

Αν π.χ. υποθέσουμε ότι στο εσωτερικό της αγγλικής ήταν παλαιότερα εν δράσει [η «κόκνει» του Λονδίνου παρουσιάζει μια τέτοιου είδους συμπεριφορά] η διαπιστωμένη και στην ελληνική (πρβλ. αρχ. κρητ. διαλ. *άλκυόνα* > *αύκυόνα*, *άλγειν* > *αύγειν*, *τσακωνικό άγελάδα* > *αγεοάδα*) υπερωική εκφορά των υγράν (l > w), τότε μπορούμε να συσχετίσουμε μεταξύ τους λέξεις όπως

slap (=ραπίζω) — *swap* (=χτυπάω, «το κολλάω», και κατ' επέκταση ανταλλάσσω)

slab (=ελώδης περιοχή, λασπόνερα) — *swamp* (=έλος)

sledge (=βαρειά) — *swedge* (=εργαλείο για τη σφυρηλάτηση μετάλλων)

feld (=αγρός, χωράφι) — *feud* (=φέουδο)

Το ίδιο φυσικά, μπορεί να γίνει και με άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες (Ιταλική, Γαλλική, Γερμανική κ.λ.π.).

Στην αρχαία ελληνική η εφαρμογή μιας τέτοιου είδους μεθοδολογίας, μας οδηγεί στο (ασφαλές νομίζω) συμπέρασμα ότι οι λέξεις «έτερος» και «άλλος» είναι εναλλακτικοί τύποι της ίδιας ρίζας:

αττ. έτερος < βοιωτ. άτερος < *autros < *altros > *άλτος > άλλος (πρβλ. καρπαθ. άλδος)

Αλλά και η απλή (και πολύ εύλογη) υπόθεση ότι σε ορισμένες παλαιές διαλέκτους επεσυνέβη πτώση των υγράν, μπορεί να μας οδηγήσει στη συσχέτιση φαινομενικά διαφορετικών λέξεων, όπως:

σπαρνός (=αραιός, δισπαρμένος) — σπανός, σπάνιος (=αραιός, μεταφορική χρήση)

πλέκω (=συστρέφω, στρίβω) — πέκω (=κτενίζω, ξαίνω)

πλόκος (=πλόκαμος, βόστρυχος της κόμης) — πόκος (=έριον προβάτου ακατέργαστον, όγκος μαλλιού)

Για την ορθότητα των δύο τελευταίων συσχετίσεων μαρτυρεί και η νέα ελληνική με τους πλήρως αντιστοιχούντες τύπους της:

ρουμελ. πλοκάρι (=μαλλιά για επεξεργασία) — ποκάρι (δέσμη μαλλιών γύρω στη ρόκα)

Είναι φανερό επομένως, από τα παραπάνω, τα εντελώς ενδεικτικά, ότι η μεθοδολογία της εσωτερικής σύγκρισης, η «ενδο-συγκριτική» γλωσσολογία, όχι μόνο είναι μια ιδιαίτερα αποδοτική για την έρευνα της γλώσσας μεθοδολογία, αλλά συνιστά στην ουσία ένα «νέον όργανον», μια νέα και ανατρεπτική πολλών παγιωμένων θεωριών αντίληψη. Αν π.χ. η έρευνα των γλωσσών με βάση αυτή την αντίληψη, αποδεικνύει ότι υπάρχει στο εσωτερικό των γλωσσών μια σχεδόν «ελεύθερη» και ίσως «μη προσδιορίσιμη» - τουλάχιστον με τα αυστηρά κριτήρια του παρελθόντος - εναλλαγή (ή επικοινωνία) μεταξύ ηχηράν και αήχων τριβομένων συμφώνων (π.χ. β-γ-χ-φ) ή ακόμα και τριβομένων-κλειστών (π.χ. χ-κ, γ-κ κλπ.), τότε οι νόμοι του Grimm αποδεικνύονται τουλάχιστον ανεπαρκείς. Διότι, τι νόημα θα έχει να αρνείσαι φερ' ειπείν την ινδοευρωπαϊκή καταγωγή της λέξης *πύργος* - γερμ. *burg*, παλ. αγγλ. *burg*, *burgh* κ.λ.π. με το επιχείρημα ότι το ελληνικό π πρέπει αναγκαστικά να αντιστοιχεί σε γερμανικό f (ή και αντίστροφα γερμανικοί τύποι με αρκτικό b-, σε ελληνικούς τύπους με αρκτικό φ-), τη στιγμή που στο εσωτερικό της ελληνικής (ή της γερμανικής) είναι δυνατόν να λαμβάνει χώραν αυτή η ίδια εναλλαγή (π.χ. πιστακιά-φιστικιά, σπουρδάκυλα-σφουρδάκλα, ραπάνι-ραφανίδα, ασφαλαχτός-ασπάλαχτρο, κορφολιά-κροπολιά, σπλόνος-φλώμος, έσσαφο-έσσωπος, σπαράζω-σφαδάζω, γρίπος-γρίφος, σπόγγος-σφουγγάρι, κ.ά.) ή και άλλες, ακόμα περισσότερες απίθανες, κατά παράβασιν των ιερών γεωμετρικών κανόνων;

Βέβαια, οι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής (πιστοί οπαδοί των νεογραμματικών), στην εναγώνια προσπάθειά τους να διασώσουν το κύρος της παραπαίουσας θεωρίας, είναι αναγκασμένοι να διεξάγουν έναν λυσσασμένο αγώνα στα μετόπισθεν. Αν π.χ. η ελληνική παρουσιάζει εναλλακτικούς τύπους (ή «αλλοτύπους») όπως π.χ. *παρθένος-φαρθένος* ή *Φολέγανδρος* (α.ε) ~ *Πολύκαντρο* (ν.ε), κ.λ.π., αποφαινόμενοι ότι οι εναλλαγές αυτές είναι κραταιά απόδειξη ότι οι λέξεις στις οποίες παρουσιάζονται αυτές οι συμφωνικές εναλλαγές, είναι μη ελληνικές και μη ινδοευρωπαϊκές, ανήκουν σ' ένα «προ-ελληνικό, μη ινδοευρωπαϊκό στρώμα, ενώ παράλληλα δεν ετυμολογούνται κ.λ.π.



d) Cypro-Minoan Tablet

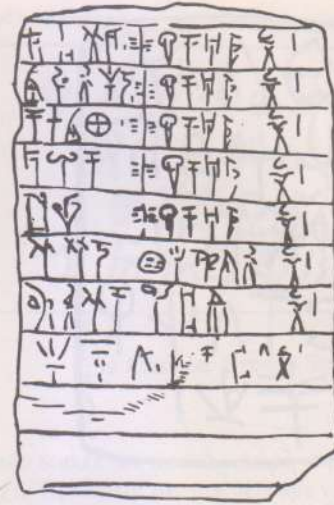
Κι αφού βέβαια, όλες οι λέξεις των οποίων η φωνητική συμπεριφορά τολμά να υπερβεί τα «εσκαμμένα» χαρακτηρίζονται «μη ινδοευρωπαϊκές», δεν υπάρχει περίπτωση και λέξεις που η ευρεία διάδοσή τους στις ινδοευρωπαϊκές γλώσσες κραυγάζει για την ινδοευρωπαϊκή τους καταγωγή, να χαρακτηρισθούν ινδοευρωπαϊκές αφού εμφανίζουν «μη αποδεκτή» φωνητική συμπεριφορά. Το παράδειγμα της λέξης *πύργος*, είναι άλλωστε χαρακτηριστικό.

Υπάρχει όμως και ένας παράγοντας που τείνουμε να τον λησμονούμε ή να τον παραμερίζουμε: η νεοελληνική (γραικική κατά την άποψή μας) γλώσσα. Η οποία —για να αναφερθούμε σ' ένα μόνο παράδειγμα— εμφανίζει ως εναλλακτικούς τύπους της ίδιας ρίζας τις λέξεις *πλατύς* (αρχαίο και νέο ελληνικό) και *φαρδύς*, όπως επίσης *πλάτος* και *φάρδος*. Η επισήμανση ανήκει στον Έλληνα γλωσσολόγο του 19ου αι. Δ. Μαυροφρύδη [... «το *φαρδύς* (σικρ. *pardhus*) αντί του *πλατύς* (ένθα το αρχαίον ρ εις λ εμαλακύνθη)», ο οποίος είχε την τύχη (ή την ατυχία) να διατυπώσει τις απόψεις του πριν ο οδοστρωτήρας που λεγόταν *Χατζηδάκις*, ισοπεδώσει τα πάτα στο χώρο της ελληνικής γλωσσολογίας.

Κάτι παρόμοιο παρατηρούμε και στις λέξεις *άλσος* (αρχ. ελλ.) — *δάσος* (ν. ελλ., ήδη στον *Στράβωνα*) που φαίνονται να προκύπτουν ως εναλλακτικοί τύποι μιας και της αυτής ρίζας, ήτοι:

άλσος < *ultjos* > **λάσος* > *δάσος* (πρβλ. πολ. *las*: *δάσος*, αρχ. ελλ. *λάσιος-δασύς*).

Τι συμβαίνει λοιπόν εδώ; Δεν είναι φανερό, αφού οι λέξεις *πλατύς*, *άλσος*, είναι ελληνικές και ινδοευρωπαϊκές, πως ινδοευρωπαϊκές και ελληνικές επίσης είναι και οι συμφωνικές εναλλαγές που παρουσιάζουν, και που, σημειωτέον, επισυμβαίνουν στο εσωτερικό μιας και της αυτής γλώσσας; *Κοντολογία*: Δεν είναι φανερό πως οι εναλλαγές π-φ ή λ-δ, εντάσσονται στα πλαίσια της φωνητικής συμπεριφοράς της ελληνικής;



c) Linear B Tablet

Αλλότυποι της νέας (;) ελληνικής

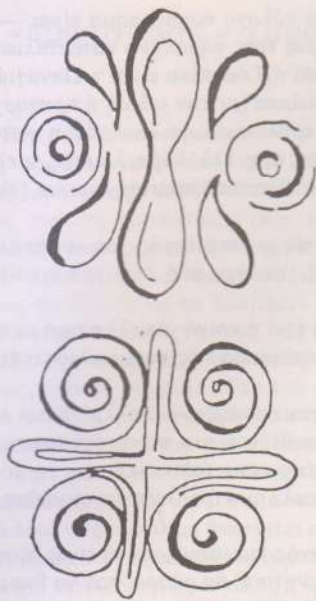
Επειδή όμως, ακόμα και σ' αυτήν την περίπτωση οι οπαδοί της νεογραμματικής αντίληψης, βασιζόμενοι στο «περιθωριακό» του φαινομένου μπορούν κάλλιστα να διατείνονται ότι στις περιπτώσεις αυτές υπάρχει φωνητική επίδραση μιας άλλης, μη ινδοευρωπαϊκής γλώσσας, ή πως το νεοελληνικό φ π.χ. δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με το αρχαιοελληνικό φ (θολώνοντας παντοιοτρόπως τα νερά, και προσανατολίζοντας τη συζήτηση προς δρόμους μη πλήρως διερευνημένους), φαίνεται πως τελικά μόνο η πληθώρα των περιπτώσεων είναι πιθανό να πείσει ανθρώπους που είναι διατεθειμένοι να πουλήσουν πολύ ακριβά το επιστημονικό τους «τομάρι».

Η νέα ελληνική εξεταζόμενη υπό το πρίσμα της ενδοσυγκριτικής αντίληψης, επιφυλάσσει πολλές εκπλήξεις:

κοιν. ν. ελλ. *τσιτσιδος* (τσιτσιδι) — κυπρ. *τίτσιρος* (=γυμνός, πρβλ. «*τσαγκάρης ανυπόλητος/τζαι νεφαντάρης τίτσιρος*).

Η μεταξύ των δύο τύπων ομοιότητα και η σημασιολογική τους ταύτιση δεν επιτρέπει την παραμικρή αμφιβολία ότι έχουμε προ οφθαλμών ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τροπής του υγρού σε οδοντικό. Το φαινόμενο βέβαια θεωρείται ότι ανήκει στη σφαίρα της «προ»ελληνικής όπου έχουν συμπεριληφθεί και ήδη «επισεσημασμένα» παραδείγματα λέξεων όπως λατ. *lacrima* — ελλ. *δάκρυ(μα)*, λατ. *Ulixes* — αρχ. ελλ. *Ὀδυσσεύς*, *λαβύρινθος* — **δαβύρινθος* (πρβλ. το της γραμμικής Β': *da-ru₂-ti-to-jo*), λατ. *laurus* — ελλ. *δάφνη* κ.τ.τ. Ειδικά για την τελευταία λέξη έχει μια κάποια σημασία, νομίζω, να υπογραμμίσει κανείς ότι πλην των εναλλακτικών τύπων που παρουσιάζει η αρχαία ελληνική (*δάφνη*, *λάφνη*, *δαιρεία*), τα κατωϊταλιωτικά (κι' αυτό δεν είναι εξαίρεση, αλλά ο κανόνας, πρβλ. *βάρουλον* — *váruda*, *βάλανος* — *váddanu*, *παλληκάρι* — *paddikári*), παρουσιάζουν σωρεία τύπων με ακόμα πιο «παράδοξες» φωνητικές αλλαγές: *dáphi*, *táfi*, *dáfli*, *dáfri*, *lávri*, *láfri*, *náfra*, *anáfri*, *áfra*, *náfya*, *láfra* κ.λ.π.

Αν απ' αυτό το μωσαϊκό των διαφορετικών τύπων, που κουβαλούν μέσα τους χιλιετίες γλωσσικής ιστορίας και εξέλιξης, είχαν απομείνει π.χ. μόνο οι τύποι *táfi* — *náfra*, είναι σίγουρο πως οι οπαδοί της θεωρίας περί «προ»ελληνικής θα «ηπό-



29	KA	⊕	58	RA ₂	⋈	79	QI?	⌘	97	U	Α
30	DA	┆	59	SU	⊞	80		⊞	98	KU	Ξ
31	SA	Υ	60	NI	✱	81	JE	⋈	100	I	Ψ
32	JA	⊞	61	NE	⊞	83	AI?	⋈	101	DO	⊞
34	PU ₂	✱	62	QA	⊞	84	ME	⊞	102	DE	⊞
39	TO	┆	64	PU	⊞	85		⊞	103	KI	⊞

Figure 5. The Principal Linear A Syllabic Signs

ρου» και θα «εξίσταντο», πώς είναι δυνατόν να είναι, όχι βέβαια ινδοευρωπαϊκή, αλλ' έστω στοιχειωδώς «ανθρώπινη» μια εναλλαγή του τύπου t-n. Ευτυχώς για μας, οι Γραικοί της Κάλαβρίας διεφύλαξαν μες στην απομόνωσή τους (αλλά και με την αγάπη για τη γλώσσα τους) τους «ελλείποντες κρίκους» που μας επιτρέπουν να ανασυνιστούμε —έστω και κατά προσέγγιση— την πολλαπλής κατεύθυνσης εξέλιξη του υγρού (<λ>δ). Αλλά και τα ελληνικά των Γραικών της μητροπολιτικής Ελλάδας, έστω και σε μικρότερο βαθμό, δείχνουν πως η τάση για τροπή των υγρών σε οδοντικά είναι εγγενής στην ελληνική, και όχι αποτέλεσμα μη ινδοευρωπαϊκής-προελληνικής επιρροής (πρβλ. κλαρί-κλαδί, παλαβός-μπαταβός, μουρούλι-μωρούδι, μωρουδιακά, λεκανίκι-δεκανίκι, πούπουλο-πούπουδο, θυμάρι-θυμάδι, ή ονόματα όπως: Ζευγώλης-Ζευγώδης, Ζερβούλης-Ζερβούδης, Γεωργουλάκης-Γεωργουδάκης, Τσουκαλάς-Τσουκαντάς κ.ά.) και αν όλες αυτές οι λέξεις θεωρηθούν «προελληνικές», ελπίζω πως δε θα θεωρηθεί προελληνική και η λέξη «ολίγος» που εμφανίζεται στη νέα ελληνική με τη μορφή «λιγούλι» αλλά και «διγούλι» (χωριό Βερβίτσα - νυν Τρόπαια - της Αρκαδίας).

Το ίδιο συμβαίνει (για να επανέλθουμε στα τίτσιρος-τσιτσιδος) με το τσακωνικό τσιτσιδι (=αιδοίο) που μας φέρνει πιο κοντά, στη σημασιολογική μήτρα, απ' όπου επήγασε η σημασία «γυμνός» (πρβλ. ξεγυμνωτ' τσαι φαινόμενα τα τσιτσιδιδια σ'). Η σημασία «αιδοίο», άμεσα συναρτημένη τόσο με την έννοια της γυμνότητας, όσο βέβαια και με την ορμή περί τα αφροδίσια, μας παραπέμπει στους Τιτύρους, τους γυμνούς και άσεμνους καλικαντζάρους της αρχαιότητας, για τους οποίους μας πληροφορεί ο Αιλιανός: «οί συγχορευταί Διονύσου Σάτυροι ήσαν, οί υπ' ένίαν Τίτυροι όνομαζόμενοι. Κι' αν απ' την Τσακωνία περάσουμε στον Πόντο, οι τύποι «τσάτσαλος» (=γυμνός), ή το της Ανατ. Ρωμυλίας, «ντάνταλος» (=γυμνός), μας κάνουν να αρχίσουμε να υποψιαζόμαστε πως Σάτυρος και Τίτυρος είναι η ίδια λέξη. Μα ακόμα κι' αν αυτό δεν είναι σίγουρο, ένα είναι σίγουρο: πως το «πολύμορφον» και «πολυσχιδές» της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού, δεν μπορεί να περιληφθεί μες στα στενά όρια της κοινότοπης θεωρίας περί «προελληνικού» υποστρώματος. Η

λεγόμενη «προ»ελληνική, είναι σε μεγάλο βαθμό ελληνική, παρ' όλες τις ιδιοτυπίες της:

πούλος, πούλα, πουλί — με τροπή του λ σε τσ, σχηματίζεται η νεοελληνική λέξη για το ανδρικό μόριο, που είναι αρσενικού, θηλυκού και (με τροπή λ—τ) ουδετέρου γένους επίσης.

Η ετυμολόγηση που προτείνεται απ' το λεξικό του Ανδριώτη, εκ του σλαβικού butsa (=εξόγκωμα, προεξοχή, ευφημιστικά), ή εκ του αρχαίου πόσθη (κατά Φιλήντα), είναι φανερό ότι χωλαίνει.

Στην περίπτωση της ετυμολόγησης από τη σλαβική, λόγω του ότι και η σημασία του σλαβικού butsa δεν είναι και πολύ συναφής προς τη σημασία «ανδρικό μόριο», αλλά επίσης και λόγω του ότι είναι αρκετά παράδοξο μια τόσο βασική για την ανθρώπινη ζωή λέξη, να είναι μεταγενέστερο δάνειο, το οποίο μάλιστα κατόρθωσε να εκτοπίσει σ' όλες τις περιοχές, την ως τότε χρησιμοποιούμενη ελληνική λέξη.

Στην περίπτωση της ετυμολόγησης από τα αρχαία, μόνο ετυμολογικοί-φωνολογικοί ακροβατισμοί (στους οποίους άλλωστε αρέσκειται ο Φιλήντας) θα μπορούσαν να εξηγήσουν μέσα από ποια εξελικτική πορεία το «πόσθη» κατέληξε στην παγκοίως χρησιμοποιούμενη λέξη.

Η άλλη λύση, είναι να ανατρέξουμε στην ίδια τη νεοελληνική-γραικική και να θεωρήσουμε ως δεδομένη την αυτοδυναμία της. Η νέα ελληνική δεν έχει ανάγκη κάποια δεκανίκια, πολύ περισσότερο δεν έχει ανάγκη τα δεκανίκια της σλαβικής για να πορευθεί. Δίνει η ίδια εξηγήσεις για τον εαυτό της, απ' τη στιγμή που θα εφαρμόσουμε την ενδοσυγκριτική μέθοδο πάνω στο υλικό της.

Από σημασιολογική κατ' αρχήν άποψη, είναι σ' όλους τους Έλληνες σαφές και γνωστό ότι η λέξη «πούλος», «πουλί», χρησιμοποιείται σε πάμπολλες περιπτώσεις για να υποδηλώσει το αιδοίο (κυρίως το ανδρικό, αλλά η λέξη «πουλί» και το γυναικείο).

Αλλ' εκτός του αρσενικού πούλος, με τη σημασία «όρνιθα» κυρίως, χρησιμοποιείται και το θηλυκό πούλα (πουλάδα, πουλακίδα) που με την τροπή λ/τσ, μας δίνει την αντίστοιχη, θηλυκού γένους, λέξη για το ανδρικό μόριο.

Είναι δε άκρως ενδιαφέρον να διαπιστώσει κανείς, ότι με ουράνωση του υγρού (λ > λj) φθάνουμε από την πούλα στην πούλια, το γνωστό άστρο ή αστερισμό, που πήρε την ονομασία του (κι αυτό είναι διδακτικό για τη φύση και την πορεία των συνειρμών του πρωτόγονου) από την εντύπωση που έδινε: την εντύπωση μιας πούλας-πούλιας, ακολουθούμενης από τα κοτοπουλάκια της, παραταγμένα στη σειρά. Γι' αυτό και σ' ορισμένα μέρη της Ελλάδας η πούλια λέγεται και κοτίτσα, και γι' αυτό οι αρχαίες Πληιάδες (Πληιάς, Πλειάς), δείχνουν να έχουν —κατά «παράδοξο» τρόπο— σχέση με τις νεοελληνικές *πουλάδες (πρβλ. πούλια —*πουλιάδες).

Και όταν αναλογίζεται κανείς, πως μέχρι τώρα ετυμολογούν τα νεοελληνικά πουλί, πούλος, πούλα, πουλάδα, πουλακίδα κ.λ.π. απ' το λατινικό pullus, δεν μπορεί να μην αρχίσει να προβληματίζεται μήπως η έλλειψη οποιοδήποτε σεβασμού απέναντι στην αυτονομία και αυτοδυναμία της γραικικής, μας οδήγησε στο να εφεύρουμε ένα σωρό δεκανίκια (όχι μόνο αρχαιοελληνικά —πράγμα τουλάχιστον εύλογο—, αλλά και λατινικά, σλαβικά, ρουμανικά, αρβανίτικα—ως και τούρκικα) για έναν «οργανισμό» ο οποίος καθόλου, ή ελάχιστα τα είχε ανάγκη, γιατί δεν έπασχε από κανενός είδους αναπηρία.

Εκ του «πούλα» λοιπόν πρέπει να προήλθε η θηλυκού γένους λέξη για το ανδρικό μόριο.

Αλλά και στην περίπτωση του ουδέτερου γένους «πουτί» που χρησιμοποιείται ιδίως για το αιδοίο των μικρών κοριτσιών, η πορεία φωνητικής εξέλιξης πρέπει να είναι πουλί > πουδί > πουτί. Αυτό δείχνουν και τα κατωϊταλιωτικά ruddí (=πουλί), ruddédda, ruzeza (=μικρή κότα), όπου μπορούμε να δούμε, πώς, σ' αυτήν την ίδια λέξη που μας ενδιαφέρει, το λ τρέπεται σε ž.

Με την τελευταία παρατήρηση, περνάμε απ' το σημασιολογικό, στο φωνητικό μέρος της υπόθεσης. Γιατί εύλογα θα πρόβαλλε κάποιος την αντίρρηση, για το κατά πόσον είναι δυνατή η φωνητική εξέλιξη λ > τσ, και μάλιστα στο εσωτερικό μιας και της αυτής γλώσσας.

Θα 'πρεπε όμως οι αντιρρήσεις, ειδικά —ή τουλάχιστον— με τη νεοελληνική, να είναι περισσότερο προσεκτικοί και φειδωλοί σε εύκολες γενικεύσεις. Γιατί στη νεοελληνική — και πρέπει κάποτε να μας το εξηγήσουν αυτό— τα πράγματα δεν βαίνουν κατά τους νόμους του Grimm και των επιγόνων του, σχεδόν θα 'λεγε κανείς δεν βαίνουν κατ' ουδένα νόμον —ευρωπαϊκής τουλάχιστον κατασκευής.

Γιατί φερ' ειπείν η τσακωνική παρουσιάζει την εναλλαγή ρ—σ (ράβω > σάφου, ρέω > σέου) ή ρ—τσ (ραφίδα > τσαθια), ή ρ—ζ (ρυάκι > ζάτσι, ρύζι > ζύζι) ή τρ—τσ (τρέχω > τσάχου, τρώω > τσου) κλπ.;

Γιατί παρόμοιοι είδους «παράδοξες εναλλαγές» μπορούμε να συναντήσουμε σ' όλη την «επικράτεια» της ελληνικής γλώσσας, αρχίζοντας απ' την Κρήτη (π.χ. τρελλαίνω-τρεζαίνω, τρεζάγρα, τρέζακας, τρεζός) και φθάνοντας μέχρι την κάτω Ιταλία, π.χ. lamburida - tsampurida - sammurdira - sammurdira (=η πυγολαμπίδα);

Είναι δε ενδεικτικό της πολυδιάσπασης της Ελληνικής γλώσσας (αλλά και της βαθύτερης ενότητας που αποκαλύπτεται μες απ' αυτήν την επιφανειακή διάσπαση), ότι χρειάζεται να πάμε από την κάτω Ιταλία στη Ρόδο για να ξαναβρούμε τα ίχνη μιας ανάλογης (προς αυτήν που εμφανίζουν οι λέξεις «λαμπουρίδα-τσαμπουρίδα») φωνητικής εξέλιξης:

τσάμπα, Τσαμπίκα - λάμπα, *Λαμπίκα

Στη Ρόδο, το όνομα της Παναγιάς της Τσαμπίκας ετυμολογείται, όπως μαρτυρεί και η ντόπια παράδοση, από τη λέξη

τσάμπα (=σπίθα, φωτιά). Το εύλογο συμπέρασμα είναι —αν λάβουμε μάλιστα υπ' όψη μας τους παραπάνω κατωϊταλιωτικούς τύπους— ότι η Παναγία η Τσαμπίκα είναι η Παναγία η *Λαμπίκα, και η τσάμπα η λάμπα (με την ειδική ή πρωταρχική σημασία: σπύθα, φωτιά, πρβλ. κυπρ. το λαμπρόν: η φωτιά, κοιν. ν. ελλ.: φωτιά και λαύρα, αρχ. ελλ. λάβα, λαμπάς, ν. ελλ. λάβα, λαμπάδα, λάμπα, λατ. flamma (=φωτιά), lampas (=λαμπάς) κ.λ.π.).

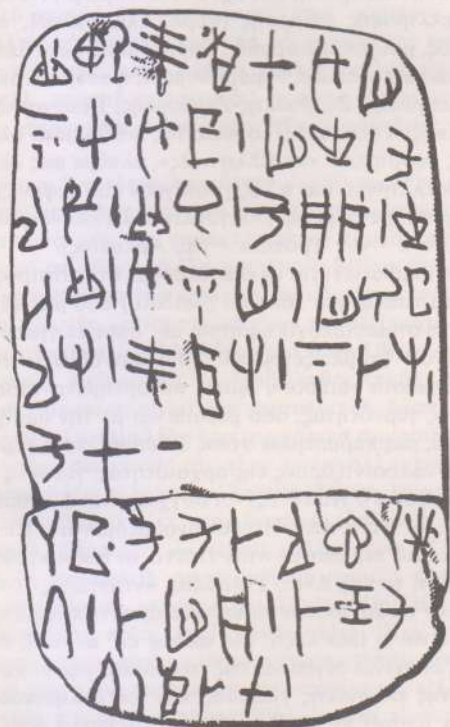
Από πού μας έρχονται αυτές οι «περίεργες» και «υπόγειες» εναλλαγές και συσχετίσεις, αν όχι από ένα γραικικό-παλαιελληνικό υπόστρωμα;

Και ποιά βαθύτερη σχέση έχει η κοινή νέα ελληνική με την «παράδοξη» φωνητική συμπεριφορά της κατωϊταλιωτικής ή της τσακωνικής;

Γιατί —όσο κι αν φαίνεται παράξενο— πολλοί τύποι της κοινής νεοελληνικής προϋποθέτουν μια φωνητική συμπεριφορά ανάλογη προς αυτήν της κατωϊταλιωτικής, με τη μόνη διαφορά ότι στην κοινή νεοελληνική ελλείπουν συνήθως οι «ενδιάμεσοι κρίκοι».

Οι τύποι π.χ. φτενός—στενός, που μοιάζουν να είναι συγγενείς (σημασιολογικά και φωνητικά) θα μπορούσαν να θεωρηθούν εναλλακτικοί τύποι της ίδιας λέξης, αν προϋποθέταμε τον ενδιάμεσο τύπο *θτενός (στην κατωϊταλιωτική η εναλλαγή φτ—θτ—στ είναι συχνή, π.χ. nifta - nifta - nista=νύχτα).

Οι τύποι της κοινής νεοελληνικής οφιά-οχιά παραπέμπουν στην επίσης συχνή, στην κατωϊταλιωτική, εναλλαγή φ—χ, αλλά και στα αρχ. ελλ. όφης — έχις, σανσκρ. ahi (=όφης) ν. ελλ. όφεντρα-έχεντρα κ.λ.π. Το παράδειγμα αυτό πλην όλων των άλλων επιβεβαιώνει —ή ενισχύει— την άποψη ότι εκ του γένους (οφιά, όφης) προέρχονται —με φωνητικές αλλοιώσεις— τα είδη (οχιά, έχιδνα).



Ο «πρωτογενής» χαρακτήρας της νέας Ελληνικής

Ένα από τα συμπεράσματα στα οποία μας οδηγεί η μελέτη της νεοελληνικής και των διαλέκτων της, βάσει της ενδοσυγκριτικής μεθόδου, είναι ότι ορισμένοι αλλότυποι τους οποίους παρουσιάζει (π.χ. οφιά-οχιά) μάλλον εξηγούν παρά εξηγούνται από την αρχαία ελληνική (π.χ. τα ὄφεις-ἔχιδες είναι περισσότερο απομακρυσμένα μεταξύ τους ἔτσι ὥστε κάποιος θα ἔτεινε να τα θεωρήσει ξεχωριστές λέξεις μάλλον παρά εναλλακτικούς τύπους της ίδιας ρίζας).

■ Η λέξη φαρμός (=οφθαλμός) στις νεοελληνικές διαλέκτους, ἔχει τη σημασία τόσο του «ματιού» και της «στιγμής» (ένα φταλμό, μια φαρμιά=μια στιγμή) πρβλ. γερμ. «einen Augenblick») ὅσο και της «βασκανίας» (φαρμίζω=οφθαλμίζω, δηλ. ματιάζω). Το εκπληκτικό ὅμως είναι ὅτι φαρμός σημαίνει και φτάρνισμα, και είναι γνωστό ὅτι απανταχού της Ελλάδος το φτάρνισμα θεωρεῖται ἀποτέλεσμα «κακού ματιού» «φαρμίσματος» (τ.έ οφθαλμίσματος). Είναι φανερό —ἐξ ἄλλου μια τέτοια μαγική ἀντίληψη «μυρίζει» πρωτογονισμό ἀπὸ μακριά— πὼς το φταρνίζομαι (και φτερνίζομαι) προήλθε ἀπὸ το φταρμίζομαι με μεταβολή του ενρίνου μ σε ν. Αν ὅμως συμβαίνει κάτι τέτοιο με το ν. ελλ. «φταρνίζομαι», συμβαίνει ἔπίσης και με το αρχ. ελλ. «πτάρνυμαι», και τὸ πρόβλημα ἐπομένως ἐγκτεῖται στο ὅτι ἡ νέα ελληνική παρουσιάζει και



τον πρωτογενέστερο τύπο (φαρμίζομαι) ἐνὼ ἡ ἀρχαία, μόνο τον παραγόμενο (πτάρνυμαι και ὄχι *πτάρμυμαι).

■ Τέτοιου εἴδους είναι ἡ «ἀλληλοδιείσδυση» μεταξύ νέας και ἀρχαίας, ἡ οποία κάνει ἔπίσης τὴν ἐμφάνισή της και στα νεοελληνικά γδυνός-γυμνός.

Ἡ κρατοῦσα ἀποψη θεωρεῖ ὅτι τὸ «γδυνός» προέκυψε ἀπὸ παρετυμολογική ἐπίδραση τοῦ γδύνω (αρχ. διαλεκτ. ἐκδύνω < ἐκ-δύνω). Αν μπορούσαμε να παραμερίσουμε τις ποικίλες προκαταλήψεις μας, οι οποίες μας ἀπαγορεύουν να ἀποδεχθούμε ὅτι ἡ νεοελληνική ὡς ἰδιαίτερη ἔκφανση της ελληνικής, ἔχει τὸ δικαίωμα να παρουσιάζει τύπους συντηρητικότερους της ἀρχαίας, τότε θα εἴχαμε τὴν δυνατότητα και τὸ δυσετυμολογητὸ γυμνός να ἐτυμολογήσουμε (ἐκδυνός > γδυνός > γυμνός) ἀλλὰ και να προσεγγίσουμε με νέο πνεῦμα τις σχέσεις μεταξύ των δύο μορφών της γλώσσας μας.

Ένα ζήτημα που κάνει ἀκόμα πιο ἐπιτακτική αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴ νέα προσέγγιση, είναι και τὸ ὅτι αὐτὴ μας οδηγεῖ σε ευρύτερα συμπεράσματα και ἀνακαλύψεις για τὴ διαδικασία της γλωσσογένεσης ὄχι μόνο στο ἐσωτερικὸ της ελληνικής ἀλλὰ ὅλων γενικά (και ἀναγκαστικά) των γλωσσῶν.

■ Αν π.χ. σε μια περιοχή ἡ λέξη σταφύλι γίνεῖ σταφύδι [ὅπως γίνεται πράγματι στα κατωϊταλιωτικά, πρβλ. stafidi, stafidi, stafida, stafida (=ξεραμένη ρώγα), stafilya, stiffiyh (=σταφύλι) κ.λ.π.], τὸ ἐπόμενο βήμα στη γλωσσογενετική διαδικασία είναι, ἡ λέξη που χρησιμοποιεῖται και για τὸ ξερό ἔπίσης σταφύλι, να θεωρηθεῖ σε μια ἄλλη περιοχή, ὅτι είναι ἄλλη, ξεχωριστὴ λέξη, λόγω τοῦ ὅτι δεν γίνεται ἀντιληπτή ἡ πρωταρχική της ρίζα. Ἡ περίπτωση της ἀποθήκης-μπουτίκ, ἐπαναλαμβάνεται ἐδῶ σε ἐπίπεδο διαλέκτων, κι είναι μια ἀκόμα ἀπόδειξη για τὸ ὅτι στη γλωσσογενετική διαδικασία ἰσχύει ἐυρέως (για να μην πῶ ολοκληρωτικά) ἡ ἀρχή: ἐκ τοῦ γένους τα εἶδη.

Τὸ παράδειγμα σταφύλι-σταφίδι, δείχνει ἔπίσης ὅτι τα ἀρχαία ἐλληνικά στέμφυλον-ἄσταφίς (=σταφίδα), είναι ουσιαστικά ἐναλλακτικοὶ τύποι μιας και της αὐτῆς λέξης, και υπογραμμίζει τὴν τεράστια σημασία που ἔχει και για τὴν ἐρμηνεία της ἀρχαίας, ἡ γνώση της νέας ελληνικής και ἡ μελέτη της με βάση τὴν ἐνδοσυγκριτική μέθοδο.

Ορισμένα Συμπεράσματα - Ὑποθέσεις

Τὸ ν' ἀναρρωτιέται κανεὶς μετὰ ἀπ' ὄλ' αὐτά, για τὸ ποια είναι ἡ ἀκριβὴς σχέση μεταξύ ἀρχαίας και νέας ελληνικής, ἐλπίζω να μη θεωρηθεῖ παράδοξο ἢ, τὸ χειρότερο —και πιο ἀδικο: ἐπικίνδυνο.

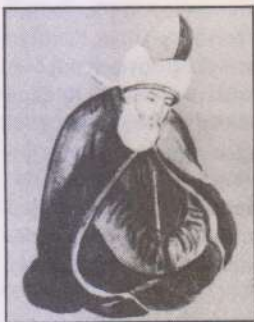
Στὸ κάτω-κάτω, δεν είναι ἡ πρώτη φορά που κάνει τὴν ἐμφάνισή του ἕνας τέτοιος προβληματισμός. Και δε μιλά μόνο για τις πρώτες και ἀναγκαστικά ἀνολοκλήρωτες προσεγγίσεις Ἑλλήνων διανοητῶν (Κοραῆς, Χριστόπουλος, Μαυροφρύδης, κ.ά.) ἀλλὰ και για νεότερες, ὅπως αὐτὴ τοῦ καθηγητῆ της ἀρχαίας ελληνικής φιλολογίας στο Παν/μιο Ἀθηνῶν κ. Ι. Προμπονά, ὁ οποίος ἐξάγει ἀνάλογα συμπεράσματα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι οι λέξεις της νέας ελληνικής, ἐνὼ δεν μαρτυροῦνται στα κείμενα της κλασσικῆς ἐποχῆς, κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους στα ομηρικά ἐπιῆ ἢ στις πινακίδες της Γραμμικῆς Β'.

Τὸ ἐρώτημα λοιπόν, δεν μπορεί να μη μας ἀπασχολεῖ, ἀφοῦ μάλιστα ἡ καταφατική ἀπάντηση συνιστᾷ μια τεράστιας σημασίας ἐθνική ευκαιρία: ομιλοῦνταν ἀραγε σ' αὐτὸν τὸν τόπο, ἤδη πρὶν τὴν κλασσικὴ ἐποχή, ἴσως και πρὶν τὸ 2000 π.Χ., μια γλώσσα παλαιο-ελληνική, μια συγγενὴς παραλλαγὴ της νέας ελληνικής;

ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΟ ΙΣΛΑΜ;

του Βλάση Αγτζίδη

Οι εξισλαμισμένοι Έλληνες διαμόρφωσαν το χάρτη της περιοχής μας



Αν κληθεί ο ιστορικός του μέλλοντος και ερωτηθεί για τα δύο μεγαλύτερα φαινόμενα που χαρακτήρισαν τη δεκαετία που πέρασε, θα απαντήσει ανεπιφύλακτα: η **κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού και η αναβίωση του Ισλάμ**.

Ο μέσος νεοέλληνας που θα ερωτηθεί σήμερα για τα δύο αυτά φαινόμενα, το πιθανότερο είναι να εκπλαγεί για τις ερωτήσεις. Κάποιοι θα έχουν ακούσει για τους Πόντιους πρόσφυγες από την ΕΣΣΔ και λίγοι θα έχουν συνειδητοποιήσει ότι μας εισάγουν απλά και αυθεντικά στην καρδιά των εξελίξεων της ανατολικής Ευρώπης.

Ακόμα λιγότεροι θα είναι αυτοί που θα μπορέσουν να απαντήσουν για τις **βαθύτερες σχέσεις του Ελληνισμού με το Ισλάμ**. Αν αποβληθούν όμως τα στερεότυπα και οι μύθοι, και



μείνει γυμνή η ιστορική αλήθεια θα δούμε να παρουσιάζεται ένα σκηνικό διαφορετικό. Ένα σκηνικό πραγματικά εκπληκτικό.

Η δημιουργία της Ισλαμικής θρησκείας

Η θρησκεία του Ισλάμ προβάλλει σαν άμεσο δημιούργημα του ανατολικού μυστικιστικού πνεύματος και της ανατολικής αντίληψης για το θείο. Ο Ισλαμισμός ενσαρκώνει αρχικά την πηγαία αντίδραση στο Ελληνικό πνεύμα που είχε επικρατήσει εν μέρει στο Χριστιανικό κόσμο με τη νίκη των εικονολατρών.

Με την επικράτηση των Αράβων στη Μέση Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική, εξαραβίζεται και εξισλαμίζεται το μεγαλύτερο μέρος των Ελλήνων κατοίκων. Αυτός είναι ο λόγος που τα έργα του Αριστοτέλη και του Πλάτωνα περισώζονται από τους Άραβες κατά την περίοδο που στην Ευρώπη επικρατεί ο Μεσαίωνας.

Μέσω των **εξαραβισθέντων Ελλήνων**, εισχωρούν στον Ισλαμισμό, πλήθος Ελληνικών φιλοσοφικών δοξασιών και οι «Άραβες» γίνονται φορείς του Ελληνιστικού πνεύματος.

Στον κυρίως βυζαντινό χώρο της Μικράς Ασίας επικρατεί μια κατάσταση που ευνοεί την μείωση της αντίστασης στην αρχόμενη τουρκική διείσδυση.

Οι αδικίες και οι καταχρήσεις από την κρατική γραφειοκρατία, η διεφθαρμένη εσωτερική διοίκηση, η άνιση κατανομή της γης υπέρ των ανώτερων τάξεων και η φοροδιαφυγή εκ μέρους

των πλουσίων γαιοκτημόνων, οδηγούν τον πληθυσμό των συνόρων να βλέπει πολλές φορές τους «Σαρακηνούς» ως απειλητικούς ενώ δημιουργείται πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη στασιαστικών και αυτονομιστικών κινημάτων.

Η θρησκεία-έθνος

Η νέα θρησκεία του Ισλάμ ευνοεί αποφασιστικά την επικράτηση των ολιγάριθμων τουρκικών ομάδων πάνω σε αλλογενείς πληθυσμούς. Σ' αυτό βέβαια συντελούν και άλλοι παράγοντες όπως η πολυδιάσπαση των Ελλήνων σε ανταγωνιζόμενα κρατίδια και η προσφορά στρατιωτικών υπηρεσιών από Βυζαντινούς στρατηγούς σε Τούρκους σουλτάνους. Τέτοια παραδείγματα έχουμε με το Θ. Μαγκαφά, τους Γαβράδες, τους ψευδο-Αλέξους κλπ.

Το πρώτο μεγάλο κράτος των Τούρκων στη Μικρά Ασία είναι το σελτζουκικό κράτος του Ικονίου, το «Βασίλειο του Ρουμ», δηλαδή το «βασίλειο των Ρωμίων».

Η επικράτηση των μουσουλμάνων στο χώρο της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, διαμορφώνει εντελώς νέες συνθήκες. Το Κοράνι και η νομοθεσία που βασίζεται πάνω σ' αυτό εισάγουν ένα νέο διαχωρισμό των εθνών: οι πιστοί και οι άπιστοι. Ο άπιστος είναι εχθρός, «γκιαούρ». Το Ισλάμ κατariέται το έθνος των άπιστων και δημιουργεί αδιάκοπη έχθρα μεταξύ πιστών του Ισλάμ και άπιστων. Έτσι δημιουργείται το εκλεκτό έθνος των πιστών με μοναδικό κριτήριο ένταξης στο μουσουλμανικό έθνος την θρησκευτική παραδοχή. Επικυρώνεται μ' αυτό το τρόπο η απόλυτη συνένωση της πολιτικής με τη θρησκευτική εξουσία².

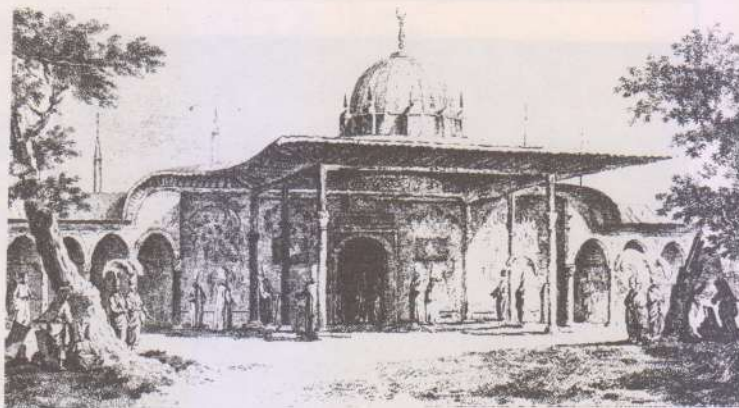
Οι Έλληνες μουσουλμάνοι

Έτσι λοιπόν, οι Έλληνες που εξισλαμίζονται εντάσσονται αυτόματα στο κυρίαρχο έθνος. Αυτός είναι ένας βασικός λόγος για να αρχίσουν να αναπτύσσονται μέσα στους χριστιανικούς πληθυσμούς τάσεις ιδεολογικής μεταστροφής, τάσεις αποδοχής της νέας κυρίαρχης ιδεολογίας του Ισλάμ. Από τον 14ο αιώνα συναντιούνται Έλληνες στους χώρους της νέας θρησκείας. Ο περιηγητής **Ιμπντί Μπατούτα**, γράφει ότι συνάντησε στον ποταμό Κούμα, κοντά στη πόλη Ματζάρ, το αναχωρητήριο του μουσουλμανικού τάγματος Αχμεδιέ, στο οποίο «διεβίουν σε κοινή ζωή Δερβίσηδες, Άραβες, Πέρσες, Τούρκοι και Έλληνες».

Όπως είπαμε και πριν, ο εξισλαμισμός Ελλήνων είναι η διοδος μέσω της οποίας εισχωρούν στον ισλαμικό χώρο οι ελληνικές φιλοσοφικές δοξασίες. Οι **σοφιστικές απόψεις** για παράδειγμα, εκφράζονται με τους «σούφι», το θρησκευτικό τάγμα των Δερβίσηδων που ιδρύθηκε από το **Μεβλανά Τζελαλεδίν το Ρωμηό**. Ο Τζελαλεδίν Ρουμί ιδρύει τον «τεκέ του Πλάτωνα» και χρησιμοποιεί ελληνικές λέξεις στα γραπτά του για να εκφράσει ιδέες και συναισθήματα. Τα μελωδικά κείμενα των **δερβίσηδων**, γραμμένα από εξισλαμισμένους χριστιανούς, αποτελούν προσαρμογή των Βυζαντινών μελωδιών στις νέες ανάγκες.

Ο **Μ. Ρικώ**, γραμματέας του βρεταννού πρέσβευς στην Κων/πολη, αναφέρει το 1670 ότι στον Ισλαμικό κόσμο υπάρχει «μεγάλη ποικιλία γνώμων και απόψεων, ασυγκρίτως μεγαλύτερη από το χριστιανικό κόσμο». Ο Ρικώ θεωρεί ότι η είσοδος νέων εθνών στο μουσουλμανικό χώρο δημιουργεί το κατάλληλο κλίμα.

Γράφει: «Δεδομένου ότι την καλύτερη μερίδα των νέων



Η τρίτη πύλη των ανακτόρων του Τοπ Καπού, η λεγόμενη Μναμνιού Σαανιέ ή Ντάρου σασνέ δηλαδή πύλη της Ευτυχίας - 18ος αιώνας (Choiseul, Gouffier, 1822).

εθνών αποτελούν οι Έλληνες και ότι δεν ικανοποιήθηκαν με όλες τις ονειροπολήσεις του Κορανίου, αυτοί που άλλοτε υπήρξαν διδάσκαλοι των επιστημών από τις οποίες τους απέμεινε κάποια συγκεχυμένη γνώση, αφού πρόσθεσαν στη νέα τους θρησκεία παλιές παραδόσεις και κάποιες γνώμες αρχαίων φιλοσόφων, δημιούργησαν μέρος της ποικιλίας των γνώμων για τις οποίες μιλούμε».

Οι **νεοπλατωνικές απόψεις** επηρεάζουν έντονα κάποιες ισλαμικές αιρέσεις που έχουν ιδρυθεί από Έλληνες. Τέτοια Ισλαμικά τάγματα είναι «των καδισήδων», με ιδρυτή το Σεϊχη Ισμαήλ το Ρωμιό, «το τάγμα Εσρεφιέ» με ιδρυτή το Σεϊχη Αβδουλάχ το Ρωμιό, «οι Νακομπέντ» που εισέρχονται στο Ισλαμικό χώρο μέσω των εξαραβισθέντων Ελλήνων. Στο «τάγμα Ισεβιγιέ» που θα πει «τάγμα του Ιησού», ιδρυτής είναι ο κρυπτοχριστιανός Σεϊχης Ισά. Μια μεγάλη κατηγορία των Δερβίσηδων, οι **Μπεκτασήδες**, προέρχονται κατ' ευθείαν από τους Χριστιανούς «αιρετικούς» **Ευνομιανούς**.

Ο κύριος λατρευτικός χώρος των Μπεκτασήδων είναι το παλιό χριστιανικό μοναστήρι του Αγίου Χαράλαμπου. Οι Κεμαλικοί δεν τους θεωρούσαν Τούρκους· γι' αυτό άλλωστε ζήτησαν τη δίωξή τους ως επικίνδυνων για τη Τουρκία στοιχείων.

Κορυφαίοι πολιτικοί και τεχνίτες του Οθωμανικού κόσμου είναι εξισλαμισμένοι Έλληνες. Οι καθεαυτοί Τούρκοι ποτέ δεν παύουν να ασχολούνται με τα παραδοσιακά τους επαγγέλματα: την κτηνοτροφία και το πόλεμο. Οι εξισλαμισμένοι χριστιανοί κρατούν στα χέρια τους τις τέχνες και τη μόρφωση.

Ο μεγάλος αρχιτέκτονας από τη Καπαδοκία **Σινάν** αποτελεί χαρακτηριστική μορφή εξισλαμισμένου Έλληνα.

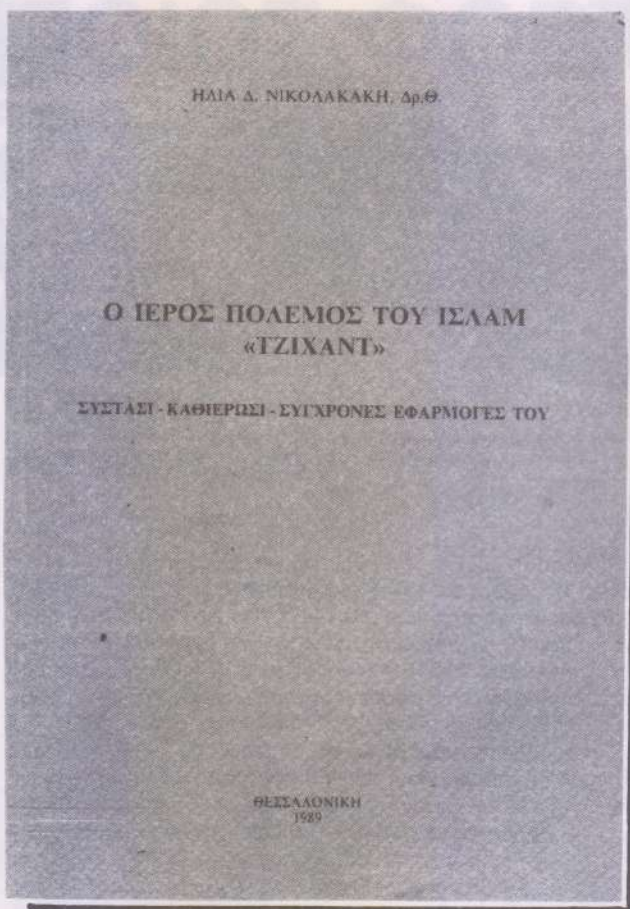
Οι σημαντικότερες θεολογικές ισλαμικές σχολές, ιδρύονται στη περιοχή Όφι του Πόντου, σε μια καθαρά Ελληνική εξισλαμισμένη περιοχή.

Η άλωση της Πόλης

Οι Έλληνες ιστορικοί γνωρίζουν το φαινόμενο αυτό. Ο **Ι. Παμπούκης** γράφει: «Οι φοβεροί εξισλαμισμοί γενόμενοι ακουσίως και κατά κύματα τρομακτικά, επέφερον την πτώση του Ελληνισμού εις Μικράν Ασίαν».

Ο ιστορικός **Ι. Βογιατζίδης** τονίζει: «Καθαρόν ελληνικόν αίμα ρέει εις τας φλέβας των Οθωμανών των παραλίων μικρασιατικών επαρχιών».

Πάντως η πιο χαρακτηριστική στιγμή της δράσης των εξισλα-



μισμένων Ελλήνων είναι η άλωση της Πόλης. Ο Κ. Παπαρηγόπουλος γράφει: «Δεν διστάζομεν να θεβαιώσωμεν ότι ο στρατός του Μωάμεθ του Β' συνέκειτο καθ' ολοκληρίαν σχεδόν εκ χριστιανών εξισλαμισθέντων». Ο δε Barbaro που περιγράφει την Άλωση, αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της υπηρετούσαν στο στρατό του Μωάμεθ 50.000 χριστιανοί και εξισλαμισμένοι Έλληνες. Ο καθηγητής Ν. Ανδριώτης καταλήγει στο εξής συμπέρασμα: «Για όσους πιστεύουν ότι το κοινό αίμα είναι ο αφανής αλλά πρωτεύων δεσμός όχι μόνο των οικογενειών, αλλά και των ατόμων που απαρτίζουν μια φυλή, σημαίνει ότι ο εξισλαμισμένος Ελληνισμός εξεπόρθησε και ρήμαξε τη Νέα Ρώμη στις 29 Μαΐου 1453».

Εξισλαμισμοί στην Κρήτη, Κύπρο, Ήπειρο, Πόντο...

Οι μεγάλοι εξισλαμισμοί ελληνικών πληθυσμών γίνονται τον 17ον αιώνα. Η αποβολή της δογματικής αυστηρότητας από το Ισλάμ και η αλλαγή της κοινωνικής θέσης των προσήλυτων με την ένταξή τους στην κυρίαρχη ομάδα είναι οι κύριοι λόγοι που ευνοούν τη τάση των εξισλαμισμών. Σημαντικό ρόλο παίζει και ο φόβος μπροστά στους Τούρκους κατακτητές.

Χιλιάδες έντρομοι Κρητικοί, μετά την κατάληψη της Κρήτης το 1645 και την άλωση του Χάνδακα το 1669, εξισλαμίζονται. Με την έγκριση του πατριάρχη Ιεροσολύμων γίνονται αλλόθρησκοι, με την υπόσχεση ότι θα παραμείνουν Χριστιανοί στα κρυφά. Η ιστορία των εξισλαμισμών στην Κρήτη συνεχίζεται μέχρι τον 19ο αιώνα. Παράδειγμα τέτοιο είναι η ιστορία δύο υπαρκτών προσώπων. Του Ισμαήλ Φερικ Πασά και του αδελ-

φού του Αντωνίου Καμπάνη Παπαδάκη. Ο πρώτος εξισλαμίζεται μικρός και σταδιοδρομεί στη διοίκηση. Πενήντα χρόνια μετά χάνει τη ζωή του καταστέλλοντας μια εξέγερση Κρητών την οποία εμψύχωνε και χρηματοδοτούσε ο αδελφός του.

Τον 17ο αιώνα εξισλαμίζονται μεγάλες ομάδες Ελλήνων στην Ήπειρο, την Θεσσαλία και τον Πόντο. Η περιοχή του Όφι, ανατολικά της Τραπεζούντας, εξισλαμίζεται ολόκληρη με το δεσπότη της Αλέξανδρο. Σε Οθωμανικό έγγραφο αυτής της περιόδου διαβάζουμε για τα κίνητρα εξώμωσης Ελλήνων: «Θεώρησαν πιο αρμόζον και συμφέρον να αλλαξοπιστήσουν για να βελτιώσουν την κοινωνική τους κατάσταση».

Οι εξισλαμισμένοι ελληνικοί πληθυσμοί της Κεντρικής Μακεδονίας γίνονται γνωστοί με το όνομα «Βαλαάδες» από τη μόνη τουρκική λέξη που γνωρίζουν.

Οι κρυπτοχριστιανοί

Οι καινούργιες ευκαιρίες που ανοίγονται με τον εξισλαμισμό από τη μια και η καταπίεση των χριστιανών από την άλλη, οδηγούν στη δημιουργία του πληθυσμού των κρυπτοχριστιανών. Τυπικά αυτοί είναι μουσουλμάνοι ενώ στην ουσία παραμένουν χριστιανοί και διατηρούν παράνομα ιερείς και εκκλησίες. Βιώνουν το δυϊσμό αυτό βασανιστικά, γιατί όταν θέλουν να φανερώσουν την πραγματική τους ταυτότητα γίνονται αντικείμενο τρομοκρατίας και εκβιασμών. Το 1856, μετά τη δημοσίευση του περίφημου Χάτι Χουμαγιούν που εγγυάται τη θρησκευτική ελευθερία των υπηκόων του Σουλτάνου, περίπου 20.000 κρυπτοχριστιανοί στον Πόντο φανερώνονται και δηλώνουν επίσημα χριστιανοί. Πολλοί όμως φοβούμενοι τις αντιδράσεις των Τούρκων παραμένουν κρυπτοχριστιανοί αναμένοντας ευνοϊκότερες συνθήκες για να φανερωθούν. Σε γράμμα, που στέλνουν το 1906 από το Σταυρίν του Πόντου προς τον Έλληνα πρωθυπουργό ζητώντας βοήθεια, διαβάζουμε: «Αν και βία βαρβαρική ανάγκασε τους προπάτορές μας που κατοικούσαν στον Εύξεινο Πόντο να ασπασθούν τον Ισλαμισμό, όμως η άδολη αγάπη προς την Ελληνική και Ορθόδοξη καταγωγή έμεινε απείραχτη».

Το κρυπτοχριστιανικό πρόβλημα εκφράζεται πολύ έντονα και στην Κύπρο. Το μεγαλύτερο μέρος της αποκαλούμενης σήμερα Τουρκοκυπριακής μειονότητας έχει ελληνική προέλευση και ένα μέρος απ' αυτούς βρίσκεται στην κατάσταση των κρυπτοχριστιανών. Όπως μας πληροφορεί ο Κ. Κύρρης, μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα, οι πιο τολμηροί απ' αυτούς ομολογούν δημόσια τη χριστιανική τους πίστη. Η ελληνική ηγεσία όμως δεν ενθαρρύνει αυτή την τάση και εγκαταλείπει τα κρυπτοχριστιανικά χωριά στο έλεος της τουρκικής προπαγάνδας που ανέχεται και προωθεί η αγγλική αποικιοκρατία.

Η τελευταία πράξη του δράματος

Η τελευταία πράξη του δράματος των εξισλαμισμών διαδραματίζεται την περίοδο των διωγμών 1916-1923, με τις αρπαγές χιλιάδων παιδιών και γυναικών. Επίσης πολλοί Έλληνες της ανατολικής Μικράς Ασίας αρνούνται να εγκαταλείψουν τα χωριά τους με την «ανταλλαγή των πληθυσμών» το 1923. Ένα ποσοστό χριστιανών ορθοδόξων Ελλήνων καταγράφεται εθελούσια ως μουσουλμανικό και έτσι καταφέρνει να αποφύγει την «ανταλλαγή». Είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί ο πραγματικός αριθμός αυτών των Ελλήνων.

Με την «ανταλλαγή» των πληθυσμών του 1922 στέλνονται στην Τουρκία 350.000 περίπου μουσουλμάνοι της Ελλάδας. Ένα πολύ μικρό μέρος τους είναι Τούρκοι. Οι υπόλοιποι ανή-

Κωνσταντινούπολη:
 Το προάστειο
 Ρουμέλι-Χισσάφ
 στην Ευρωπαϊκή όχθη
 του Βοσπόρου.
 Το βατόρι
 - δαιτικό
 σημερινό μέσο
 - ένιωσε τα προάστια
 του Βοσπόρου και στις
 δύο όχθες
 τόσο με το κέντρο της
 Πόλης όσο
 και μεταξύ τους.



κουν στους εξισλαμισμένους πληθυσμούς του Ελλαδικού χώρου: Έλληνες, Αρβανίτες, Πομάκοι, Βλάχοι, Σλαύοι, Τσιγγάνοι κλπ. Οι Έλληνες μουσουλμάνοι της Κεντρικής Μακεδονίας και της Κρήτης απελαύνονται από την Ελλάδα. Η Ελληνική ήττα στη Μικρά Ασία δεν αποστέρησε τον Ελληνισμό μόνο από τα ιστορικά του εδάφη, αλλά και εμπόδισε να εκφραστεί ο πλούτος και η ποικιλία γνώμων που είχε διαμορφωθεί μέσα στους αιώνες στην περιοχή μας. Έβαλε «οριστικά» τέλος στη δυνατότητα να έχουμε υλοποιημένη μια περίεργη για τον νεοέλληνα κατάσταση: Την ύπαρξη πληθυσμού Ελλήνων στο γένος και μουσουλμάνων το θρήσκευμα.

Σήμερα

Σήμερα ο μουσουλμανικός ελληνικός πληθυσμός εξακολουθεί να υπάρχει. Όσοι μουσουλμάνοι Έλληνες της Κρήτης εγκαθίστανται στη Συρία (χωριό Χαμηδιά) και στη Τρίπολη της Λιβύης, διατηρούν ακέραια τη συνείδηση και την ταυτότητά τους. Όσοι «ανταλλάσσονται» το 1922, μεταφέρονται στις εκκενωμένες από τους Έλληνες περιοχές των μικρασιατικών παραλίων. Στις ίδιες περιοχές μεταφέρονται και οι «βαλαάδες» Ελληνομακεδόνες. Έτσι, από μια ιδιοτροπία της ιστορίας, το Αϊβαλί, τα Μοσχονήσια, ο Κασαμπάς, η Έφεσσος κλπ. ξανακατοικούνται και πάλι από Έλληνες στο γένος.

Ο Γ. Βαλαβάνης στη «Σύγχρονη Γενική Ιστορία του Πόντου» αναφέρει ότι όταν οι Έλληνες χριστιανοί υποχρεώνονται να εγκαταλείψουν το γενέθλιο χώρο του Πόντου, αφήνουν πίσω τους 200.000 εξισλαμισμένους Έλληνες και 45.000 κρυπτοχριστιανούς.

Ο Κώστας Φωτιάδης γράφει: «Το κρυπτοχριστιανικό πρόβλημα παραμένει και σήμερα ακόμη επίκαιρο και ζωντανό. Υπάρχουν πολλά ντοκουμέντα που φανερώνουν την ύπαρξη του. Ο θρησκευτικός φανατισμός και ο εθνικός σωθινισμός που εξακολουθεί να κυριαρχεί στην Τουρκία εμποδίζει την αποκάλυψη των κρυπτοχριστιανών που παραμένουν εκεί, γιατί μια νέα θρησκευτική - χριστιανική ομολογία θα σήμαινε και εθνική - ελληνική ομολογία, στοιχείο απολύτως απαράδεκτο για τους Τούρκους και εξαιρετικά επικίνδυνο για όποιον θα τολμούσε ένα τέτοιο διάθημα».

Η παντελής αδιαφορία από το νεοελληνικό κράτος για αυτή την κατηγορία Ελλήνων, τους άφησε έρμαιο της ρατσιστικής πολιτικής αφομοίωσης του Τούρκικου Κράτους. **Ποτέ όμως δεν είναι αργά!** Τα έθνη δεν σβήνουν τόσο εύκολα!

Η αναζήτηση του πραγματικού προσώπου των Ελλήνων οδηγεί αναπόφευκτα ξανά στην Ιωνία, στον Πόντο, στο Χαμηδιά. Και αυτή η επιστροφή, ίσως σήμερα να είναι περισσότερο αναγκαία από ποτέ!

1. Ίσως να αποτελεί ειρωνεία το γεγονός ότι το παραδοσιακό σύμβολο του Ισλάμ και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, η ημισέληνος με το άστρο, είναι αρχαίο ελληνικό σύμβολο και βυζαντινό αργότερα. Είναι το εθνόσημο του αρχαίου Βυζαντίου από το 339 π.Χ. και του Βασιλείου του Πόντου απ' το 220 π.Χ. Το Χριστιανικό Βυζάντιο διατηρεί πλάι στο σταυρό και την ημισέληνο μέχρι τον 14ο αιώνα μ.Χ.

2. Σύγχρονο παράδειγμα αποτελούν οι μουσουλμάνοι της Γιουγκοσλαβίας. Οι Γιουγκοσλάβοι μουσουλμάνοι δε διαφέρουν από τους Σέρβους και τους Κροάτες παρά μόνο στο θέμα της θρησκείας: Κατά τις απογραφές όμως στην ένδειξη «εθνικότητα» αυτοί έβαλαν: «μουσουλμάνος». Αμήχανες οι αρχές τους κατέταξαν κατ' αρχάς στην κατηγορία «χωρίς εθνικότητα», αργότερα στη «θρησκευτική κατηγορία», κατόπιν «ιδιαίτερη εθνικότητα» και τέλος, το 1971 ως ξεχωριστό «έθνος».

ΠΗΓΕΣ

- Φωτιάδης Κώστας, «Οι εξισλαμισμοί της Μικράς Ασίας και οι κρυπτοχριστιανοί του Πόντου», Θεσ/νίκη, εκδ. Αφών Κυριακίδη, 1987.
- Βαλαβάνης Γεώργιος, «Σύγχρονη Γενική Ιστορία του Πόντου», 2η έκδοση, Θεσ/νίκη, εκδ. Αφών Κυριακίδη, 1988.
- Wase I.B., Thompson, S. Maurice, «Οι νομάδες των Βαλκανίων», Θεσ/νίκη, εκδ. Αφών Κυριακίδη, 1989.
- Βαλλιανού Χ., Περβολαράκη Γ., Νερολαδάκη Γ., «Μορφολογική μελέτη έντεχνων προτύπων», Βώρος, εκδ. Μουσείο Κρητικής Εθνολογίας, 1986.
- Ιωακείμης Σάββας, Π. «Συμβολή εις την Γενικήν Ιστορίαν του Πόντου», Αθήνα, ίδιωτ. έκδοση, 1988.
- M. Robinson, «Ισλάμ και Καπιταλισμός», Αθήνα, εκδ. Κάλβος.
- Coles Paul, «Οι Οθωμανοί στην Ευρώπη», Αθήνα, 1985.
- Καλογεράτος Παναγιώτης, «Το κοινωνικοπολιτικό σύστημα της Γιουγκοσλαβίας», Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα - Α.Α. Λιβάνη.
- Λαμπιδής Οδυσσεάς, «Οι Έλληνες του Πόντου υπό τους Τούρκους», Ποντικά έρευνα, 1957.
- Μουτσόπουλου Ν., Δημητροκάλλη Γ., «Η Ελληνική ημισέληνος», Αθήνα, 1988.
- Μιρμίρογλου Βλαδίμηρος, «Οι Δερβίσηδες», Αθήνα, εκδ. Εκάτη, 1989.
- Σαββίδης Αλέξης Γ.Κ. «Βυζαντινά στασιαστικά και αυτονομιστικά κινήματα στα Δωδεκάνησα και στη Μικρά Ασία», Αθήνα, εκδ. Δομός, 1987.

ΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΕΣ ΦΑΡΕΣ ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

ΜΕΡΟΣ Γ'

'Ο 'Αρβανίτικος έποικισμός πέρα από την 'Ηπειρο

του Περικλή Ροδάκη

Είπαμε στα προηγούμενα, ότι άρβανίτικες, βλάχικες και σλαβικές ένοπλες φάρες είχαν έγκατασταθεί ως κλεισορράχηδες (φύλακες των στενών διαβάσεων) σέ διάφορα σημεία της Δ. Βαλκανικής και ιδιαίτερα στήν κορυφογραμμή Πίνδου-Δ. Μακεδονίας. 'Η εκεί έγκατάστασή τους είναι πραγματικός **έποικισμός**. Τούς έδιναν χώρο γιά νά βόσκουν τά κοπάδια τους. 'Ετσι μετέφεραν έδω τίς οικογένειές τους. 'Απολάμβαναν πλήρη αυτόνομία στό συγκεκριμένο χώρο.

'Όταν θά άρχισει ή κρίση της Βυζαντινής έξουσίας, ή αυτόνομία τους παίρνει νέα διάσταση. Μετά τό 1204, όταν οι Φράγκοι καταλύουν τή Βυζαντινή αυτοκρατορία και στόν 'Ελλαδικό χώρο δημιουργούνται πολλά κρατίδια, οι κλεισορράχηδες του Βυζαντίου γίνονται αυτόνομοι παράγοντες και συνεργάζονται πότε μέ τόν ένα και πότε μέ τόν άλλο. Οι Φράγκοι ποτέ δέν έλεγξαν τά ψηλά βουνά.

Σάν αυτόνομοι παράγοντες, οι άρβανίτικες κλπ. ένοπλες φάρες μισθώνονται σέ διάφορους ήγεμόνες και παίρνουν μέρος σ' όλους τούς μεταξύ τους πολέμους, στήν άρχή ως βοηθητικά σώματα και, όταν εξαντλούνται οι 'Ιππότες, ως βασικός τους στρατός. Συνήθως οι άρβανίτικες κλπ. ένοπλες φάρες υπηρετούν ως στρατιώτες από τό Μάρτιο ως τό Δεκέμβριο κάθε χρόνου. Τό Δεκέμβριο γυρίζουν στόν τόπο τους και ξεχειμωνιάζουν.

Μέ τή μορφή των έμισθων πολεμιστών οι 'Αρβανίτες και οι άλλες ένοπλες φάρες βρίσκονται σέ διάφορα σημεία του 'Ελλαδικού χώρου. 'Ιδιαίτερα έχουν στενές σχέσεις μέ τούς Βενετσιάνους, πού θά μείνουν και ή κύρια δύναμη της Φραγκοκρατίας. Οι Βενετσιάνοι δέν είχαν δυνατότητες στρατολογίας από τό δικό τους τόπο. 'Ο στρατός τους αποτελείται από 'Αρβανίτες (τούς **χριστιανούς** 'Αρβανίτες βέβαια) και γι' αυτό, όπου υπάρχει βενετσιάνικη κτήση θά υπάρχουν και 'Αρβανίτες ως στρατός. Μέ τούς Βενετσιάνους

όμως δέν έχουμε έποικισμό. Οι Βενετσιάνοι δέν τούς δίνουν *στρατιωτόπια*, γιάτι κατά κανόνα δέν έλέγχουν μεγάλες περιοχές αλλά λιμάνια. ('Εδω μιλάμε γιά τήν πρίν τήν Τουρκική κατάκτηση έποχή).

Στήν τελευταία φάση της Φραγκοκρατίας και πρίν από τήν Τουρκική κατάκτηση, σημειώνεται μία σημαντική άλλαγή: Οι διάφοροι μικρογεμονισκοί πέρα από τά όρια του Δεσποτάτου της 'Ηπείρου καλούν και έγκαθιστούν στά σύνορα των κρατιδίων τους άρβανίτικες και άλλες ένοπλες φάρες μέ τή μορφή στρατιωτοπίων. Μέ τόν τρόπο αυτό γίνεται σταθερός έποικισμός.

'Ετσι αναφέρεται ότι, γύρω στά μέσα του 14ου αι., έχουν εγκατασταθεί μόνιμα άρβανίτικες φάρες στό χώρο πού έξουσιάζει ό **κόμης της Μίτρας** (στήν άρχαία Δημητριάδα και τό σημερινό Βόλο). 'Η έξουσία του έφτανε από τό Πήλιο ως τή Φθιώτιδα. Τούς έγκαθιστά στά όρια της έπικράτειάς του. Τό κράτος του όμως περιορίζεται και οι 'Αρβανίτες στρατιώτες του υποχρεώνονται νά παρακολουθούν τίς εξελίξεις. 'Ο Μίτρα είναι Καταλανός. Τελικά ό **Δουσάν** θά τόν εκδιώξει από τή Θεσσαλία και θά άποτραβηχτεί στή Φθιώτιδα. 'Εκεί θά δώσει νέα στρατιωτόπια και οι 'Αρβανίτες θά εγκατασταθούν στόν όρεινό όγκο της Φθιώτιδας-Φωκίδας.

Στά 1385 ο **Ραμόν ντέ Βιλλανόβα**, έπίτροπος του δούκα της 'Αθήνας πού ή έξουσία του έπεκτείνεται ως τή Λοκρίδα και γιά κάποιες περιόδους ως τή Νέα Πάτρα ('Υπάτη), προσπαθεί νά έξασφαλίσει τά σύνορά του και παραχωρεί στρατιωτόπια σέ 'Αρβανίτες και σέ άλλες ένοπλες φάρες στίς Θερμοπύλες και στά παράλια του Μαλιακού κόλπου. Τότε εγκαταστάθηκαν στίς **Λιβανάτες**, στήν **Τραγάνα**, στό **Μάζι**, στό **Προσκυνά**, στό **Μαρτίνο**, στή **Μαλεσίνα**, στή **Λάρυμνα** κλπ.

'Όταν άργότερα οι **Τόκκοι** θά καταλύσουν τίς άρβανίτικες ήγεμονίες στή Δ. 'Ελλάδα, οι άρβανίτικες ένοπλες φάρες θά άποτραβηχτούν στόν όρεινό

όγκο της Πίνδου και από εκεί θά αναζητήσουν νέους χώρους προσφέροντας τίς στρατιωτικές τους υπηρεσίες. Τό **Δουκάτο της 'Αθήνας**, πού νοιώθει νά άπειλείται από τά δυτικά του, έγκαθιστά άρβανίτικες φάρες στόν 'Ελικώνα και στή Δ. Βοιωτία. 'Από αυτές τίς ένοπλες φάρες θά συγκροτηθούν τελικά τά **31 χωριά της έπαρχίας Θήβας** και τά **7 της έπαρχίας Λειβαδιάς**, πού διατηρούν στοιχεία της άρβανίτικης τους καταγωγής.

'Εγκατάσταση στήν 'Αττική

'Η κατάσταση στό Δουκάτο της 'Αθήνας γιά τούς Καταλανούς πού τό έξουσίαζαν είναι δύσκολη, γιάτι αντιμετώπιζουν αντίδράσεις και μέσα στόν ίδιο τόν πληθυσμό της 'Αττικής. Τότε ό Ραμόν ντέ Βιλλανόβα παίρνει τή μεγάλη άπόφαση, νά στηρίξει τήν έξουσία στά άρβανίτικα όπλα. Οι 'Αρβανίτες είχαν μείνει χωρίς δουλειά και τούς κυνηγούσε από τή μία ό Τόκκος και από τήν άλλη οι Τούρκοι, πού είχαν κάνει έπανεπιλημμένες έπίδρομές στήν 'Ηπειρο ως σύμμαχοι του **Πρελούμπου**.

Γιά νά 'εγκαταστήσει τούς 'Αρβανίτες μέσα στήν 'Αττική, ό Βιλλανόβα έπρεπε νά εκδιώξει από τούς χώρους εγκατάστασης τούς ντόπιους. Φοβούμενος τίς αντιδράσεις, αναπτύσσει τό σχέδιό του σέ δύο φάσεις.

Στήν πρώτη φάση φέρνει 'Αρβανίτες της φάρας των **Λιοσαίων**, τούς όποιους είχε ανατρέψει στήν 'Αρτα ό **Γκίνος Μπούας Σπάτας**, και τούς τοποθετεί σέ επικίνδυνες διαβάσεις γιά τήν 'Αθήνα. Τούς έγκαθιστά στά **Λιόσια**, **Καματερό**, **Χασιά**, γιά νά καλύπτουν τήν άρχαία δίοδο της 'Αθήνας πρós τή Φυλή. Μαζί μέ τούς Λιοσαίους στόν ίδιο χώρο χρησιμοποιούνται **Μαζαρακαίοι**. Λιοσαίους επίσης έγκαθιστά στήν είσοδο από Κηφισιά (**Κριεκούκι**, **Μπογιατί**). Τά τοπωνύμια έχουν τό όνομα του άρχηγού της φάρας πού έγκαταστάθηκε έδω. Μιά άλλη φάρα, οι **Μαλακασαίοι**, έγκαθίστανται στήν πε-



Λλβανοί επαναστάτες του 19ου αιώνα



Αρβανίτες της Αθήνας (γκραβούρα του 1876)

ριοχή **Μαλακάσας** για να φυλάνε την διοδο μεταξύ Πάρνηθας και Μαυροβουνιού (1382)¹.

Μετά την πρώτη αυτή εγκατάσταση Αρβανιτών στις εισόδους της Αττικής, αρχίζει και η συστηματική εγκατάσταση μέσα στα πλαίσια της Αθήνας. Είναι οι Αρβανίτες και άλλες ένοπλες φάρες, που θα χρησιμοποιηθούν ως **χωροφύλακες** - προστάτες της ξένης εξουσίας απέναντι στο ντόπιο πληθυσμό που αντιδρά ή και συνωμοτεί ακόμα. Στην αρχή η εγκατάσταση γίνεται κατά μικρές ομάδες και σε χώρους που δημιουργούνται, χωρίς να προκληθεί γενικότερη αναστάτωση.

Τό 1418 έχουμε την **ομαδική** εγκατάσταση αρβανιτικών κλπ. φαρών στην Αττική. Την κάνει ο **δούκας Αντώνιος Ατσαγιόλι**. Τότε με βίαιο τρόπο ξεσηκώνει ολόκληρα χωριά από την Αττική και πετάει τους κατοίκους τους έξω από τα όρια του Δουκάτου του. Στα χωριά τους εγκαθιστούν αρβανίτικες και άλλες ένοπλες φάρες. Αυτοί προέρχονται βασικά από τους **Μπουαίους Σπαταίους** που είχαν ανατραπεί στη Δ. Ελλάδα. Ο Τόκκος τους καταδίωξε ως τα μέρη που είχαν εγκατασταθεί. Βρέθηκαν μετέωροι και αναζητήσαν κάποιο χώρο να μείνουν. Οι Ατσαγιόλι πίστεψαν ότι θα γίνονταν το στήριγμα της εξουσίας τους.

Η εγκατάσταση των Αρβανιτών στην Αττική γίνεται με τό βίαιο έκπατρισμό των παλιών κατοίκων. Γι' αυτό ακριβώς διατηρεί στο χώρο αυτό την αποκλειστική της κοινωνία, περισσότερο έντονα από οποιοδήποτε άλλο μέ-

ρος του Ελλαδικού χώρου. Υπολογίζονται σε **10.000** οι Αρβανίτες που έφερε μ' αυτό τον τρόπο ο Αντώνιος Ατσαγιόλι τό 1418.

Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι ο αριθμός των Αρβανιτών, που εγκαθίστανται στην Αττικοβιοτία από τους Καταλανούς και τον Ατσαγιόλι, είναι πολύ μικρότερος από τον ίθαγενή πληθυσμό που έμεινε. Αποτελούν μιά **μειοψηφία**, αλλά εμφανίζονται να παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή του τόπου επειδή κρατούν τά όπλα. Όπωςδήποτε μένουν **αποκλειστικές κοινωνίες** στο χώρο αυτό. Φαίνεται να απολαμβάνουν κάποια αυτονομία, γιατί πολλές μικροφάρες, όταν θά τους προσφερθούν καλύτεροι όροι στην Εύβοια από τους Βενετσιάνους, θά περάσουν εκεί εγκαταλείποντας τό δουκάτο της Αθήνας.

Ο έποικισμός της Πελοποννήσου

Την εποχή που οι αρβανίτικες ένοπλες φάρες προωθούνται προς τό Δουκάτο της Αθήνας, γίνεται και ο πρώτος μαζικός έποικισμός Αρβανιτών στην Πελοπόννησο.

Τό 1392 περί τις **10.000** Αρβανίτες έχουν φθάσει στα όρια του **Ισθμού της Κορίνθου**. Είναι τό περίσσειμα εκείνων που εγκαταστάθηκαν στή Βοιωτία. Είναι κυνηγημένες πολεμικές ομάδες που ανατράπηκαν στην Άρτα (Λιουσαίοι), καθώς και κυνηγημένοι από τους Τούρκους συμμάχους του Πρελούμπου. Ζητούν τόπο να εγκατασταθούν και προσφέρουν τις υπηρεσίες τους ως ένοπλοι. Από τον Ισθμό στέλνουν

άντιπροσωπεία στό **Θεόδωρο Παλαιολόγο**, δεσπότη του **Μυστρά**, και του προσφέρουν τις υπηρεσίες τους². Ο Θεόδωρος αποφάσισε να τους δεχθεί για τους ίδιους λόγους που τους δέχθηκε και ο Ατσαγιόλι. Ο Θεόδωρος αντιμετώπιζε έσωτερικά προβλήματα και χρειαζόταν στρατό άφοσιωμένο σ' αυτόν για να έπιβληθεί στους τοπικούς άρχοντες και παράλληλα να έπιδιώξει την κατάκτηση όλου του Μοριά.

Δέχεται λοιπόν τους 10.000 Αρβανίτες, που φαίνεται να αναγνωρίζουν για γενικό τους άρχηγό τον εκπρόσωπο των **Κλαδαιών, Θεόδωρο**. Η καταγωγή των Κλαδαιών είναι από την περιοχή της **Χειμάρρας**. Δεν ξέρουμε πότε μετακινήθηκαν προς νότον. Από την Ήπειρο πάντως τους εκδίωξαν οι Τούρκοι σύμμαχοι του Πρελούμπου.

Ο Θεόδωρος Παλαιολόγος έγκατέστησε την οικογένεια Κλάδη και τις γύρω από αυτήν φάρες στην περιοχή της **Μάνης**, όπου αντιμετώπιζε πιέσεις των Ναβαράιων και των Φράγκων. Ένα άλλο τμήμα τους τό εγκαθιστά στην περιοχή της **Αρκαδίας**, όπου επίσης πιέζεται από Φράγκους, αλλά και άλλους τοπικούς άρχοντες. Η εγκατάσταση γίνεται σε κανονικά **στρατιωτόπια**. Οι μαρτυρίες της εποχής λένε ότι τά μέρη όπου εγκαταστάθηκαν ήταν έρημα και οι νέοι έποικοι άρχισαν την καλλιέργεια της γης. Η Πελοπόννησος εκείνα τά χρόνια είχε έρημώσει εξαιτίας των αδιάκοπων πολέμων, ενώ παράλληλα είχε αναπτυχθεί σε έντονο βαθμό ή ληστεία. Η εγκατάσταση των Αρβανιτών στα όρεινά της Μάνης και της Αρκαδίας έφερε πραγματική ανακούφιση. Καί γι' αυτό **συνδέθηκαν άμεσα με τον ντόπιο πληθυσμό**, σε αντίθεση με αυτό που έγινε στην Αττική και τή Βοιωτία.

Παράλληλα στό Μοριά υπήρχαν Αρβανίτες στις Βενετσιάνικες κτήσεις. Ο βασικός στρατός των Βενετσιάνων ήταν Αρβανίτες. Οι νέοι Αρβανίτες έποικοι έρχονται σε έπαφή με τους Αρβανίτες των Βενετσιάνων και πολλές φορές αλλάζουν μεταξύ τους θέσεις. Αυτό που ξεχωρίζει τους Αρβανίτες του Παλαιολόγου από εκείνους των Βενετσιάνων είναι ότι οι πρώτοι εγκαθίστανται μόνιμα με τις οικογένειές τους, ενώ οι δεύτεροι δεν έχουν δικούς τους χώρους και συχνά μετακινούνται ανάλογα με τις ανάγκες της Βενετίας.

Σ' αντίθεση με τους εγκατεστημένους στην Αττική και Βοιωτία, που είναι στήριγμα της ξένης εξουσίας, οι Αρβανίτες του Μοριά ήρθαν σύντομα σε


ρήξη με τους Παλαιολόγους και την εξουσία τους. Έτσι θά ταυτιστούν με τα λαϊκά στρώματα και θά λειτουργήσουν σάν πραγματικά επαναστατικές δυνάμεις.

Οι Παλαιολόγοι δέχονται διαρκώς στο Δεσποτάτο τους ξεπεσμένους Βυζαντινούς άρχοντες πού έχαναν τά υπάρχοντά τους από τήν Τουρκική κατάκτηση. Οι Παλαιολόγοι έπρεπε νά τούς βρούν χώρους νά μείνουν. Έδιναν τά φέουδα τών Φράγκων, αλλά αυτά δέν έπαρκοϋσαν. Ήταν εξάλλου άπληστοι και προσπαθοϋσαν νά ξεζουμήσουν τά λαϊκά στρώματα, προξενώντας έκρυθμη κατάσταση. Τελικά θά επιβάλουν φορολογία και στους Άρβανίτες πού είχαν στρατιωτόπια και δέν πλήρωναν φόρο. Ή κατάσταση όξύνθηκε μετά τήν πρώτη εισβολή τών Τούρκων στήν Πελοπόννησο, όποτε οι Παλαιολόγοι έπρεπε νά πληρώσουν μεγάλα ποσά γιά τήν άποχώρηση τών εισβολέων. Οι Άρβανίτες άντέδρασαν και ξεσηκώθηκαν. Μπήκαν επικεφαλής μιάς μεγάλης άγροτικής εξέγερσης πού συγκρόνησε τήν Πελοπόννησο ως τήν τελική κατάκτησή της από τούς Τούρκους. Και έφόσον οι Παλαιολόγοι ζητοϋν τή βοήθεια τών Τούρκων γιά νά καταπνίξουν τήν άγροτική εξέγερση στό Μοριά, οι **Άρβανίτες και οι άγροτολαϊκές μάζες είναι οι κύριοι αντίπαλοι τών Τούρκων**. Οι Βυζαντινοί άρχοντες -έκτός εκείνων πού άκολούθησαν τό Θωμά Παλαιολόγο στή Δύση- θά παραδώσουν στους Τούρκους τό Μοριά, μέ άντάλλαγμα νά κρατήσουν τά προνόμιά τους και τά κτήματά πού είχαν άρπάξει. Οι Άρβανίτες μέ τά λαϊκά στρώματα θα δώσουν σκληρές μάχες και οι Τούρκοι θά τούς άποδεκατίσουν κυριολεκτικά.

Μετά τήν Τουρκική κατάκτηση

Ή κατάκτηση του Μοριά από τούς Τούρκους είναι κάτι τρομερό. Οι Τούρκοι κατακτούν τό Μοριά γιά νά σώσουν τούς Βυζαντινούς άρχοντες - πού θά μετεξελιχθούν σέ κοτζαμπάσηδες. Κύριοι αντίπαλοι, τόσο τών Τούρκων όσο και τών Βυζαντινών άρχόντων, είναι τά άγροτολαϊκά στρώματα μέ επικεφαλής τούς Άρβανίτες. Μέσα σ' αυτό τόν ήρωϊκό άγώνα ένάντια στους Βυζαντινούς άρχοντες και τούς Τούρκους, οι **Άρβανίτες του Μοριά θά συγχωρευθούν μέ τό έλληνικό στοιχείο και θά διαμορφώσουν τή νεοελληνική ένθότητα**. Κι αυτή ή ένθότητα διαμορφώνεται γιά πρώτη φορά στό Μοριά, μέσα στους άγώνες κατά τών Τούρκων και τών Βυζαντινών.

M·H·N·I·A·I·O Π·E·P·I·O·Δ·I·K·O
 ☎ 82.12.406
ΠΟΔΗΛΑΤΟ



Οι Άρβανίτες τής Άττικής και Βοιωτίας άκολούθησαν διαφορετική τακτική. Έμειναν πιστοί στήν εξουσία πού τούς έγκατέστησε εκεί και ποτέ δέν συνενώθηκαν μέ τά λαϊκά στρώματα. Έτσι, όταν οι Δούκες τής Άθήνας θά παραδώσουν τήν εξουσία στό **Μωάμεθ Β'** (γιά νά σφάξει τόν τελευταίο γόνο τών Άτσαγιόλι και νά εξαφανίσει έτσι κάθε διεκδικητή τους) οι Άρβανίτες περνάνε κανονικά στήν ύπηρεσία του νέου κυρίαρχου.

Οι Τούρκοι και μετά τήν κατάκτηση του Μοριά θά έχουν πολύ μεγάλες δυσκολίες μέ τούς Άρβανίτες, γιατί υπάρχουν οι βάσεις τών Βενετσιάνων: Άργος, Μεθώνη, Κορώνη κλπ. Εκεί καταφεύγουν πολλοί Άρβανίτες μαχητές και συνεχίζουν τόν άγώνα τους, είτε μόνοι (Κλάδας κ.ά.), είτε μέ τούς Βενετσιάνους στους πολέμους τους μέ τούς Τούρκους.

Στήν Πελοπόννησο είχαν καταφύγει λίγο πριν τήν Τουρκική κατάκτηση, μεγάλη δύναμη τής οικογενείας τών Μπουαίων. Όταν ό Τόκκος τούς έξεδίωξε από τά τελευταία τους στηρίγματα στό Άγγελόκαστρο, ένα μεγάλο μέρος τής ένοπλης αυτής φάρας θά κατα-

φύγει στό Μοριά. Δέν ξέρουμε μέ ποιούς ακριβώς όρους ήρθαν εδώ, αλλά ξέρουμε ότι στα 1454 και 1456 επικεφαλής τής άγροτολαϊκής εξέγερσης στό Μοριά είναι ό **Πέτρος Μπούας**, προφανώς γιός του Παύλου Μπούα, του τελευταίου ήγεμόνα πού άνέτρεψε ό Τόκκος. Τό ότι άναγνωρίζεται αυτός ως γενικός άρχηγός και παραμερίζεται ή έρχεται σέ δεύτερη μοίρα ό **Κροκόδειλος** από τήν γενιά των Κλαδαίων, και πού πριν και μετά τήν Τουρκική κατάκτηση θα παίξει μεγάλο ρόλο στό Μοριά και στους έναντίον τών Τούρκων άγώνες, σημαίνει ότι ο Πέτρος Μπούας ήγείται μεγάλης πολεμικής ομάδας, ίσης ή και μεγαλύτερης τών Κροκοδείλου Κλάδη.

Και τούς Μπουαίους τούς έφεραν στό Μοριά οι Παλαιολόγοι και φαίνεται πως τούς έδωσαν ειδικά προνόμια, άφου έμφανίζονται νά υπογράφουν μαζί μέ τούς Βυζαντινούς άρχοντες μιά άναφορά προς τόν Μωάμεθ Β' όπου ζητοϋν νά υποταχθούν χωριστά στό Σουλτάνο. Κι όμως, λίγο μετά τήν υπογραφή αυτού του έγγραφου, στό όποίο ό Σουλτάνος άπάντησε, ό Πέτρος Μπούας βρίσκεται επικεφαλής τής άγροτολαϊκής εξέγερσης.

Ή άπάντηση του Μωάμεθ Β' προς Βυζαντινούς και Μπουαίους

«Του μεγάλου αυθεντός και μεγάλου Άμηνρά Σουλτάν Μουχαμέθ, προς τούς κατά πάντα ήμετέρους τής αυθεντίας μου άρχοντες. Έν πρώτοις άρχον κύρ Σπαντζής μέ όλους τούς έδικούς του, και κύρ Έμμανουήλ Ραούλ (Ράλης) μέ όλους τούς έδικούς του, και κύρ Σοφιανός μέ όλους τούς έδικούς του, και Λάσκαρις κύρ Δημήτριος μέ όλους τούς έδικούς του, και Διπλοβατζέοι (Διπλοβατατζέοι) Καλακέοι (πιθανώς: Κλαδαίοι), Παγομενέοι, Φραγκοπουλέοι, και Σγουρομαλαίοι (οι και Παλαιολόγοι), και Μαυροπαπάς, και Φιλανθρωπινέοι, και Πέτρο Μπούοι, και όσοι άλλοι θελήσουν νάρθουν, όλους χαιρετά σας ή αυθεντία μου. Νά ένγνωρίσετε τό πώς ήλθεν εδώ ό τιμημένος μου Άγος ό Χασάμπεης και άνέφερε τής αυθεντίας μου τό πώς θέλετε νάρθητε νά ήστε έδικοι μου: εις τούτο γυρεύετε όρισμόν τής αυθεντίας μου: εις τούτο στέλνω σας τόν αυτόν μου όρισμόν, και όμνεγω σας, εις τόν μέγαν προφήτην τόν Μουάμεθ, τόν πιστεύομεν ήμεις οι Μουσουλμάνοι, και εις τά έπτά μας μουσάφια, και τας 124 χιλιάδας προφήτας μας, και εις τό σπαθί όπου ζώνουμαι και εις τήν ψυχήν του πατρός μου του χοδοθηδικάρε, όπi από τά πράγματά σας, και από τά κεφάλια σας και από πᾶσα σας πράγμα τίποτα νά μίν σας έγγίσω, άμέ νά σας άναπαύσω νά ήσθε κάλλιον παρού πρώην: και διά τό άξόπιστον έδόθη ό αυτός μου όρισμός και έπεραιώθη, καθώς άνωθεν ειρήται, μηνι Δεκεμβριώ κς' ένδον Κωνσταντινουπόλεως».

Πηγή: Hammer, Historie de l' Empire Ottoman. tom. III.

Οι Άρβανίτες στις μεγάλες αγροτολαϊκές εξεγέρσεις του Μοριά (τέλη 14ου αι. - 1461)

Οι Παλαιολόγοι, που άφαιραν το Δεσποτάτο από τους Καντακουζηνούς, βρέθηκαν από την πρώτη στιγμή αντίμετωποι μιάς λαϊκής εξέγερσης που τώρα την υποκινούσαν και οι Καντακουζηνοί, τους όποιους εκτόπισαν. Έτσι το 1387-1388 αντιμετώπισαν μιά λαϊκή εξέγερση στην οποία πρωτοστάτησαν οι Σλάβοι και οι Τσακωνες. Οι ίδιοι αυτοί λαοί (οι Σλάβοι ήταν φερμένοι από τον 7ο-8ο αιώνα, ενώ οι Τσακωνες είναι ντόπιοι από τα πανάρχαια χρόνια και θεωρούνται δωρικά κατάλοιπα) απολάμβαναν από τότε πλήρη αυτονομία πληρώνοντας ένα κάποιο φόρο υποτέλειας. Οι Βυζαντινοί θέλησαν να τους φορολογήσουν άγρια και προκάλεσαν εξέγερση, στην οποία έλαβαν μέρος και οι αγρότες των Κατώμερων. Οι Παλαιολόγοι δυσκολεύτηκαν να την καταστείλουν. Και αυτός ήταν ο ουσιαστικός λόγος που όδηγησε το Θεόδωρο Παλαιολόγο στην απόφαση να δεχθεί τους Άρβανίτες που είχαν φθάσει στον Ίσθμό και γύρευαν μέρος να μένουν. Και τους έγκατέστησε άκρως στα μέρη που είχαν σημειωθεί εξεγέρσεις. Σκοπός τους ήταν να παίξουν το ρόλο του χωροφύλακα στην περιοχή.

Τό 1394-1395 οι Φράγκοι κάλεσαν τους Τούρκους σε βοήθεια ενάντια στους Βυζαντινούς. Έφτασε στο Μοριά ο Έβρενός Πασάς. Οι Βυζαντινοί προσπάθησαν να άμυνθούν στην Κόρινθο, αλλά ήττηθηκαν. Δύο χρόνια μετά (1397) οι Τούρκοι ξαναμπήκαν στο Μοριά. Οι Βυζαντινοί προσπάθησαν να αντισταθούν, αλλά συντρίφτηκαν. Οι Τούρκοι πήραν 30.000 σκλάβους. Και οι Παλαιολόγοι υποτάχθηκαν. Ο Μοριάς έγινε φόρου ύποτελής στους Τούρκους. Και επειδή δεν είχαν να πληρώσουν, φόρτωσαν τα βάρη και στους Άρβανίτες. Αυτοί δεν δέχθηκαν να πληρώσουν και αντίσταθηκαν. Μαζί τους ξεσηκώνεται η άγροτιά, οι Σλάβοι, και οι Τσακωνες. Οι χρονικογράφοι της εποχής καταγράφουν αυτή την εξέγερση ως εξέγερση των Άλθανών. Η εξέγερση καταπνίγηκε με τη βοήθεια των Τούρκων.

Ξαφνικά η Οθωμανική Αυτοκρατορία εξασθενεί μετά το θάνατο του Βαγιαζήτ, εξαιτίας των εμφύλιων διενέξεων για τη διαδοχή του θρόνου. Και οι Παλαιολόγοι άρνούνται να πληρώσουν το φόρο ύποτελειας. Στη Μ. Ασία έφτασαν οι Μογγόλοι και άνετρεψαν τα πάντα, ενώ τό 1415-1418 σημειώνεται εκεί μιά μεγάλη αγροτολαϊκή εξέγερση με έπικεφαλής τους Δερβισήδες και άρχηγό τό Σεϊχ Μπέντρ-αντ-Ντίβ Σιμαβί και τους Δερβισήδες Μπεκλιαντζέ Μουσταφά στή Σμύρνη και Τορλάκ Κεμάλ στή Μαγνησία. Στην εξέγερση πήραν μέρος Τούρκοι, Έλληνες και Έβραιοί αγρότες και βιοτέχνες.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία συνήλθε τό 1423 όταν σουλτάνος ήταν ο Μουράτ Β΄.



Άρβανίτισσα βοσκόπουλα

Τότε άπαιτησαν από τους Παλαιολόγους την πληρωμή των φόρων. Και επειδή αυτοί άρνήθηκαν, Τουρκικός στρατός εισέβαλε στο Μοριά. Οι Βυζαντινοί, που είχαν όχρωσει τό Έξαμίλιο, ήττήθηκαν και ο Τουραχάν, ο άρχηγός της Τουρκικής δύναμης, έφτασε ως τή Λακωνία. Έδώ οι Άρβανίτες θά παίξουν τό μεγάλο χαρτί: θά χτυπήσουν τον Τουραχάν όταν επιστρέφει στο Μακρυπλάγι, θά τον τσακίσουν και θά του πάρουν τή λεία πίσω. Ο Τουραχάν ξαναγύρισε τώρα περνώντας από τις Βενετσιάνικες κήσεις και κατάστρεψε τό Μοριά. Οι Άρβανίτες τον χτύπησαν στά Δαβιά (έξω από τήν Τρίπολη) αλλά ήττήθηκαν. Περί τους 800 Άρβανίτες πιάστηκαν αιχμάλωτοι και σφάχτηκαν όλοι χωρίς εξαίρεση. Οι Παλαιολόγοι δέχθηκαν να πληρώνουν 100.000 υπέρπυρα³ το χρόνο. Και συνέχισαν να τά πληρώνουν, ως τήν εποχή που εισβάλλει ο Ούνουάδης με τους Ούγγροπολωνούς του στή Βαλκανική και ξεσηκώνεται ο Γεώργιος Καστριώτης, ο γνωστός Σκεντέρμπεης. Τό 1443 ήττηθηκε ο Μουράτ Β΄. Οι Παλαιολόγοι γιά άλλη μιά φορά άρνούνται να πληρώσουν φόρους. Τό 1444 ο Μουράτ κερδίζει τή μάχη της Βάρνας. Και ύστερα από αυτό κατεβαίνει ο ίδιος προσωπικά στήν Πελοπόννησο, τήν οποία καταστρέφει και λεηλατεί άγρια. Οι Παλαιολόγοι ύποτάσσονται ξανά και ύπόσχονται να πληρώνουν ακόμα πίο πολλούς φόρους. Οι φόροι έπεσαν στίς πλάτες των άγροτών που ξεσηκώθηκαν. Αρχίζει έτσι ένα αγροτολαϊκό κίνημα, με έπικεφαλής τους Άρβανίτες. Ο άγώνας αυτός θά συνεχιστεί ως τήν τελική ύποταγή του Μοριά. Οι εξεγερμένοι, με έπικεφαλής τους Άρβανίτες και στήριγμα τις Βενετσιάνικες κήσεις, συντρίψαν τους Παλαιολόγους. Και οι τελευταίοι ζητούν ξανά τή βοήθεια των Τούρκων γιά να σωθούν από τους εξεγερμένους. Οι Τούρκοι μπαίνουν ξανά στο Μοριά και τόν λεηλατούν. Οι Παλαιολόγοι ύπόσχονται να δώσουν φόρους, που γίνονται όλο και βαρύτερα.

Η όλη κίνηση κατέληξε στή μεγάλη αγροτολαϊκή εξέγερση, στήν οποία ήγήθησε ένας Καντακουζηνός, ο Μανουήλ, που γιά να κερδίσει τήν έμπιστοσύνη των Άρβανιτών άλλαξε τό όνομά του σε Γκίνο και τής γυναίκας του σε Κούκια. Στην εξέγερση αυτή πήραν μέρος και Φράγκοι και μάλιστα ο διεκδικητής τής ήγεμονίας, ο Τζιοβάνι Ασάνι, γιός του Κεντυρίωνα. Αυτή τή φορά άρχη-



Νιοπαντρο ζευγαρι Άρβανιτών

γός των Άρβανιτών είναι ο Πέτρος Μπούας ο Χωλός. Η εξέγερση κράτησε κοντά τρία χρόνια. Οι Παλαιολόγοι περιορίστηκαν στά δύο κάστρα: του Μυστρά και τής Πέτρας. Τότε ξαναγύρεψαν τή βοήθεια των Τούρκων. Κατέβηκε πάλι ο Τουραχάν. Η άποφασιστική μάχη δόθηκε στή Βαρβοτία. Οι επαναστάτες ήττηθηκαν και οι νικητές έπιασαν 10.000 γυναικόπαιδα και τά πούλησαν στο σκλαβοπάζαρο. Οι Άρβανίτες τραβήχτηκαν στά ψηλώματα και συνέχισαν τόν άγώνα. Οι Τούρκοι και οι Παλαιολόγοι αναγκάστηκαν να τους αναγνωρίσουν αυτοτέλεια στά μέρη που κατείχαν από παλιότερα (Μάνη, Τσακωνία κλπ.).

Οι Τούρκοι έφυγαν γιά άλλη μιά φορά από τό Μοριά. Και τότε ή εξέγερση ξαναγκάλιασε τή χώρα, καθώς τό δυο αδέρφια, Δημήτριος και Θωμάς Παλαιολόγος συνέχιζαν τους μεταξύ τους πολέμους. Και φυσικά οι Παλαιολόγοι δεν μπορούσαν να πληρώσουν τους φόρους. Τελικά, ο Μωάμεθ Β΄ αποφάσισε να καταλάβει ο ίδιος τό Μοριά, να διώξει τους Παλαιολόγους. Έτσι ξεκινάει γιά τό Μοριά, έχοντας μαζί του τόν περίφημο εκείνο Μανουήλ Καντακουζηνό που άλλαξε τό όνομά του σε Γκίνο, με σκοπό να πείσει τους Άρβανίτες να παραδοθούν. Αλλά εκείνοι τόν έδιώξαν. Έτσι στήν τελική κατάκτηση του Μοριά από τό Μωάμεθ Β΄, οι μόνοι που προβάλλουν αντίσταση είναι οι ένοπλες Άρβανίτικες φάρες, που σε πολλές περιπτώσεις έγιναν πραγματικά θυσία.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Η κατάσταση των Άρβανιτικών φαρών στο χώρο τής σημερινής Άλβανίας.

Παραπομπές

1. Γιά τήν έγκατάσταση των Άρβανιτών και των άλλων ένοπλων φαρών στόν Έλλαδικό χώρο βλ. Κ. Μπίρη «Άρβανίτες, οι Δωριείς του νεώτερου Έλληνισμού», (Αθήνα, 1960), και Μαρίας Μιχαήλ-Δέδε «Οι Έλληνες Άρβανίτες».
2. Ουίλλιαμ Μίλλερ «Ιστορία τής Φραγκοκρατίας στήν Ελλάδα», τ. Β΄, σ. 50. Σπ. Λάμπρου, Κ. Σάβα, έκδοση του Τζάνε Κορωνάιοι, Εισαγωγή, σ. 58΄ ύποσημ.
3. Χρυσά βυζαντινά νομίσματα. Η όρθη γραφή είναι υπέρπυρρα, από τό πυρρός, που σημαίνει τό φυσικό χρώμα του χρυσίου. Τά όνόμαζαν και τά έγγραφαν επίσης: πέρπυρα [Σ.τ.Σ.].

ΕΘΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

(επίκαιρες συσχετίσεις)

του Θόδωρου Ζιάκα

Φαίνεται ότι βαδίζει προς τη δύση της η εποχή του εθνικού και του θρησκευτικού αποχρωματισμού. Τα έθνη ξυπνούν και ζητούν αναδόμηση των διεθνικών συσσωματώσεων στη βάση των ιδιαίτερων διεκδικήσεών τους. Συγχρόνως ο θρησκευτικός τρόπος νοσηματοδότησης της ζωής αντιπαράθεται δυναμικά στον επιστημονικο-τεχνικό ορθολογισμό. Με την κατάρρευση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού έπεσαν τα «προκεχωρημένα φυλάκια» του αθεϊσμού και η θρησκεία ετοιμάζεται να πάρει τη ρεβάνς από τον ευρωπαϊκό διαφωτισμό, σαρξ εκ της σαρκός του οποίου ήταν ο μαρξιστικός αθεϊσμός. Το μεσοδιάστημα του «τέλους των ιδεολογιών» παρέρχεται ταχύτατα. Τα προβλήματα της «μεταμοντέρνας» εποχής τείνουν να προσλάβουν εθνιστική και θρησκευτική έκφραση. Είναι ο μόνος Λόγος που απέμεινε στους «κολασμένους της γής», τη συντριπτική και με τρομερή δημογραφική ταχύτητα ογκούμενη πλειοψηφία του πληθυσμού της Γης. Ακόμα και στην ίδια τη Δύση αναβιώνουν οι παραδοσιακές Ομολογίες, ενώ κάνουν θραύση οι αποκρυφιστικές «εταιρίες» και οι «ανατολικές θρησκείες». Και ως επιστέγασμα όλων αυτών το επιστημονικό πνεύμα κι ο μυστικισμός έπαψαν από καιρό να βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση. Η ρήση του Μαλρώ ότι ο 21ος αιώνας θα ανήκει στις θρησκείες δεν είναι και τόσο υπερβολική, όσο εκ πρώτης όψεως φαίνεται.

Προς ένα νέο ρόλο;

Σε αντίθεση με το ως χθές κυρίαρχο πρότυπο ανάπτυξης του, ο εθνισμός πηγαινέει σήμερα χέρι-χέρι με τον θρησκευτικό φουνταμενταλισμό¹. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τις δύο τελευταίες δεκαετίες είναι η συνύφανση του πολωνικού εθνισμού και του καθολικισμού, του περσικού εθνισμού και του ισλαμισμού. Το εθνικό ζήτημα σε συνδυασμό με τον ισλαμισμό αποτελεί,



Οι δύο όψεις του μολυβδόβουλου του πατριάρχη Σωφρονίου Γ' (1863).
Αρχείο Α. Μήλλας.

ως γνωστόν, το μεγαλύτερο πρόβλημα της άλλοτε κραταιάς σοβιετικής υπερδύναμης. Επίσης, το φάντασμα του Ισλάμ έχει διαβεί από καιρό στο κατώφλι του δυτικοευρωπαϊκού ασυνειδήτου. Η επέκταση του φανατικού ισλαμισμού και στην Αλγερία, καθώς και η επενδεδυμένη με ισλαμικό μανδύα πρόκληση του Ιράκ στον Περσικό Κόλπο, αποτελούν εύγλωττο μήνυμα για την Ευρώπη. Ο αραβικός εθνικισμός επανέρχεται στην ισλαμική του κοίτη. Έπειτα από δεκαετίες περιπλάνησης στους δρόμους του σοσιαλιζόντος εθνικοβιομηχανισμού, συνειδητοποίησε ότι οι δρόμοι αυτοί δεν μπορούν να οδηγήσουν στην πραγματοποίηση του δυτικού αναπτυξιακού και καταναλωτικού προτύπου στον Τρίτο Κόσμο. Ότι αυτό είναι κατάλληλο μόνο για μια προνομιούχα μειονότητα. Μαζί με τους αδιέξοδους δρόμους αρνείται τώρα και το ίδιο το πρότυπο που αυτοί επαγγέλλονταν. Και στρέφει τα μάτια στο παρελθόν.

Τον φόβο της Ευρώπης για το Ισλάμ δεν προσπαθούν να τον εκμεταλλευθούν μόνον οι Τούρκοι, προβάλλοντας εαυτούς ως αξιόπιστους κηδεμόνες του ισλαμισμού. Είναι και μερικοί δικοί μας «πολύ ξύπνιοι», που νομίζουν ότι μπορούν να προβάλουν την αντίθεση Ελληνισμού-Τουρκισμού ως αντίθεση Ορθοδοξίας-Ισλαμισμού, οπότε η Ορθοδοξία και ο Ελληνισμός θα αναγνωρίζονταν ως «ανάχωμα» στην «ισλαμική πλημμυρίδα που απειλεί ξανά την Ευρώπη». Θύματα μιας επιφανειακής ιστοριογραφίας και μιας δορυφορικής

εθνικής συνειδησης, που δικαιώνει την ιστορική μας υπόσταση ως «προστατευτικό φράγμα» στην υπηρεσία άλλων, προτείνουν να παίξουμε εν ου παικτοίς.

Εντυπωσιακά είναι επίσης όσα ήδη συνέβησαν σε ό,τι αφορά τα Βαλκάνια και τη Σοβιετική Ένωση. Βλέποντας η Δύση τη Σοβιετική Ένωση να βυθίζεται στο «χάος» και να απειλεί να παρασύρει μαζί της το σύνολο των διεθνών σχέσεων, ανακάλυψε ξαφνικά ως σταθεροποιητική δύναμη τη φαναριώτικη Ορθοδοξία. Κατάπληκτη η παγκόσμια κοινή γνώμη και πριν απ' όλους εμείς και οι Τούρκοι, είδαμε τον Μπους να δεξιώνεται ταπεινά τον προκαθήμενο του πάλαι ποτέ ενδόξου Οικουμενικού μας Πατριαρχείου, αλλά ως τώρα παιγνίου των τουρκικών μυστικών υπηρεσιών, «ιστορικού υπολλειμματος» ανίκανου να προσελκύσει και το ελάχιστο ενδιαφέρον των διεθνών οργανισμών, εκπρόσωπο ενός θρησκευτικού χώρου τον οποίο επανειλημμένα είχαν κηρύξει οριστικά νεκρό. Μαζί με τον Πατριάρχη Δημήτριο παρούσα και η ελληνική εκπροσώπηση –ομογενειακό λόμπυ και ελλαδικοί τιτλούχοι. Λίγο αργότερα θα βλέπαμε επίσης τον «δικό μας» Λάτση στο ρόλο του Αμφιπρύωνα των «επτά πλουσιών» κατά τη διάρκεια των εργασιών της διάσκεψής τους στο Λονδίνο. Φωτογραφούμενο μάλιστα και αγκαζέ με τους Μπους και Θάτσερ, ως ελάχιστο δείγμα του είδους των σχέσεων που θέλουν να πιστέψουμε ότι συνεχούν τον Ελληνισμό με την αγγλοσαξωνική ηγεσία του σύγχρονου



Πατριάρχης έφιππος με την ακολουθία του και προπορευόμενους άνδρες γεντοαρχικής του φρουράς 18ος αιώνας (Elsner, 1743).

κόσμου. Κοντολογίς φαίνεται να ανέβηκαν ψηλά οι μετοχές της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού στα χρηματιστήρια της αγγλοσαξωνικής πολιτικής.

Βέβαια μόνον αθεράπευτα αφελείς θα μπορούσαν να αναγνωρίσουν σ' όλα τούτα μια ξαφνική άνοδο της πνευματικής ακτινοβολίας της Ορθοδοξίας στη Δύση ή ότι ξαφνικά έπαψε ο Ελληνισμός να είναι «ανάδελφος». Είναι σε τέτοια αμηχανία οι άσπονδοι φίλοι μας, που επιστράτευσαν ακόμα και μας, για να παίξουμε κάποιο ρόλο ανάμεσα στα «ομόδοξα» έθνη των γειτονικών Βαλκανίων και της Αγίας Ρωσίας. Εκόντες άκοντες μπήκαμε φαίνεται σε μια εποχή που πάλι οι τύχες του Ελληνισμού συνδέονται με την Ορθοδοξία.

Εντελώς ανυποψίαστοι δεν είμαστε. Εδώ και χρόνια στο Άγιο Όρος γίνονται λόγος μεταξύ διαφόρων άλλων και για την προοπτική μιας «ομοσπονδίας των ορθοδόξων λαών». Οι «νεο-ορθόδοξοι» είχαν φανεί ήδη. Κάτι είχε αντιληφθεί και η θρησκευόμενη εφοπλιστική ηγεσία του επιχειρηματικού μας κόσμου, όταν έσπευδε να ανακαινίσει τα πατριαρχία στην Πόλη και να φτιάχνει στη Μόσχα πολυώροφο οικονομικό συγκρότημα με βυζαντινή εκκλησία στο ισόγειο, καθώς εγράφη στον τύπο. Το πνεύμα των καιρών (και των ευσεβών πόθων) το έπιασε στις ευαίσθητες κεραιές του κι ο ένας εκ των τριών εθνικών μας συνθετών, προσημειώνοντας τον νέο βαλκανικό μας ρόλο με το αμίμητο: «ή βόδες ή βοεβόδες». Εκφράζεται επίσης στις εντελώς κοινότοπες πλέον αποφάνσεις, ότι μια και χάσαμε όλα τα τρένα της «ανάπτυξης» δεν

μας απομένει παρά ο πολιτισμός: να «αναπτύσσουμε» (εμείς οι «λεοπαρδάλεις του χιλιάρικου») και να πουλάμε πολιτισμό!

Ανυποψίαστοι ασφαλώς δεν είμαστε. Απλώς αγνοούμε το βάθος και την αξία των όσων υποψιαζόμαστε. Αγνοούμε επιπλέον πόσο άσχετοι είμαστε μ' αυτά.

Είναι δυνατή μια νέα παγκοσμιότητα;

Πίσω από την κατάρρευση του διπολισμού και του «υπαρκτού σοσιαλισμού» ως κοινωνικού συστήματος, πρέπει να αναγνωρίσουμε την αποτυχία του ίδιου του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» δεν ήταν ένας άλλος πολιτισμός. Ήταν απλώς ένας άλλος δρόμος που υποσχόταν την επέκταση σε όλο τον κόσμο του συστήματος αξιών-αναγκών-απολαύσεων που ο καπιταλισμός το περιόριζε σε μια χούφτα μόνο προνομιούχων τάξεων και εθνών².

Και ευτυχώς που ο δρόμος αυτός αποδείχτηκε κλειστός. Γιατί αν το δυτικό πρότυπο ζωής επιδεχόταν γενίκευση σε πλανητική κλίμακα, τότε η ζωή πάνω στη Γη ουδέμια θα είχε ελπίδα. Έντρομοι συνειδητοποιούμε σήμερα τι θα συνέβαινε αν π.χ. ήταν δυνατόν να προμηθευτούν αυτοκίνητο όλοι οι άνθρωποι του πλανήτη: έχουν υπολογίσει ότι θα γινόμασταν ψητοί από το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Ποιός όμως παρίας της Ανατολής και του Νότου δεν ονειρεύεται ένα αυτοκίνητο; Ενώ

δεν είναι γενικεύσιμο και ενώ είναι ασυμβίβαστο με την ίδια τη ζωή στη Γη, το δυτικό πρότυπο είναι ακαταμάχητο. Πέρα από ωραιοποιήσεις και υπεκφυγές, τούτο σημαίνει ιστορική αποτυχία ενός πολιτισμού και αδιέξοδο. Μπροσ στο αδιέξοδο αυτό δύο επιλογές είναι δυνατές: α) Ανάδειξη αντιαναπτυξιακών και αντικαταναλωτικών προτύπων που θα επιβραδύνουν την κούρσα προς τον όλεθρο και θα δώσουν το χρόνο για την οικοδόμηση ενός νέου πολιτισμού. Και β) στεγανοποίηση των προνομιούχων περιοχών του κόσμου και περιθωριοποίηση «εκτός των τειχών» των τριτοκοσμικών πληθυσμών της Ανατολής και του Νότου.

Η Δύση εγκατέλειψε ήδη την πρώτη επιλογή στις ισχνές μειοψηφίες των οικολογικών και εναλλακτικών κινημάτων και υιοθέτησε απροσχημάτιστα τη δεύτερη. Την ίδια επιλογή έχουν κάνει και οι κοινωνίες της Ανατολικής Ευρώπης και μεγάλο μέρος της Σοβιετικής Ένωσης. Πατείς με πατώ σε διαγκωνίζονται για μια οποιαδήποτε θέση στα κράσπεδα του δυτικού «παραδείσου». Ο υπόλοιπος κόσμος καλείται να συμβιβαστεί με την εφιαλτική προοπτική της περιθωριοποίησης και της χωρίς προηγούμενο εξαθλίωσης.

Καθώς η ανθρωπότητα συνειδητοποιεί τις επιλογές του Βορρά, γίνεται σκόνη η ηγεμονική δύναμη του δυτικού πολιτισμού που βασιζόταν στην φαινομενική υπερεθνικότητα και παγκοσμιότητα του. Ο αγγλοσαξωνικός κοσμοπολιτισμός και ο κομμουνιστικός διεθνισμός αποδείχτηκαν ανίκανοι να δώσουν στον κόσμο την υπερεθνική προ-



Σφραγίδα πατριαρχίας Ιωακείμ Γ' (1902)

οπτική που υπόσχονταν ως βάση για την ενσωμάτωση και τη λύση των διεθνών αντιθέσεων. Η κατάρρευση του δεύτερου και η περιχαράκωση του πρώτου αποδίδουν ξανά τη σημασία τους στις παραδοσιακές εθνικές και περιφερειακές οπτικές. Μη έχοντας πλέον υπερεθνικά ιδεολογικά πρότυπα, υπερεθνικές αξίες και προσδοκίες να τον δεσμεύουν, ο εθνισμός απελευθερώνεται και καθίσταται κυρίαρχη πραγματικότητα στον κόσμο. Όχι μόνο στην Ανατολή και το Νότο, αλλά και στον ίδιο το Βορρά. Ο οριζοντας είναι ακόμη θολός από την κατάρρευση του διπολισμού και από την προσωρινή αναβάθμιση του ηγεμονικού ρόλου των ΗΠΑ, λόγω των γεγονότων στον Κόλπο, αλλιώς θα διακρίναμε πολύ καθαρά ότι ο γερμανικός και ο ιαπωνικός εθνισμός νίκησαν κατά κράτος τον αγγλοσαξωνικό κοσμοπολιτισμό και τον σοβιετικό διεθνισμό, τους νικητές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Κι' απ' ό,τι φαίνεται αποκλείεται να εμφανιστούν ως φορείς μιας νέας παγκοσμιότητας. Ο ισχυρισμός ότι ο εθνισμός είναι στο εξής η αποφασιστική δύναμη δεν νομίζω ότι χρειάζεται περαιτέρω επιχειρηματολογία.

Η συνειδητοποίηση της αποτυχίας φέρνει στο φως της αμφισβήτησης και την υλιστική κοινωνική οντολογία του σύγχρονου πολιτισμού. Η θεμελίωση του κόσμου στο υπαρξιακό κενό, στο δόγμα ότι η Τύχη και η Ανάγκη, μέσω της Ιστορίας, παράγουν και εξαντλούν την πραγματικότητα, παύει όλο και περισσότερο να θεωρείται αυτονόητη. Τα σημεία των καιρών καλούν σε αναθεώρηση των ιδίων των ανθρωπολογικών προϋποθέσεων του δυτικού πολιτισμού, προϋποθέσεων που δεν βρίσκονται κάπου ψηλά στον ομιχλώδη κόσμο των ιδεών, αλλά μέσα στην ίδια τη δομή της υποκειμενικότητας, στο σύστημα προτύπων (των αξιών-αναγκών) του καθημερινού βίου. Το οντολογικό ερώτημα δεν μπορεί πλέον να απωθείται όπως πριν. Λειτουργεί με ποικίλους τρόπους και υποσκάπτει απ' έξω κι από μέσα τις πρωταρχικές βεβαιότητες του σύγχρονου πολιτισμού. Από τη μια είναι τα φουνταμενταλιστικά κινήματα, στα πλαίσια των οποίων η αναγκαία ανασυγκρότηση του ατομικού και του συλλογικού υποκειμένου επιχειρείται μέσω της αναβίωσης των θρησκειών. Από την άλλη είναι οι διάφορες μορφές οικολογικών-εναλλακτικών κινήματων. Τα πρώτα εισάγουν οντολογίες θεοκεντρικές, ενώ στα δεύτερα

κυριαρχούν οντολογικές προτάσεις φυσιοκεντρικές και κοσμοκεντρικές. Ενώ το αίτημα των καιρών είναι η μετάβαση σε μια οντολογία μεταϊστορική, αναδεικνύεται ως κυρίαρχη τάση η επιστροφή σε ξεπερασμένες προϊστορικές οντολογίες.

Βεβαίως μόλις έχει αρχίσει η στοιχειακή αυτή διαδικασία και δεν θα ήθελα να πιστέψω ότι έχει πάρει το οριστικό της σχήμα. Ένας «άγνωστος συντελεστής» είναι η «ελληνιστική περίμετρος», η οποία έχει στο κέντρο τον Ελληνισμό και περιλαμβάνει τη Ρωσία και τα Βαλκάνια. Ενώ το ένα της τμήμα, ο παλιός χώρος των χριστολογικών αιρέσεων, το Ισλάμ, έχει πει την τελευταία του λέξη, δεν νομίζω ότι μπορεί να ειπωθεί το ίδιο και για τον χώρο της Ορθοδοξίας. Παρά τις επιθυμίες μεγάλου μέρους της σοβιετικής κοινωνίας, είναι τελικά αδύνατο να κατορθώσει η Δύση να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των σοβιετικών, να επιλύσει τα προβλήματα τους και να τους ανεβάσει στο καταναλωτικό της επίπεδο. Αργά ή γρήγορα θάρθει η στιγμή που οι σχετικές ελπίδες θα αποκαλυφθούν φρούδες. Όπως θα αποδειχθεί απατηλό και το δικό μας «ευρωπαϊκό όνειρο». Και ερωτάται: Τι θα κάνουν οι «ορθόδοξοι» λαοί, καθώς θα έχουν βρει κλειστό το «δρόμο προς τη Δύση»; Καθώς θα βρεθούν εκτεθειμένοι στην πίεση του ισλαμισμού και του παντουρκισμού εξ ανατολών και των νέων τευτώνων ιπποτών από τη Δύση; Ποιά θα είναι η διέξοδός τους; Τι ρόλο θα παίξει η Ορθοδοξία; Θα αναπτύξει κι αυτός ο χώρος μια άλλη φουνταμενταλιστική πρόταση; Ή θα δώσει τη ριζοσπαστική λύση στην οποία τον καλούν οι προφητείες του, λύση που θα ενώσει τα αιώνων διεστώτα του μεσογειακού πυρήνα της ευρωπαϊκής (και σήμερα παγκόσμιας) ιστορίας για να οδηγήσει την ανθρωπότητα σε μια νέα παγκοσμιότητα;

Όσο κι αν φαίνονται παρατραβηγμένα τα ερωτήματα αυτά, ανιχνεύουν νομίζω μια ιστορική δυνατότητα.



Σφραγίδα του πατριαρχικού ναού (1871)

Ελληνισμός και Ορθοδοξία

Λόγω οντολογικών προϋποθέσεων ο δυτικός πολιτισμός δεν μπορεί να προσεγγίσει τη συλλογική ετερότητα χωρίς να την καταλύσει. Για να γνωρίσει τον άλλο πρέπει να τον βάλει στο ανατομικό τραπέζι και να τον κάνει κομμάτια, να τον «αναλύσει». Η γνώση του για τους λαούς της Ανατολής και του Νότου έχουν αποκτηθεί μ' αυτό τον τρόπο (αποικιοκρατία, ιμπεριαλισμός κ.λ.π.) και δεν είναι επομένως περιέργο που η γνώση αυτή δεν μπορεί να ενοποιήσει τον κόσμο. Ο θεμελιώδης αυτός περιορισμός καθορίζει και την αμηχανία της Δύσης μπρος στις εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση.

Εμπειρία επιτυχημένης διείσδυσης στο εσωτερικό της «ελληνιστικής περιμέτρου» έχει η Δύση μόνο στην ελληνική περίπτωση κι απ' ό,τι φαίνεται την θυμήθηκε και προσπαθεί να την αξιοποιήσει. Ήταν η εποχή των απειλητικών βλέψεων του Τσαρισμού στα Βαλκάνια και τη Βασιλεύουσα μέσω του πανσλαβισμού κατά το δεύτερο μισό του περασμένου αιώνα, το δε Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Ορθοδοξία χρησιμοποιούνταν ως βασικοί μοχλοί των βλέψεων αυτών. Κατορθώθηκε τότε να αποσπαστεί η ελλαδική Εκκλησία από την ανατολική Ορθοδοξία, να συγχωνευθεί με το κράτος και να ενταχθεί στους μηχανισμούς της Προστασίας. Χάρη στην κυρίαρχη εθνική στρατηγική του εκσυγχρονισμού-εξευρωπαϊσμού³ επετεύχθη η απόσπαση του ελλαδικού χώρου από την ευρύτερη Ορθοδοξία και η αποτελεσματική αντιπαράθεσή του στον «από βορρά κίνδυνο», τόσο κατά τον περασμένο αιώνα όσο και κατά τον τωρινό. Στο διάστημα δε της κυριαρχίας του μολοσεβίτικου αθεϊσμού, κατά το οποίο η σλαβική Ορθοδοξία εξαρθρώθηκε πλήρως, ρυμουλκήθηκε και το Οικουμενικό Πατριαρχείο στα χνάρια της ελλαδικής Εκκλησίας. Οι



‘Ο Σκυλόσοφος όρκίζει τόν μυστικό στρατό.

σχέσεις του με τη Δύση έγιναν έκτοτε το μοναδικό του στήριγμα και σφράγισαν τη φυσιογνωμία και τον πολιτικό του ρόλο. Ωσπου ερχόμαστε στη σημερινή στιγμή που πολλά πράγματα φαίνεται να εξαρτώνται από την πιθανή αναγέννηση της σλαβικής Ορθοδοξίας.

Τι ρόλο καλείται να παίξει το Πατριαρχείο και ο Ελληνισμός στην «ομόδοξη» Ανατολή; Αν στόχος της αγγλοσαξωνικής πολιτικής είναι η χειραγώγηση πολιτικών εξελίξεων μέσω της Ορθοδοξίας ή η χειραγώγηση της ίδιας της σλαβικής Ορθοδοξίας, ποιοί είναι οι δικοί μας στόχοι; Τι μπορούμε να προσδοκούμε από την αναβίωση της ανατολικής Ορθοδοξίας; Ποιός μπορεί να είναι ο ρόλος της Ορθοδοξίας στην υπέρβαση του επικίνδυνου κατακερματισμού των Βαλκανίων, αυτής της παραδοσιακής μπαρουταποθήκης της Ευρώπης; Μπορεί να αναδειχθεί η σημασία του κοινοτικού και του οικουμενικού ιδεώδους της Ορθοδοξίας και να στοιχειοθετηθεί μια πρόταση που να συμβάλει στην υπέρβαση του γενικότερου πολιτισμικού αδιεξόδου;

Αυτά είναι καιρία ερωτήματα, από τη φύση τους δυσχερή και πολύπλοκα. Για να μπορέσουμε όμως να τα θέσουμε και να τα συζητήσουμε, πρέπει να απαλλαγούμε πρώτα από τον πλεγματοειδή τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την εθνικότητα και τη θρησκευτικότητα. Τρόπο που δεν υπερβαίνει τον ορίζοντα των μετεμφυλιακών σημάνσεων του εθνισμού και της θρησκείας

(«Νέοι Παρθενώνες», «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» κ.λ.π.). Τρόπο που αποτελεί ακόμη τη βάση της σύγχρονης εθνικής παιδείας. Θα τον χαρακτηρίζαμε χάριν συντομίας με τρεις λέξεις: ατομικευση, μανιχαϊσμός και επαρχιωτισμός.

α) Αγνοούμε ότι το έθνος και η θρησκεία αποτελούν μορφές συλλογικής και όχι ατομικής ετερότητας. Στα πλαίσια του «ελληνο-χριστιανικού» υβριδίου, που κατασκεύασε η Προστασία τον περασμένο αιώνα, το έθνος και η θρησκεία εννοούνται μόνον ως ατομική «ομολογία» που μπορούσε μέχρι πρόσφατα να αποσπάται με «δηλώσεις». Η ελληνικότητα είναι παρ’ ημίν ατομικό γνώρισμα, τεκμαιρόμενο από την κρατική υπηκοότητα και τον ειδικό «χαρακτηρισμό» στον «Ατομικό Φάκελο» που τηρούσαν οι Αρχές Ασφαλείας. (Γι’ αυτό και υπάρχει έντονο πρόβλημα «επιβεβαίωσης» της τώρα που ο «χαρακτηρισμός» έχει «καταργηθεί»). Η θρησκευτικότητα είναι επίσης «στοιχείο ταυτότητας». Αποκτά δε ουσιαστικό περιεχόμενο μόνο αν εκφράζεται ως συμμετοχή σε παρεκκλησιαστικές οργανώσεις ή ενορίες που λειτουργούν κατά τα «οργανωσιακά» πρότυπα. Πλην της ευσεβιστικής στράτευσης, η ύπαρξη θρησκευτικότητας αναγνωρίζεται εν Ελλάδι και από την ειδικής μορφής πλεγματοειδή προσωπικότητα που παράγει η συνύφανση θρησκευτικού ήθους και αντιεξουσιαστικής θωρά-

κισης (ο γνωστός τύπος της «θεούσας»).

β) Ο έξω κόσμος γνωρίζει ότι άλλο πράγμα είναι η θρησκεία και άλλο πράγμα είναι το έθνος και ότι ένα έθνος μπορεί κάλλιστα να κλείνει μέσα του διαφορετικά θρησκευόμενα, όπως και μια θρησκεία να ενσωματώνει διαφορετικά έθνη. Αυτά όμως δεν ισχύουν για μας. Εδώ το έθνος ταυτίζεται με μία μόνο από τις συνιστώσες του, αυτήν στην οποία έκαστος δηλώνει ότι ανήκει. Οι «ορθόδοξοι» ταυτίζουν την «ορθοδοξία» (τους) με τον «ελληνισμό» (τους). Τους «άλλους» δεν τους θεωρούν «ακραιφνείς» έλληνες. Ομοίως: οι «άλλοι» (οι «άθεοι»), θεωρούν τους εαυτούς τους ως μόνους εκφραστές της «ελληνικότητας» αφού κατά την άποψή τους ο ελληνισμός και ο χριστιανισμός είναι μεγέθη εντελώς ασυμβίβαστα.

Αυτός ο νεοελληνικός μανιχαϊσμός, η «ταύτιση» Ελληνισμού και Ορθοδοξίας (κυρίαρχη και θεσμικά επικυρωμένη με την κρατικοποίηση της ελλαδικής Εκκλησίας) και η (εξ αντιδράσεως) απόλυτη αντιπαράθεσή τους, έχει ρίζες που πηγαινούν πολύ βαθύτερα από το ρόλο της Προστασίας κατά τον περασμένο αιώνα. Πρέπει να αναζητηθούν σε δύο ειδη ρηγμάτων στο πολιτισμικό σώμα του Ελληνισμού: α) Στο χωρισμό των διάφορων συστατικών παραδόσεων του Ελληνισμού και την επί αιώνες αυτοτελή ανάπτυξή τους σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Και β) στη διάσπαση της διαλεκτικής σχέσης μεταξύ λογίας και

δημοτικής συνιστώσας των παραδόσεων αυτών και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό διαστροφής που αναγνωρίστηκαν τελικά ως «διαφορετικές παραδόσεις», ενώ αποτελούν τους δύο πόλους, στην ανατροφοδότηση των οποίων στηρίζεται η αναπαραγωγή κάθε παράδοσης και κάθε εθνισμού ως σχηματισμού παραδόσεων. Σε έναν πολιτιστικά πολυκεντρικό εθνισμό, όπως ο ελληνικός, ο οποίος είχε βρει μάλιστα την κρατική μορφή που του ταίριαζε στον κοινοτισμό⁴, επιβλήθηκε με τη βία η ισοπεδωτική μορφή του ευρωπαϊκού έθνους-κρατους που βασιζόταν στην πολιτιστική μονολιθικότητα. Το νεοελληνικό έθνος δεν κατόρθωσε να αναπτύξει πνευματικές ηγεσίες με εθνική και θρησκευτική συνείδηση πλουραλιστική και σ' αυτό συνίσταται η τραγωδία του. Έμεινε μακριά από το πλουραλιστικό πνεύμα τόσο του Ελληνισμού (που δεχόταν στους κόλπους του διαφορετικά θρησκευόμενα) όσο και της Ορθοδοξίας (που δεχόταν στους κόλπους της διαφορετικές εθνοτήτες, χωρίς να ταυτίζεται με καμιά απ' αυτές). Στα εν λόγω ρήγματα στηρίχθηκε η Προστασία και κατόρθωσε να διαστρεβλώσει το εθνικό και το θρησκευτικό φρόνημα του νεότερου Ελληνισμού.

γ) Αγνοούμε τέλος ότι ο Ελληνισμός και η Ορθοδοξία είναι ιστορικές ενότητες αναφορικές, που δεν μπορούν να εννοηθούν κλεισμένες ερμητικά στον εαυτό τους, απασπασμένες από τους άλλους εθνισμούς και τις άλλες θρησκείες. Μέσα από τα γυρίσματα της ιστορίας έχουμε χάσει δυστυχώς την ικανότητα να αντιλαμβανόμαστε την Ορθοδοξία ως σχέση με το Ισλάμ, με τον Καθολικισμό και τον Προτεσταντισμό, τα δε προβλήματα που αυτές οι σχέσεις υποδηλώνουν ως ζωτική εσωτερική υπόθεση του Ελληνισμού. Χάσαμε επίσης την επίγνωση ότι τους τούρκους εμείς οι ίδιοι τους έχουμε δημιουργήσει...⁵

Αν αυτό τον ατομοκρατικό, μανιχαϊστικό και επαρχιώτικο τύπο «εθνισμού» και «Ορθοδοξίας» θέλουν οι άσπονδοι δυτικοί φίλοι μας να εξαγάγουμε στα Βαλκάνια και στη Σοβιετική Ένωση, τότε ποντάρουν σε μια εντελώς χρεωκοπημένη υπόθεση. Μαζί τους και οι δικοί μας φωστήρες που τυφλά τους ακολουθούν. Αν όμως θέλουμε να ενεργήσουμε ως αυτεξούσιο ιστορικό υποκείμενο στα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο, πρέπει να θέσουμε το δάχτυλο επί τον τύπο των ήλων και να απαλλαγούμε το συντο-



μότερο απ' αυτή την παλιασαρία. Η ευθύνη της όποιας πνευματικής ηγεσίας μας είναι τεράστια.

Θυμίζω τα λόγια του Μ. Κούντερα: «Ένα μεγάλο έθνος δεν θα βασανιστεί ποτέ από τα ερωτήματα για τα αίτια και τη δικαιολόγηση της ύπαρξής του... Ένα μικρό έθνος, αντίθετα, στο βαθμό που έχει κάποια σημασία στον κόσμο, πρέπει να την επανεφευρίσκει χωρίς διακοπή, μέρα με την ημέρα»⁶. Αλλιώς είναι καταδικασμένο να εξαφανιστεί.

1. Με τον όρο «φουνταμενταλισμός» εννοούμε την τάση μερίδας της διανοήσης να εγκαταλείπεται σε μια μη δημιουργική προσφυγή στην Παράδοση. Ένα σύνδρομο «φύγης προς τα πίσω», φυγής από τα πραγματικά προβλήματα.

2. Η κατάρρευση του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού» μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα των αδιεξόδων της μαρξιστικής παράδοσης, αδιεξόδων που είχαν αναφανεί με έναν ολοκληρωμένο τρόπο από τη δεκαετία του '70. (Βλ. Θ. Ζιάκα: «Εθνισμός και Αριστερά». Πελεκάνος. Αθήνα 1989).

3. Χάρη στην εθνική στρατηγική της Προστασίας και του Εκουγχρονισμού, η πολιτιστική εξάρτηση του νεοελληνικού έθνους προηγείται της οικονομικής και πολιτικής εξάρτησης και αποτελεί τη βάση τους. Και κατά

τούτο διαφέρει η νεοελληνική εξάρτηση από το γνωστό πρότυπο που έχει προωθήσει η αποικιοκρατία και ο ιμπεριαλισμός. Πράγμα που διέφυγε εντελώς της προσοχής των δικών μας αντιιμπεριαλιστών. (Για την ήδη χρεωκοπημένη στρατηγική της Προστασίας και του Εκουγχρονισμού βλ. Θ. Ζιάκα: «Παιδεία και Εθνισμός». Ελλοπία τ. 2).

4. Για τον νεοελληνικό κοινοτισμό, ως εναλλακτική λύση στον κρατισμό, πολλά μπορεί να μάθει ο αναγνώστης από τα βιβλία των Κ. Καραβίδα, Ν. Πανταζόπουλου, Δ. Δαυηλιδής κ.ά.

5. Για μια εκτενέστερη συζήτηση των προβλημάτων αυτών παραπέμπουμε τον αναγνώστη στο καιρίο βιβλίο του Γερ. Κακλαμάνη: «Επί της δομής του νεοελληνικού κράτους». (Εκδόσεις Εικοστού Πρώτου. Αθήνα. Β' έκδοση 1990).

6. Βλ. «Ελλοπία», τ. 2.

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ ΣΕ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ

του πρωτοπρεσβύτερου

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ

Ἡ πρόκληση τοῦ Γάλλου ἱστορικοῦ Ζ. Μπ. Ντυροζέλ (Duroselle) ἀποδείχθηκε τελικά, εὐεργετική γιά μᾶς τοὺς Ἕλληνες. Τό πρόβλημα πού ἔθεσε τό γνωστό πιά βιβλίο του «ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ», λειτούργησε ἀνάμεσά μας ἐποικοδομητικά, ἀφυπνίζοντας τή συνείδησή μας καί ἀναγκάζοντας τήν νά τοποθετηθεῖ κριτικά ἀπέναντι στήν Εὐρώπη, ἀποτιμώντας ὅμως συγχρόνως κριτικά καί τή δική μας ἱστορική παρουσία. Καί εἶναι καί τά δύο ὄχι τόσο εὐκόλα στήν ἐποχή μας. Διότι ἡ μανία τοῦ ἐξευρωπαϊσμοῦ ἔχει μεταβάλει σέ «ταμποῦ» τήν «καθολική μητρόπολή μας» (Κ. Μοσκώφ), προβαλλόμενη ἀπό τήν πολιτική συνθηματολογία ὡς «γῆ ἐπαγγελίας», σέ σημεῖο πού κάθε τι τό ἐθνικό νά ὑποχωρεῖ, ὑποτασσόμενο στό Κοινοτικό, σύμφωνα μέ τό κυρίαρχο στήν Κοινότητα αἶτημα γιά δημιουργία «ἐνιαίας εὐρωπαϊκῆς συνειδήσεως». Ὁ κ. Ντυροζέλ ἀθελά του, βοήθησε τήν αὐτοσυνείδησή μας, νά ἐπαναλειτουργήσει, καί ὄχι μόνο στό χῶρο τῆς πολιτικῆς ἢ τῆς κοινωνίας, ἀλλά πολύ περισσότερο στό χῶρο τῆς ἐπιστήμης.

Ἀπό 1-4 Ἰουνίου ἐ.ἐ. συνήλθε στό «Εὐρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφῶν» τό πρῶτο «Διεθνές Συνέδριο Ἑλληνικῆς Ἱστορίας», μέ θέμα: «Ἡ σύλληψη (conception!) τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπό τοὺς ἱστορικούς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης». Σκοπός, σύμφωνα μέ τό Πρόγραμμα τοῦ Συνεδρίου, ἦταν νά προβληθεῖ «τό ἐρευνητικό ἔργο τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων (sic) ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι μελετοῦν τόν τρόπο, μέ τόν ὁποῖο ὁ Ἑλληνισμός ἀξιολογεῖται καί βιώνεται ἀπό τήν κοινωνική, τήν οικονομική καί τήν πολιτική πραγματικότητα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης».

Ἀνεξάρτητα ἀπό τοὺς εἰδικότερους στόχους τῶν Ὄργανωτῶν τοῦ Συνεδρίου, σημασία ἔχει ὅτι ἕνας ἀριθμός Ἑλλήνων καί Ξένων ἐπιστημόνων (ἱστορικών, φιλοσόφων, κοινωνιολόγων καί πολιτειολόγων), εἶχαν τήν εὐκαιρία νά ἀκούσουν ὁ ἕνας τόν ἄλλον, νά συζητήσουν καί νά προσεγγίσουν κριτικά τή στάση τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστοριογραφίας ἀπέναντι στήν Ἑλληνικότητα καί συγχρόνως νά ἐπιτύχουν τή θέαση τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας μέ κριτήρια κυρίως ἑλληνικά, ἐπιβεβαιώνοντας ἔτσι, ὡς ἕνα βαθμό, καί τήν ἐνηλικίωση τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης.

Ἐχουν ἤδη γραφεῖ γιά τό Συνέδριο αὐτό κριτικές στόν καθημερινό Τύπο, ὄχι μόνο ἀπό παρόντες, ἀλλά καί ἀπόντες, ὥστε νά ἐξηγεῖται τό περίεργο νά ἀναφέρονται ἀπόντες σύνεδροι ὡς παρόντες καί νά ἐκθειάζεται μάλιστα καί ἡ συμβολή

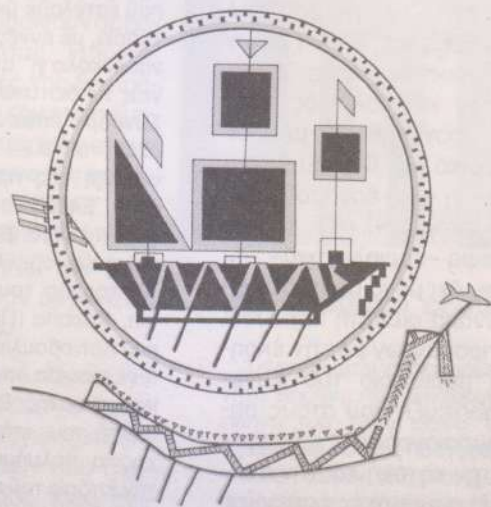
τους! Εἶναι ἕνα δείγμα τοῦ ἐπιπέδου τῆς νεοελληνικῆς κριτικῆς καί δικαιολογεῖ καί τήν παρούσα καθυστερημένη κριτική προσέγγιση τοῦ Συνεδρίου, πού φιλοδοξεῖ –βλέποντας «ἐκ τῶν ἔνδον» τίς ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου– νά σταθεῖ σέ κάποιες ἐπακριβώσεις ὡς πρὸς τίς τάσεις, πού κυριάρχησαν σ' αὐτό, δείχνοντας «τό κατά δύναμιν» τήν ἰδεολογική ταυτότητά του.

Στό Συνέδριο πήραν μέρος πενήντα περίπου Ἕλληνες καί Ξένοι ἐπιστήμονες. Ἀσφαλῶς ὁ σύντομος χρόνος προετοιμασίας δέν ἔδωσε τή δυνατότητα γιά πρόσκληση περισσότερων, καί κυρίως Ξένων. Μόνο δῶδεκα ἦταν οἱ Ξένες ἀνακοινώσεις καί οἱ περισσότερες συνδέονταν μέ τό «Φεστιβάλ Εὐρωπαϊκῆς Ἱστορίας» (βλ. παρακάτω). Ὁ λόγος δόθηκε στους Ἕλληνες πρωταρχικά, ἐνῶ οἱ παρόντες Ξένοι χάραξαν μέ τίς ἀνακοινώσεις τους κά-



ἔλλοπία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ



ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ '90

ΤΕΥΧΟΣ 3 • ΑΡΧ. 350

ποια εισαγωγικά πλαίσια, παρουσιάζοντας δειγματοληπτικά, ο καθένας από τη σκοπιά του, κάποιες όψεις της δυτικής ιστοριογραφίας. Έτσι, ο Δρ. Χ. Γκουτιερρέζ Βέγκα (πρέσβυς του Μεξικού στην Ελλάδα) παρουσίασε τον μεξικανό ελληνιστή Άλφονσο Ρέγιες και την όφειλή της ισπανικής γλώσσας στην ελληνική (42.000 λέξεις περίπου): ο γνωστός γερμανός ακαδημαϊκός Ι. Ίρμσερ μίλησε για τη «σύλληψη» του Έλληνισμού από τον Άγγλο ιστορικό Έντ. Γίββων και ο πολύ γνωστός στους Έλληνες ιστορικός και πολιτικός Κρίς Γουντχάουζ άσχολήθηκε με τον Άγγλο ιστορικό Τζ. Φίνλεϊ και τη «μεταμόρφωση –στο έργο του– της ελληνικής ιστορίας». Ο τελευταίος «έκλεψε –κυριολεκτικά– την παράσταση», όχι μόνο με τη διακριτική, και συνάμα αισθητή παρουσία του, αλλά προπάντων με την έκρηκτική (στο περιθώριο του Συνεδρίου) συνέντευξη του στους παρόντες δημοσιογράφους, αναφερόμενος στην κατοχή και την αντίσταση και τις σημαντικές έμπειρίες του. Οι κριτικές τοποθετήσεις του για πρόσωπα και πράγματα της περιόδου εκείνης αποτελούσαν ζωντανή τοποθέτηση ενός Ξένου ιστορικού απέναντι σε κρίσιμες στιγμές της νεώτερής μας ιστορίας.

Τό κύριο μέρος των εισηγήσεων-ανακοινώσεων καλύφθηκε από Έλληνες. Οι 42 ανακοινώσεις τους (διαβάσθηκαν οι 40) χωρίστηκαν σε δύο εύρεις ενότητες: α) «Η Ευρωπαϊκή ιστορία της Εύρώπης» και β) «Ο Έλληνισμός και οι ιστορικοί της Δυτικής Εύρώπης». Θα τραβούσε πολύ σε μάκρος, αν επιχειρούσαμε μία λεπτομερέστερη θεώρηση των ανακοινώσεων, πολλές από τις οποίες διακρίνονταν όχι μόνο για πρωτοτυπία, αλλά και για θέση σημαντικών προβλημάτων, μέσα στο πνεύμα της σύγχρονης ιστορικής επιστήμης και ιστορικής κριτικής.

Τό βάρος, βέβαια, έπεσε στη δεύτερη ένότητα, ή οποία συγκέντρωσε και τις περισσότερες ανα-

κοινώσεις, αφού άφορούσε στο κύριο θέμα του Συνεδρίου. Η τελευταία συνεδρία άφιέρώθηκε στην κριτική παρουσίαση των συγχρόνων έθνικών μας προβλημάτων (βορειο-ηπειρωτικό, «μακεδονικό», κυπριακό) μέσα από τό πρίσμα της ευρωπαϊκής ιστοριογραφίας.

Ανάμεσα στις δύο αυτές ενότητες εντάχθηκε από τους Όργανωτές του Συνεδρίου ή παρουσίαση του «Φεστιβάλ Ευρωπαϊκής Ιστορίας» (Φ.Ε.Ι.), πού κατέλαβε μία ολόκληρη πρωινή συνεδρία, με έννεά ανακοινώσεις. Δέν είναι εύκολο γι' αυτό νά παραβλέψει κανείς τις διατυπωθείσες ύποψεις, ότι τό Συνέδριο έπικεντρωνόταν στην παρουσίαση του Φ.Ε.Ι. και στόχευε στην ύποστήριξη της πρώτης όργάνωσής του στην Ελλάδα τό 1992. Τί είναι όμως αυτό τό Φεστιβάλ; Μέ έδρα τό Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Χάγη) και μέλη της Έπιτροπής του πρόσωπα, όπως ο Ε. Μπ. Κρέσπο (Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου), ο Β. Ζ. Ντ' Έσταίν, ή γερμανίδα «πράσινη» Π. Κέλλυ και ή κοσμοναύτης Β. Τερέσκοβα, έχει ως σκοπό του: «τή διοργάνωση κάθε δύο χρόνια πολυήμερων έκδηλώσεων γιά την ιστορία του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Οι έκδηλώσεις αυτές θά γίνονται κάθε φορά σε μία διαφορετική από τις 33 (!) χώρες της Εύρώπης, αλλά πάντα με τό ίδιο περιεχόμενο». Ποιά είναι τό περιεχόμενο αυτό; Έξι γυναίκες και έξι άνδρες **ιστορικοί** από κάθε μία από τις 33 ευρωπαϊκές χώρες (ανάμεσά τους και τό Βατικανό!) θά παρουσιάζουν ισάριθμες μορφές από τή μυθολογία, τή λογοτεχνία και τήν ιστορία της χώρας τους, γιά τήν ανάδειξη του ζωτικής σημασίας ρόλου τους στον ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Τό Φ.Ε.Ι. θά περιλαμβάνει ακόμη «έπιστημονικό συμπόσιο ευρωπαϊκής ιστορίας» (τό παρόν ήταν άσφαλώς ένα πρώτο δείγμα), συναυλίες αρχαίας, μεσαιωνικής, αναγεννησιακής, κλασικής και σύγχρονης μουσικής και ειδικό έορτασμό της ιστορίας μιάς συγκεκριμένης περιόδου της οργανώτριας κάθε φορά χώρας. Πανηγύρι, έπιστήμη, τέχνη, γιορτές θά είναι μ' άλλα λόγια τό περιεχόμενο του Φ.Ε.Ι. Δύο από τις ειδικές γιά τό Φ.Ε.Ι. εισηγήσεις έπιτρέπουν κάποιους ιδιαίτερους συμπερασμούς: «Σκέψεις γιά τήν ανάπτυξη μιάς ευρωπαϊκής συνείδησης» (ήταν ή ανακοίνωση του Μπ. Ζαμαρόν, γενικού αντιπροσώπου του ευρωπαϊκού κέντρου «Ρ. Σουμάν») και φανερώνει ένα από τά βασικότερα

αίτήματα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας γιά τήν έπίτευξη της ένότητας της: τή δημιουργία (άρα δέν ύπάρχει –και πράγματι δέν ύπάρχει) κοινής πολιτιστικής και ιστορικής συνείδησης στην σημερινή Εύρώπη. Καί αυτό τόν στόχο θέλει νά έξυμνηρήσει, μαζί με τόσα άλλα μέσα, και τό Φ.Ε.Ι. Τό «πώς» είναι άλλη ύπόθεση, πού άφήνει χώρο γιά πολλούς συνειρμούς. Αντίθετα ή ανακοίνωση του κ. Φρ. Κάντεν «Γιά μία ευρωπαϊκή Ιστορική Έπιθεώρηση» μπορεί νά χαιρετισθεί μέ ένθουσιασμό, διότι –αν πραγματοποιηθεί– θά όπλσει τήν ιστορική ευρωπαϊκή έπιστήμη με ένα σημαντικό έργαλειό δουλειάς, πού ή άπουσία του είναι σήμερα αισθητή. Τό Συνέδριο –περιτό νά λεχθεί– με ένθουσιασμό χειροκρότησε τήν ιδέα του Φ.Ε.Ι. και ύποστηριξε με ειδικό ψήφισμά του τήν πρώτη όργάνωσή του τό 1992 στη χώρα μας.

Η αναφορά στο Φ.Ε.Ι. από μέλη της ίδιας της κοινότητας φώτισε και μία άλλη –καιρία– όψη της σχέσης μας μαζί της. Είναι τό θέμα της συνέχειας της γλώσσας μας. Θεωρητικά όλες οι γλώσσες των λαών της Εύρώπης έχουν θέση στην «ευρωπαϊκή αυτοκρατορία», πού ύποστασιοποιείται τό 1992. Τελικά όμως, όπως άκούσαμε, μία γλώσσα, μένει ως κύριο όργανο έπικοινωνίας, ή Άγγλική. Αυτή θά είναι κυρίαρχη γλώσσα των Φ.Ε.Ι. Η Εύρώπη τό δηλώνει ήδη στα κείμενά της, χρειάζεται δυνατότητα γλωσσικής έπικοινωνίας. Η «παράθεση» σύνολης της ζωής μας στην Κοινότητα είναι βέβαιο ότι θά κρίνει και τήν έπιβίωση της γλώσσας μας, θεμελιώδους στοιχείου του πολιτισμού μας.

Θα κλείσουμε τήν παρουσίαση του Συνεδρίου με κάποιες διαπιστώσεις. Οι Ευρωπαίοι ιστορικοί, μιλώντας γιά Ελλάδα και ελληνικό πολιτισμό έννουν κυρίως τήν ελληνική αρχαιότητα. Αυτή τήν Ελλάδα δέχονται ως ένα σημείο θεμέλιο της Εύρώπης και του πολιτισμού της. Η μετακαρλομάγνεια όμως Εύρώπη έχει τό δικό της πολιτισμό, πού έμεινε άνεπηρέαστος από τόν πολιτισμό της χριστιανικής Ελλάδας, δηλαδή της Ρωμανίας (Βυζαντίου). Η Ρωμηοσύνη (ή Έλληνικότητα) στη χριστιανική διάστασή της) άποδεικνύεται πολιτισμικό μέγεθος στους αντίποδες της νεώτερης Εύρώπης.

Η μονομερής αυτή στροφή όμως

στην αρχαιότητα χαρακτηρίζει πολύ έντονα έμάς τους Έλληνες έρευνητές. Όλοι οι έυρωπαϊζοντες Έλληνες φαίνονται τελικά – έστω και tacite – να περιορίζουν τον Έλληνισμό στην αρχαία περίοδο της ζωής του. Διαισθανόμενοι την άγεφύρωτη απόσταση της σημερινής Εύρώπης από την « Όρθοδοξία-Ρωμhosύνη», προβάλλουν την αρχαία Ελλάδα – ακόμη και την αρχαιοελληνική μυθολογία και θρησκεία – για να διαπιστωθούν διασυνδέσεις με την Εύρώπη και να σταθεροποιήσουν τη δική μας θέση σ' αυτή! Τελικά όμως έτσι αντιμετώπισθηκε από μās και τό πρόβλημα Ντιροζέλ. Ό Γάλλος ιστορικός δεν δίστασε να διακηρύξει ότι αισθάνεται Ρωμαίος, Κέλτης, Φράγκος και καθόλου Έλληνας. Καί μεις, αλαφιασμένοι, διότι μās αποκλείει από την Πανεурώπη, άρπαχθήκαμε από τό έπιφανειακό γλωσσικό έπιχείρημα, έπισημαίνοντας την έντονη παρουσία Έλληνικής στο γλωσσικό θησαυρό των λαών της Εύρώπης. Μπορούν όμως τά άναμφισβήτητα γλωσσικά δάνεια να έξαντλήσουν όλο τό θέμα του πολιτισμού; Πέρα και πάνω από τον πολιτισμό των μνημείων υπάρχει ό πολιτισμός της ψυχής κατά τον Α. Τοιγθε. Ό Ντιροζέλ πέρα από τις όποιες σκοπιμότητες του – ξέρει καλά πόσο έχει διαφοροποιηθεί ό έυρωπαϊκός πολιτισμός από την Ρωμhosύνη, αλλά και την έλληνική αρχαιότητα, μετά τον Καρλομάγνο. Έμεις όμως δεν θέλουμε να τό καταλάβουμε και έπιμένουμε στην έλληνική αρχαιότητα, θάβοντας την άληθινή μας ταυτότητα, για να μην άποχαρακτηρισθούμε από Έυρωπαίοι.

Πεποίθησή μου είναι, ότι στεκόμαστε και μεις σήμερα άπέναντι στην Εύρώπη, όπως και οι παρατάξεις των Ένωτικών-Άνθενωτικών, του Βυζαντίου και της Τουρκοκρατίας. Μόνο που τά ποσοστά έχουν τώρα αντίμεταθεθεί και τά όνόματα κάπως άλλαξει. Ένωτικοί είναι σήμερα οι Έυρωπαϊζοντες-δυτικοφρονες. Άνθενωτικοί οι Ρωμhoί - Πατερικοί. Οι πρώτοι μπαίνουν στην Εύρώπη με τη συνείδηση του Πλήθωνα· οι δεύτε-

ροι βλέπουν την Εύρώπη μέσα από τό πρίσμα του Γρηγορίου Παλαμά και του Μάρκου του Εύγενικού, και χωρίς να άπορρίπτουν την αρχαιότητα στο σύνολό της, δεν στάματούν σ' αυτήν, αλλά δέχονται τον Έλληνισμό σ' όλη τη διαχρονία του καταφάσκοντας και τη Ρωμαϊκή διάστασή του, ως πατερική συνέχειά του. Γι' αυτό όταν δεν έκπροσωπούνται – ίσοδύναμα – και οι δύο τάσεις, μένουν περιθώρια για σφαλερούς συμπερασμούς, που άποβαίνουν σέ βάρος της πραγματικότητας. Ό πολιτική με τις σκοπιμότητές της θά πρέπει να μένει έξω από την έπιστήμη. Διαφορετικά κινδυνεύει ή έπιστήμη να μεταβληθεί σε όργανο της πολιτικο-κομματικής προπαγάνδας. Και είμαστε βέβαιοι ότι δεν είναι αυτή ή βούληση του Κέντρου των Δελφών, τουλάχιστον, όταν όργανώνει έπιστημονικά συνέδρια.

Ένα από τά πιο θετικά σημεία του Συνεδρίου ήταν ή δημιουργία δυνατοτήτων άλληλοπροσέγγισης και άλληλογνωριμίας ιστορικών που άνήκουν σε διαφορετικούς ιδεολογικούς χώρους. Για μία ακόμη φορά άποδείχθηκε στην πράξη ή σημασία του διαλόγου. Γιατί, και όταν ακόμη ή σύμπτωση άποδειχθεί άδύνατη, μένει ό προβληματισμός και στις δύο πλευρές, που θά προκαλεί μόνιμα και δημιουργικά την έπιστημονική συνείδηση. Καί είναι γεγονός ό ό έπιστημονικός διάλογος κρύβει άνυπολόγιστες δυνάμεις και δυνατότητες συνάμα. Δεν είναι γι' αυτό περιεργο ό ό προεδρεύων μιάς συνεδρίας, μετά από μία άνακοίνωση, διατύπωσε τη θέση ό ό δεν μπορούμε να μιλούμε άπλως για «Εύρώπη των Λαών», αλλά και για «Εύρώπη των Πολιτισμών», καταφάσκοντας έτσι την πολιτισμική ποικιλία του έυρωπαϊκού χώρου. Πιστεύουμε γι' αυτό ό ό, αν άκολουθήσουν και άλλα παρόμοια συνέδρια, με διευρυμένη συμμετοχή σ' όλο τό φάσμα της σημερινής Έλληνικής Ίδεολογίας, θά υπάρξει κάποια δυνατότητα για ένιαία (έλληνοτρόπη δηλαδή) θέαση της Εύρώπης και του νέου κόσμου, που άνοίγει για μās τό 1992.



Αφιερωμένο εξαιρετικά...

Το παρακάτω απόσπασμα του περιηγητή Boutan, που επισκέφθηκε τη Μυτιλήνη του 19ου αιώνα, αφιερώνεται εξαιρετικά στους συγγραφείς της... «Νέας» Ευρωπαϊκής Ιστορίας που δεν μπαίνουν στον κόπο να αναφερθούν καθόλου στην Νέο Ελληνισμό:

20 λεπτά από τη Σκάλα της Βρισάς, στο ακρωτήρι του Βούρκου, υπάρχουν χαλάσματα ενός παλαιοχριστιανικού εξωκκλησιού. Κι αν δεν έρχεται ποτέ κανένας παπάς να λειτουργήσει, το μικρό καντήλι του ιερού είναι πάντοτε γεμάτο με λάδι... κοντά στην είσοδό του υπάρχουν δύο ιωνικοί κίονες, από άσπρο μάρμαρο. Λέγεται Άγιος Φωκάς, ο Άγιος του φωτός, που εύκολα μας κάνει να σκεφτούμε ό ό εδώ υπήρχε ένας ναός του Απόλλωνα, ο οποίος κατά τη χριστιανική εποχή έγινε εκκλησία και κράτησε και αυτό, το ειδωλολατρικό του όνομα. Το βράδυ στη Βρισά, ένας Έλληνας που δεν είχε διαβάσει αρχαία κείμενα, γιατί δύσκολα ήξερε και απλή ανάγνωση, με ρώτησε: «Επήγατε η ευγένειά σας εις τον ναόν του ηλίου;». Κι αυτή η ερώτηση που έγινε ανάμεσα σε δεκαπέντε χωρικούς δεν παραξένεψε κανέναν. Όλοι την κατάλαβαν...».

Μήπως, λοιπόν, ό κύριος Ντιροζέλ, «άπόγονος Γερμανών και Κελτών» κατά δήλωσή του στην «Ελευθεροτυπία», έχει κάποιο καλύτερο παράδειγμα διατήρησης της ιστορικής μνήμης στον Ευρωπαϊκό χώρο;

ΤΟΥΡΚΙΑ, ΒΑΛΚΑΝΙΑ, ΠΑΝΤΟΥΡΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο «ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΣΜΟΣ» ΤΟΥ Δ.Ν.ΚΙΤΣΙΚΗ

του Κώστα Π. Κύρρη

Στη σειρά των δεκάδων θετικών κριτικών αναλύσεων του βιβλίου μου «**Τουρκία και Βαλκάνια**» (Ιστορικό Δοκίμιο, έκδ. «Εστία», Αθήνα 1986, σ. 357) από Ευρωπαίους, Έλληνες και άλλους ειδικούς επιστήμονες, προστέθηκε η πρώτη αρνητική κριτική πριν ένα μήνα. Οφείλεται στον Έλληνα καθηγητή του Πανεπιστημίου της Οττάβας στον Καναδά κ. Δημήτρη Ν. Κιτσίκη και δημοσιεύθηκε στο περιοδικό του Παρισιού *CEMOTI: Cahiers d'étude de la Méditerranée Orientale et du Monde Turco-Iranien*, No 9, 1990, σ.σ. 95-97. Επειδή η κριτική του κ. Δ. Ν. Κιτσίκη θέτει ζωτικά θέματα επιστημολογικά και εθνικά του νέου και δη του σύγχρονου ελληνισμού σε σχέση με τους Τούρκους και την Τουρκία κατά τρόπο εσφαλμένο και από κάθε άποψη απαράδεκτο, θα επιχειρήσω σύντομη απάντηση αλλά χωρίς πολλές βιβλιογραφικές παραπομπές, οι οποίες υπάρχουν στο πλήρες κείμενο της γαλλικής απαντήσεώς μου που θα δημοσιευθεί σε άλλο χώρο στο εξωτερικό.

α. Ο κ. Δ.Ν.Κ. ισχυρίζεται ότι «*οι Δυτικοευρωπαίοι είναι οι εφευρέτες του σωβινιστικού εθνικισμού, που τον εξήγαγαν στον υπόλοιπο κόσμο*», που τώρα «*πλέει στο αίμα αυτής της καταστρεπτικής ιδεολογίας*», όπως ο Λίβανος.

Στα Βαλκάνια αναφέρει παραδείγματα εθνικιστικού πυρετού εκείνα της Αλβανικής μειονότητας στη Γιουγκοσλαβία, της Ουγγρικής στη Ρουμανία, της «*Τουρκικής στη Βουλγαρία και στην Ελλάδα*» και της Ελληνικής στην Αλβανία: προσθέτει δε και την Κουρδική στην Τουρκία. Παρατηρήσεις:

α. 1. Εν όψει της γενικής φιλοσοφίας της κριτικής του, την παραδοχή υπάρξεως **εθνικιστικού πυρετού των Κούρδων**, του μεγάλου αυτού καταπιεζομένου έθνους της περιοχής μας, την θεωρώ θετικό στοιχείο της κριτικής του, το μόνο ίσως. Για τους Κούρδους ομιλώ και εγώ στο βιβλίο μου σύντομα.

α. 2. Κανείς σοβαρός ιστορικός δε δέχεται την δογματική άποψη του Δ.Ν.Κ. για «**εφεύρεση**» και «**εξαγωγή**» του **σωβινισμού** κλπ. από τους Δυτικοευρωπαίους. Ο σωβινισμός, ακραία μορφή του εθνικισμού, υπήρχε πάντα, ήδη από την αρχαιότητα, με μορφές διαφορετικές βεβαίως από τις νεότερες και τις σημερινές, στις οποίες ενεπλάκησαν τα συμφέροντα των βιομηχανικών και εμπορικών κρατών μετά τις ανακαλύψεις, τη βιομηχανική επανάσταση και τη διαμόρφωση των νεότερων κρατικών ενότητων. Αυτές όμως χρησιμοποίησαν υπάρχουσες δομές και καταστάσεις, εθνικές συνειδήσεις και εθνικοθρησκευτικές ταυτότητες. Μεταξύ άλλων και ο γνωστός Τούρκος ιστορικός Kemal Karpat αποδέχεται και τονίζει με έμφραση αυτή την πραγματικότητα (βλέπε το σχετικό άρθρο του στον τόμο «*Ethnic Groups and the State, Edited by Paul Brass, New Jersey, 1985, σ.σ. 94-115, ιδίως σ.σ. 95, 105-107*). Τα ίδια και ο Bernard Leans, ο Immanuel Wallerstein, ο Robert Browning, ο Michael Angold και πλήθος κορυφαίων ιστορικών. Ο τελευταίος σε αρκετές μελέτες του έχει αναλύσει το «**Βυζαντινό εθνικισμό στο κράτος της Νίκαιας**»

(π.χ. στο *Byzantine and Modern Greek Studies I, 1975, σ.σ. 49-70*). Ότι η **Δύση αξιοποίησε με διαιρετικές παρεμβάσεις και υποκινήσεις τους υφισταμένους εθνικισμούς ή και σωβινισμούς** σε διάφορα μέρη του κόσμου, όπως στην Εγγύς και Μέση Ανατολή, προς ίδιον όφελος, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί: η Κύπρος είναι κλασσικό παράδειγμα. Αλλά αυτό είναι τελείως διαφορετικό από το να ισχυρίζεται κάποιος ότι η Δύση «**εφεύρε**» και «**εξήγαγε τον σωβινισμό ή τον εθνικισμό**». Ο ισχυρισμός αυτός είναι παραποίηση και διαστρέβλωση της ιστορικής αλήθειας. Καταλήγει στην παράλογη αντίληψη ότι ο εθνικισμός είναι κάτι το **πλαστό** και το **επιφανειακό**. Και δεν είναι! Κατά καιρούς εξάπτεται και καταπτά σωβινισμός ή διαρκεί για πολύ. Αλλά μπορεί να εξάπτεται διότι υπάρχει.

α. 3. Αντίθετα προς την πραγματικότητα που αποδέχθηκε η συνθήκη της Λωζάννης (1923), ο κ. Δ.Ν.Κ., ειδικός στην περίοδο αυτή, ομιλεί για *Τουρκική μειονότητα στην Δυτική Θράκη*. Αγνοεί το στοιχειώδες γεγονός, ότι οι Πομάκοι, που η Άγκυρα διεκδικεί ως Τούρκους και που αποτελούν σπουδαίο συστατικό των Μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης, δεν έχουν καμμία εθνοφυλετική σχέση με τους Τούρκους, όπως και σημαντικότερο τμήμα των υπολοίπων Μουσουλμάνων της Ελληνικής αυτής περιοχής. Αποδέχεται δηλαδή ο Έλληνας καθηγητής της Οττάβας την άποψη της Άγκυρας, που διαστρεβλώνει την ιστορική πραγματικότητα και παραβιάζει τις συμβατικές υποχρεώσεις που απορρέουν από την Λωζάννη, με στόχο τον εκτουρκισμό των ανθρώπων αυτών και τη διεκδίκηση της Δυτικής Θράκης από την Τουρκία ως Τουρκικού εθνοφυλετικού χώρου στα πλαίσια της ευρύτερης επεκτατικής πολιτικής της. Τα ίδια ισχύουν για τους Βουλγαρορωμαγεθανούς, που όπου κι αν σκάψουν ανακαλύπτουν τους σταυρούς των προγόνων τους Χριστιανών, όπως φαίνεται από σειρά ανασκαφών στην Ροδόπη και αλλού. Δεν θα ομιλήσω για τις άλλες μειονότητες για να μη μακρηγορήσω.

β. Πιο κάτω ο Δ.Ν. Κιτσίκης γράφει: «*ο κ. Κύρρης γεννήθηκε στην Λάπηθο... στο μέρος ακριβώς όπου ο Τουρκικός στρατός απειθιάσθη κατά το 1974. [σημειώνω την αποφυγή χρήσεως της λέξεως **εισβολή**]. Αν και ιστορικός και διευθυντής, από το 1981 έως το 1988 [γρ. 1987], του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών της Κύπρου, ο κ. Κύρρης έχει ανατραφή, όπως η πλειονότητα των Ελλήνων, με το μίσος του Τούρκου εισβολέα, ασιάτη και βαρβάρου. Εξάλλου όλα τα εγχειρίδια διδασκαλίας στην Ελλάδα, όλες οι επίσημες ομιλίες... εξακολουθούν να επαναλαμβάνουν ακούραστα αυτόν το μύθο... Είναι σ' αυτό το πλαίσιο που πρέπει να κρίνουμε αυτό το βιβλίο. Χωρίς καμμία πρωτοτυπία επαναλαμβάνει... όλα τα κλισέ της βαλκανικής ιστοριογραφίας. Το έργο δεν έχει καμμία σχέση ακόμη και μακρινή με την ιστορική αντικειμενικότητα. Ο Δυτικός ιστορικός δύσκολα μπορεί να πιστέψει ότι είναι δυνατό ένα τέτοιο εθνικιστικό παραλήρημα από έναν ιστορικό που είναι παρ' όλα αυτά άνθρωπος καλών προθέσεων, ένας σοφός στον τομέα*

ΚΑΤΕΒΑ ΚΑΤΟ ΡΕΕΕ!..



του και εντούτοις δεν αντιλαμβάνεται το κακό που τον πλήττει». (σ.σ. 95-96). Παρατηρήσεις:

β. 1. Παρά την εθνικιστική ανατροφή όλων μας στην Κύπρο, και Ελλήνων και Τούρκων κ.λ.π., οι σχέσεις μεταξύ των διαφόρων κοινοτήτων ήσαν γενικά φιλικές και αρμονικές έως το 1955. Τότε η παρέμβαση της Τουρκίας για να καταστείλει σε συνεργασία με τους Βρεττανούς αποικιοκράτες τον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων της Κύπρου, προκάλεσε τις τεχνητές διακοινοτικές ταραχές και εν συνεχεία τον υποχρεωτικό ξεριζωμό και την αυτοαπομόνωση των Τουρκοκυπρίων από τις εξτρεμιστικές ομάδες της Τ.Μ.Τ. (1964 κ. εξ.), **παρά την θέληση του απλού λαού**, αν και δυστυχώς υπήρξαν και από μέρους μας κάποιες απαράδεκτες ενέργειες ή παραλείψεις που διευκόλυναν το έργο της Τ.Μ.Τ.

Έως το 1964 οι σχέσεις μου με τους Τουρκοκυπρίους ήσαν στενότερες. Πολλοί από τους καλύτερους φίλους μου ήσαν Τουρκοκύπριοι, όπως συνέβαινε με πάρα πολλούς Έλληνες της Κύπρου. Και ως τα σήμερα διατηρούμε επικοινωνία με διάφορους τρόπους. Η εικόνα του «**Τούρκου εισβολέα βάρβαρου Ασιάτη**» είναι κάτι άλλο από την πιο πάνω αρμονική συμβίωση, καρπό ειρηνικής συνύπαρξης υπό κοινές συνθήκες δουλείας και καταπίεσης Ελλήνων και Μουσουλμάνων ή και Κρυπτοχριστιανών για αιώνες, και μόλις πρόσφατα Τουρκοκυπρίων. Η καταπίεση του κατακτητή, Τούρκου ή Βρεττανού, έπληττε σε μεγάλο βαθμό κατά τον ίδιο τρόπο και τις δύο κοινότητες. Παρά την ύπαρξη Τουρκικών στοιχείων γλωσσικών, πολιτιστικών, εθνολογικών κ.ά. στην Μουσουλμανική μειονότητα, αυτή είχε σε μεγάλο βαθμό την ίδια κουλτούρα με την Ελληνική πλειοψηφία (βλ. *Halkbilim Sempozyumları... I, II, III, IV*, Κωνσταντινούπολη [Λευκωσία], 1986, σποράδην, π.χ. βλ. σ.σ. 13-17, 25-27 κ.α.).

β. 2. Την εικόνα του «**Τούρκου εισβολέα κ.λ.π.**» δεν την διαμόρφωσε στην ψυχή μας το σχολείο μόνο, αλλά κυρίως η ιστορική και λαογραφική παράδοση και τα οδυνηρά βιώματα του λαού, Ελλήνων και Μουσουλμάνων, που και οι τελευταίοι ήσαν **ραγιάδες**, όπως έχουν αποδείξει πολλοί ιστορικοί, ακόμη και Τούρκοι. Αυτό είναι παμβαλκανικό φαινόμενο και μικρασιατικό, πανελλήνιο και πανοθωμανικό. Στην Ουκρανία, στα Βαλκάνια, στον Λίβανο κ.α. η φράση «**Τούρκικη κεφαλή**» σημαίνει «**βάρβαρο εισβολέα**». Το σχολείο αντανάκλασε την ιστορική πραγματικότητα. Η εικόνα του «**Τούρκου εισβολέα**» δεν κατασκευάστηκε σκόπιμα από κανένα βιβλίο ή σχολείο, αλλά από τρομακτικά βιώματα και μνήμες, που τις διαβάζουμε και σε αυθόρμητα δημοσιεύματα του Ελληνικού τύπου της

Κύπρου αμέσως μετά την Βρετανική κατοχή του 1878. Εξάλλου υπάρχει και η συστηματική συνειδητή αντιχριστιανική και ανθελληνική, αντιβαλκανική και αντιευρωπαϊκή «**φιλοσοφία της ιστορίας**» μέσα στο Τουρκικό εκπαιδευτικό και ιδεολογικό σύστημα. Γι' αυτήν ο κ. Δ.Ν. Κιτσίκης δεν λέγει ούτε λέξη παρά μόνο στο τέλος (σελ. 97) και κατά τρόπον άδικο για τους χριστιανικούς λαούς (βλ. κατωτ., ι, ια, ιβ).

β. 3. Η πρωτοτυπία του βιβλίου μου έχει τονισθεί από πλήθος ειδικούς κριτικούς (π.χ. βλ. *Ελληνικά*, τομ. 39, 1988, σ.σ. 468-470: η συμβολή του συγγραφέα είναι πολύτιμη) όπως ιδιαίτερα και η αναλυτική βιβλιογραφία στο τέλος (σ.σ. 247-342) και η αντικειμενικότητά του. Η ισοπεδωτική κρίση του Δ.Ν.Κ., υποτιμά και αδικεί όσα νέα αυτό προσφέρει κατά τους πλέον έγκυρους κριτές - ειδικούς στην Οθωμανική ιστορία και όχι απλώς στην ιστορία του 20ου αιώνα, στην οποία μόνον ειδικεύεται ο κ. Δ.Ν.Κ. αναρμόδιος επομένως να κρίνει έργο επιστημονικό που αναφέρεται στους 11ο - 19ο αιώνες.

β. 4. Ποιό είναι «**το κακό που με πλήττει χωρίς να το καταλαβαίνω**» λόγω του περιορισμένου του βιβλίου μου; Μήπως ο Έλληνας καθηγητής της Οττάβας εννοεί ότι με το βιβλίο μου αυτό το «**αντιτουρκικό**» προκαλώ την μήνιν της «**Μεγάλης Τουρκίας**», που μπορεί και να τιμωρήσει και μένα και όλους τους Έλληνες ίσως γι' αυτήν την «**πρόκληση**»; Θα έπρεπε ο Δ.Ν.Κ. να είναι σαφέστερος στο σημείο αυτό!, για να με βοηθήσει και μένα και τους υπόλοιπους «**αδελφούς**» του Έλληνες να «**προστατευθώ**» από το μεγάλο, όπως υποψιάζομαι, «**κακό που με πλήττει**».

Μήπως η φράση αυτή του Δ.Ν.Κ. είναι συνέχεια της ωμής προειδοποίησώς του στο σπίτι μου, λίγους μήνες μετά την Τουρκική εισβολή του 1974; Τότε βλεπόντας τον σκλαβωμένο Πενταδάκτυλο, μου είπε επί λέξει: «**Πρόκειται για κατάκτηση ακόμη μερική. Μια μέρα αυτή θα ολοκληρωθή και θα χάσετε όλη την Κύπρο**». Εάν αυτό εννοή με τη φράση του, όπως υποψιάζομαι βάσιμα, τότε η εικόνα του «**βάρβαρου Ασιάτη επιδρομέα Τούρκου**» ενισχύεται αποφασιστικά! Δεν είναι, λοιπόν, «**μύθος**» όπως ισχυρίζεται ο κ. Κιτσίκης. Η Τουρκία δεν ανέχεται τον επιστημονικό διάλογο και απειλεί να τιμωρήσει και τιμωρεί, όσους εκθέτουν τον ιστορικό της ρόλο, με όλεθρο και εξόντωση! Αυτό το «**παράληρημα**» δεν προέρχεται από το βιβλίο μου, αλλά από την κριτική του Έλληνα καθηγητού της Οττάβας!, ο οποίος αγνοεί ή προσποιείται ότι αγνοεί την τέραστια βιβλιογραφία για τον «**Ασιατικό δεσποτισμό**», κύριος ενσαρκωτής του οποίου υπήρξε η Οθωμανική αυτοκρατορία και δυστυχώς η νεότερη Τουρκία στην περιοχή μας - ασφαλώς όχι μόνη αυτή.

γ. Καταπληκτική είναι η αμφισβήτηση από τον Δ.Ν.Κ. του επεκτατισμού της Τουρκίας στα Βαλκάνια και στην Εγγύς και Μέση Ανατολή, στην Ε.Σ.Σ.Δ. με την χρησιμοποίηση των μουσουλμανικών τουρκοφώνων μειονοτήτων ως στρατηγικών φαλάγγων. Πού ζει ο Δημήτρης Ν. Κιτσίκης; Δεν διαβάζει τον Τουρκικό και τον παγκόσμιο τύπο; Δεν γνωρίζει τις προσπάθειες της Τουρκικής ηγεσίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο να χρησιμοποιήσει τους Αρμενίους της Τουρκίας ως πράκτορες για υποκίνηση φιλοτουρκικών εξεγέρσεων κατά της χριστιανικής και «Ανατολικής» Ρωσίας, όπως την αποκαλεί στα βιβλία του κατ' αντιδιαστολή προς τη Δύση, μεταξύ των μειονοτήτων; Δεν γνωρίζει ότι η άρνηση των Αρμενίων να δεχθούν αυτό τον ρόλο ήταν μια από τις αιτίες που οδήγησαν στην ολοκλήρωση της εξοντώσεως των κατά τον Απρίλιο του 1915 κ.ε.; Δεν γνωρίζει τίποτε για την Αρμενική γενοκτονία, για την εξόντωση και τον εξοικισμό του Ελληνισμού της Μικρασίας στα 1922-23 και πριν; Δεν γνωρίζει τον φορολογικό νόμο για τον *Varlik Vergisi*, στην διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τον εξοντωτικό φόρο κατά των Ελλήνων, Αρμενίων και Εβραίων της Κωνσταντινουπόλεως, που οδήγησε στην οικονομική τους καταστροφή και στη φυσική εξαφάνιση χιλιάδων από αυτούς στις ερήμους της Ανατολικής Τουρκίας, όπου έσπαζαν πέτρες σαν κατάδικοι του ποινικού δικαίου; Τα έχει αφηγηθή όλα αυτά ο **Faik Okte**, ένας από τους πρωτεργάτες της εφαρμογής του νόμου, στο βιβλίο του *Varlik Vergisi Fanası*, Κωνσταντινούπολη 1951, που ανέλυσε ο μεγάλος Τουρκολόγος και Ανατολιστής Bernard Lewis (*The Emergence of Modern Turkey*, Oxford University Press, Royal Institute of International Affairs, 1961, σ.σ. 291-296, 351, 466) και άλλοι ερευνητές. Προφανώς μετά από αυτό, πράκτορες της Τουρκικής κυβέρνησης εξαφάνισαν όλα τα αντίτυπα του βιβλίου του Okte από όλες τις Αμερικανικές και Ευρωπαϊκές πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες. Ευτυχώς από ένα αντίτυπο που σώθηκε έγινε τελευταία ανατύπωση και αγγλική μετάφραση του συνταρακτικού αυτού έργου-μνημείου της διαχρονικής σατανικής Τουρκικής πολιτικής για εξόντωση των μειονοτήτων στο έδαφος της χώρας. Αυτή ακριβώς της πολιτικής που εφαρμόζεται και στην κατεχόμενη Κύπρο με αδυσώπητη συστηματικότητα και ανελέητη μεθοδικότητα.

γ. 1. Δεν μπορεί να μη γνωρίζη ο κ. Δ.Ν.Κ., ανάμεσα σε πλείστα άλλα, το αποκαλυπτικό αρχειακό έργο του Frank Weber, *The Evasive Neutral. Germany, Britain and the Quest for a Turkish Alliance in the Second World War*, Columbia and London, The University of Missouri Press, 1979, στηριγμένο σε έγγραφα του Foreign Office και του Public Record Office, στο οποίο αναλύονται οι ταυτόχρονες διαπραγματεύσεις της Τουρκίας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με τους Γερμανούς και τους Άγγλους για έξοδο της στον πόλεμο με εδαφικά ανταλλάγματα στο Αιγαίο, στα Βαλκάνια, στον Καύκασο, στην Κριμαία, στο Ιράκ, στην Κύπρο κ.α. Τι εξέφραζαν αυτές οι τερατώδεις απαιτήσεις της Τουρκίας παρά τα άσβεστα παντουρκιστικά και παντουρανικά οράματα, για τα οποία ομνλώ στο βιβλίο μου και τα οποία ο Έλληνας καθηγητής της Οττάβας αμφισβητεί με ειρωνεία; Ας σημειωθεί ότι οι διαπραγματεύσεις έβαιναν παράλληλα προς το *Varlik Vergisi*: ήταν και τα δύο όψεις διαφορετικές του ίδιου νομίσματος!

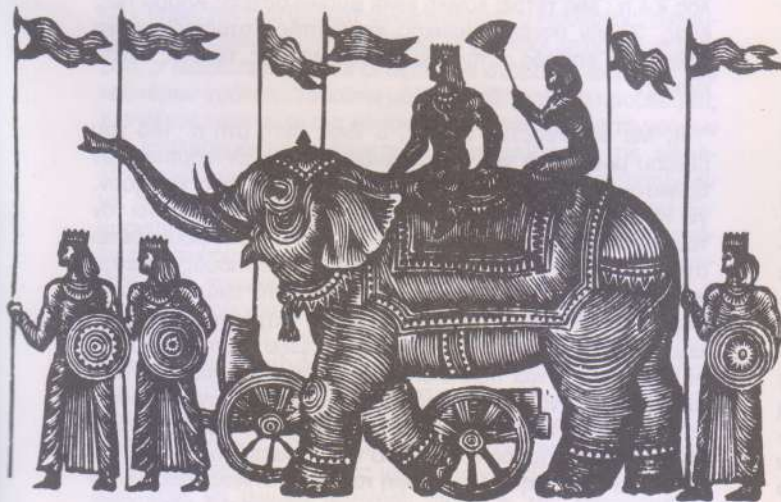
γ. 2. Αγνοεί ο Έλληνας καθηγητής της Οττάβας έτι συνταρακτικώτερο αρχειακό βιβλίο του Ibrahim Hadji Murat Beyili, *Krah "Edelweisa" Bliznij Vostok* [Η κατάρρευση του «Σχεδίου Εντελβίας» και η Εγγύς Ανατολή] Μόσχα, Σοβιετική Ακαδημία Επιστημών, 1977, σ. 320, και άλλες συμπληρωματικές εργασίες του ίδιου στα *Vopros: Istorii* (π.χ. VII 1983, σ.σ. 48-63); Ο Beyili δημοσιεύει συγκλονιστικά έγγραφα για την πολιτική της Τουρκίας στην ίδια περίοδο: τεκμήρια δολιότη-



τος, διπροσωπίας, «πραγματισμού και τυχοδιωκτισμού» κατά τον Fr. Weber (σ.σ. 213-219). Κατά το 1942, όταν η Γερμανική προέλαση στην Ουκρανία έβαινε με επιτυχία, οι Τούρκοι ηγέτες τοποθέτησαν είκοσι έξι (26) μεραρχίες στα Τουρκοσοβιετικά σύνορα για να εγκαθιδρύσουν στον Καύκασο και πέρα την «Ομοσπονδία των Μουσουλμανικών κρατών του Καυκάσου» με τη βοήθεια του Χίτλερ, εισβάλλοντας στην περιοχή στις 24 Αυγούστου 1942 ο πρωθυπουργός Σουκρού Σαράτσογλου δήλωσε στον Γερμανό πρέσβη στην Άγκυρα ότι «**Το Ρωσικό πρόβλημα μπορεί να λυθή από τη Γερμανία μόνον εάν όχι ολιγότεροι από τους μισούς Ρώσους που ζουν στη Ρωσία σκοτωθούν** [από τον Γερμανικό στρατό και τις Τουρκικές μεραρχίες]» (Ibrayim Hadji Mourat Bayili, *Krah*, σ. 207). Η εισβολή στην Κύπρο κατά το θέρους του 1974 ήταν ένα στάδιο εφαρμογής του ίδιου παντουρκιστικού «οράματος» που απέτυχε στην περίοδο 1939-1945, αλλά που με απέραντο θράσος και προπέτεια διατύπωσε το Γενάρη του 1990 ο Τούρκος υπουργός Εrceme-ni Kopukman, προκαλώντας σφοδρές αντιδράσεις πολλών νουνεχών Τούρκων: «**σύντομα πολλά κράτη με τουρκικές σημαίες θα ιδρυθούν στην ΕΣΣΔ και στην Κίνα. Ο 21ος αιώνας θα είναι γεμάτος επιτυχίες για τον Τουρκισμό**». (Newsweek, March 5, 1990, σ. 17, στο άρθρο των Tony Emerson, Sam Cohen και Steve Le Vine, «The Children of Tamerlane», σ.σ. 16-17). Ο πρόεδρος Τ. Οζάλ έσπευσε να μετρίσει τις εντυπώσεις από τη δήλωση του Kopukman, λέγοντας ότι: «**Δεν επιθυμούμε την ίδρυση αυτοκρατορίας. Απλώς θέλουμε οι τουρκόφωνοι λαοί να διατηρήσουν την κουλτούρα και την ταυτότητά τους, όπου και αν ζουν**». Μακάρι να ήταν αυτή η αλήθεια! Η εμμονή στην στρατιωτική κατοχή της Β. Κύπρου αποτελεί αψευδή μαρτυρία ανάμεσα σε πλείστες, για τις ελισσόμενες επεκτατικές βλέψεις της Τουρκικής ηγεσίας. Ας σημειωθεί ότι και ο ίδιος ο Δ.Ν. Κιτσίκης παλαιότερα ετεκμηρίωσε τη διπροσωπία της Τουρκίας, στο βιβλίο του *Η Ελλάδα της 4ης Αυγούστου και οι Μεγάλοι Δυνάμεις. Τα αρχεία του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών 1936-1964*, Αθήναι, 1974, σ.σ. 108-109, 113, 117-119, 101: στις 14 Φεβρουαρίου 1941 η Τουρκική κυβέρνηση αρνήθηκε κάθε βοήθεια στρατιωτική προς την «φίλη και σύμμαχό της» Ελλάδα σε περίπτωση Γερμανικής επιθέσεως, και ταυτόχρονα την πληροφορούσε **παραπλανητικά** ότι δεν υπήρχε πιθανότητα Γερμανικής στρατιωτικής δράσεως στα Βαλκάνια!

δ. Περαιτέρω ο κ. Δ.Ν.Κ. με κατηγορεί για αντίφαση: στην σ. 46 του βιβλίου μου, γράφει, «παρουσιάζω εκ νέου την παρωχημένη εικόνα μιας οθωμανικής κοινωνίας όπου η εκμετάλλευση, δεν εγινόταν μεταξύ τάξεων ασχέτως θρησκείας και εθνικότητας, αλλά μεταξύ ενός κυρίαρχου λαού λαμβανομένου σαν σύνολο, που δεν περιελάμβανε ραγιάδες στους κόλπους του, που δεν επλήρωνε στην πράξη φόρους και ήταν μουσουλμανικός, και ενός κυριαρχούμενου λαού χριστιανικού καταπιεζομένου, που απετελείτο αποκλειστικά από ραγιάδες, με την εξαίρεση των συνεργατών, και που επλήρωνε σχεδόν όλους τους φόρους... Ταυτόχρονα, αντιφάσκοντας στον εαυτό μου», προσθέτει, «στις σ.σ. 123-125 εκθέτω τον αριθμό των φόρων που έπρεπε να πληρώνει ένας μουσουλμάνος» και «στην σ. 141 ομιλώ ακόμη και για ραγιάδες μουσουλμάνους». Παρατηρήσεις:

δ. 1. Στην σ. 46 του βιβλίου μου αναφέρω σε συντομία της εξής μαρτυρία του περιηγητή N. D. Huttrel, που επισκέφθη την Κύπρο στα 1670: «Οι Έλληνες και οι χριστιανοί κάτοικοι δεν μπορούν παρά να είναι φτωχοί λόγω της κακομεταχειρίσεως και της τυραννίας που υφίστανται από τους Τούρκους... μόλις έχουν να φάνε φτωμί ολοχρονής. Πάρα πολλοί από αυτούς, μη μπορώντας να υποφέρουν περισσότερο αυτή την σκληρή τυραννία, θέλουν να γίνουν Τούρκοι: αλλά πολλοί απορρίπτονται [=δεν γίνονται δεκτοί], διότι (λέγουν οι κύριοί τους [=οι Τούρκοι κυβερνήτες]) εάν τους δεχθούν στη Μουσουλμανική πίστη, ο φόρος τους [που εισπράττουν οι κυβερνήτες από την Κύπρο γενικά] θα ελαττωθή πάρα πολύ». (Cl. D. Cobham Excerpta Cypria, Cambridge, 1908, σ. 233). Πολλές άλλες πηγές, Ελληνικές, Κυπριακές, Ευρωπαϊκές, Τουρκικές επιβεβαιώνουν αυτά τα γεγονότα, που δείχνουν την πορεία του εξισλαμισμού, με στόχο την καταβολή μικρότερων φόρων από τους εξισλαμισμένους, όχι την αποφυγή της φορολογίας, που ήταν αδύνατη και για τους μουσουλμάνους. Διότι οι πλείστοι μουσουλμάνοι ήταν και αυτοί ραγιάδες, όπως τονίζω, με τεκμήρια και βιβλιογραφία, όχι μόνο στις σ.σ. 123-125, 141 αλλά και σε πολλά άλλα σημεία του βιβλίου μου, π.χ. βλ. σ.σ. 109-110, κ.α. Ήσαν ραγιάδες και αυτοί, με κάποια δικαιώματα και ελαφρότερη φορολογία: γι' αυτά ακριβώς «ετούρκευαν», φαινομενικά στην αρχή, οι χριστιανοί, που έτσι θα έκαμναν τη ζωή τους κάπως υποφερτή. Επομένως ο Δ.Ν.Κ. παρεξηγεί και παρερμηνεύει τις κεντρικές ιδέες και διαπιστώσεις του βιβλίου μου, παρουσιάζοντας πλαστές αντιφάσεις σ' αυτό.



ε. Πιο κάτω (σ. 96 της κριτικής του), ο Έλληνας καθηγητής της Οπτάβας με κατηγορεί ότι «εξηγώ όλη την ιστορία της χώρας μου, από την πιο μακρινή αρχαιότητα, ως εάν το έθνος και ο εθνικισμός υπήρχαν πάντοτε... έτσι», γράφει, «αναφέρομαι εν εκτάσει στην προδοσία του ελληνικού έθνους κατά τις αρχές της Οθωμανικής κατακτήσεως, από κακούς συνεργάτες [των Τούρκων], ως εάν επρόκειτο για την κατοχή της Χώρας [=της Ελλάδος] από τους Γερμανούς στα 1941-1944». Απαντώ:

ε. 1. Η έννοια της «εθνικής» προδοσίας υπήρχε πράγματι από πολύ παλαιά στη συνείδηση των ιστορικών λαών, ακόμη και των φυλών, με κάποιες διαφορές. Ο προδότης μιας ομάδας, ενός έθνους, ενός λαού, μιας φυλής είναι πάντοτε προδότης, που σιγματίζεται από όλες τις ομάδες με τον ίδιο ή παρόμοιο τρόπο. Όλοι οι Έλληνες της Αρχαίας Ελλάδος, αν και ανήκοντες σε πολλά και διάφορες δομής κράτη, εσιγματίσαν τον γνωστό πληροφοριοδότη του Ξέρξη, Εφιάλτη, που εθεωρήθη προδότης του Έθνους των Ελλήνων (480 π.Χ.), και η κεφαλή του επεκηρύχθη από τους αντιπροσώπους των διαφόρων τότε Ελληνικών κρατών, τους Αμφικτύονες και τους Πυλαγόρες, όπως γράφει ο Ηρόδοτος στις Ιστορίες του (VII, 231-215, VIII, 30, 47, πρβλ. και VII, 172-178) για το εθνικό Συμβούλιο των Ελλήνων στον Ισθμό για την οργάνωση της εθνικής αντίστασης εναντίον των «βαρβάρων» Περσών, βλ. και N. G. L. Hammond, A History of Greece to 322 BC., Oxford, 1959, σσ. 223-227. Εκτός των εμφυλίων πολέμων, το κεντρικό μοτίβο των ιστορικών έργων του Ηροδότου και του Θουκυδίδη, του Ξενοφώντος κ.ά. ήταν η αντιπαράθεση του συνόλου των Ελλήνων με τους «βαρβάρους», π.χ. βλ. Θουκυδίδη Α, 128-138 για την προδοσία των δύο ηρώων του αντιπερσικού αγώνος Γαυσανία και Θεμιστοκλή και τα σκληρά μέτρα που ελήφθησαν εναντίον τους από τις οικείες πατρίδες τους, Σπάρτη και Αθήνα. Βεβαίωτα η εθνική προδοσία είναι πανάρχαιο φαινόμενο. Και στο Βυζάντιο των τελευταίων αιώνων, όπου είχε επανεμφανισθή ο ελληνικός εθνικισμός, όχι μόνο στη Νίκαια (ανωτ., α2) αλλά και στην Κωνσταντινούπολη και σ' όλες τις επαρχίες και πιο πολύ στον Μιστρά με την ομάδα του μεγάλου φιλοσόφου Γεωργίου Πλήθωνος-Γεμιστού, η προδοσία του λαού από πολλούς ηγέτες του συνεργάτες των κατακτητών είχε, σε τελευταία ανάλυση, το νόημα εθνικής προδοσίας. Έστω και αν με τα προνόμια και διάφορους τρόπους προσαρμογής και εξυπηρέτησεως του λαού μια μερίδα της ηγεσίας που συνεργάσθηκε με τους κατακτητές εξιλεώθηκε σε ποικίλλοντα βαθμό. Αν μελετήσει προσεκτικά τις πηγές της τραγικής περιόδου από τον 11ο έως τον 15ο αιώνα, ο κ. Δ.Ν.Κ. θα δη την προδοσία να αναδύεται ανάγλυφη στην αντίληψη του λαού για τους συνεργάτες - «Κουίσιγκς», αν και συχνά και αρκετοί από αυτούς είχαν φοβερά προβλήματα συνειδήσεως και προσπαθούσαν να διατηρήσουν την εθνική τους ταυτότητα και παράδοση μυστικά ή και φανερά. Π.χ. ας δη τα ιστορικά έργα των Γ. Παχυμέρη, Ιω. Καντακουζηνού, Ν. Γρηγορά κ.λ.π., ή τα συνταρακτικά Βραχεία Χρονικά, που καταρώνται τους αποστάτες και τους προδότες, και περιγράφουν με τα μελανώτερα χρώματα τις φοβερές, ανεπίπττες καταστροφές και ανθρώπινες τραγωδίες που προκάλεσε η Τουρκική κατάκτηση της Μικράς Ασίας, των Βαλκανίων και των νήσων - κάτι που επίσης αμφισβητεί ο Δ.Ν.Κ. με ειρωνικές αναφορές. Ανάμεσα στους καταραμένους προδότες των Χρονικών, συγκαταλέγονται πρόγονοι μερικών σημερινών ηγετών της Τουρκίας... Η σχετική βιβλιογραφία είναι τεράστια, και αναφέρεται και χρησιμοποιείται στο βιβλίο μου «Τουρκία και Βαλκάνια», καθώς και σε άλλες εργασίες μου, που γνωρίζει ο Δ.Ν.Κ. Δεν ευθύνομαι εγώ επειδή οι



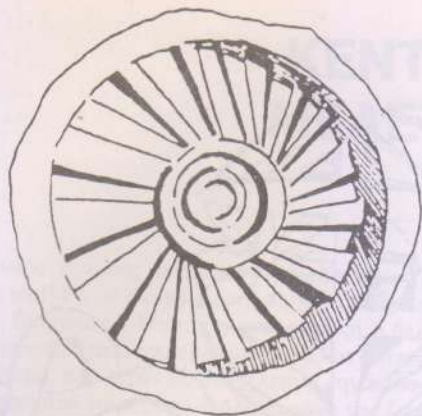
πηγές, έργα αυτοπών, που συμμετέχουν στο δράμα του λαού, ομιλούν για προδότες και αποστάτες. **Δεν κατασκεύασα εγώ την εικόνα του προδότη και του αποστάτη με τη φαντασία μου.** Ας σημειωθεί ότι τα ίδια ισχύουν και για τα Βαλκάνια ως σύνολο, για την Συρία, τον Λίβανο, την Παλαιστίνη κ.λ.π.

στ. Ο Έλλην καθηγητής της Οπτάβας μέμφεται επίσης την κριτική μου εναντίον αρκετών Τούρκων ιστορικών, που προσπαθούν να εξιδανικεύσουν την Οθωμανική αυτοκρατορία και κοινωνία και να την παρουσιάσουν περίπου ως παράδεισο δικαιοσύνης και αρμονίας και απαλλαγμένη από κάθε τυραννία! Ε, τι να πω; **Οι μνήμες είναι ακόμη ζωντανές.** Αλλά και **οι πηγές εύγλωττες, σπαρακτικές.** Είναι κυριολεκτικά ανήκουστο ένας ικανός ιστοριοδίφης, και μάλιστα Έλληνα, όπως ο Δ.Ν.Κ., να αμφισβητή τη τυραννικότητα του Οθωμανικού καθεστώτος και να επικρίνη τη δική μου ανάλυση αυτού του καθεστώτος επειδή διαφέρει από εκείνη των Τούρκων ιστορικών. Θα περίμενα από αυτόν να αντικρούσει με **στοιχεία** την ανάλυσή μου, αν μπορεί, και όχι με δογματικές ειρωνείες. Ας σημειωθεί ότι παρά την αυστηρή κριτική μου για τις αντιεπιστημονικές ερμηνευτικές, εξιδανικευτικές τάσεις των Τούρκων ιστορικών, εκτιμώ βαθύτατα τις αυστηρά επιστημονικές πλευρές του έργου των, τις υποδειγματικές εκδόσεις πηγών, κ.λ.π., ακόμη και αρκετές αναλύσεις και κρίσεις των, όπως π.χ. του Halil Inalcik, του Omer Lütfi Barkan, του Kemal Karpat, κ.ά., εφόσον αυτές δεν παραχαράσσουν την πραγματικότητα από προγραμματισμένο σωβινισμό ή και από εσωτερική υποσυνείδητη ανάγκη. Όλα αυτά συμβαίνουν σε όλες τις εθνικές ιστοριογραφίες και δεν θα ήταν περίεργο να συμβαίνουν και με την Τουρκική «ιστορική σχολή». Γιατί εξανίσταται ο Έλληνα καθηγητής της Οπτάβας επειδή ένας Έλληνα Κύπριος ιστορικός είχε το θάρρος και την επιστημονική ικανότητα να κρίνη τις σωβινιστικές τάσεις της Τουρκικής ιστοριογραφίας χωρίς να υποτιμά τις πραγματικές συμβολές της στην επιστήμη; Την επιστημονική μου ικανότητα όφειλε να κρίνη και όχι αυτήν καθ' εαυτήν την κρίση του Τουρκικού ιστοριογραφικού σωβινισμού από εμένα. Σημειώνω: ο κριτικός μου στα *Ελληνικά* (τομ. 39, 1988, σ. 468), ετόνισε ότι χρησιμοποίησε και εκτιμώ τις εργασίες των Τούρκων ιστορικών.



ζ. Ο Δ.Ν.Κ. νομίζει ότι επηρεάσθηκα στην έρευνά μου από τις Βαλκανικές ιστοριογραφικές σχολές και αντιλήψεις περί Τουρκοκρατίας. Σφάλεται απολύτως. Εχρησιμοποίησα, με σκληρή εργασία, πλήθος βιβλία, μελέτες, άρθρα, πηγές Βαλκανικών, Ευρωπαίων, Αμερικανών, Τούρκων και Ρώσων ερευνητών σε μια προσπάθεια αφαιρικής, ολοκληρωμένης γνώσεως των θεμάτων που με απασχολούν στο βιβλίο μου. Μήπως κάθε φορά που αναφέρω έργο Αμερικανικό και δέχομαι κάποιες απόψεις του, ή Γαλλικό, ή Ελληνικό, ή Τουρκικό κ.λ.π. πρέπει να χαρακτηρίζομαι Αμερικανόφιλος, Γαλλόφιλος, Ελληνόφιλος, Τουρκόφιλος κ.λ.π., αντιστοίχως; Επειδή και Βούλγαροι ιστορικοί ομιλούν με τεκμήρια για τον Παντουρκισμό, που θίγει άμεσα και αυτούς, όπως και εμάς και πολλούς άλλους λαούς, σημαίνει ότι όποιος συμφωνεί με αυτούς είναι Βουλγαρόφιλος; Τον παντουρκισμό έχουν αναλύσει με άψογες μελέτες τους, στηριγμένες στις πηγές, ο Εβραίος Jacob M. Landau, ο Γερμανός Ernst Werner, ο Αμερικανός Frank K. Weber, ο Τούρκος της ΕΣΣΔ Ibrahim Hadji Mourat Beyilli, και πλήθος άλλοι, από τους οποίους άντλησα πολλά. Είμαι, λοιπόν, και Εβραίοφιλος και Γερμανόφιλος και Τουρκοσοβιετόφιλος κ.λ.π.; Μια τέτοια λογική είναι φυσικά αστεία! Απορώ πώς ένας Έλληνα πανεπιστημιακός καθηγητής καταδέχθηκε να φθάσει στο επίπεδο αυτής της αστείας λογικής, τελείως συνοσιακής!

η. Με ειρωνεύεται, επίσης, ο ίδιος διότι στη σ. 193 του βιβλίου μου ομιλώ για την αναγκαιότητα συνεννοήσεως των Βαλκανικών λαών, πέραν των διαφορών που τους χωρίζουν, για να αντιμετωπίσουν, **αμυνόμενοι πολιτικώς**, ενωμένοι τον τουρκικό επεκτατισμό. Η στάση αυτή του Δ.Ν.Κ. προϋποθέτει ότι δεν δέχεται ότι υπάρχει Τουρκικός επεκτατισμός. **Μακάρι να είχε δίκιο!** Ήδη αναφέραμε πολλά απτά τεκμήρια για το φοβερό αυτό ιστορικό φαινόμενο και τη διαχρονική του διάρκεια (ανωτ., β4, γ, γ1, γ2, κ.α.). Υπενθυμίζω ότι στο Βυζάντιο πολλοί προορατικοί πολιτικοί και διανοούμενοι προσπάθησαν απεγνωσμένα να οργανώσουν συμμαχίες προς αντιμετώπιση του Τουρκικού επεκτατισμού. Ανάμεσά τους αναφέρω τον Δημήτριο Κυδώνη (μέσα και β' μισό του 14ου αιώνας), που προφητικά προείπε την καταστροφή του χριστιανικού κόσμου εάν δεν αντισταθή για να αποκρούση την Οθωμανική πλημμύρα.



Σε κείμενό του του 1360 γράφει: «*Η μεγάλη Πόλη θα κατακτηθή [από τους Οθωμανούς] αυτό είναι ολοκάθαρο, οι εξελίξεις το δεκνύουν ως βέβαιο· και όταν η Πόλη καταληφθή, [οι Ευρωπαίοι] θα υποχρεωθούν να πολεμήσουν κατά των βαρβάρων στην Ιταλία και στον Ρήνο*». (Demétrius Cydonès, *Correspondance publiée par Raymond J. Loenertz. Città del Vaticano, I 1956, σσ. 127-128 αρ. 93*). Δεν μπορούσε να γίνει πραγματικότερη πρόβλεψη των δύο πολιορκιών της Βιέννης από τους Οθωμανούς (1529, 1683), που όμως δεν εμπόδισαν τους Δυτικούς να ανέχονται ή να επιδιώκουν την εξάλειψη, ή τουλάχιστον την ελάττωση και εξασθένηση των προηγμένων Ευρωπαϊκών ιστορικών λαών του γεωπολιτικά κείνου Μικρασιατικού Βαλκανικού και Μεσανατολικού χώρου, όπως τεκμηριώνω με έγγραφα στο βιβλίο μου (π.χ. βλ. σ.σ. 191-194).

Θ. Το σταθερό αυτό ιστορικό μοτίβο, διάχυτο στις εξελίξεις από τις σταυροφορίες έως σήμερα, υπόκειται στην αιτιολόγηση της Αρμενικής γενοκτονίας, της Μικρασιατικής Καταστροφής του Ελληνισμού, της Κυπριακής καταστροφής του 1974 και στις επωαζόμενες και σταδιακά ωριμάζουσες νέες καταστροφές μας στη Θράκη, στο Αιγαίο, στην Κύπρο και αλλού. Ένας διαχρονικά σκεπτόμενος Έλληνας ιστορικός οφείλει προς το έθνος του και προς τους ιστορικούς λαούς του χώρου μας την προβολή και ανάλυση του πιο πάνω μοτίβου, της ιστορικής **σταθεράς**, που επαληθεύεται στην πράξη κάθε στιγμή, δυστυχώς. Είναι μια σταθερά ορατή για τον σωστό ιστορικό, ήδη από πολλές δεκαετίες. Η παρασιώπησή της με πρόσχημα την «επιστημονική καθαρότητα» και τη μη ανάμειξη του ιστορικού στα πολιτικά δρώμενα, αποτελεί λιποταξία και υποβάθμιση του ρόλου του ιστορικού ως **διδασκάλου** του έθνους του και των ομοιοπαθών εθνών, ως οξυδερκούς «προφήτου» της ιστορικής μοίρας. Αυτός ήταν και είναι ο ρόλος του αληθινού ιστορικού, όπως τον διατύπωσαν ανεπανάλγητα ο Ηρόδοτος, ο Θουκυδίδης, ο Ξενοφών, ο Πολύβιος, οι Ρωμαίοι ιστορικοί, ο Gibbon, ο Macaulay και όλοι οι άξιοι του ονόματος ιστορικοί των νεωτέρων χρόνων. Τοσοῦτω μάλλον καθ' όσον οι προβλέψεις των άξιων ιστορικών του χώρου επαληθεύθηκαν κατά γράμμα και επαληθεύονται καθημερινά, εξευτελιζοντας τις επιπόλαιες ενέργειες σειράς ανιστόρητων πολιτικών, που απαξιούν να συμβουλευθούν τους ιστορικούς. Οι δηλώσεις του Erument Kopukman (βλ. γ.2) βροντερά επαληθεύουν τις αναλύσεις σειράς ερευνητών του Παντουρκισμού και συνυφαίνονται προς τραγικές καταστάσεις που ζούμε. Πώς μπορεί ο ιστορικός που νοιάζεται για το έθνος και την πατρίδα του και για τα ομοιοπαθή έθνη, να μην τις εντάξει στο ευρύτατο, διαχρονικό σύνολο στο οποίο ανήκουν; Και να μην προειδοποιήσει για τις επερχόμενες νέες καταστροφές, που συνάπτονται αιτιοκρατικά προς τέτοιες αποκαλυπτικές δηλώσεις; Και πώς μπορεί ο ιστορικός που **αγαπά** την πατρίδα του να μην προτείνει ανασχετικά μέτρα, όπως μια ειλικρινή Βαλκανική συνεννόηση, που θα υψωθεί φραγμός εναντίον της επερχόμενης πλημμύρας;

1. Τέτοιες προτάσεις ουδόλως σημαίνουν εχθρικά αισθήματα κατά του Τουρκικού έθνους, όπως πιστεύει ο Έλληνας καθηγητής της Οττάβας: ακριβώς το αντίθετο! Μέτρα πρακτικά, πολιτικά, αμυντικά κατά του στυγνού επεκτατισμού της υπερφίλης ηγεσίας της Τουρκίας αποτελούν, σε τελευταία ανάλυση, χείρα βοηθείας προς το τραγικό τουρκικό έθνος, που βρίσκεται αιχμάλωτο, και αυτό, των επικίνδυνων τυχοδιωκτισμών της ηγεσίας του. Όταν η ηγεσία αυτή αντιμετώπισε ισχυρούς φραγμούς στα απεριόριστα ιμπεριαλιστικά της σχέδια, που, αν πραγματοποιηθούν, θα καταστρέψουν ένα μεγάλο σύνολο λαών και πολιτισμών, πρώτα εμάς και τους πιο αδύνατους Βαλκάνιους και άλλους γείτονες, θα υποχρεωθεί να τα εγκαταλείψει και να ζητήσει ειρηνικά, λογικά και πολιτισμένα με τους γείτονές της. Εάν τα εγκαταλείψει και αν αψιερώσει τα τεράστια ποσά που δαπανά για επιθετικούς εξοπλισμούς, ο πρώτος κερδισμένος θα είναι το τραγικό τουρκικό έθνος, που θα γευθή, επί τέλους, και αυτό τα αγαθά του Ευρωπαϊκού πολιτισμού, χωρίς να στερηθή την ιδιοτυπία του. Τότε θα μπορέσει πράγματι να υπάρξει ένα **νέο Νταβός** βασισμένο στη **δικαιοσύνη**, όχι το Νταβός της υποχώρησης και του εξευτελισμού του Ελληνισμού, που αστόχαστα και αμελέτητα, χωρίς συμβούλους, υπέγραψε η τότε (1987) Ελληνική ηγεσία με τον ικανότατο Τουρκκούτ Οζάλ, περιστοιχισμένο από δεκάδες ειδικούς επιστήμονες συμβούλους.

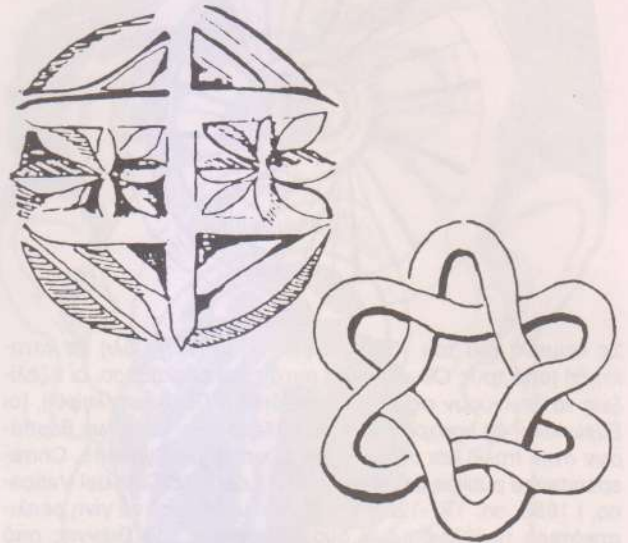
Ο Δ.Ν. Κισόκης παραπονείται ότι «*κανένα Νταβός... δεν θα μπορέσει ποτέ να επιτύχει εάν δεν καθαρθούν όλα τα Ελληνικά και Τουρκικά εγχειρίδια ιστορίας... από τα στοιχεία... εχθρότητας μεταξύ των δύο αδελφών λαών*», που προάγουν βιβλία όπως το δικό μου! Ονειρεύεται, μάλιστα, τον «*Ελληνοτουρκισμό*», συνομοσπονδία των δύο εθνών (βλ. και τα βιβλία του Συγκριτική Ιστορία Ελλάδας και Τουρκίας στον 20ο αιώνα, Εστία, Αθήνα 1978 και *Ιστορία του Ελληνοτουρκικού χώρου από τον Ε. Βενιζέλο στον Γ. Παπαδόπουλο (1928-1973)*, Εστία, 1981, σποράδη).

1α. Με την «*κάθαρση*» των ιστορικών βιβλίων από τα «*στοιχεία εχθρότητας*» που προτείνει ο Δ.Ν. Κ. η **εχθρότης δεν πρόκειται να εξαλειφθή, αν δεν εξαλειφθούν πρώτα οι οργανικές αιτίες που την προκαλούν: οι αιτίες βρίσκονται κατά μέγα μέρος στην ιστορική πραγματικότητα και στα σημερινά πρακτικά πολιτικά αποτελέσματά της, καθώς και στην πολιτική που ασκείται από τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η πρόταση του Δ.Ν.Κ., που υιοθετήθηκε στο Νταβός θέτει το άλογο πίσω από το αμάξι: είναι λύση τεχνητή και δεν θα συμβάλει στη ριζική αλλαγή.**

Αν δεν υπάρξει σοβαρή πολιτική θέληση ιστορικά σκεπτομένων ηγετών για πραγματικά δίκαιες λύσεις, στην **επιγεγραμμένα αναλύεται από τον Maurice Torrelli**, στο βιβλίο του *Le Droit International Humanitaire*, Paris, Que Sais-je 1985, στις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών, στις Διεθνείς Συμβάσεις και στην Υπέρτατη Έννοια της Δικαιοσύνης και της Ηθικής, τα μίση θα παραμείνουν, δυστυχώς. Την καταπίτηση του Δικαίου και των εκφράσεών του δεν την ασκεί, ούτε μπορεί να την ασκή η αδύνατη πλευρά, η Ελληνική, αλλά η ισχυρή, η Τουρκική, που με βάση την δύναμή της, αυτήν που πράγματι έχει και/ή που νομίζει ότι έχει, σκεπτόμενη με στενόκαρδα ηθικά και νομικά κριτήρια και μακροπρόθεσμους επεκτατικούς στόχους, προβάλλει τερατώδεις απαιτήσεις, νομικά, ηθικά και ιστορικά απορριπτές: απαιτήσεις που οδηγούν στην εξαφάνιση λαών και πολιτισμών. Η άδικη και ανήθικη αντίδραση της Τουρκίας στα νόμιμα ιστορικά δικαιώματα του Κυπριακού Ελληνισμού, που κατοικεί στη νήσο αυτή για τρεις-σήμερη χιλιάδες χρόνια, δεν τιμά την Τουρκική ηγεσία, ούτε

της επιτρέπει να διεκδική θέση στη νέα Ευρώπη που γεννιέται, κι επιπλέον προσθέτει ακόμη ένα βαθύ τραύμα στην ήδη καταπονημένη από γενοκτονίες και ποικίλα εγκλήματα, διαπραχθέντα και σχεδιαζόμενα, ψυχή του τραγικού Τουρκικού έθνους. Με αυτό δεν λησμονώ καθόλου τις δικές μας ευθύνες, τις δικές μας υπεροπτικές συμπεριφορές, την ιστορική μας άγνοια, τις ακρότητες και απαράδεκτες παραλείψεις, ούτε τις συγχωρώ. Αλλά οι ευθύνες της Τουρκικής ηγεσίας είναι κολοσσιαίες. Και πρέπει να τις αντιληφθή, να τις συνειδητοποιήσει και να προσπαθήσει να καθαρθή η ίδια με οδυνηρή αυτοανάλυση, αυτοκριτική και **αποδοχή του Δικαίου** και της **Ηθικής**, που δεν είναι καθόλου έννοιες φανταστικές. Όσο κι αν η δική μας αφελής πίστη σ' αυτές ως πανίσχυρες και αποτελεσματικές **αφ' εαυτών**, μας οδήγησε σε νεφελοβοασίες και ολέθρους.

ιβ. Όσο για τον «**Ελληνο-Τουρκισμό**», που με επιμονή αξιοθαύμαστη προτείνει ο Δ.Ν. Κιτσικής από το 1966, κατ' αρχήν δεν είναι κάτι το απαράδεκτο: αν και η ανάλυση του Έλληνος καθηγητού της Οπτάβας για το θέμα αυτό χαρακτηρίζεται από γενικεύσεις, μονομερείς εκτιμήσεις, παραγνώριση θεμελιωδών γεγονότων και πραγματικότητων, ελλιπή βιβλιογραφική ενημέρωση (παρά τον τεράστιο πλούτο της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιεί), ιδίως άγνοια καιριών Βυζαντινών και μεταβυζαντινών και βαλκανικών καθώς και Δυτικών και Οθωμανικών μεσαιωνικών και νεότερων ιστορικών και φιλολογικών πηγών, δογματισμό και παρατραβήγματα, αντιφάσεις και υπερβολές. Π.χ. στο βιβλίο του «**Συγκριτική Ιστορία Ελλάδος και Τουρκίας στον 20ο αιώνα**», 1978, σσ. 123-124 γράφει ότι «ο Ελ. Βενιζέλος, αρχηγός της δυτικής [=φιλοδυτικής, φιλαγγλίας και γαλλόφιλης] παρατάξεως από το 1910, ήταν θιασώτης της Μεγάλης Ιδέας του Κωλέττη... την οποία προσπάθησε επί δέκα χρόνια από το 1910 έως το 1920 να κάνει πραγματικότητα εις θάρρος των Τούρκων». **Κάθε άλλο! Ο Ελ. Βενιζέλος ως Κρητικός που είχε συμβιώσει με τους Τούρκους αν και διεξήγε αγώνα απελευθερώσεως της ιδιαίτερας πατρίδος του από το ζυγό της Τουρκίας, έτρεφε αισθήματα φιλίας και εκτιμήσεως προς το Τουρκικό έθνος και κατέληγε στην πολεμική επιλογή αφού για πολύν καιρό κάθε ειρηνική προσπάθεια του, για «πλήρη και στενή συνεννόησιν προς την όμορον αυτοκρατορίαν [=την Οθωμανική]», με εισαγωγή μεταρρυθμίσεων που θα καθιστούσαν «ανεκτόν τον βίον των εν αυτή εκατομμυρίων Ελλήνων», απέτυχε. «Είχα φθάσει», λέγει, «να προτείνω όπως αναγνωρίσει η Οθωμανική κυβέρνηση το δικαίωμα, το ζητούμενον τόσον επιμόνως από τους Κρήτες, να στέλλωνται τους βουλευτάς των εις το Ελληνικόν Κοινοβούλιον, μολονότι η Κρήτη θα εξηκολούθει να αποτελεί αυτόνομον Πολιτείαν υπό την επικυριαρχίαν του Σουλτάνου. Είχον φθάσει να προτείνω να πληρώνη η Ελλάς φόρον υποτελείας διά την Κρήτην» (Σπ. Μαρκεζίνη, Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, Γ' σσ. 269-270). Ο ίδιος ο «δυτικός» επέλεξε ως ύπατον αρμοστή της Ελλάδος στη Σμύρνη (21 Μαΐου 1919) τον «ανατολικό» και «φιλότουρκον» Αριστείδη Στεργιάδη (Κιτσική, έ.α., σσ. 195-199), γιατί ο Στ. «είχε ένα πάθος: το Ελληνοτουρκικό ιδανικό» (σελ. 197). Πώς, λοιπόν, ο Βενιζέλος ήταν «δυτικός»; Για πολλά άλλα τεκμήρια της αληθινής πολιτικής φιλοσοφίας του μεγάλου Κρητός -μεγάλου παρά μερικά αναμφισβήτητα λάθη του- βλ. το βιβλίο μου, «**Κύπρος, Τουρκία και Ελληνισμός, Θεσμοί, Δομές, Σχέσεις, Προβλήματα**», Λευκωσία, 1980, σσ. 127-138 σποράδην κ.α. Σημειώνω επίσης την άγνοια, από τον κ. Δ.Ν.Κ., των θεμελιωδών αρχαικών έργων του Νικολάου Βλάχου, «**Το Μακεδονικόν ως φάση του Ανατολικού Ζητήματος**», και «**Ιστορία των Κρατών της Χερσονήσου του Αίμου**», Α', στα οποία, πλην άλλων, τεκμηριώνεται αδιά-**



σειστα η διαιρετική των χριστιανικών λαών πολιτική των Νεοτούρκων, το βίαιο εκτουρκιστικό, καταπιεστικό τους πρόγραμμα παρά τις αφειδείς υποσχέσεις τους πριν από την επανότασή τους του 1908, κ.ά., που εξηγούν την πολεμική επιλογή του Ελ. Βενιζέλου μαζί με τους άλλους Βαλκανικούς λαούς λίγα χρόνια έπειτα. Αγνοεί ο Δ.Ν.Κ., επίσης, έργα του Κλεάνθη Νικολαΐδη (*Ιστορία του Ελληνοτουρκικού Πολέμου*, κ.ά.), και αρκετά άλλα έργα, Γερμανών, Βαλκανίων, Ρώσων, Ελλήνων κ.ά. ιστορικών που θα μπορούσαν να συμπληρώσουν τις ειδήσεις και πληροφορίες που ενδιαφέρουν το θέμα του και από άλλες απόψεις. (Με αυτά δεν εννοώ ότι τα δικά μου βιβλία έχουν απόλυτη βιβλιογραφική πληρότητα, που είναι σήμερα πλέον άθλος ακατόρθωτος!). Η πρόταση του Δ. Ν. Κιτσική για έναν αποτελεσματικό, γόνιμο και αρμονικό, μακροπρόθεσμο «**Ελληνοτουρκισμό**», για να τεκμηριωθεί, να δικαιολογηθεί και να θεμελιωθεί σωστά και με πληρότητα, είναι απαραίτητο να λαμβάνει υπ' όψη και τα συμφέροντα, τις ιδιαιτερότητες και τις ιδεολογίες όλων των άλλων λαών και εθνών μέσα και γύρω από την Τουρκία και την Ελλάδα, όπως τα αντελήφθη ο μεγάλος Κρητικός και τα διετύπωσε στα 1911 (Ν. Βλάχου, *Ιστορία*, Α., σ. 272) και παλαιότερα ο Φαναριώτης Δημήτρης Αριστάρχης Βέης (*Το Βουλγαρικόν ζήτημα και αι Νέαι Πλεκτάνας του Πανοβλαυισμού εν τη Ανατολή*, Α', Εν Αθήναις, 1875, σσ. ξ-ξε'), και άλλοι. Για την ώρα η πρόταση του Έλληνος καθηγητού της Οπτάβας στέκει μετέωρη και χρειάζεται περισσότερη και βαθύτερη, σφαιρικότερη έρευνα, στην οποία πιστεύω ότι το βιβλίο μου ήταν μια ταπεινή συμβολή: γιατί με τιμιότητα και αντικειμενικότητα, χρησιμοποιώντας ευρύτατο βιβλιογραφικό φάσμα και πηγές που κατοπτρίζουν όλες τις γύρω μας πραγματικότητες -όσο ήταν δυνατό-, χωρίς αντιτουρκικό μίσος, όπως κακώς νομίζει ο Δ.Ν.Κ., έδειξε μερικές αρνητικές πλευρές της διαχρονικής Τουρκικής παρουσίας στα Βαλκάνια και ειδικότερα τον αδιάπτωτο και ως τώρα αναζωπυρούμενο **Παντουρκιστικό επεκτατισμό**. Αυτός είναι η κυριώτερη αιτία που καθιστά και τον «**Ελληνοτουρκισμό**» και κάθε άλλη συμφιλιοτική προσπάθεια όνειρο απατηλό. Μακάρι ο Παντουρκισμός ο ίδιος να ήταν μια φαντασία δική μου και του πλήθους των ερευνητών που τον μελετούν. Δυστυχώς είναι τρομερή, απειλητική πραγματικότητα. Όποιος την αρνείται βλάπτει το έθνος του και τα άλλα έθνη που απειλούνται από αυτήν, καθώς και το ίδιο το τραγικό Τουρκικό έθνος.

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Το Κέντρο Ερεύνης και Μελέτης Ελληνισμού (Κ.Ε.Μ.Ε.) ιδρύθηκε το 1987, με σκοπό να ασχοληθεί με θέματα που αφορούν τον Ελληνισμό. Είναι χαρακτηριστική η θέληση και η επιμονή των ιδρυτικών του μελών, αλλά και όσων το πλησίασαν αργότερα, που είχαν ως αποτέλεσμα την προσφορά αξιόλογου έργου από τον πρώτο κιόλας χρόνο της ζωής του.

Πιο ειδικά, όπως διαβάζουμε στο Καταστατικό του, οι σκοποί του είναι:

α) Η υποστήριξη των αποδήμων Ελλήνων, Ελληνικής καταγωγής ατόμων, Ελληνοφώνων και φιλελλήνων, ανεξαρτήτως της χώρας που διαβιούν, της ιθαγένειας που έχουν, της θρησκείας που πιστεύουν, του συστήματος που κυβερνώνται και των πολιτικοκοινωνικών τους αντιλήψεων.

β) Η σύσφιγξη των σχέσεων των εκτός Ελλάδος ομοεθνών μας με την πατρίδα και μεταξύ τους, καθώς επίσης και η αλληλεγγύη όλων των Ελληνικής συνειδήσεως ατόμων, όπου γης ευρίσκονται.

γ) Η διατήρηση και διάδοση της Ελληνικής γλώσσας και των διαλέκτων αυτής, του Ελληνικού Πολιτισμού, των παραδόσεων και του Ελληνικού πνεύματος.

δ) Η μελέτη της ιστορίας του Έθνους των Ελλήνων, το οποίο είναι ενιαίο καθ' όλη τη διάρκεια της πορείας του.

ε) Η ανάπτυξη της ιδέας της δυνάμεως του Ελληνισμού, ως πρωτοπόρου στην επιστημονική-φιλοσοφική σκέψη και καλλιτεχνική ευαισθησία, η διαφύλαξη των παγκοσμίου ακτινοβολίας δημιουργημάτων (υλικών και πνευματικών), η προαγωγή της Ελληνογενούς εννοίας της ελευθερίας και ανθρώπινης αξιοπρέπειας και η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της πατρίδας μας.

Ανάμεσα στους οργανωτικούς στόχους του, για το 1989 και σύμφωνα με τα περιθώρια του Καταστατικού του, προβλέπεται η δημιουργία παραρτημάτων στην επαρχία και στο εξωτερικό.

Οι μέχρι τώρα δραστηριότητές του προξενούν κατάπληξη, τόσο για το πλήθος τους όσο και για τη σπουδαιότητά τους.

Όσον αφορά στην **Θράκη** (για να ξεκινήσουμε από πράγματα που αφορούν την περιοχή μας), έχει να παρουσιάσει:

α) Επισταμένη ενασχόληση με τα προβλήματα της Θράκης (δημογραφικό, εθνολογικό κ.λπ.) και διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων για την αντιμετώμισή τους.

β) Σειρά δημοσιευμάτων από την κα Αιμ. Λαδοπούλου (υπεύθυνη Τύπου και Δημοσίων Σχέσεων του ΚΕΜΕ), σε τοπικές και ημερήσιες εφημερίδες.

γ) Αποστολή στη Θράκη (Σεπτέμβριος 1988), στα πλαίσια της προσπάθειας για την ενίσχυση των ακριτών (Πρωτοβουλία της κας Αιμ. Λαδοπούλου).

δ) Πραγματοποίηση διαλέξεως του κ. Ι. Μαγκριώτη, σχετική με το θέμα των Ροδοπαίων-Πομάκων (Οκτώβριος 1988, Πνευματικό Κέντρο Αμπελοκήπων).

ε) Πραγματοποίηση Εκθέσεως Φωτογραφίας για την Κομοτηνή (αρχές 1989, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων).

(Σημειώνουμε ότι συζητείται η διοργάνωση σχετικής εκδηλώσεως-ομιλίας στην πόλη μας, με κοινή πρωτοβουλία του περιοδικού «Ενδοχώρα» και του ΚΕΜΕ, όπου θα δοθεί η ευκαιρία να αναπτυχθούν μερικά από τα σπουδαιότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή μας και ο λαός της και να τεθούν προς συζήτηση με το κοινό).

Σχετικά με τα **Ελληνοτουρκικά** και το **Κυπριακό**,

α) Συμμετείχε ενεργά στις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας κατά των Νταλλάν και Οζάλ (Μάιος και Ιούνιος 1988), σε συνεργασία με Εθνικά Σωματεία.

β) Συμμετείχε στις εκδηλώσεις των Κυπριακών Συλλόγων και πρόβαλε το θέμα των αγνοουμένων.

γ) Κατέθεσε πρόταση στην Ελληνική Βουλή για την αναγνώριση από το Ελληνικό κοινοβούλιο της γενοκτονίας των Αρμενίων, η οποία έτυχε ευμενούς απηχίσεως από όλα τα πολιτικά κόμματα.

Για τους **Ελληνόφωνους της Κορσικής**,

α) Μελέτησε το θέμα στις σημερινές του διαστάσεις

β) Ήρθε σε επαφή με συνδέσμους Μανιατών της Κορσικής

γ) Προγραμμάτισε αποστολή μέσα στο 1989, με σκοπό τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για τη διδασκαλία της Ελληνικής.

Όσον αφορά στους **Καλάσα** (απόγονοι παλαίμαχοι του Μεγάλου Αλεξάνδρου), πραγματοποιήθηκαν:

α) Μελέτη του θέματος και των δυνατοτήτων διατηρήσεως της αρχέγονης αυτής κοιτίδας του Ινδοκούς (σύνορα Αφγανιστάν-Πακιστάν)

β) Αποστολή (Λαμπρή 1989), με επικεφαλής τον επιστημονικό συνεργάτη του ΚΕΜΕ κ. Επαμ. Βρανόπουλο (Ιστορικός-Αρχαιολόγος)

Σχετικά με τους **Πόντιους**:

α) Πραγματοποιήθηκαν τρεις αποστολές (1987, Αύγουστος 1988 και Αύγουστος 1989) στον Πόντο, με τη συνεργασία της Φιλολόγου και Λυκειάρχου κας Αν. Καμπουρίδου.

β) Δημοσιεύθηκαν σε εφημερίδες και επιστημονικά περιοδικά κείμενα σχετικά με τον Ποντιακό Ελληνισμό, ιδιαίτερα για τους Ποντίους της ΕΣΣΔ (Νοέμβριος 1988)

γ) Ενισχύθηκαν οι αποστολές στην ΕΣΣΔ με πολιτιστικό υλικό (αφίσσες, κάρτες κ.λπ.) και παρουσιάστηκαν τα προβλήματα του Ποντιακού Ελληνισμού στο 2ο Πανελλήνιο Ανθρωπολογικό Συνέδριο (Αθήνα, Μάιος 1988)

δ) Μελετήθηκε το θέμα των Κρυπτοχριστιανών της Μ. Ασίας.

ε) Ήρθε σε επαφή με τις έδρες Φιλολογίας και Ιστορίας των Πανεπιστημίων των Σοβ. Δημοκρατιών, όπου υπάρχει Ποντιακός Ελληνισμός

στ) Εξετάσθηκε η προοπτική για την διδασκαλία της Νέας Ελληνικής στην ΕΣΣΔ.

Όσον αφορά στο **Βορειοηπειρωτικό**,

α) Παρέσχε βοήθεια σε Βορειοηπειρώτες φυγάδες (ανεύρεση εργασίας κ.λπ.)

β) Πραγματοποίησε αποστολή στα σύνορα (Κόνιτσα, Δελβινάκι), τα Χριστούγεννα του 1988 (Οργάνωση Αιμ. Λαδοπούλου)

γ) Συνεργάζεται με Βορειοηπειρωτικά σωματεία και διατηρεί επαφές για την προώθηση του θέματος στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο.

Για τους **Ορθοδόξους της Ναζαρέτ και των Πατριαρχείων**:

α) Πραγματοποίησε διάλεξη στην Αθήνα (Νοέμβριος 1987), με ομιλητή τον θεολόγο κ. Έρνεστ Φαράχ από την Παλαιστίνη

β) Έστειλε δώρα και σκεύη για τη Θεία Λειτουργία στον Ελληνορθόδοξο Ναό της Ναζαρέτ (προσφορά του κ. Γουδί).



Ἀποψὶς Κωνσταντινουπόλεως στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰώνα

(Χαλκογραφία 1728)

γ) Ενισχύει με κάθε τρόπο τα Ορθόδοξα Πατριαρχεία της Ανατολής.

Σχετικά με τον Ελληνισμό της Συρίας (Χαμιδιέ):

α) Ενίσχυσε την αποστολή του 1986, με πολιτιστικό υλικό

β) Οργάνωσε διάλεξη του δρος Ε. Βρανόπουλου, με θέμα την Ελληνιστική και Βυζαντινή παρουσία στη Συρία (οδοιορικό), τον Νοέμβριο του 1988

γ) Παρέσχε κοινωνική βοήθεια σε ανέργους Χαμιδιανούς (εξασφάλιση στέγης και τροφής, εξασφάλιση εργασίας σε ναυτιλιακές επιχειρήσεις)

δ) Ενίσχυσε οικονομικά ζεύγος Χαμιδιανών και κάλυψε τα έξοδα τοκετού (Απρίλιος 1988)

ε) Οργάνωσε εκδήλωση προς τιμή ομάδας Χαμιδιανών, με προβολή ταινίας για το Χαμιδιέ, στα γραφεία του Κέντρου (Ιανουάριος 1988)

στ) Εξέδωσε βιβλίο του δρος Ε. Βρανόπουλου για τον Ελληνισμό της Συρίας (εκδοτική εργασία ΚΕΜΕ)

Εκεί όμως, που το ΚΕΜΕ έχει να επιδείξει σημαντικότερο έργο, είναι ο τομέας των δραστηριοτήτων του, σχετικά με τους Ελληνόφωνους της Νότιας Ιταλίας (Ελληνόφωνες ζώνες Απουλίας και Καλαβρίας). Πραγματικά, πρόκειται για έναν κολοσσο εθνικής προσφοράς, που, αν σκεφθεί κανείς με τι μέσα δημιουργήθηκε, τότε αποκτά πολύ μεγαλύτερη αξία. Οι άνθρωποι του ΚΕΜΕ έβαλαν τα γυαλιά στο «Κράτος», με τα τόσα μέσα και δυνατότητες, δίνοντας το χειροπιαστό δείγμα αυτού που άλλοι ονομάζουν «λαϊκή» και άλλοι «ιδιωτική» πρωτοβουλία, αλλά και που οι μεν και οι δε έδειξαν ανίκανοι, κατά καιρούς, να το περάσουν από τη θεωρία στην πράξη.

Συγκεκριμένα:

α) Διατηρούν επικοινωνία με τους Ελληνόφωνους της Απουλίας και της Καλαβρίας, τους Δημάρχους των χωριών και όλους ανεξαιρέτως τους πολιτιστικούς τους φορείς.

β) Πραγματοποίησαν τέσσερις αποστολές στη Νότια Ιταλία (τον Σεπτέμβριο του 1987 και τον Σεπτέμβριο του 1988 στην Απουλία και στην Καλαβρία, ενώ τον Μάρτιο και τον Οκτώβριο του 1988 μόνο στην Απουλία)

γ) Ενίσχυσαν με κάθε τρόπο την προσπάθεια για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής και ειδικότερα με αποστολή βιβλίων στο Κοριλιάνο του Οτράντο, τον Ιανουάριο και τον Μάιο του 1988.

δ) Έστειλαν σημαντικό αριθμό βιβλίων (αναγνωστικά και λοιπού περιεχομένου) στο Κοριλιάνο, την Στερνατία, το Σολέτο, το Βούα, τον Γιαλό του Βούα και το Γαλιτσανό, στις βιβλιοθήκες του Καλημέρα, του συλλόγου Chorama της Στερνατίας, του Καστριτσιάνο ντέι Γκρέτσι, ενώ δημιουργήθηκε βιβλιοθήκη στο Κοριλιάνο.

ε) Απέστειλαν πλούσιο πολιτιστικό υλικό (αφίσσες, κάρτες, διαφάνειες, διαφημιστικά) σχετικό με την Ελλάδα, σε όλους τους δήμους και τους πολιτιστικούς συλλόγους που αναφέραμε παραπάνω και, ακόμη, στο Ροκαφόρτε (Βουνί), το Ραχούδι (παλιό και νέο), το χωριό του Ραχουδίου, το Κοντοφούρι και το Μέλιτο.

στ) Με την ευγενική προσφορά του Δήμου Αθηναίων, της ΕΛ.ΑΣ. και του Υπουργείου Παιδείας, προέβησαν στην φιλοξενία 200 παιδιών από την Απουλία και την Καλαβρία στις κατασκηνώσεις τους, τόσο το 1988 όσο και το 1989, χρονιά κατά την οποία ο αριθμός ήταν μεγαλύτερος. Με τη συμπαράσταση φίλων και μελών του ΚΕΜΕ (Δημ. Παζινού και Ομ. Παπαδόπουλου) τα παιδιά της Απουλίας γνώρισαν την Ελλάδα με εκδρομές στο Σούνιο, τους Δελφούς, την Ερέτρια, τις Μυκήνες κ.ά., ενώ η Cum.Ei.Ca. ξεναγήθηκε στην Ακρόπολη και στα Μουσεία της Αθήνας. Ακόμη, φιλοξενήθηκαν 50 άτομα της τρίτης ηλικίας στις κατασκηνώσεις του Υπ. Προνοίας και του Δήμου Αθηναίων.

ζ) Προώθησαν την εφαρμογή των μεθόδων «ΔΕΛΤΑ» (προσφορά των Σχολών ΔΕΛΤΑ) και «ΓΟΡΓΟΝΑ» (προσφορά των κ.κ. Αθ. Νικολαΐδη και Φρ. Καρβούνη), για την ταχεία εκμάθηση της Νέας Ελληνικής, στα φιλοξενούμενα παιδιά της Απουλίας και Καλαβρίας, όπως και στους συνοδούς τους, το καλοκαίρι του 1988, ενώ από τον Οκτώβριο του 1988, με την παρουσία του καθηγητή κ. Νικολαΐδη, η μέθοδος εφαρμόστηκε στο Κοριλιάνο, το Σολέτο, την Στερνατία, το Μαρτάνο και το Ρήγιο. Ακόμη, υπάρχει συνεργασία με την Έδρα Νεοελληνικής του Πανεπιστημίου του Λέτσε και του Πολιτιστικού Γραφείου της Νομαρχίας του Λέτσε, για την εφαρμογή της μεθόδου «ΓΟΡΓΟΝΑ», με την προσφορά και συμπαράσταση των Ελλήνων φοιτητών του ίδιου Πανεπιστημίου.

η) Πρόβησαν το θέμα της Ελληνοφωνίας στην Ν. Ιταλία, με περισσότερες από 130 δημοσιεύσεις σχετικές με το πρόβλημα στις εφημερίδες, με 4 τηλεοπτικές παρουσιάσεις στα κρατικά

κανάλια, με 4 ραδιοφωνικές καλύψεις με συνεντεύξεις και προτάσεις για τη λήψη μέτρων για τη σωτηρία του «γκρίκο» (9.84, TOP FM, Ράδιο Δήμου Πειραιά), με συνεχή δημοσιεύματα σε επιστημονικά περιοδικά και εφημερίδες, με διανομή Ενημερωτικού Φυλλαδίου στον Τύπο το Καλοκαίρι του 1988 και με την παρουσίαση του θέματος στο 2ο Ανθρωπολογικό Συνέδριο τον Μάιο του 1988.

θ) Έχουν διαρκείς επαφές με τις αρμόδιες διευθύνσεις Υπουργείων (Παιδείας και Πολιτισμού) και διατύπωσαν υπομνήματα και προτάσεις για την ενίσχυση των Ελληνοφώνων, για τη δημιουργία κλίματος επίσημου ενδιαφέροντος και τη σύσφιξη των σχέσεων των Ελληνοφώνων με την Ελλάδα, με τον προγραμματισμό αδελφοποιήσεων και πολιτιστικών ανταλλαγών (περιοδείες συγκροτημάτων παραδοσιακών χορών, αδελφοποιήσεις σχολείων, εκθέσεις ζωγραφικής κ.λπ.), ενώ πραγματοποιήθηκαν και δύο αθλητικές συναντήσεις (ποδοσφαίρου και τετσοσφαιρας) τοπικών ομάδων με την ομάδα της ΕΛ.ΑΣ.

ι) Μελετούν την προοπτική εμπορικής-οικονομικής συνεργασίας της περιοχής με την Ελλάδα, με ενεργοποίηση ιδιωτικών και κρατικών φορέων.

ια) Τέλος, ενίσχυσαν την έδρα Νεοελληνικής του Πανεπιστημίου του Λέτσε με βιβλία Φιλοσοφίας, πρόβαλαν την οικονομική ενίσχυση της γραμματικής της διαλέκτου του Φ. Κοντέμη, διατηρούν επαφή με τα Κέντρα Βυζαντινών Σπουδών της Καλαβρίας (Ρήγιο) και υπέβαλαν πρόταση για τη δημιουργία Τμήματος Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στο Ρήγιο, τον Οκτώβριο του 1988.

Οι δραστηριότητες του ΚΕΜΕ σχετικά με το φυσικό περιβάλλον περιλαμβάνουν:

α) Συνεργασία με οικολογικές κινήσεις και υποστήριξη της κοινής διαμαρτυρίας για το Νομοσχέδιο για τους βοσκοτόπους.

β) Δημιουργία περιπατητικού τμήματος και πραγματοποίηση 2 εκδρομών στην Πάρνηθα και τα Βίλλια (Οκτώβριος και Νοέμβριος 1988)

γ) Προγραμματισμός διαλέξεως για την Υγιεινή Διατροφή, σε συνεργασία με τους «Φίλους της Φυσικής Ζωής».

Ακόμη, το ΚΕΜΕ:

Συμμετείχε με 4 εισηγήσεις στο 2ο Ανθρωπολογικό Συνέδριο, σχετικές με τους Μανιάτες της Κορσικής (Δ. Πάνου, πρόεδρου ΚΕΜΕ), τους Ποντίους της ΕΣΣΔ (Δ. Πάνου), τους Πομάκους (Ι. Μαγκριώτη, Αντιπρόεδρου) και τους Ελληνόφωνους της Απουλίας (Α. Κόρμαλη, Γεν. Γραμματέα)

β) Συμμετείχε με τον Αντιπρόεδρό του κ. Ι. Μαγκριώτη στο Συμπόσιο των Δελφών, τον Σεπτέμβριο του 1988

γ) Συμμετείχε στην «ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΓΛΩΣΣΑ» (Μάρτιος 1987), με εισηγήσεις σχετικές με το γλωσσικό πρόβλημα και τους Ελληνόφωνους του εξωτερικού

δ) Σε συνεργασία με τον Επιστημονικό Σύλλογο Νέων Αμπελοκήπων (ΕΣΝΑΜ), πραγματοποίησε δύο διαλέξεις: i) «Βασιλεύουσα» (ομιλητής ο κ. Χ. Δεληνικόπουλος, Μάιος 1988) και ii) «Η προέλευση των Ελλήνων» (ομιλητής ο κ. Άρης Πουλιανός, Μάρτιος 1988).

Πιστεύουμε ότι άξιζε τον κόπο να αναδημοσιεύσουμε αυτό το κείμενο, ώστε να γίνει ευρύτερα γνωστό το Κέντρο Ερεύνης και Μελέτης Ελληνισμού και το αξιόλογο έργο που έχει προσφέρει μέχρι τώρα.

Αναδημοσίευση από το περιοδικό *ΕΝΔΟΧΩΡΑ*, τεύχος 10, Αλεξανδρούπολη, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1989.

Το κείμενο υπογράφει ο Γιάννης Κουρνιαϊδής.

ΠΟΥΛΟΥΡΟΣ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΔΗΜΟΝΗΤΕΣ ΠΑΤΡΙΑΣ
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ, ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ
ΚΑΙ ΠΑΣΧΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

Πρόλογος
Μητροπολίτης Μαρωνίας Κομοτηνής ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ



ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΡΗΣΟΣ»

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Δ. ΠΑΠΑΡΗΘΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ



ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΚΥΡΟΜΑΝΟΣ

39
ΓΕΝΑΡΗΣ 1991

ΡΗΣΗ

ΤΟ ΓΕΝΟΦΟΝΟ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ - ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΚΑΤΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΔΟΜΟΦΟΝΩΝ

ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΠΙΣΤΑΤΩΝΗΣ ΑΝΩΤΙΣΣΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΡΗΣΟΣ»

ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΒΓΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

του Γιάννη Δήμου

Συμπατριώτη,

Τò βλέπεις καθαρά ότι κάτι δεν πάει καλά σ' αυτή τη χώρα. Όσο κι' αν οι πολιτικοί προσπαθούν να δείξουν ότι είναι αισιόδοξοι κάτι σου λέει ότι η παρακμή είναι ήδη γεγονός. Το καταλαβαίνεις όταν βλέπεις τους γέροντες που μας κυβερνάνε, το καταλαβαίνεις όταν βλέπεις τους νέους να λιγοστεύουν, το καταλαβαίνεις όταν ακούς τις ειδήσεις, το καταλαβαίνεις όταν βλέπεις την μαλθακότητα και τον εφησυχασμό που κυριαρχούν, το καταλαβαίνεις όταν βλέπεις να κυκλοφορούν ελεύθεροι όλοι αυτοί που ζημίωσαν την Ελλάδα.

Η κρίση είναι πολύπλευρη: εθνική, οικονομική και ηθική. Οι ευθύνες για την κατάντια μας πέφτουν οι μισές στους κυβερνώντες και οι μισές στους απλούς πολίτες. Το φυλλάδιο αυτό κάνει κάποιες προτάσεις στον απλό πολίτη που θέλει να βοηθήσει (όσο περνάει από το χέρι του) στη λύση των προβλημάτων.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ: Η εθνική κρίση είναι η χειρότερη απ' όλες γιατί θέτει σε κίνδυνο την ίδια την ύπαρξη της χώρας. Το ξέρεις ήδη συμπατριώτη ότι έχουμε γείτονες που, μετά τον εξευτελισμό μας το 1974 στην Κύπρο, πήραν θάρρος και ζητούν τώρα νησιά, πετρελαιοφόρες υφαλοκρηπίδες και τη Θράκη. Το ξέρεις ίσως ότι κάποιοι ισχυροί προστάτες τους έχουν εξοπλίσει καλά και τους υποστηρίζουν ηθικά. Το υποπτεύεσαι ότι αν χάσουμε κάποιο κομμάτι της πατρίδας μας κανείς ξένος δεν θα έρθει να μας βοηθήσει, όπως δεν πήγε να βοηθήσει και την

Κύπρο. Το ξέρεις ότι αν γίνει κάτι τέτοιο δεν πρόκειται να υπάρξει άλλο 1821. Τώρα οι εχθροί έχουν μάθει το μάθημά τους και δεν θα κάνουν πάλι τα ίδια λάθη. Τώρα δεν θα ξανάρθουν σαν κατακτητές αλλά σαν εξολοθρευτές. Τώρα τα σχέδιά τους προβλέπουν εξόντωση ή εκδίωξη των Ελλήνων από τη γή τους. Θα φέρουν από τα βόθρα της Ασίας φυλές που δεν έχεις ξαναδεί και θα τις εγκαταστήσουν στη γή του Ορφέα, του Δημόκριτου και του Ιπποκράτη. Θα γκρεμίσουν τις εκκλησίες και τα αρχαία μνημεία και θα χτίσουν μινιάρδες όπως έκαναν στην Κύπρο. Τίποτα πια δεν θα θυμίζει Ελλάδα. Θα γίνεις και συ πρόσφυγας όπως και οι γονείς σου το 1922. Θα δεις τους χάρτες της πατρίδας σου να αντικαθίστανται με άλλους που θα την δείχνουν τώρα πιό μικρή. Θα χρειάζεσαι πάλι διαβατήριο για να πιάς στο σπίτι που γεννήθηκες.

Τα γνωρίζεις όλα αυτά συμπατριώτη αλλά δεν κάνεις τίποτα και οι εχθροί σου χαίρονται γι' αυτό.

Θα ρωτήσεις βέβαια «Τι μπορώ να κάνω εγώ μόνος μου;» Πολλά και σπουδαία μπορείς να κάνεις. Μην τα περιμένεις όλα από την Αθήνα. Η Αθήνα περιμένει πλέον από εσένα.

Το πρώτο πράγμα που μπορείς να κάνεις. Διάβασε και ενημερώσου για το πρόβλημα. Κυκλοφορούν πολλά βιβλία για το Κυπριακό, για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, για τη μειονότητα. Μην αρκείσαι σ' αυτά που ακούς στο καφενείο. Αν δεν ενδιαφερθείς εσύ ποιός περιμένεις να ενδιαφερθεί για σένα; Ο Μπους; Ο Γκορπατσώφ; Ο Κουεγιάρ; Αυτοί έ-

χουν πολλά άλλα προβλήματα. Δεν θα χάσουν τον ύπνο τους ό,τι και αν συμβεί στην Κύπρο ή τη Θράκη.

Μηπως σκέπτεσαι ότι υπάρχουν στην Ελλάδα ειδικοί που ξέρουν το πρόβλημα και επομένως δεν είναι ανάγκη να το μελετήσεις και εσύ; Σίγουρα υπάρχουν! Οι πολιτικοί αρχηγοί γνωρίζουν άριστα το πρόβλημα. Το θέμα είναι: «ΤΙ ΚΑΝΟΥΝ;» Βλέπετε να το λύνουν; Διάβασε λοιπόν μόνος σου και να μην ακούς ανεύθυνες γνώμες.

Το δεύτερο πράγμα που μπορείς να κάνεις. Όπου σταθείς και όπου βρεθείς μίλα για το πρόβλημα. Δώσε στους άλλους να καταλάβουν ότι η υπόθεση δεν είναι αστεία. Κάνε τους να ανησυχήσουν. Όταν ο κόσμος συνειδητοποιήσει τον κίνδυνο που διατρέχουμε τότε έχει γίνει το σημαντικότερο βήμα για τη σωτηρία.

Το τρίτο πράγμα που μπορείς να κάνεις: Καμμία οικονομική συναλλαγή με αυτούς που θέλουν το κακό σου. Το ξέρεις καλά ποιοί είναι. Είναι θλιβερό να βλέπει κανείς Έλληνες να πηγαίνουν στην Τουρκία και να γυρίζουν φορτωμένοι ψώνια. Από δερμάτινα μέχρι και τομάτες! Σαν Έλληνες έχουμε χρέος να πάμε να προσκυνήσουμε την Αγία Σοφία και τα μέρη όπου είναι θαμμένοι οι πρόγονοί μας. Μιά φορά μόνο. Για να δούμε τι είχαμε και τι χάσαμε. Οχι σαν μερικούς που έχουν επισκεφθεί 80 (!) φορές την Κων/πολη.

Το 1957 οι Τούρκοι είχαν τυπώσει φυλλάδιο που προέτρεπαν τους συμπατριώτες τους να μην αγοράζουν από Έλληνες γιατί «κάθε γρόσι που έδιναν γινόταν σφαίρα ενάντια στους Τούρκους της Κύπρου». Εμείς τι κάνουμε αγαπητέ συμπατριώτη; Πολλά εκατομμύρια δολάρια δίνουμε κάθε χρόνο στους Τούρκους με τα ψώνια μας. Αυτά τι γίνονται; Δεν γίνονται σφαίρες ενάντια στην Κύπρο και την Ελλάδα; Το φαντάζεσαι τι κάνουμε; Οπλίζουμε το χέρι αυτών που ανοιχτά ομολογούν ότι θέλουν τη Θράκη, τα νησιά και κατέχουν ήδη τη μισή Κύπρο και 1600 Έλληνες αγνοούμενους από το 1974. Με τα δικά μας

λεφτά εξοπλίζονται! Να το θυμάσαι αυτό.

Στις αρχές του 1989 επρόκειτο η Ελλάδα να επιβάλλει φόρο 100 δολαρίων σε όσους πήγαιναν στην Τουρκία. Το μέτρο δεν εφαρμόστηκε ποτέ ίσως για να μπορούν οι μουσουλμάνοι της Θράκης να πηγαίνουν ελεύθερα και να μὴν απόκόπτουν τους ψυχικούς και οικονομικούς δεσμούς με την Τουρκία.

Κύτταξε λοιπόν τον φίλο, τον γείτονα, τον συγγενή σου. Αν νοικιάζει τουρκικές βιντεοκασέτες, αν πηγαίνει για ψώνια στην Τουρκία, μίλησέ του. Πέστου ότι αυτό που κάνει είναι καταστροφικό. Μὴν αδιαφορείς. Και αν κάποιος δεν συμμορφώνεται, απομόνωσέ τον. Μὴν τον υποστηρίζεις ούτε επαγγελματικά ούτε κοινωνικά.

Το τέταρτο πράγμα που μπορείς να κάνεις: Αν το όνομά σου έχει τουρκική προέλευση άλλαξέ το. Η Θράκη έχει 70 χρόνια που είναι ελληνική. Η Νότια Ελλάδα είναι ελεύθερη εδώ και 169 χρόνια. Κι' όμως υπάρχουν ακόμη ονόματα με Τουρκική ρίζα! γκρεμίσαμε τα τζάμια, πετάξαμε τα φέσια, αλλάξαμε τα ονόματα των πόλεων, τα ΟΝΟΜΑΤΑ ΜΑΣ δεν τα αλλάξαμε. Μας τιμά αυτό; Τι σκέπτονται οι ξένοι που έρχονται και ακούν Έλληνες να έχουν ονόματα που λήγουν σε -όγλου; Τι σκέπτονται όταν μας βλέπουν να χορεύουμε ακόμη τσιφτετέλια και καρσιλαμάδες; Είδαμε κανέναν Τούρκο να έχει ελληνικό όνομα ή να χορεύει τσάμικο; Ο ελληνικός πολιτισμός έχει να δείξει τα ωραιότερα ονόματα και όλα τα πλούσια έθνη τα αντιγράφουν. Όταν οι Αμερικάνοι κατασκεύασαν τον πύραυλο που έστειλε τον άνθρωπο στη Σελήνη τον ονόμασαν ΑΠΟΛΛΩΝΑ. Υπάρχει σήμερα έστω και ένας Έλληνας που να ονομάζεται Απόλλων;

Ιδιαίτερα εσύ συμπατριώτη της Θράκης μπορείς να κάνεις και άλλα σπουδαία πράγματα: Μὴν χρησιμοποιείς την τουρκική γλώσσα σε καμιά συναλλαγή σου. Πίεσε όπως μπορείς τις αρχές να αλλάξουν όσα τοπωνυμία είναι ακόμη τουρκικά.

Ίσως όλα αυτά να μὴν φαίνονται με την πρώτη ματιά τόσο σπουδαία. Φαντάσου όμως να εμφανισθούν

8.000 άτομα στην νομαρχία Ροδόπης για να αλλάξουν τα ονόματά τους. Θα είναι μια σπουδαία είδηση που θα αφυπνίσει την κοινή γνώμη. Πρέπει να γίνει κάποια μικρή θυσία για να κερδηθούν όσοι δεν συνειδητοποίησαν ακόμη το πρόβλημα της Θράκης.

Το πέμπτο πράγμα που μπορείς να κάνεις: Επισκέψου την Θράκη. Δες την κατάσταση εκεί, μίλα με τους Θρακιώτες και σχημάτισε γνώμη. Μὴν αρκείσαι σ' αυτά που σου λέει η κρατική τηλεόραση. Την αλήθεια θα την ακούσεις μόνο από το στόμα των συμπατριωτών της Θράκης. Εκεί θα ματώσει η καρδιά σου όταν δεις το μέγεθος της εθνικής προδοσίας που έχει συντελεσθεί από αυτούς που κυβέρνησαν ως τώρα την Ελλάδα.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ:

Τρεις (!) φορές χρεωκοπήσαμε από το 1830 μέχρι σήμερα. Θα χρεωκοπήσουμε ξανά; Άγνωστο. Το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης το έχουν οι πολιτικοί που σπατάλησαν άσκοπα τους πόρους και καλλιέργησαν στον λαό καταναλωτικές συνήθειες ξένες προς τα ελληνικά πρότυπα. Το μόνο που μπορεί να κάνει ο απλός πολίτης είναι να απαρνηθεί τον παράλογο καταναλωτισμό, που είναι εντελώς άσχετος με τις ελληνικές παραδόσεις. Οι πρόγονοί μας επιβλήθηκαν σε πολύ ισχυρότερος λαούς με το πνεύμα τους και όχι με την στείρα επίδειξη πλούτου. Μάλιστα κορόιδευαν τους βαρβάρους που φορτωνόταν χρυσά και ασημένια κοσμήματα.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗ ΚΡΙΣΗ: Υπέυθυνη και για την εθνική και για την οικονομική κρίση είναι η ηθική κρίση. Κύρια σημάδια της ο ατομισμός και εφησυχασμός: Ο καθένας προσπαθεί να την «κουτσοβολέψει» και οι άλλοι «ας κόψουν τον λαιμό τους». Για οτιδήποτε συμβαίνει έξω από την αυλή του και δεν τον αφορά άμεσα, σκέφτεται: «Δε βαριέσαι, κάποιος άλλος θα το διορθώσει». Κατά περιεργό τρόπο το να ασχολείται κανείς μόνο με τα δικά του προβλήματα θεωρείται λογικό. Όταν προσπαθεί «να αλλάξει τον κόσμο» το πιο πιθανό είναι ότι θα τον περιγελάσουν. Ίσως αυτό είναι το χαμηλό-



τερο σκαλοπάτι της παρακμής. Στους αρχαίους προγόνους μας συνέβαινε το αντίθετο: όποιος έβγαίνε στην αγορά και άκουγε τους ρήτορες και νοιαζόταν για τα προβλήματα της πόλης τον θεωρούσαν λογικό. Όποιος κλεινόταν στο σπίτι του και δεν το ενδιέφεραν τα φλέγοντα ζητήματα χαρακτηριζόταν περιφρονητικά «ιδιώτης» (ιδιώτης: όποιος ασχολείται μόνο με τον εαυτό του: ανόητος. Από εκεί βγαίνει και η σημερινή λέξη «ιδιωτεία»: πνευματική καθυστέρηση).

Πρέπει να το καταλάβεις συμπατριώτη ότι δεν υπάρχει αυτός ο «άλλος» που θα φροντίσει για τα δικά σου προβλήματα. Ο,τι είναι να γίνει, θα γίνει από σένα τον ίδιο. Μὴν περιμένεις τίποτα από τους πολιτικούς και τους συνδικαλιστές.

Γύρω σου υπάρχουν και άλλοι που ανησυχούν. Βρές τους και δραστηριοποιηθείτε. Και αν δεν βρεις κανέναν, κάνε κάτι έστω και μόνος σου. Μὴν υποτιμάς τις δυνάμεις σου. Δεν είναι ανάγκη να έχει τίτλους, διπλώματα και παράσημα για να βοηθήσεις την πατρίδα. Η πατρίδα έχει ανάγκη από σένα, τον απλό πολίτη. Και αυτός που τύπωσε αυτό το φυλλάδιο ένας απλός πολίτης είναι. Το μόνο του όπλο είναι η αγάπη γι' αυτό τον τόπο. Μὴν διστάζεις λοιπόν! Αυτά που έχεις μέσα στο μυαλό σου κάνε τα πράξη σήμερα κιόλας. Αύριο ίσως να είναι αργά!

ΚΕΡΑΜΩΤΗ 18-6-1990
ΕΝΑΣ ΑΠΛΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

πληροφορίες: Δήμου Γιάννης
64011-ΚΕΡΑΜΩΤΗ ή στο τηλέφωνο
0391-41910

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ
«ΠΟΜΑΚΟΙ Ή ΡΟΔΟΠΑΙΟΙ»
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΗΣΟΣ

Με το μικρό αυτό βιβλίο του, ο Γ. Μαγκριώτης μας δίνει μια σημαντική και τεκμηριωμένη απάντηση για την καταγωγή των Πομάκων ή Ροδοπαίων, μιας και ζούνε στα βουνά της Ροδόπης εδώ και χιλιάδες χρόνια, ενώ εξισλαμίσθηκαν μόνο το 1656-1660, όπως και τόσο άλλοι χριστιανοί της Βαλκανικής.

Με συντομία και σαφήνεια περιγράφει τις διαφορές τους από τους Τούρκους, διακρίνοντας τα ανθρωπολογικά και πνευματικά χαρακτηριστικά τους, τον τόπο διαμονής τους, την αρχιτεκτονική των σπιτιών τους, την γλώσσα, τα ήθη, τα τραγούδια και τις παραδόσεις τους, με τις αρχαίες και χριστιανικές καταβολές. Διαφορές που καταδεικνύουν την ελληνοθρακική καταγωγή των Ροδοπαίων, των γηγενών κατοίκων της Ροδόπης.

Αυτός, όμως, ο λαός «ζει στη φτώχεια και στην αμάθεια και έχει χάσει τον εαυτό του μη μπορώντας να εξηγήσει μερικά πράγματα:

Πώς μιλάνε σλαυοβουλγαρική διάλεκτο, χωρίς να είναι Βούλγαροι;

Πώς είναι μωαμεθανοί, χωρίς να είναι Τούρκοι;

Πώς διασώζονται τόσες παραδόσεις του Μεγάλου Αλέξανδρου και τόσες ελληνικές ρίζες, χωρίς να νιώθουν Έλληνες;»

Αυτόν τον λαό προσπαθούν να εκτουρκίσουν οι Τούρκοι, και το έχουν καταφέρει ως ένα βαθμό, χάρη και στην ελληνική Διοίκηση που όχι μόνο αδιαφόρησε για την πομακική γλώσσα και τον πολιτισμό των Πομάκων, την πνευματική και οικονομική τους ανάπτυξη, αλλά και συνέργησε για να μην διδάσκονται τα πομακόπουλα την μητρική τους γλώσσα αλλά την τουρκική και την αραβική· σ' αντίθεση μάλιστα με τα αισθήματα των Πομάκων οι οποίοι 2 φορές στην διάρκεια του αιώνα μας ζήτησαν επίσημα από την διεθνή κοινότητα την προστασία της Ελλάδας απέναντι στην Βουλγαρική καταπίεση (η πλειονότητα των Πομάκων βρίσκεται στην Βουλγαρική Ρο-



δόπη). Έτσι ο Γ. Μαγκριώτης επανέρχεται στο γνωστό ερώτημα:

«Ποιός θα διαμαρτυρηθεί άραγε, γιατί το ελληνικό κράτος μέσα στην πρωτοφανή στενοκεφαλιά και ανικανότητά του προσπάθησε να εκτουρκίσει τους Ελληνοθράκες της Ροδόπης;»

Στις τελευταίες σελίδες ο συγγραφέας καταπιάνεται με τα εκπαιδευτικά και οικονομικά προβλήματα των Πομάκων και προτείνει κάποιες άμεσες κατευθύνσεις που πρέπει να τραβήξει το ελληνικό κράτος για την διαφύλαξη της εθνοπολιτιστικής ταυτότητας και την οικονομική κοινωνική ανάπτυξή τους.

N.T.

JACOB LANDAU
«ΠΑΝΤΟΥΡΚΙΣΜΟΣ»
Το Δόγμα του Τουρκικού
Επεκτατισμού
 (Εκδόσεις «Θετίλη»,
 Ε. Μπενάκη 6 Αθήνα 105 64)

Στο βιβλίο αυτό, ο καθηγητής Πολιτικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο της Ιερουσαλήμ, Jacob M. Landau, εκθέτει με αντικειμενικότητα τις αρχές και την εξέλιξη της ιδεολογίας του Παντουρκισμού, που επηρεάζει την Τουρκική πολιτική από την εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η έρευνα βασίζεται σε μια εμπειροστατωμένη μελέτη των Παντουρκικών Οργανώσεων που ανέπτυξαν δραστηριότητα έξω και μέσα στην Τουρκία, καθώς και των διαφόρων Παντουρκικών εφημερίδων, περιοδικών και βιβλίων.

Βάση της Παντουρκικής ιδεολογίας είναι ο αλυτρωτισμός με στόχους την ανεξαρτησία και ακολούθως την ένωση με την «Μητέρα Τουρκία», όλων των τουρκοφώνων ομάδων που ζουν στη Διασπορά, στην Κριμαία, Αζερμπαϊτζάν, Καύκασο, Τουρκεστάν, Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν, Δυτική Κίνα, Κιργισία, Ταταριστάν, Σιβηρία, Αφγανιστάν, Ιράν, Ιράκ, Συρία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία, Δυτική Θράκη, Κύπρο, για να δημιουργηθεί ένα μεγάλο Τουρκικό Κράτος άνω των 100 εκατ. κατοίκων.

Η γενοκτονία και το ξεριζώμα του Μικρασιατικού Ελληνισμού, η γενοκτονία των Αρμενίων, η συνεχής προσπάθεια εκτουρκισμού των Κούρδων, ο διωγμός των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, η εισβολή στην Κύπρο, η συνεχής απειλή κατά της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδος, είναι αποτελέσματα της επιρροής του Παντουρκικού δόγματος στην επεκτατική πολιτική της Τουρκίας.

Το βιβλίο αυτό είναι πολύτιμο στις μέρες μας, που η παντουρκική ιδεολογία αναβιώνει. Το δόγμα αυτό του τουρκικού επεκτατισμού βρίσκεται σε μεγάλο βαθμό πίσω απ' τα γεγονότα στη Δ. Θράκη, στη Βουλγαρία και στην Υπερκαυκασία και απειλεί να τινάξει στον αέρα τις λεπτές ισορροπίες της περιοχής.

B.A.

Μελβούρνη 3-7-90

Αγαπητοί Φίλοι,

Πήρα τα 40 περιοδικά «ΕΛΛΟΠΙΑ» που μου στείλατε και ευχαρίστως τα διέθεσα σε συμπαροίκους.

Ευχαρίστως, γιατί το περιοδικό «ΕΛΛΟΠΙΑ» ήταν κάτι που πραγματικά έλειπε απ' τον Ελληνισμό της διασποράς και το είχε πραγματικά ανάγκη. Είχε βαρεθεί, χρόνια τώρα, να «ενημερώνεται» από στρατευμένες πένες με κομματικές σκοπιμότητες, που πολλές φορές άγγιζαν την παραπληροφόρηση στα Εθνικά μας ζητήματα.

Ας μου επιτρέψετε να σας πω, πράγμα βέβαια που θα το έχετε συνείδηση, ότι ο αγώνας που κάνετε και το τόλμημα που επιχειρήσατε χρειάζεται όχι μόνο κόπο και πολλά αποθέματα δύναμης, αλλά κυρίως ευαίσθητες αντένες για ν' αφουγκραστείτε το σφυγμό της παρουσίας μας στην Ξένη, που για μας δεν είναι μόνο τόπος επαγγελματικής ενασχόλησης και επιβίωσης, αλλά και βάθρο έκφρασης της Εθνικής Φωνής της Ελλάδας.

Χιλιάδες μίλια μακριά απ' τη μάνα γη, ξεχασμένοι για δεκαετίες απ' την επίσημη Ελληνική Πολιτεία, δίνουμε τώρα στον αγώνα της μη αφομοίωσης απ' το ξένο στοιχείο. Μας τρομάζει η μοίρα των ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΑΤΩΝ του Αθήναιου.

Ας καταπιαστείτε κάποτε και μ' αυτό το θέμα. Απέχει πολύ η πραγματικότητα της κοινωνίας της πολυπολιτισμικής και της πολυεθνικής συνύπαρξης στις μεταναστευτικές, Αγγλοσαξωνικές τουλάχιστον, χώρες. Αρκεί να ρίξει κάποιος μια ματιά στο σύστημα εκπαίδευσης, στο σύστημα οργάνωσης εθνικών κοινοτήτων, και θα καταλάβει. Γι' αυτό μόνο με τη δική μας θέληση, μόνο με τη δική μας δύναμη και τη δική σας βοήθεια («ο καθείς και τα όπλα του») θα εξακολουθούμε ν' αναπνέουμε, έστω κι από μακριά, την ανάσα των 3.000 χρόνων της Ιστορίας μας.

ΣΥΝΕΧΙΣΤΕ

Με Φιλικούς και Πατριωτικούς χαιρετισμούς

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΙΡΚΑΣ
ΜΕΛΒΟΥΡΝΗ - ΒΙΚΤΩΡΙΑ -
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ



Κ. Π. Καβάφης

Ποσειδωνιάται

Το ποίημα Ποσειδωνιάται βασίζεται σε μια πληροφορία του Αθήναιου. (Ο Αθηναίος ήταν Έλληνας συγγραφέας του 3ου αι. μ.Χ. από την Αίγυπτο. Έγραψε τους Δειπνοσοφιστές, έργο που περιέχει πολύτιμες πληροφορίες για τη ζωή των αρχαίων Ελλήνων). Το σχετικό χωρίο του λέει: «Οι κάτοικοι της Ποσειδωνιάς, στον Τυρρηνικό κόλπο, ενώ είχαν ελληνική καταγωγή, αφομοιώθηκαν από τους ντόπιους κι έγιναν Τυρρηνοί ή Ρωμαίοι* άλλαξαν γλώσσα καθώς και τις πιο πολλές συνήθειές τους. Τελούν όμως ακόμα και τώρα κάποια γιορτή ελληνική. Συγκεντρώνονται τότε, ξαναθυμούνται τα παλιά ονόματα και έθιμα, κλαίνε για το κατάντημά τους και φεύγουν με δάκρυα στα μάτια».

Την γλώσσα την ελληνική οι Ποσειδωνιάται εξέχασαν τόσους αιώνες ανακατευμένοι με Τυρρηνούς και με Λατίνους κι άλλους ξένους. Το μόνο που τους έμνε προγονικό ήταν μια ελληνική γιορτή, με τελετές ωραίες με λύρες και με αυλούς, με αγώνας και στεφάνους. Κι είχαν συνήθειο προς το τέλος της γιορτής τα παλαιά έθιμα να διηγούνται και τα ελληνικά ονόματα να ξαναλένε, που μόλις πια τα καταλάμβαναν ολίγοι. Και πάντα μελαγχολικά τελείων' η γιορτή τους. Γιατί θυμούνταν που κι αυτοί ήσαν Έλληνες - Ιταλιώται* ένα καιρό κι αυτοί* και τώρα πώς εξέπεσαν, πώς έγιναν, να ζουν και να ωμιλούν βαρβαρικά βγαλμένοι* - ω συμφορά! - απ' τον ελληνισμό.

* Ιταλιώται: Οι Έλληνες άποικοι της Κάτω Ιταλίας.

Βγαλμένοι απ' τον ελληνισμό: βγαλμένοι έξω από τον ελληνισμό, αφελληνισμένοι.

etopia11 disk apolytro

έλλοπία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

• ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ '90 • ΤΕΥΧΟΣ 2 • ΔΡΧ. 300

Ανακοινώσεις Συντακτικής Επιτροπής

1. Ευχαριστούμε θερμά τους συνεργάτες και φίλους της «Ελλοπίας» που εξακολουθούν να βοηθούν στη διακίνηση και την προβολή του περιοδικού. Η βοήθεια αυτή είναι πολύτιμη και καθοριστική. Επιδιώκουμε η βοήθεια αυτή να συνεχιστεί και να ενταθεί.
2. Οι αναγνώστες που επιθυμούν να γίνουν συνδρομητές της «Ελλοπίας» μπορούν να στέλνουν ταχυδρομική επιταγή στην αναγραφόμενη διεύθυνση.
3. Το 4ο μέρος του άρθρου του Νεοκλή Σαρρή «Η Μουσουλμανική μειονότητα στη Δ. Θράκη και η πολιτική της Τουρκίας» θα δημοσιευτεί στο 5ο τεύχος.
4. Η έκρηξη των τιμών μάς πιέζει να αυξήσουμε την τιμή του περιοδικού, εμείς όμως αρνούμαστε. Η απόφασή μας είναι περισσότερη ανιδιοτελή εργασία για την έκδοση της «Ελλοπίας». Στόχος μας να κρατήσουμε σταθερή την τιμή του περιοδικού για αρκετά τεύχη.
5. Παρακαλούνται οι συγγραφείς κειμένων της «Ελλοπίας» να στέλνουν μαζί με τα κείμενά τους και υλικό (φωτογραφίες, σκίτσα, γελοιογραφίες κ.λπ.) για την καλύτερη εικόνα των κειμένων τους.

Έντυπα που μας έστειλαν

Α'. Βιβλία

1. *Οι περιπέτειες των εθνικών ονομάτων των Ελλήνων*, Παναγιώτη Κ. Χρήστου. Εκδοτικός οίκος Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 1989.
2. *Χώρος διασποράς*, Ανδρέα Παστελλά, ποιήματα. Εκδόσεις Αιγαίου, Λευκωσία 1988.
3. *Τα ηχεία του κινήτρου και της υποταγής*, Δημήτρης Δημητριάδης, ποιήματα Ιθάκη, Θεσσαλονίκη 1990.
4. *Το Μακεδονικό ζήτημα*, Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1989.
5. *Ο ιερός πόλεμος στο Ισλάμ. «Τζιχάντ»*. Ηλίας Δ. Νικολακάκης, Δρ. Θ., Θεσσαλονίκη 1989.
6. *Οδοιπορικό στη Μεγάλη Ελλάδα. Ελληνικές αρχαιότητες Νότιας Ιταλίας και Σικελίας. Ελληνόφωνοι Απουλίας και Καλαβρίας. Μεσαιωνικά Μνημεία. Σύγχρονη Νότιος Ιταλία*. Επαμ. Α. Βρανόπουλος, Δρ. Ιστορικός-Αρχαιολόγος. Έκδοση Εταιρείας Ευβοικών Σπουδών. Αθήνα 1989.
7. *Οδοιπορικό στη Συρία...στη δεύτερη (άγνωστη) «Μεγάλη Ελλάδα». Προϊστορικός πολιτισμός, Ελληνικός αποικισμός, Ελληνιστικές, Βυζαντινές, Φράγκικες, Αραβικές αρχαιότητες. Η επίδραση των αρχαίων*

Ελλήνων. Οι «Ρουμ Ορτοντόξ». Σύγχρονη Συρία. Επαμ. Α. Βρανόπουλος, Δρ. Ιστορικός-Αρχαιολόγος. Έκδοση Κέντρου Έρευνας και Μελέτης Ελληνισμού. Αθήνα 1989.

8. *Πρόλογος*. Μανώλης Μαυρολέων, ποιήματα. Πενταδάκτυλος. Αθήνα.
9. *Η Αμερική φλέγεται*, Τζέιμς Χέμπορν. Εκδόσεις Ρήσος, Αθήνα 1990.
10. *Λαοί και Φυλαί της Μικράς Ασίας*. Γεωργίου Κλεάνθους Σκαλιέρη. Εκδόσεις Ρήσος, β' έκδοση, Αύγουστος 1990.

Β'. Περιοδικά

1. *Ποντιακή Εστία*. Τριμηνιαίο περιοδικό Παναγίας Σουμελά. Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών. Θεσσαλονίκη, τεύχος 82.
2. *Ποντιακή Εστία*, τεύχος 83.
3. *Φιλολογικό Δελτίο*. Δεκέμβριος 1989, αριθμός 8. Περιοδική έκδοση ενημέρωσης Συνδέσμου Ελλήνων Κυπρίων Φιλολόγων. Λεμεσός, Κύπρος.
4. *Ενδοχώρα*. Για μια ελεύθερη έκφραση. Τεύχος 16, Αλεξανδρούπολη, Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1990.
5. *Ενδοχώρα*, τεύχος 17.

Γ'. Εφημερίδες

1. *Πρωινός Λόγος*. Τρίκαλα. Αριθμός φύλ. 6411. Τρίτη, 13 Νοεμβρίου 1990.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΡΗΣΟΣ»

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 34 10.681 ΑΘΗΝΑ

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

«Η οργή των αγαλμάτων»

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΡΟΔΑΚΗΣ

«Ο γόρδιος δεσμός των εθνότητων -
Η Μικρά Ασία μέσα στο χώρο και στο
χρόνο»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΡΑΠΑΓΓΙΔΗΣ

«Η Νέα Ορεστιάδα απέναντι στην
ελληνοτουρκική κρίση του τέλους
Μαρτίου 1987»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

«Πομάκοι ή Ροδοπαίοι -
Οι έλληνες μουσουλμάνοι»
Πρόλογος: Γιάνγκος Πεσμαζόγλου

ΝΕΟΚΛΗΣ ΣΑΡΡΗΣ

«Η οικογένεια στην Τουρκία -
Κοινωνική πλαίσιωση και θεσμική
προσέγγιση»

**ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ
ΣΚΑΛΙΕΡΗΣ**

«Λαοί και φυλαί της Μικράς Ασίας»

ΤΖΕΜΣ ΧΕΠΜΠΟΡΝ

«Η Αμερική φλέγεται»
Μετάφραση: Βασίλης Ροδόπουλος
Πρόλογος-επίλογος: Περικλής Ροδάκης

ΝΙΚΟΣ ΑΤΖΕΜΟΓΛΟΥ

«Τ' αγιάσματα της Πόλης»

**ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ
ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ**

«ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ -
Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά και
Πασχαλιά στην Ανατολική Θράκη»
Πρόλογος: ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ -
ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΥΝΤΟΜΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

«ΚΑΛΟΓΕΡΟΙ ΚΑΙ Η ΛΑΤΡΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΕΝ ΘΡΑΚΗ»
ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ 1897

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

«Λαϊκή πίστη και λατρεία στη Θράκη»

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΡΟΔΑΚΗΣ

«Η τουρκική κατάκτηση της Θράκης -
Οι Θράκες μουσουλμάνοι»

ΝΕΟΚΛΗΣ ΣΑΡΡΗΣ

«ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ -
Μελέτημα εθνοψυχολογίας»

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΡΟΔΑΚΗΣ

«Ο εφιάλτης», ιστορικό μυθιστόρημα

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

«Κάτω απ' το ίσκιο του φωτόδεντρου»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΡΙΝΗΣ, Σόλωνος 116, Τηλ.: 36.08.348
36.19.724, ΑΘΗΝΑ

ΗΡΩΔΟΤΟΣ, Μαυρομυχάλη 7, Τηλ.: 36.30.903,
ΑΘΗΝΑ

ΗΡΩΔΟΤΟΣ, Ιωάννου Μιχαήλ 2, Τηλ.:

031-26.47.48, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΘΡΑΚΗ



ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1990

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ ΣΚΑΛΙΕΡΗ

**ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΦΥΛΑΙ
ΤΗΣ
ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ**

ΜΕΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ



ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΡΗΣΟΣ»

Περιεχόμενα

- 1 Εισαγωγικό σημείωμα Γιώργος Ζερβίδης
- 2 Καφενείο «Η ωραία Ελλοπία» (σχόλια)
- ΚΥΠΡΙΑΚΟ**
- 5 Ελλαδίτες διανοούμενοι και Κύπρος Σάββας Παύλου
- 6 Οι καταβολές του ΑΚΕΛ και ιστορικοκοινωνικοί παράγοντες που ορίζουν τη στάση του στο εθνικό ζήτημα Πρόδρομος Προδρόμου ✓
- Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ**
- 10 Η άγνωστη ορθοδοξία της Συρίας Λάκης Πίγγουρας
- ΑΙΓΑΙΟ**
- 13 Χρονικό του Τουρκικού επεκτατισμού στο Αιγαίο. 1973-1989. Α' Μέρος Σοφία Αντωνοπούλου
- ΠΟΝΤΙΑΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ**
- 15 Μια ασύγγνωστη απουσία του Ελληνικού κράτους Παναγιώτης Γ. Τανιμανίδης
- ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΣΣΔ**
- 16 Γράμμα από την ΕΣΣΔ. Το κίνημα Μεμόριαλ είναι δικιά μας υπόθεση
- ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ**
- 17 Εντυπώσεις από ένα ταξίδι στην Αλβανία Θεόδωρος Μπινιχάκης
- ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ**
- 20 Μακεδονικό και Διαβαλκανικές σχέσεις ✓ Σπύρος Κακουριώτης ✓
- 26 Τα ιστορικο-πολιτικά πλαίσια της σύγχρονης Μακεδονίας Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος
- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ**
- 31 Το Ποντιακό θέατρο της ΕΣΣΔ Ερμής Μουρατίδης
- 36 «Ενδοσυγκριτική» Γλωσσολογία και Γραμμική γλώσσα Χρήστος Δάλλκος
- ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ**
- 42 Ποιος φοβάται το Ισλάμ; Βλάσης Αγτζίδης
- 46 Οι Αρβανίτικες Φάρες και η κάθοδός τους στον Ελληνικό χώρο - Γ' Μέρος Περικλής Ροδάκης
- ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΟΣ**
- 50 Εθνισμός και θρησκεία ✓ Θεόδωρος Ζιάκας ✓
- ΚΡΙΤΙΚΕΣ**
- 55 Ελλάδα και Ευρώπη σε κριτική αντιπαράθεση Γεώργιος Δ. Μεταλληνός
- 58 Τουρκία, Βαλκάνια, παντουρκισμός και ο «ελληνοτουρκισμός» του Δ. Ν. Κιτσίκη Κώστας Κ. Κύρρης
- ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ**
- 65 Κέντρο έρευνας και μελέτης Ελληνισμού Γιάννης Δήμου
- 68 Μερικές προτάσεις για να βγούμε από την κρίση
- 70 **ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ**
- 71 **ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ**
- 72 Ανακοινώσεις Συντακτικής Επιτροπής